

Georgij Alafuzoff, Anders Blom, Mihail Kurvinen,
Juha Pyykönen, Vilma Luoma-aho, Katerina Tsetsura

Govorit Moskva – Moskova puhuu

Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteet

Valtioneuvoston
selvitys- ja tutkimus-
toiminnan julkaisusarja

2020:16

ISSN 2342-6799

ISBN PDF 978-952-287-944-8

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2020:16

Govorit Moskva – Moskova puhuu

Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteet

Valtioneuvoston kanslia

ISBN PDF: 978-952-287-944-8

Tekijän organisaatio: MDI Public Oy

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia		16.3.2020
Tekijät	Georgij Alafuzoff, Anders Blom, Mihail Kurvinen, Juha Pyykönen, Vilma Luoma-aho, Katerina Tsetsura		
Julkaisun nimi	Govorit Moskva – Moskova puhuu Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteet		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:16		
ISBN PDF	978-952-287-944-8	ISSN PDF	2342-6799
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-944-8		
Sivumäärä	239	Kieli	suomi
Asiasanat	Venäjä, viestintä, informaatiopolitiikka, informaatiovaikuttaminen, kulttuuri, arvot, tutkimus, tutkimustoiminta		

Tiivistelmä

Selvityksessä käsitellään Venäjän strategista viestintää ja sen erityispiirteitä. Selvityksessä on keskitytty ylimmän valtiojohtoon viestintään erotuksena alemman tason informaatiovaikuttamisesta. Siinä ei ole käsitelty viestintäalan teknologiakehitystä eikä syvennetty alalla esiintyviin uusiin lieveilmiöihin. Pääpaino on ollut venäläisen strategisen tason viestinnän ymmärtämisen lisäämisessä.

Selvityksessä analysoidaan valikoituja aihealueita, kuten kieli ja kulttuuri, tärkeät historialliset tapahtumat, yhteiskunnalliset valtarakenteet sekä informaatiopolitiikan normatiiviset lähtökohdat. Selvitys pyrkii myös selvittämään ja lisäämään ymmärrystä sosiaalisista ja yhteiskunnallisista taustatekijöistä sekä niiden yhteyksistä laajempaan kansainväliseen kokonaisuuteen ja viestintään. Selvitys eroaa monesta lännestä tuotetusta tutkimuksesta siinä, että se perustuu suurelta osin venäjänkielisiin alkuperäislähteisiin. Lisäksi on haastateltu Venäjän viranomaisia, asiantuntijoita ja korkean tason vaikuttajia.

Strateginen viestintä on kamppailua vaikutusvallasta ja narratiiveista, joilla pyritään vaikuttamaan toisten valtioiden ajatteluun ja toimintaan. Putinin Venäjän narratiivissa Venäjä kokee olevansa suurvalta, joka on pettynyt sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän epäonnistumiseen.

Selvitystyön valossa Venäjän strateginen sanoma on säilynyt lähes muuttumattomana Putinin vuoden 2007 Münchenin puheen jälkeen. Loukattuna olemisen ja petetyksi tulemisen kokemuksella on hyvin keskeinen osa venäläisessä ajattelussa. Näitä yhdistää suvereniteetin ja koskemattomuuden ja ennen kaikkea itsenäisen ja vapaan päätöksenteon äärimmäinen korostaminen.

Suomen kannalta Venäjän strateginen ajattelu on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen muuttunut merkittävästi. Suomi on EU:n jäsenmaa, demokraattinen oikeusvaltio ja hyvä naapuri. Venäjä ei koe Suomea vaikutusvaltaiseksi EU:n jäsenvaltioksi. Siksi ei Suomi myöskään ole Venäjän strategisen viestinnän tärkeäksi koettu kohde.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi)

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Kustantaja	Valtioneuvoston kanslia
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumvnti: vnjulkaisumvnti

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådets kansli		16.3.2020
Författare	Georgij Alafuzoff, Anders Blom, Mihail Kurvinen, Juha Pyykönen, Vilma Luoma-aho, Katerina Tsetsura		
Publikationens titel	Govorit Moskva – Moskova puhuu Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteet (Govorit Moskva – Moskva talar Särskilda funktioner i Rysslands strategisk kommunikation)		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2020:16		
ISBN PDF	978-952-287-944-8	ISSN PDF	2342-6799
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-287-944-8		
Sidantal	239	Språk	Finska
Nyckelord	Ryssland, kommunikation, informationspolitik, informationspåverkan, kultur, värden, forskning, forskningsverksamhet		
Referat Rapporten diskuterar Rysslands strategiska kommunikation och dess speciella funktioner. Rapporten fokuserar på kommunikation från den högsta statsledningen, i motsats till information på lägre nivå. Det handlar inte om den tekniska utvecklingen inom kommunikationssektorn eller går djupare i nya fenomen i sektorn. Tyngd har lagts på att öka förståelsen för rysk kommunikation på strategisk nivå. Studien analyserar utvalda ämnen, såsom språk och kultur, viktiga historiska händelser, sociala maktstrukturer och normativa metoder för informationspolitik. Studien syftar också till att klargöra och öka förståelsen för det sociala och samhälleliga sammanhanget och deras kopplingar till det bredare internationella sammanhanget och kommunikationen. Studien skiljer sig från många studier som producerats i Väst genom att den till stor del baseras på ryskspråkiga originalkällor. Dessutom har ryska myndigheter, experter och inflytelserika personer på hög nivå intervjuats. Strategisk kommunikation är en kamp för inflytande och narrativer som försöker påverka andra lands tänkande och handling. I Putins ryska narrativ ser Ryssland sig som en stormakt som är besviken över misslyckandet med ett regelbaserat internationellt system. Mot bakgrund av utredningen har Rysslands strategiska budskap varit praktiskt taget oförändrat sedan Putins München-tal 2007. Upplevelsen av att bli förolämpad och lurad är en mycket central del av det ryska tänkandet. Dessa förenas av en extrem betoning på suveränitet och integritet och framför allt på självständighet och fria beslutsfattande. Ur Finlands synvinkel har Rysslands strategiska tänkande förändrats avsevärt sedan Sovjetunionens kollaps. Finland är medlem i EU, en demokratisk stat som styrs av rättsstatsprincipen och en god granne. Ryssland ser inte Finland som en inflytelserik EU-medlemsstat. Därför är Finland inte heller ett viktigt mål för Rysslands strategiska kommunikation. Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt			
Förläggare	Statsrådets kansli		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti		

Description sheet

Published by	Prime Minister's Office		16 March 2020
Authors	Georgij Alafuzoff, Anders Blom, Mihail Kurvinen, Juha Pyykönen, Vilma Luoma-aho, Katerina Tsetsura		
Title of publication	Govorit Moskva – Moskova puhuu. Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteet (Govorit Moskva – Moscow speaking Special features of Russian Strategic Communication)		
Series and publication number	Publication series of the Government's analysis, assessment and research 2020:16		
ISBN PDF	978-952-287-944-8	ISSN (PDF)	2342-6799
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-944-8		
Pages	239	Language	Finnish
Keywords	Russia, communication, information policy, influence through information, culture, values, research, research activities		
Abstract The report discusses Russia's strategic communications and its unique features. The report focuses on communication by senior government officials, as opposed to lower-level information. It does not deal with technological developments in the communications sector or delve deeper into new peripheral phenomena in the sector. Emphasis has been placed on increasing understanding of Russian strategic level communication. The study analyzes selected topics, such as language and culture, important historical events, social power structures and normative approaches to information policy. The study also seeks to clarify and increase understanding of the social and societal context and their links with the broader international context and communication. The study differs from many studies produced in the West. It is largely based on Russian-language sources. Besides, Russian authorities, experts and high-level figures have been interviewed. Strategic communication is a struggle for influence and narratives that seek to influence other countries' thinking and action. In Putin's narrative of Russia, Russia sees itself as a superpower that is disappointed with the failure of a rule-based international system. In the light of the inquiry, Russia's strategic message has remained virtually unchanged since Putin's 2007 Munich speech. The experience of being offended and being deceived is a very central part of Russian thinking. An extreme emphasis on sovereignty and integrity and, above all, on independent and free decision-making unites this kind of thinking. From Finland's point of view, Russia's strategic thinking has changed significantly since the collapse of the Soviet Union. Finland is a member of the EU, a democratic state governed by the rule of law and a good neighbour. Russia does not see Finland as an influential EU Member State. Therefore, Finland is not an essential target for Russia's strategic communications either.			
This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.			
Publisher	Prime Minister's Office		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti		

Sisältö

Esipuhe	8
Tiivistelmä	11
1 Johdanto	14
1.1 Kennanin pitkä sähke	14
1.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	15
1.3 Metodologia ja lähteet	18
2 Venäjä on toista maata	29
2.1 Venäjän poliittinen systeemi	34
2.2 Sosiaalinen järjestys Venäjällä – vallan vertikaali	37
2.3 Venäjän poliittinen talous	42
2.4 Vallanperimyksen ongelma Venäjällä	46
3 Venäjän strategisen viestinnän käsitteet ja lähtökohdat	49
3.1 Venäjän strategisen viestinnän käsitteet	49
3.2 Epäläpinäkyvyys: strategisen viestinnän vaikutusmekanismi	63
3.3 Normatiiviset lähtökohdat	66
4 Venäjän informaatiopolitiikan ja strategisen viestinnän toteutus	75
4.1 Strategisen viestinnän toteuttamisen erityispiirteet	75
4.2 Tiedotusvälineiden ja PR:n rooli	87
4.3 Mitä Putin on puhunut?	98
5 Kielen ja kulttuurin merkitys	113
5.1 Kieli avaa kulttuurin	114
5.2 Voiko Venäjää ymmärtää järjellä?	116
6 Suomi Venäjän ajattelussa	129
6.1 Kaksi osapuolta on muuttunut	129
6.2 Strateginen intressi turvallisuuseduissa	137
7 Venäjän käsitys EU:sta ja Suomesta sen jäsenmaana	148
7.1 Eurooppa venäläisessä poliittisessa ajattelussa	148
7.2 Venäjän ja Euroopan väliset kiistat	150
7.3 EU-Suomi Kremlin näkökulmasta	155

8	Venäjän kohdalla on katsottava pidemmälle.....	157
9	Johtopäätökset ja suositukset	168
	Liite 1: Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia.....	176
	Liite 2: Semi-Structured Interview Protocol	190
	Liite 3: English Summary	192
	Lähteet	197

ESIPUHE

Tämän raportin tehtävänä on lisätä ymmärrystä Venäjän kehityksestä ja sen strategiasta viestinnästä arvioimalla maan virallisesti tarjoamaa tarinaa Euroopalle. Itäisellä lähinaapurilla on ollut lännen ajattelussa suuri osa. Myös suomalaisessa tutkimuksessa Venäjän toiminnan vaikutus Suomeen on ollut satojen vuosien kyllästämä suuri tarina. Suomi, suomalaiset ja suomalaisuus on tarinassa vain yksi pieni juonen osuus, mutta suomalaisille se on paljon, paljon enemmän.

Eurooppa elää murrosvaihetta, jossa Venäjän kansainvälisestä roolista on tullut Krimin valtauksen jälkeen merkittävä aihealue. Venäjästä on tullut subjekti, toimija kyber- ja hybridi-vaikuttamisen alueella. Tämä selvitys kuitenkin pyrkii tuomaan keskusteluun strategisen tason eli ylimmän valtiotason näkökulmia, jotka perustuvat Venäjän strategiseen ajatteluun. Selvityksessä on pyritty vastaamaan myös siihen, miten Venäjän strateginen viestintä on näkynyt Suomessa.

Selvitys on toteutettu osana Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa. Kirjoittajissa yhdistyy sotilastiedustelun, turvallisuuspolitiikan, strategisen viestinnän ja taloussuhteiden kokemus yhdistettynä Venäjään liittyvään kokemusasiantuntemukseen.

Tässä selvityksessä on pyritty eri oppiaineiden tuoman lisäarvon yhdistämiseen ja vuorovaikutukseen. Tutkimuskohde itsessään on moniulotteinen ja monikerroksinen ongelma, jonka syvyys ja haastavuus yllättää kokeneenkin asiantuntijan. Selvityksen toteuttajakonsortion erilaiset näkökulmat ja kokemus luovat yhdistelmän, jossa on tietoa rikastuttavia jännitteitä.

Hankkeen ja konsortion johtajana toimii kontra-amiraali Georgij Alafuzoff, jolla on syväallinen kokemus ja osaaminen sotilastiedusteluun ja Venäjään liittyen. Alafuzoff on toiminut muun muassa Puolustusvoimien tiedustelupäällikkönä ja Euroopan unionin sotilastiedustelun päällikkönä. Alafuzoff on suorittanut Suomen pääesikunnan komennuksella Venäjän armeijan yleiskunta-akatemiaa.

VTT Anders Blom edustaa yhteiskunnallisen vaikuttamisen, poliittisen riskienhallinnan ja Venäjään liittyvää asiantuntemusta. Blomin edustama yritys Eurofacts Oy on palvellut suomalaisia ja muita ulkomaisia yrityksiä, julkisyhteisöjä ja viranomaisia Venäjällä lähes 30 vuoden ajan. Blom on toiminut myös Pietarin kuvernöörin suomalaisen neuvonantajaryhmän koordinaattorina. Blom toimii nykyisin työelämäprofessorina Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa.

VTM Mihail Kurvinen toimii analyytikkona Eurofacts Oy:ssä, jossa hän on tuottanut ja toimittanut suomalaiselle asiakaskunnalle raportteja Venäjän yhteiskunta- ja talouskehityksestä. Hänen erikoisosaamisalueitaan ovat yhteiskunnallinen monitorointi sekä toimintaympäristön analysointi. Lisäksi hän on osallistunut kolmeen poliittisen historian väitöskirjaprosessiin tutkimusavustajana. Hän on editoinut tämän selvityksen.

Prikaatikenraali evp, valtiotieteen lisensiaatti Juha Pyykönen on toiminut muun muassa Porin Prikaatin komentajana, Puolustusvoimien apulaissuunnittelupäällikkönä, Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen johtajana sekä Naton päämajassa esikuntaupseerina ja Naton kumppanuuksia kehittävän ajatushautomon johtajana. Hän oli luomassa EU:n kriisinhallintakykyä ja johti EU:n turvallisuus- ja puolustuskorkeakoulua. Hänen viimeaikaiset tieteelliset julkaisut ovat käsitelleet Pohjois-Euroopan turvallisuuskehitystä.

Hankkeen puitteissa tehtiin erillinen englanninkielinen *”Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia”* -taustapaperi (Luoma-aho & Tsetsura 2020), joka löytyy raportin liitteestä. Taustapaperin tarkoituksena on lisätä ymmärrystä strategisen viestinnän käsitteistä länsimaisen viestintätutkimuksen näkökulmasta, selvittää epäläpinäkyvyyden strategista hyödyntämistä Venäjän viestinnässä sekä identifioida epäläpinäkyvyyden tunnistamisen mahdollisuuksia. Taustapaperi summaa strategisen viestinnän treندهjä ja haasteita julkisen sektorin toimijoille globaalissa ympäristössä helpottaen strategisen epäläpinäkyvyyden tunnistamista ja vähentäen sen vaikuttavuutta.

FT Vilma Luoma-aho on Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulun viestinnän johtamisen professori erikoistumisalueenaan strateginen viestintä. Hän on myös Helsingin ja Vaasan yliopistojen yhteisöviestinnän dosentti. Luoma-aholla on useita kansainvälisiä tieteellisiä tutkimushankkeita ja vastuita yhteistyöverkostoista.

FT Katerina Tsetsura on professori julkissuhteiden ja strategisen viestinnän professori Oklahoman yliopistossa. Hänellä on tutkinto myös Voronežin valtionyliopistosta. Hänet on palkittu Yhdysvalloissa useilla korkeilla viestintäalan arvonnimillä. Hänen tutkimusalueensa erityiskohteina on viestinnän ja uutisten piilevät asialistat, hallitussuhteet ja julkinen PR-toiminta (diplomatia).

Raportin tiedontuotanto on perustunut monipuoliseen tutkimukseen ja sen yhteydessä käytyyn aivoriihiyöskentelyyn tutkimusryhmän sisällä. Kirjoittajien näkemyksistä syntynyt englanninkielinen väliraportti on ollut Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen järjestämän kansainvälisen paneelin kommentoitavana FT Hanna Smithin johdolla. Hybridiosaamiskeskus ei ole osallistunut raportin kirjoittamiseen eikä vastaa selvityksen tuloksista tai raportissa esitetyistä näkemyksistä.

Kansainvälisessä paneelissa saatu palaute on ollut pohjana selvityksen loppuvaiheen kirjoittamisessa, minkä lisäksi tekijät ovat ottaneet huomioon myös ohjausryhmältä saadut palautteet.

Georgij Alafuzoff
Helmikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Hanke on toteutettu osana vuoden 2019 valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. Selvityksessä käsitellään Venäjän strategisen viestinnän erityispiirteitä. Raportti on otsikoitu ”Govorit Moskva” – Moskova puhuu – joka viittaa ylimmän valtiojohtoon viestintään erotuksena alemman tason informaatiovaikuttamisesta. Tässä selvityksessä ei ole käsitelty viestintäalan teknologiakehitystä eikä syvennytty alalla esiintyviin lieveilmiöihin kuten suunnattu mielipidevaikuttaminen, peitetty informaatio-operaatiot ja trollaus. Selvityksen pääpaino on ollut venäläisen strategisen tason viestinnän ymmärtämisen lisäämisessä.

Selvityksessä analysoidaan valikoituja aihealueita, kuten kieli ja kulttuuri, tärkeät historialliset tapahtumat, yhteiskunnalliset valtarakenteet sekä informaatiopolitiikan normatiiviset lähtökohdat. Selvitys pyrkii lisäämään ymmärrystä sosiaalisista ja yhteiskunnallisista taustatekijöistä sekä niiden yhteyksistä laajempaan kansainväliseen kokonaisuuteen ja viestintään.

Venäjän strategisen tason viestintä sisältää kolme pääelementtiä, joista ensimmäinen on Venäjän presidentin ja presidentinhallinnon toteuttama valtiollinen informaatiopolitiikka, toinen on ulkoministeriön toteuttama ulkoinen viestintä ja kolmas julkisuusdiplomatia ulkomaille suunnattujen viestintäkanavien (esimerkiksi RT) kautta. Venäjä ei ole vielä kehittänyt yhteistä ja yleisesti hyväksyttyä ymmärrystä venäläisestä strategisesta viestinnästä. Sellaisenaan käsitettä ei käytetä hallintoon tai puolustukseen liittyvissä dokumenteissa, vaan puhuttaessa esimerkiksi ulkoisesta viestinnästä ja informaatiovaikuttamisesta käytetään muita käsitteitä, kuten pehmeä valta ja julkisuusdiplomatia. Selvitystyössä päädyttiin näkemykseen, että Venäjällä ei ole käytössään selvää ja koherenttia pitemmäksi ajaksi ulottuvaa suunniteltua toimintastrategiaa, mutta viestinnällä on suunta, päämäärä ja tavoite.

Tämä selvitys eroaa monesta lännestä tuotetusta tutkimuksesta siinä, että se perustuu suurelta osin venäjänkielisiin alkuperäislähteisiin. Tämän lisäksi selvitystyön aikana haastateltiin luottamuksellisesti Venäjän viranomaisia, asiantuntijoita ja korkean tason vaikuttajia. Selvityksen liitteessä olevan taustapaperin (*”Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia”*) tarkoituksena on lisätä ymmärrystä strategisen viestinnän käsitteistä länsimaisen viestintätutkimuksen näkökulmasta ja selvittää epäläpinäkyvyyden strategista hyödyntämistä Venäjän viestinnässä.

Strateginen viestintä on kamppailua vaikutusvallasta ja narratiiveista, joilla pyritään vaikuttamaan toisten valtioiden ajatteluun ja toimintaan. Strategisen tason viestinnässä painottuu kahdensuuntaisuus erotuksena propagandasta. Putinin Venäjän narratiivissa Venäjä kokee olevansa suurvalta, joka on pettynyt sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän epäonnistumiseen. Venäjä kokee lännen pyrkivän vaikuttamaan sen sisäisiin asioihin, elämäntapoihin ja arvomaailmaan. Venäjä toteuttaa omaa suvereniksi tai hallituksi kutsuttua demokratiaansa, jossa presidentin johtama valtio arvostetaan yksilön edelle. Ulkoisten vaikutteiden torjumiseksi ollaan Venäjän perustuslakia nostamassa kansainvälisen oikeuden edelle.

Ei ole mitään merkkejä siitä, että Venäjän linja oman asian ajamisessa olisi löystymässä tai että Venäjä olisi yhteisen hyvän nimissä vetäytymässä tästä kamppailusta. Venäjä ei voi myöskään hyväksyä itsensä syrjäyttämistä tulevan maailmanjärjestyksen ja sopimusrakenteen kehittämisestä ja tulee politiikassaan ja viestinnässään pitää itsensä esillä. Selvitystyön valossa Venäjän strateginen sanoma on säilynyt lähes muuttumattomana Putinin vuoden 2007 Münchenin puheen jälkeen. Venäjän johto kokee turhautuneisuutta, koska sen viesti ei ole mennyt perille. Loukattuna olemisen ja petetyksi tulemisen kokemuksella on hyvin keskeinen osa venäläisessä ajattelussa. Näitä yhdistää suvereniteetin ja koskemattomuuden ja ennen kaikkea itsensä ja vapaan päätöksenteon äärimmäinen korostaminen.

Suomen kannalta Venäjän strateginen ajattelu on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen muuttunut merkittävästi. Suomea varten ei ole perustettu erityistä suunnitelmaa tai vaikuttajajärjestelmää, jolla Suomi pidetään Moskovan vaikutuspiirissä. Suomi on EU:n jäsenmaa, demokraattinen oikeusvaltio ja hyvä naapuri, jonka kanssa Venäjällä ei ole rajaongelmia verrattuna sen muihin rajoihin Euroopassa. Venäjä ei koe Suomea vaikutusvaltaiseksi EU:n jäsenvaltioksi, jonka kautta sillä olisi erityisiä toivomuksia ja pyrkimyksiä vaikuttaa EU:n päätöksentekoon. Siksi ei Suomi myöskään ole Venäjän strategisen viestinnän tärkeäksi koettu kohde.

Selvityksessä esitetään arvio, että Putinin ja hänen edustamansa pietarilaisen koulukunnan valta-asema jatkuu pitkälle vuoden 2024 jälkeenkin. Venäjällä ollaan lännen politiikasta hyvin huolestuneita, vaikka koetaan, että kielteinen asenne Venäjää vastaan lännessä näyttää olevan heikentymässä. Venäjä kokee EU:n aseman maailmassa heikentyneen ja kysymys Euroopan tulevaisuudesta askarruttaa sitä. Moskova on kääntänyt voimallisesti katseen myös itään. Globaalissa kilpailussa Venäjä näkee Koillisväylän ja pohjoisen pallonpuoliskon merialueet omina merinään ja sen yhteisymmärrys Kiinan kanssa Silkkitiestä (*One Belt One Road / Belt and Road Initiative*) perustuu yhteisymmärrykselle siitä, että eteläinen globaali väylä on Kiinan vaikutuspiiriä.

Suomen strateginen merkitys Venäjän poliittisella agendalla on pienempi kuin Neuvostoliiton aikana, jolloin Suomea pidettiin hyvän naapuruuden esimerkkinä. Päävastoin Suomen on tehtävä jatkuvasti paljon työtä tullakseen kuulluksi ja ymmärretyksi Moskovassa.

Selvityksen lopussa esitetään joukko suosituksia, jotka eivät ole ulko- tai turvallisuuspolitiikan alueella. Suosituksia ovat Pietarin nostaminen Suomen strategisessa ajattelussa, dialogin vahvistaminen kansalaisyhteiskunnan alueella, Venäjään liittyvien tiedollisten valmiuksien vahvistaminen, suomalaisen median ja erityisesti sen ulkomaanraportoinnin vahvistaminen, Venäjän kielen ja kulttuurin osaamiseen panostaminen, sekä korkeatasoisen kansainvälisen seminaarin perustaminen Suomen aseman vahvistamiseksi. Lisäksi selvitystyö on osoittanut selkeän tarpeen Venäjän strategisen viestinnän edelleen tutkimiselle ja siihen perehtymiselle.

1 Johdanto

1.1 Kennanin pitkä sähke

Yhdysvaltojen ja miksei lännenkin Venäjän-politiikan nykyinen henki muistuttaa ajatuksiltaan ja retoriikaltaan George Kennanin vuoden 1946 niin sanotun pitkän sähkeen¹ tunnelmia. Kennanin tavoitteena oli antaa Yhdysvaltain hallinnolle realistinen kuva Stalinin ajan Neuvostoliitosta, padota kommunismin leviäminen diplomaattisin, ei sotilaallisin keinoin. Kennanin sähke oli aikanaan perusta Yhdysvaltain ulkopoliitikalle Neuvostoliiton suuntaan, ns. Trumanin opille, jonka mukaan Yhdysvaltojen tuli tukea niitä kommunismin uhkaamia maita, jotka vielä olivat itäblokin ulkopuolella. Nykyään monet näistä perustekijöistä ovat heränneet henkiin ja saamassa uuden elämän.²

Kennanin kuvaama Venäjä on poliisi- ja autoritaarinen valtio, jonka aggressiivinen hallitus vastustaa rauhaa rakastavia ihmisiä. Tämä sopii nykyisin käytössä olevaan varoitukseen, jonka mukaan Venäjä haluaa hajottaa länsimaisen yhteisön ja puuttua kaikkialla muiden maiden sisäisiin asioihin.

Vuoden 2024 vallanvaihto on suuri ongelma Venäjälle. Kennanin viittaukset vallan siirtoon Leninin ja myöhemmin Stalinin toimesta löytyvät lukuisissa teoksissa, jotka käsittelevät tätä Venäjä Putinin jälkeen -ongelmaa. Venäjä on monimutkainen yhteiskunta ja valtio, ja samalla hyvin erilainen kuin sen edeltäjät tai naapurit. Se on yhteiskunta, joka näyttää olevan jatkuvan ja pitkittyneen siirtymävaiheen tilassa. Viimeaikaiset tapahtumat ovat vain vaiheita jatkuvassa dynamiikassa, jota ei voida pelkistää tuttuihin malleihin.

Vuonna 1946 Neuvostoliiton arvostus toisen maailmansodan yhtenä voittajavaltiona oli Yhdysvalloissa edelleen korkea. Kennanin sähke voidaan nähdä pyrkimyksenä avata silmät, yrittää ymmärtää, vaikka ei hyväksyä.³ Toisin kuin Neuvostoliitto silloin, tämän päivän Venäjä ei todennäköisesti aiheuta ideologista uhkaa Yhdysvalloille.

1 George Kennan 22.2.1946, "Long Telegram". Wilson Center Digital Archive. WWW-dokumentti <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116178.pdf>> [luettu 10.9.2019].

2 Kennanin roolia Yhdysvalloissa voi hyvin verrata Suomessa Max Jakobsoniin, jonka ajattelulla on ollut suuri vaikutus Suomen ulkopoliittikaan kylmän sodan aikana. Ks. esim. Jakobson 1999.

3 Pavlovski 2015, 26. Kennanin arvoa nostaa Venäjällä se, että muun muassa Pavlovski näkee Kennanin kyenneen kuvaamaan Neuvostoliiton järjestelmää, ja sen strategista käyttäytymistä, korostamatta Stalinin roolia. Diktaattori on mainittu dokumentissa vain kolme kertaa.

Koska normatiivista ja poliittisideologista uhkaa ei ole, ei myöskään ole tarvetta samanlaisiin, symmetrisiin vastatoimiin.

Lännen tulee kuitenkin olla äärimmäisen huolellinen yrittäessään ymmärtää Venäjän ulkopoliittikan motiiveja. Kennan huomasi aikoinaan, että Venäjän poliittinen kulttuuri liittyy suuremman haavoittuvuuden ja turvattomuuden kokemiseen kuin mitä lännessä käsitettiin tai tiedettiin.⁴ Tämä tunne voi johtaa politiikkaan, jota lännessä pidetään hyökkäyksellisenä, mutta joka perusteiltaan on itse asiassa puolustuksellista. Sen väärin ymmärtäminen, rajaaminen ja Venäjän valtapoliitikaksi mieltäminen vain lisää olemassa olevaa haavoittuvuuden ja turvattomuuden tunnetta Venäjällä.

Suomi ei ole vuosikymmeniin ollut poliittisesti riippuvainen Venäjästä, kuten se oli autonomian aikana tai eräinä jaksoina Neuvostoliiton naapurina. Suomen ulkopoliittikka tai sisäpolitiikka ei ole seurausta Venäjän harjoittamasta politiikasta, mutta suurvalta-naapurin hyvä ymmärtäminen on myös uudessa maailmantilanteessa poliittista ja sosiaalista pääomaa. Sillä on arvoa Brysselissä, Pekingissä, Washingtonissa ja Moskovassa.

1.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän selvitystyön kohteena on Venäjän ylimmän valtiollisen johdon strateginen viestintä, jota pyritään tulkitsemaan hakematta siitä piilotettuja tai piilottamattomia lisämerkityksiä, jotka pahimmillaan voivat johtaa viestin vastaanottajan harhaan. Selvitystyön keskeisenä tavoitteena on ollut nimenomaan ymmärryksen lisääminen Venäjän strategisen viestinnän rakentumisesta, toteutuksesta, sisällöstä ja tavoitteista.

Venäjän strategisen viestinnän ollessa valtiollista toimintaa ei sen tulkitseminen ole mahdollista ilman Venäjän valtiollisuuden, hallinnon ja hallintojärjestelmän analysointia. Kielen ja kulttuurin vaikutus strategiseen viestintään on myös välttämätöntä ottaa huomioon. Ne heijastavat maailmakatsomusta ja maailmankuvaa.

⁴ Lännessä ei hahmotettu venäläistä sotakokemusta, jossa kuoli noin 23 miljoonaa neuvostokansalaista taistelujen ulottuessa Euroopassa Berliinistä Volgogradiin (entinen Stalingrad). Sotakokemusta edelsivät Stalinin vainot, joissa menehtyi 1934–1939 miljoonia neuvostokansalaisia. Euroopan parlamentti antoi 23.10.2008 päätöslausuman Ukrainan Holodomorin eli keinotekoisien nälänhädän (1932–1933) muistamisesta, jossa Euroopan parlamentti katsoo, että ”Stalinin hallinto suunnitteli kyynisesti ja julmasti miljoonien ukrainalaisten hengen vaatineen holodomor-nälänhädän vuosina 1932–1933 toteuttaakseen maatalouden pakkokollektivisointia koskevan Neuvostoliiton politiikan vastoin Ukrainan maaseutuväestön tahtoa”. EUVL C 15E, 21.1.2010, s. 78–79.

Historiallisella jatkumolla on erityinen merkityksensä strategisessa viestinnässä. Tämä ilmenee hyvin esimerkiksi siinä, että vuoden 2020 eräänä tärkeimpänä valtiollisena tapahtumana on suuressa isänmaallisessa sodassa saavutetun voiton 75 vuotispäivän juhlinta. Presidentti Putinin asettama viestinnällinen tavoite on ”estää yritykset vääristää tapahtuman historiallinen totuus”, johon hänen mukaansa osallistuvat myös jotkut kunnioitettavat kansainväliset instituutiot ja eurooppalaiset rakenteet.⁵

On luonnollista, että Venäjän strategisen viestinnän yksi tarkoitus on oman näkemyksen esilletuomisen ohella mielipiteeseen vaikuttaminen ja myönteisen Venäjä-kuvan rakentaminen. Selvitystyössä ei kuitenkaan olla pureuduttu mielipidevaikuttamisen kielteisiin ilmiöihin.

Tarkasteltaessa varautumista Venäjän strategisen tason viestintään on alkuasetelmana ollut venäläinen arvio ja näkemys tulevaisuuden kehityksestä, joka samalla myös ennakoii Venäjän tulevaisuuden viestinnällisiä tavoitteita ja painopistealueita.

Tutkimuksen tekee haasteelliseksi strateginen viestintä -käsitteen ja sitä lähellä olevien käsitteiden hyvin kirjava ja moniulotteinen määrittely ja tulkinta. Tämän selvityksen lähtökohdaksi on otettu tulkinta, jossa strateginen viestintä ymmärretään viestintänä, jolla on selkeä kohdeyleisö; joka on jatkuvaa; ja jolla on selkeä poliittinen tavoite. Tämän määritelmän kautta on mahdollista tarkastella Venäjän poliittista tavoiteasettelua ja tavoitteiden saavuttamiseksi tehtäviä toimia. Tässä raportissa Venäjän strategista viestintää käsiteltäessä ei tukeuduta länsimaiden valtionhallinnoissa tai puolustusvoimissa käytettyihin strategisen kommunikaation konseptin (StratCom) eli informaatiovaikuttamisen määrittelyihin tai käytäntöihin.

Haasteen muodostaa Venäjän ja läntisen maailman välillä vallitseva syvä erimielisyys koskien eri tapahtumia ja niiden tulkintoja ja tämän seurauksena syntyvä erimielisyys tulevaisuuden suunnasta. Venäläisen ja läntisten narratiivien erilaisuus heijastuu ulkopolitiikassa. Esimerkiksi Euroopan Parlamentin näkemyksen mukaan ”Venäjän strateginen viestintä on osa laajempaa, kumouksellista kampanjaa EU-yhteistyön sekä unionin ja sen jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeuden, poliittisen riippumattomuuden ja alueellisen koskemattomuuden heikentämiseksi.”⁶ Venäjän hallituksen todetaan käyttävän ”monenlaisia välineitä ja kanavia, kuten ajatushautomoja ja erityissäätöitä (esim. Russkij Mir), erityisviranomaisia (Rossotrudnitšestvo), monikielisiä televisiokanavia (esim. RT), näennäisuutistoimistoja ja -multimediapalveluja (esim. Sputnik), rajat ylittäviä yhteiskunnallisia ja uskonnollisia ryhmiä hallinnon halutessa esittää itsensä

⁵ Presidentti Putinin puheenvuoro presidentin alaisen Voitonpäivän komitean kokouksessa 11.12.2019.

⁶ Euroopan parlamentin päätöslauselma 23. marraskuuta 2016 ”EU:n strategisesta viestinnästä kolmansien osapuolten levittämän EU:n vastaisen propagandan torjumiseksi” (2016/2030(INI)). EUVL C 224/08, 27.6.2018, s. 61.

ainoana perinteisten kristillisten arvojen puolustajana, sekä sosiaalista mediaa ja internetin trolleja, ja että se pyrkii niiden avulla kyseenalaistamaan demokraattisia arvoja, jakamaan Eurooppaa, kokoamaan sisäistä tukea ja luomaan mielikuvaa toimintakykynsä menettäneistä valtioista unionin itäisessä naapurustossa.”⁷

Lisäksi heijastevaikutuksena on ilmeinen venäläisten ja läntisten lähdeaineistojen keskinäinen yhteensovittamattomuus tai kelpaamattomuus. Tässä informaatiotodan kaltaisessa tilanteessa venäläiset lähteet todetaan jo ennalta vääriksi tai harhaanjohtaviksi ja tukeudutaan pelkästään läntiseen tulkintaan asioista ja tapahtumista. Tämä on omiaan synnyttämään yksipuolisia tulkintoja. Paremman ymmärryksen lisäämiseksi on välttämätöntä arvioida ja tuntea myös venäläislähteet ja niiden keskinäiset jännitteet.

Tutkimuskysymykset

Selvityksessä on tarkasteltu seuraavia tutkimuskysymyksiä ja pyritty vastaamaan:

Tutkimuskysymys 1: Mitkä ovat Venäjän strategisen viestinnän ja informaatiopolitiikan taustat, perusteet, käsitteet, logiikka ja keskeinen sisältö sekä menetelmät?

Tutkimuskysymys 2: Mitkä ovat Venäjän Suomea koskevan strategisen viestinnän sekä informaatiopolitiikan ilmentymät?

Tutkimuskysymys 3: Miten Suomi asemoituu Venäjän strategisessa viestinnässä suhteessa muihin EU-maihin?

Tutkimuskysymys 4: Miten Suomi voi lisätä ymmärrystään Venäjän strategisesta viestinnästä ja informaatiopolitiikasta ja mitkä ovat ymmärtämisen edellytykset, mukaan lukien yhteiskunnalliset, kielelliset ja kulttuuriset erot ja vuorovaikutus?

Lisäksi selvityksessä pyritään parantamaan Suomen ennakointia ja varautumista antamalla kuva Venäjän näkemyksistä kansainvälisen tilanteen tulevasta kehityksestä sekä tekemällä suosituksia, miten Suomi voisi edistää dialogia ja parantaa ymmärrystä.

⁷ Ibid.

1.3 Metodologia ja lähteet

Selvityksen metodologia perustuu suurelta osin poliittisen historian traditioon, jota täydentää pyrkimys ottaa huomioon viestintätutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Metodologian kannalta lähdekritiikki ilmenee toisaalta lähdeaineiston keskinäisen ristiriitaisuuden tunnustamisena ja kilpailuna narratiiveista sekä toisaalta lähteisiin kohdistuvasta yleisestä kriittisyydestä.

Selvitys analysoi valikoituja aihealueita, kuten kieli ja kulttuuri, tärkeät historialliset tapahtumat, yhteiskunnalliset valtarakenteet sekä informaatiopolitiikan normatiiviset lähtökohdat. Selvitys pyrkii myös selvittämään ja lisäämään ymmärrystä sosiaalisista ja yhteiskunnallisista taustatekijöistä sekä niiden yhteyksistä laajempaan kansainväliseen kokonaisuuteen.

Aiheen rajaaminen ei ole ollut helppo tehtävä, koska käsitetasolla länsimaisessa tutkimuksessa aihealue voidaan tulkita rajautuvan laueammin kuin mitä venäläisessä käsitemaailmassa.

Viestinnän vaikuttavuutta ja sanoman perille menoa kuvaa kaksisuuntaisuuden ehto. Jos B ymmärtää A:n sanoman ”punainen” olevan ”vihreä”, väärinymmärrys on ilmeinen, kaksisuuntaisuus ei toimi. A voi olla ihmeissään B:n reaktiosta. Jossakin on silloin vika. Kun kysymyksessä on valtioiden ja valtiojohtojen tasolla tapahtuvan viestinnän häiriö, kysymyksessä on vakava ilmiö. Viestintään vaikuttavat myös kohderyhmien reaktiot ja odotukset niistä. Siksi kaksisuuntaisuus laajentaa ahdasta tulkintaa viestinnästä. Suomalaisten herkkyyttä kasvattanee se, että kohteena on Venäjän strateginen viestintä mukaan lukien sen Suomeen kohdistuva osa ja miten se Suomessa ymmärretään.

Tärkeä ulottuvuus on ollut pohtia, mikä on venäjän kielen ja kulttuurin taito sekä sitä kautta kyky päästä lähelle venäläisen tieteellispoliittisen keskustelun ydintä. Se rajaa ymmärtämisen piirejä eriarvoisiksi. Venäjän ja lännen vastakkainasettelulla ei nyky-näkemyksen mukaan ole ideologista taustaa kuten oli kylmässä sodassa. Kuitenkin jos tukeudutaan niin sanottuun *neutraaliin ideologiakäsitykseen*⁸, jonka mukaan ideologia tarkoittaa ajatusten ja uskomusten järjestelmää ja näkemystä maailmasta, on idän ja lännen vastakkainasettelussa kysymys juuri siitä. Vastakkain ovat erilaiset näkemykset maailmasta sekä Venäjän ja lännen erilaiset tulkinnat esimerkiksi oikeuden-

⁸ Pietikäinen 2000, 191–218.

mukaisuudesta, ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta. Tämän vastakkainasettelun tarkastelu ei ole tämän selvityksen tavoitteena, mutta se näkyy selvästi Venäjän strategisen viestinnän sisällössä ja ilmentää siten vallitsevaa tilannetta.

Suhde aikaisempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen

Kilpailu voittavasta tarinasta Venäjän näkökulmasta ja sen ymmärtämisestä on tämän selvityksen pääkohde ja siksi selvityksen asemointi muuhun tutkimukseen on haastavaa. Tätä selvitystä ei ole helppo sijoittaa suomalaisessa tutkimustraditiossa yhteen selkeään laatikkoon, oppisuuntaan tai koulukuntaan. Selvitys ei ole pyrkinyt noudattamaan aiheen tarkastelua yhden tutkimusalan ehdoilla. Selvitys kuitenkin sisältää yli oppituolien pyrkivää näkemystä, joka kuvaa suomalaisen Venäjään liittyvän tutkimuksen kehitysvaiheita Suomen EU-jäsenyyden kaudella. Aikaisempien käsitysten väistyminen, uusien tietojen kumotessa vanhat narratiivit, on ollut realiteetti myös Suomessa. Tähän on heijastunut myös 1990-luvulla lisääntynyt Venäjän oman historiankirjoituksen pyykinpesu.

Tämän selvityksen taustalla on paljon vaikutteita, jotka tunnistavat historian tutkimuksen jännitteet oman aikamme suomalaissklassikkojen (Osmo Jussila, Keijo Korhonen, Matti Klinge, Markku Kuisma, Ohto Manninen, Jukka Nevakivi, Juhani Paasivirta, Kimmo Rentola, Timo Soikkanen, Timo Vihavainen) ansiokkaasta Venäjän ja Suomen suhteita analysoivasta tuotannosta. Selvityksessä on pyritty myös huomioimaan viimeaikainen keskustelu, johon ovat osallistuneet muun muassa Martti Häikiö, Lasse Lehtinen, René Nyberg ja Risto Volanen sekä 1990-luvulla julkisuuteen asiantuntijoina tulleet sotilaat. Heistä Pekka Visuri on ollut tuotteliain.

Historian pitkän linjan esille tuomisen tehtävä on havainnollistaa, että kilpailu narratiivista on myös maan sisäinen asia. Suomen suureen tarinaan Venäjä liittyy olennaisesti. Ollaan myös tietoisia siitä, että suomettumiskeskustelu on tärkeä osa kilpailua tarinoista, kansallisesta narratiivista.

Max Jakobsonin laaja tuotanto on esimerkki siitä, kuinka yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa ollut henkilö on analyysillaan näyttänyt keskustelulle ja myös tutkimukselle suuntaa eli luonut narratiivin. Suomen asema on suomalaisille tärkeä, mutta maailmassa on paljon muita tärkeämpiä asioita. Myös Mauno Koiviston harrastuneisuus Venäjää kohtaan tuotti kirjan ”Venäjän idea”, jonka pohdinta vie suomalaista ymmärrystä ja samalla tätä selvitystä tarkastelemaan Pietarin ja Leningradin merkitystä. Tämä raportti tuo lisävalaistusta Pietarin ja Leningradin vaikuttajien asemaan Venäjän ja Neuvostoliiton sisäisissä valtasuhteissa, missä vain Rentola lienee ollut liikkeellä aiemmin. Pietarissa vaikuttanut Blom on jakanut kokemuksiaan pietarilaisesta koulukunnasta.

Uudemman polven tutkijat ovat vieneet historian tutkimusta osaksi laajempaa eurooppalaista viitekehystä ja syvemmälle Venäjään. Muun muassa Aleks Mainio ja Kari Kaunismaa ovat syventäneet Venäjä-käsitystämme uusin perusteluin. Selvityksen tekijät ovat tutustuneet myös muun muassa Markku Kivisen, Katri Pynnöniemen, Kari Lihdon, Jouko Rautavan, Pekka Sutelan, Veli-Pekka Tynkkysen, Christer Pursiaisen ja Sinikukka Saaren tutkimuksiin.

Venäjän historian ja politiikan tutkimuksen päätyö tehdään Turun, Helsingin, Tampereen ja Itä-Suomen yliopistoissa. Venäjän historian ja politiikan tutkimuksessa on EU-jäsenyyden aikana kuitenkin tapahtunut huomattavaa erikoistumista ja kehitystä. Tärkeitä toimijoita ovat esimerkiksi Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva Aleksanteri-Instituutti ja Ulkopoliittinen instituutti. Suomalaistutkimus on neljännesvuosisadassa ankkuroitunut EU:n kehittyvään ja muuttuvaan näkökulmaan.

Selvitystä tehtäessä on tutustuttu muun muassa Tuomas Forsbergin ja Hiski Haukkalan Euroopan ja Venäjän suhteiden arvioihin. Tutkimusryhmän sotilaat (Alafuzoff ja Pyykönen) ovat tuoneet esille kokonaisnäkömyksen, joka perustuu EU:n ja Naton esikunnista saatuun henkilökohtaiseen kokemukseen.

Tämä selvitys pyrkii myös valottamaan Venäjän johdon ravinto- ja komentoketjuja poliittisen talouden näkökulmasta. Suomessa tämä on vasta alkutekijöissään, vaikka Venäjän talouden energiariippuvuus on tunnettu asia. Talous ei ole selvityksen fokus, mutta sen yhteyttä poliittiseen päätöksentekoon Venäjän sisäisessä tarinassa on pyritty hahmottamaan.

Viestinnän ja kommunikaatiojärjestelmien murros vaikutti erityisesti Suomessa joukkotiedotusvälineiden ansainnan ja toimintatapojen muuttumiseen. Tämä selvitys on hyödyntänyt Vilma Luoma-ahon ja hänen tutkijakollegansa Katerina Tsetsuran strategisen viestinnän asiantuntemusta, minkä lisäksi selvityksessä on hyödynnetty strategisen viestinnän viimeisen vuosikymmenen tuotoksia. Yhteistä kaikille on pyrkimys hahmottaa kokonaiskuva.

Suomeen perustetun Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen (Hybrid CoE) järjestämän, kansainvälisistä osanottajista koostunut asiantuntijajaneeli kävi kaksipäiväisen keskustelun selvityksen englanninkielisestä väliraportista, jonka pohjalta saatiin hyödyllisiä kriittisiä kommentteja. Keskustelussa venäläistä alkuperää oleva aineisto todettiin arvokkaaksi.

Venäjän ulkopoliittisen viestinnän ja informaatiovaikuttamisen näkökulmasta merkittäviä suomalaisia tutkimuksia, joiden tuloksiin on selvityksen kirjoittamisen aikana tutustuttu, ovat esimerkiksi Katri Pynnöniemen tutkimus⁹ Venäjän informaatiovaikuttamisen juurista ja tänään käytössä olevista menetelmistä sekä Kaisa Laineen Venäjän ja EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan narratiiveja käsittelevä tutkimus¹⁰, joka on hyvä esimerkki aineiston laajuuden kuvauksesta.

Haasteiden Venäjä (2008), Muutosten Venäjä (2012) ja Voiman Venäjä (2019), jotka ovat olleet puolustusministeriön sekä sisäministeriön ja ulkoministeriön yhteistyössä tilaamia selvityksiä, ja ovat kukin palvelleet keskustelua. Niiden tehtävänä on ollut lisätä ymmärrystä Venäjästä. Tekijät ovat tietoisia siitä, että keväällä 2020 ymmärryksen lisääminen on yhä suuri tehtävä, vaikka tietoa on runsaasti tarjolla.

Tämä selvitys eroaa monesta lännestä tuotetusta tutkimuksesta siinä, että se perustuu suurelta osin venäjänkielisiin alkuperäislähteisiin. Tämän lisäksi selvitystyön aikana on voitu haastatella aiheen ymmärtämisen kannalta keskeisiä Venäjän viranomaisia, asiantuntijoita ja korkean tason vaikuttajia. Tässä selvityksessä ei ole käsitelty viestintäalan teknologiakehitystä eikä syvennytty alalla esiintyviin lieveilmiöihin kuten suunnattu mielipidevaikuttaminen, peitetyt informaatio-operaatiot ja trollaus.

Ymmärtäminen on eri asia kuin hyväksyminen

Selvityksen tekijöitä koottaessa haettiin erilaisia näkökulmia, kokemusta ja monipuolisuutta. Toimeksiantoon sisältyi tavoite tuoda uutta tietoa ja ennen kaikkea lisätä ymmärrystä Venäjän strategisesta viestinnästä. Tutkimusryhmän sisäinen keskustelu on ollut tärkeä elementti kriittisen tutkimusotteen ylläpitämisessä.

Ymmärtäminen ei ole sama asia kuin hyväksyminen eikä toinen edellytä toista. Venäjän strategisen viestinnän ajattelun logiikka lepää valtiokäsitteessä ja sen historiallisessa jatkumossa eri aikakausina sekä maassa vallitsevassa sosiaalisessa järjestyksessä, jota kieli, kulttuuri ja arvot heijastavat. Venäjää kohtaan esiintyy yleisesti ja myös Suomessa runsaasti kriittisyyttä. Venäläisvastaisuudella tarkoitetaan Venäjän valtioon – sen valtiomuodosta riippumatta – ja Venäjän keskushallintoon sekä venäläisiin kohdistuvaa kielteistä asennoitumista.

Venäjän strategista viestintää, aivan kuten ulkopoliittikkaakin toteutetaan globaaleista lähtökohdista. Tämän vuoksi myös kansainvälinen näkemys Venäjästä on tärkeä huo-

⁹ Pynnöniemi 2016.

¹⁰ Laine 2019.

mioida. Pew-tutkimuskeskuksen vuonna 2018 teettämän tutkimuksen mukaan Venäjällä on tärkeämpi rooli kansainvälisissä asioissa kuin mitä sillä oli vuosikymmen sitten. Mutta lisääntynyt vaikutusvalta ei ole tarkoittanut suosion kasvamista. Tutkimuksessa todettiin, että näkemykset niin presidentti Putinista kuin Venäjästä ovat suurelta osin kielteisiä. Enemmistö niin Pohjois-Amerikassa ja suuressa osassa Eurooppaa näkee Venäjän negatiivisessa valossa. Euroopassa tutkimuksen kohteena olleessa 10 maassa noin 27 prosentilla kansalaisista oli myönteinen mielipide Venäjästä. Yhdysvalloissa osuus oli vain 21 prosenttia. Luottamus Venäjän presidenttiin Vladimir Putiin on samansuuntainen. Kaikissa 25 tutkitussa maassa vain 26 prosentilla vastanneista on näkemys, että presidentti Putin tekee oikeita asioita verrattuna 63 prosenttiin, joiden mukaan hän ei näin tee. Tämä on jyrkässä ristiriidassa Putinin Venäjällä saaman kansansuosion kanssa.¹¹

Kaksi kolmasosaa venäläisistä katsoo, että Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteet ovat viileät ja jännittyneet. Samankaltaisen arvion EU:n suhteen antaa noin puolet Levada-keskuksen kyselyn mukaan. Positiivisesti Yhdysvaltoihin suhtautuu 42 prosenttia venäläisistä ja negatiivisesti 44 prosenttia. Syyskuussa 2019 kerättyjen viimeisimpien tietojen mukaan puolet venäläisistä suhtautuu Euroopan unioniin myönteisesti. Kielteisesti suhtautuvia oli vastaavasti 34 prosenttia.¹²

Venäjä-kuvan muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat tutkimusten, kirjallisuuden ja kulttuurin kautta syntyneet käsitykset sekä median kautta rakentunut Venäjä-kuva. Suomalaisten Venäjä-kuvaa leimaavat myös monet entiseen Neuvostoliittoon ja kommunismiin liitetyt piirteet, kuten mystisyys, outous ja pelottavuus.¹³

Selvityksen lähtökohtana on ollut myös pääsy mahdollisimman lähelle alkuperäislähteitä ja vallan ydintä. Siksi tutkimusobjektia on pitänyt lähestyä toisaalta kaukaa historiasta ja toisaalta tarttua kysymykseen tässä ajassa.

Venäjää koskevan keskustelun hahmottaminen

Vaalivaikuttaminen, hybrdivaikuttaminen, informaatiovaikuttaminen ja kybervaihtaminen ovat termejä, jotka ovat 2010-luvun aikana nousseet kasvuvalustaksi ja osin hallitsevaksi viitekehykseksi analysoida Venäjää. Analyysin kasvanut kysyntä on lisännyt

¹¹ Pew Research Center 6.12.2018, "Image of Putin, Russia Suffers Internationally" <<https://www.pewresearch.org/global/2018/12/06/image-of-putin-russia-suffers-internationally/>> [luettu 15.5.2019].

¹² Levada-keskus 10.9.2019, "Suhtautuminen muihin maihin". Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/09/10/otnoshenie-k-stranam-4/>> [luettu 1.10.2019].

¹³ Vrt. esimerkiksi Parvilahti 1957; Luukkanen 2010 ja 2019; Aro 2019.

Venäjään liittyvän asiantuntemuksen kysyntää ja käyttöä. Venäjän johdon esittämä ajatus suvereenista valtiosta on aiheuttanut keskustelua.

Läntisessä keskustelussa Venäjä koetaan aktiiviseksi subjektiksi eikä niinkään objektiksi samalla kun läntiset valtiot Euroopassa kokevat olevansa Venäjän aggressiivisen toiminnan objekteja (kohteita). Keskustelussa läntisen kulttuurin omat toimenpiteet, kuten julkisuusdiplomatia ja arvojen edistäminen, nähdään dialogisena ja ei-propagandistisena. Venäjän näkemyksessä maailmanpolitiikkaa leimaa kilpailu, joka ylettyy myös informaatiotilaan. Esimerkiksi pehmeän vallan käyttö on nähty myös yhteiskunnan arvoja, kulttuuria ja identiteettiä vaarantavana. Venäjän ja lännen suhteiden kiristymisen myötä, myös lännessä viestintään alettiin suhtautua uhkana vakaudelle ja arvoille. Ukrainan kriisin alettua vuonna 2014 länsi ja Venäjä ovat ajautuneet legitimitteettikamppailuun siitä, kumman viestintä- ja vaikuttamistoiminta on hyväksyttävää ja kumpi on sananvapautta rajoittava propagandisti.¹⁴ Siksi muun muassa trollauksesta¹⁵ internetin sosiaalisissa medioissa on tullut ilmiö, jonka arvellaan olevan strategista.

Raportoinnin ajankohtaisuuden vaatimus on tehnyt selvityksestä haastavaa. Tapahtumia tulkitaan ja uutisoidaan usein tulkitsijan ja hänen edustamansa asiakaskunnan, kuten lukijoiden ja kuluttajien, maailmankuvan mukaisesti. Tulkinnat jättävät joskus huomiotta venäläisen maailmankuvan. Esimerkiksi professori Markku Kuisman mukaan venäläisillä on aina ollut itsetunto-ongelmia suhteessa länteen. Edes Neuvostoliiton aikoina se ei ollut oikea haastaja Yhdysvalloille, eikä se ole sitä vielä. ”Hollywoodin voimaan verrattuna Venäjän trollit ovat yhtä voimakkaita kuin Terijoen hallitus.”¹⁶

Lähteet ja lähteiden käyttö

Venäjän strategista viestintää arvioitaessa on tukeuduttu ensisijaisesti venäläisiin alkuperäislähteisiin. Keskeisenä tarkastelukohteena on valtion ylimmän johdon, henkilökohtaisesti toteuttama viestintä kohdeyleisölle. Tarkastelu sisältää lähes aina myös viestinnän tavoiteasettelun. Aineistona ovat myös Venäjän valtion viralliset asiakirjat ja johtavien viranomaisten näkemykset.

Venäjänkielisiin lähteisiin tukeutuminen on välttämätöntä, kun tavoitteena on selvittää ja ymmärtää, mitä Venäjä ja venäläiset ovat viestinnällään tarkoittaneet ja mikä on

¹⁴ Laine 2019.

¹⁵ Trollaus tulee englanninkielisestä sanasta *trolling*, joka tarkoittaa alun perin vetouistelua.

¹⁶ HS 29.7.2018

heidän itsensä mieltämä tavoite. Kielen ja kulttuurin merkitystä asian ymmärtämisessä ei voi liikaa korostaa.

Selvityksen primaarilähteinä ovat Venäjän lainsäädäntö, presidentinhallinnon ja hallituksen julkistamat strategiat sekä Venäjän presidentin julkiset puheet. Nämä aineistot muodostavat perustan myös Venäjän strategisen toiminnan tarkastelulle. Primaarilähteet kuvaavat Venäjän hierarkkisen hallintoarkkitehtuurin, jonka rakenteet ja toimintalogiikat näyttävät olevan useille läntisen tutkimuksen edustajille tuntemattomia. Pääosa primaariaineistosta on 2000-luvulla syntynyttä, pois lukien Venäjän perustuslaki, jolla on suuri erityismerkitys presidenttikeskeisen hallintotradition kivijalkana.

Kirjallisten aineistojen lisäksi on luottamuksellisesti haastateltu johtavia venäläisiä ja muita venäjänkielisiä alan asiantuntijoita, jotka edustavat tutkimustehtävän kannalta relevantteinta asiantuntemusta. Edelleen on haastateltu Venäjän presidentinhallintoa avustavia Suomen kannalta keskeisiä henkilöitä, jotka ovat riittävän lähellä päätöksenteon sisäpiiriä ja Suomea koskevaa mielipiteen muodostamista. Haastateltavat eivät ole halunneet antaa nimiään julkisuuteen. Heidän panoksensa selvitykseen on kuitenkin merkittävää ja haastattelut ovat olleet linjassa selvityksessä analysoidun aineiston kanssa. Lisäksi luvussa 3.2. on haastateltu joukko Venäjän viestinnän asiantuntijoita.¹⁷

Teemahaastattelut toteutettiin puolistrukturoidun haastattelun menetelmällä.¹⁸ Haastateltavien kanssa käytiin läpi ennakkoon sovittuja teemoja, mutta heidän annettiin kertoa aiheista vapaasti. Pääosin kaikki haastattelut olivat yli tunnin pitkiä keskustelutilaisuuksia. Esiin nousi myös sellaisia asioita, joita ei haluta julkisuuteen.

Selvityksen sekundaarilähteet muodostuvat laajasta tutkimusaineistosta, tutkimuskirjallisuudesta, tutkimusartikkeleista, sanomalehti- ja verkkolehtiartikkeleista ja kansainvälisestä akateemisesta keskusteluaineistosta, jossa erityinen paino on venäjänkielillä aineistolla. Sekundaarilähteet täydentävät strategisen viestinnän konseptin ja toiminnallisen rakenteen ymmärtämistä. Venäjänkielillä aineistolla on pääpaino, koska toimeksiannon päätehtävänä on ymmärryksen lisääminen venäläisestä toimintavasta. Sekundaariaineistoon liittyi myös laajan länsimaisen tietoaineiston läpikäynti, josta vain suppea osa on päätyntä lähdeaineistoon.

¹⁷ Selvitystyön aikana on haastateltu seitsemän asiantuntijaa. Lisäksi tutkimuksen liitteenä olevaa taustapaperia varten (Luoma-aho & Tsetsura 2020) haastateltiin viittä strategisen viestinnän erikoisasiantuntijaa ja taustamateriaalina on hyödynnetty aikaisempien tutkimuksien tuloksia ja haastatteluaineistoja.

¹⁸ Ks. Liite 2.

Selvitystyön varsinainen työmenetelmä oli kirjallisuus- ja aineistotutkimukseen perustuva aivoriihiyöskentely. Sekundaariaineistossa päärooli on ollut venäjänkielisillä tieteellisillä artikkeleilla. Medialähteet on arvioitu luotettavuuden ja käytettävyyden näkökulmasta. Medialähteillä on ollut kontekstualisoiva merkitys ja niissä painottuvat haastattelut ja asiantuntijakirjoitukset sekä primäärilähteiden taustoitukset. Pelkästään tieteellisestä tutkimuksesta on vaikeaa löytää Venäjän strategista viestintää kattavasti selittävää analyysia, muun muassa siksi, että strateginen viestintä -käsitteenä ei ole Venäjällä käytössä, vaan aiheesta on käytössä laaja joukko muita käsitteitä.¹⁹

Haastatteluaineisto on syventänyt primaari- ja sekundaariaineiston käsittelyä ja ymmärtämistä. Se on myös auttanut avaamaan ajattelua, josta käsin Venäjän johto tarkastelee maailmaa. Eri tason lähteiden analysointi ja vertaaminen on ollut välttämättömyyttä ja hyödyllistä. Lisäksi olennainen työmäärä aineiston läpikäymisessä on ollut esimerkiksi YouTube-videopalvelussa julkaistujen merkittävien asiantuntijoiden luentojen, esiintymisten ja haastattelujen analysointi.

Keskeisenä lähteenä on käytetty Moskovassa 1992 perustetun Ulko- ja puolustuspolitiikan neuvoston (SVOP)²⁰ jäsenten julkaisuja ja kirjoituksia. Tämän riippumattoman julkisen yhdistyksen tehtävänä on osallistua Venäjän ja sen ulko- ja puolustuspoliittisten strategisten konseptien kehittämiseen.

Vuodesta 2002 lähtien neuvosto on julkaissut Russia in Global Affairs -lehteä, joka on yksi vaikutusvaltaisimmista ja arvovaltaisimmista tiede-, koulutus- ja analyttisistä julkaisuista ulkopoliittikan ja kansainvälisten suhteiden alalla Venäjällä. Siitä on tullut ainoita alusta vuoropuhelulle eri maiden johtavien asiantuntijoiden ja tarkkailijoiden, poliitikkojen ja julkisyhteisöjen välillä.

SVOP harjoittaa toimintaansa tiiviissä yhteistyössä Venäjän presidentinhallinnon, Venäjän ulkoministeriön, Venäjän federaation puolustusministeriön, duuman ja federaationeuvoston kansainvälisten asioiden komiteoiden sekä turvallisuuspalvelujen kanssa. Yhteistyöhön osallistuvat myös akateemisten instituutioiden ja johtavien analyttisten keskustusten asiantuntijat niin Venäjällä kuin ulkomailla. SVOP:n johtokunnan puheenjohtajana toimii Russia in Global Affairs -lehden päätoimittaja Fjodor Lukjanov. Johtokunnan kunniapuheenjohtajana toimii Sergei Karaganov.

Toisena keskeisenä lähteenä on ollut Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD)²¹. Tämän organisaation tavoitteena on rauhan, ystävyyden ja harmonian lujittaminen kansojen välillä, kansainvälisten konfliktien estäminen ja kriisinhallinta. Sen

¹⁹ Ks. Luku 3.

²⁰ Ulko- ja puolustuspolitiikan neuvoston (SVOP) venäjänkieliset verkkosivut: <<http://svop.ru/>>.

²¹ Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston (RSMD) verkkosivut: <<https://russiancouncil.ru/>>.

missiona on Venäjän vaurauden edistäminen integroitumalla globaaliin maailmaan. Se on linkki valtion, asiantuntijayhteisön, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välillä ulkopoliittien ongelmien ratkaisemisessa. Neuvostoa olivat perustamassa Venäjän federaation ulkoministeriö, Venäjän federaation koulutus- ja tiedeministeriö, Venäjän tiedeakatemia, Venäjän teollisuus- ja yrittäjäliitto sekä Interfax-uutistoimisto. RSMD:n presidenttinä toimii Venäjän entinen ulkoministeri Igor Ivanov ja johtokuntaan kuuluvat RSMD:n pääjohtajana toimiva Andrei Kortunov, SVOP:n puheenjohtaja Fjodor Lukjanov, liikemies Pjotr Aven, Venäjän presidentinhallinnon johtajan sijainen ja presidentin lehdistösihteeri Dmitri Peskov ja varaulkoministeri Igor Morgulov.

Henkilöitä, joiden arvioihin ja näkemyksiin Venäjän strategisen tason viestinnän ymmärtämiseksi on työssä tukeuduttu ja viitattu, ovat muun muassa FT Sergei Karaganov, KT Mihail Deljagin, FT ja VTT Oleg Barabanov.

Karaganov on venäläinen politiikan tutkija ja taloustieteilijä. Hän on myös Moskovan kauppakorkeakoulun maailmantalouden ja kansainvälisten asioiden tiedekunnan dekaani. Karaganov oli Jevgeni Primakovin läheinen kumppani ja hän on toiminut sekä Boris Jeltsinin että Vladimir Putinin neuvonantajana. Hän on toiminut myös Neuvostoliiton ja nykyisen Venäjän tiedeakatemian Eurooppa-instituutin varajohtajana. Karaganov oli perustamassa Valdai-keskustelufoorumia ja toimi sen puheenjohtajana 2004–2013. Hän on ollut Venäjän turvallisuusneuvoston alaisessa tieteellisessä neuvostossa vuodesta 1993.²²

Deljagin on venäläinen poliitikko ja taloustieteilijä. Venäjän luonnontieteiden akatemian jäsenenä Deljagin osallistui Neuvostoliiton ylimmän neuvoston asiantuntijaryhmään vuosina 1990–1991. Hän on toiminut muun muassa presidentti Boris Jeltsinin, pääministeri Mihail Kasjanovin, ulkoministeri Jevgeni Primakovin ja varapääministeri Boris Nemtsovin neuvonantajana. Deljagin on myös toiminut Vapaa ajatus -lehden päätoimittajana vuodesta 2011. Lisäksi hän toimii Globalisaation ongelmien instituutin tieteellisenä johtajana. Deljagin on Venäjän federaation turvallisuusneuvoston alaisen tieteellisen neuvoston jäsen.²³

Barabanov on venäläinen historioitsija, valtiotieteilijä ja politiikan tutkija sekä Valdai International Discussion Club -ohjelman johtaja. Barabanov on valmistunut Moskovan valtionyliopistosta. Tammikuusta 2015 lähtien hän on toiminut tutkimusjohtajana

²² Sergei Karaganovin verkkosivut: <<http://karaganov.ru/>>.

²³ Mihail Deljagin verkkosivut: <<https://delyagin.ru/>>.

MGIMO:n eurooppalaisessa tutkimuslaitoksessa. Barabanov on Venäjän Tiedeakatemian jäsen.²⁴

Suomalaiselle 2000-luvun Venäjän-tutkimukselle sekä länsimaiselle Venäjää ja Putinia käsittelevälle kirjallisuudelle on yhteistä pyrkimys tulkita Venäjää Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Putinista on tutkimuskohteena tullut Staliniin verrattu pitkäaikainen hallitsija, jonka kaikkivoipaisuus ja seuraajaongelma luovat mielikuvituksellista keskusteluaineistoa. Erityisesti tarinoita on kehitelty lännessä, jolla on vain hyvin kaipa ajankohtainen keskusteluyhteys Venäjän omaan historialliseen keskusteluun lähi-menneydestä.

Raportin rakenne

Ensimmäisessä luvussa selvitystyö asemoidaan yleisempään viitekehykseen, missä Venäjä on ollut merkittävä kansainvälinen ja kansallinen puheenaihe – kautta aikojen. Pääosa työstä perustuu tutkijaryhmän (Alafuzoff, Blom, Kurvinen, Pyykönen) kollektiiviseen yhteistyöhön, jossa kirjoitusvastuut ilmenevät jäljempänä kerrotulla tavalla.

Toisessa luvussa esitetään tekijöiden analyysi Venäjästä siten kuin venäläiset haluat maansa toiminnan ja aseman nähdä. Koska oman aikamme historiassa on tapahtunut kahden sukupolven aikana suuria muutoksia Venäjällä, niiden avaaminen on koettu tärkeäksi. Tämän luvun kirjoitusvastuussa on Blom.

Kolmannessa luvussa esitetään Venäjän strategiseen viestintään liittyvät käsitteet ja normatiiviset näkökohdat. Lisäksi luvussa tarkastellaan venäläiseen viestintään liittyvää epäläpinäkyvyyden haastetta. Neljännessä luvussa tarkastellaan strategisen viestinnän toteuttamista ja eri toimijoiden roolia sekä käydään läpi presidentti Putinin tärkeimmissä puheissa esille tulevien viestien kehitystä. Näiden lukujen kirjoitusvastuussa ovat Kurvinen ja Alafuzoff.

Viidennessä luvussa esitellään venäjän kielen ja kulttuurin osatekijöitä, jotka avaavat venäläisyyttä, kielen merkitystä sekä hierarkian, historian ja monen muun tekijän vaikutusta venäläiseen ajatteluun. Tämän luvun kirjoitusvastuussa on Alafuzoff.

Kuudennessa luvussa pyritään sijoittamaan Suomi Venäjän ajattelumaailmaan, jossa vain tärkeimmät kiinnostuskohdat selvitystehtävän valossa nostetaan esille. Seitsemännessä luvussa Suomi on vielä erityisemmässä tarkastelussa EU-jäsenyyden valossa,

²⁴ Oleg Barabanov, Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutin (MGIMO) verkkosivut: <<https://mgimo.ru/people/barabanov/>>.

jolloin jäsenyysaikamme tapahtumia ja aseamme arvioidaan venäläisen ajattelun viitekehyksessä. Näiden lukujen kirjoitusvastuussa ovat Blom ja Pyykönen.

Kahdeksannessa luvussa hahmotetaan johtavien venäläisten kansainvälisten suhteiden ja politiikan asiantuntijoiden kirjoituksista ja teoksista pidemmän aikavälin näkemys globaalista tulevaisuudesta, jonka valossa Venäjä näkee oman roolinsa ja mahdolliset toimenpiteensä. Luvun tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä venäläisestä kansainväliseen politiikkaan liittyvästä ajattelusta ja sitä kautta edistää Suomen varautumista ja ennakointia tulevaisuuden kehityksen suhteen. Tämän luvun kirjoitusvastuussa on Alafuzoff.

Yhdeksännessä luvussa on yhteenveto selvityksen tuloksista ja suosituksista.

2 Venäjä on toista maata

*"The paradox of Russian history lies in the continuing ambivalence between messianic drive and a pervasive sense of insecurity."*²⁵

Venäjän historiallisista lähtökohdista: minkälaisesta Venäjästä on kyse?

Yllä olevan Henry Kissingerin lainauksen lisäksi klassinen ja usein toistettu mystifiointi Venäjästä on ote Britannian laivastoministeri Winston Churchillin radiopuheesta 1.10.1939: "En pysty ennustamaan Venäjän toimintaa. Venäjä on selittämättömyyden verhoama arvoitus, joka on peitetty mysteeriin. Mutta ehkä on olemassa avain. Tuo avain on Venäjän kansallinen etu."²⁶

Minkälainen on se Venäjä, joka pyrkii vaikuttamaan ajatteluun? Venäjän strategisen viestinnän lähtökohta on Venäjän kansallinen etu, jonka määrittelemineen on strategisen tason päätöksentekoa ja siitä kertominen strategista viestintää. Siksi on paikallaan analyttisesti pyrkiä avaamaan tuota venäläistä ajattelua, josta strateginen viestintä ammentaa sisältönsä ja voimansa.

Jotta voi ymmärtää 2020-luvun venäläistä ajattelutapaa, arvoja ja toimintaa, on ymmärrettävä 1) Venäjän historian ja kulttuurin suuria käännekohtia ja Venäjän asemaa maailmassa ainakin kolmella vuosisadalla; 2) Venäjän poliittista järjestelmää, sen toimijoita, niiden välisiä suhteita ja logiikkaa, jolla systeemi toimii; 3) venäläisen yhteiskunnan sosiaalista järjestystä sekä 4) maan talouden puitteita. Läntiselle kulttuurille on ollut ominaista pyrkimys ymmärtää, tulkita ja selittää "venäläistä sielua". Se, millä narratiivilla venäläisyydestä ollaan liikkeellä, on myös 2020-luvun mielipidevaikuttamisessa olennaisinta. Kilpailua käydään tulkinnoista ja maailman ihmisten, yritysten ja valtioiden tahtotiloista. Läntinen narratiivi on globaalilla tasolla vallitsevampi kuin venäläinen.

Venäjää ja venäläistä ajattelua symboloi Bysantista periytyvä kaksipäinen kotka. Se tuli Moskovan hallitsijoiden sinetiksi 1400-luvulla ja kehittyi siitä koko valtakunnan vaakunaksi. Edelleen Venäjällä tulkitaan kotkan toisen pään katsovan Aasiaan, toisen Eurooppaan. Symboliin sisältyy ajatus Venäjästä Rooman imperiumin perillisenä, kolmantena Roomana.²⁷ Venäläinen ajattelu jakaantui 1800-luvun aikana *slavofiileihin* ja

²⁵ Kissinger 1994, 143.

²⁶ HS 11.2.2015.

²⁷ Kaunismaa 2009, 30; Pyykkö 2002, 8.

zapadnikkeihin. Kumpienkaan mielestä Venäjä ei ollut osa Eurooppaa, mutta länsimieliset pitivät sitä tragediana, slavofiilit eivät. Jälkimmäisten Venäjä säilytti ikivanhat moraaliset arvot: kristinuskon, intuitiivisen totuuden etsinnän sekä nöyryyden.²⁸

Kysymys on vallankäytöstä tarinoiden ja argumenttien välisessä kilpailussa siitä, kenen sanoma voittaa ja läpäisee suuren yleisön ja vallitsevan poliittisen ajattelun kritiikin. Tästä vallankäytöstä Steven Lukes esitti jo 1970-luvulla oman teoriansa, jonka mukaan vallalla on kolmet kasvot. Ensimmäisenä vallan ulottuvuutena on kyky saada oma päätös läpi vastustuksesta huolimatta. Toisena on kyky pitää asioita pois päätöksenteon agendalta, jolloin estetään muiden asettaman tavoitteen toteutuminen. Kolmantena laajennetaan vallan käsite kysymykseksi siitä, miten erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden tapaa arvioida omia tavoitteitaan voidaan hallita.²⁹ Viimeisin on tämän esityksen kannalta olennaista.³⁰

Venäjän rooli historiassa venäläisestä näkökulmasta tulkittuna.

Venäjä on syntynyt Aasian ja Euroopan välimaastossa. Venäjällä omaksuttiin kristinuskko 900-luvulla. Venäjän ideaan sisältyy presidentti Mauno Koiviston mukaan ajatus olla kuin ”kolmas Rooma”, vaihtoehto lännen kulttuurille.³¹ Venäjästä tuli merivalta 1700-luvulla, kun Pietari Suuri perusti Pietarin 1703 ja voitti Kaarle XII:n Pultavassa 1709. Sitä aiemmin Ruotsin valtakunta oli ulottunut 1611–1721 idässä Karjalan kannakselta nykyisen Pietarin alueelle ulottuen aina Latvian pohjoisosiin saakka.³² Kataariina Suuri laajensi Venäjän 1771 Krimin niemimaalle ja Mustalle merelle sekä oli johdohahmo Euroopassa muun muassa Puolaa koskeneissa ratkaisuisissa. Aleksanteri I ja niin sanottu vuoden 1812 isänmaallinen sota vei Venäjän vaikuttajaksi Wienin kongressiin 1815 lyötyään Napoleonin yhdessä liittolaistensa kanssa. Venäjä yhdessä Preussin ja Itävallan kanssa perustivat Pyhän allianssin ylläpitääkseen kristillisiä arvoja Euroopassa. Venäjä kokee nousseensa tuossa vaiheessa osaksi Eurooppaa ja maailmanvallaksi, joka ulottui Vladivostokiin ja Amerikan mantereelle. Aleksanteri II myi Yhdysvalloille 1867 Alaskan ja Aleuttien saaret Tyynellä merellä. Nikolai II:n aikana Ranska ja Britannia julistautuivat Entente Cordiale -liitoksi, johon Venäjä liittyi 1907. Entente, yhteisymmärrys, oli lopulta Ranskan, Britannian ja Venäjän yhteistyötä

²⁸ Kaunistmaa 2009, 31.

²⁹ Lukes 1974, 23–25, 34, 38–39, 46–50.

³⁰ Rentola 30.6.2015. Kimmo Rentola kirjoittaa siitä, kuinka keskeinen työkalu historian tulkintojen kirjoittaminen Venäjän eduksi on presidentti Vladimir Putinille. ”Putin rakentaa suurta kokonaisuutta sekä keisareiden että bolševikkien historiasta.” Hanketta vetää Sergei Naryškin, uudelleen perustetun Venäjän historiallisen seuran puheenjohtaja, nykyinen ulkomaantiedustelu SVR:n johtaja, entinen Duuman puhemies. ”Tietämisen tilanne on peruuttamattomasti valoisampi kuin Neuvostoliiton aikana. Ja juuri kun joku luulee saaneensa historian suitsiin, se potkaisee takaisin”, kirjoittaa Rentola.

³¹ Koivisto 2001, 20–39.

³² Melin, Johansson & Hedenborg, 2003, 134–182.

Saksaa vastaan, mikä huipentui Venäjän vallankumouksen jälkeen pyrkimyksiin kaataa bolševikkihallitus 1918–1920.³³

Romanov-suvun valta kaatui vuonna 1917 vallankumouksiin, joiden pohjalta syntyi Neuvostoliitto 1922. Se alisti valtaansa muun muassa Ukrainan, Georgian ja monia pienempiä kansoja. Uusi sosialistivaltio oli ateistinen, joten uskonto oli kielletty. Aluksi se oli eristetty muusta maailmasta ja erityisesti Euroopasta, koska vallankumousta seurasi punaisten bolševikkien ja tsaaria kannattaneiden valkoisten sisällissota 1917–1922. Länsimaista tuettiin valkoisia, mutta myös punaisia, mistä jäljempänä.

Marxin suhde Venäjään ei ollut yksiselitteinen. Keski-ikäinen Marx oli russofobi, jolle Venäjä edusti demokratian ja edistyksen vihollista kaukana idässä. Vaikka suhde kääntyi toiseksi, Leninin ja vielä enemmän Stalinin toimesta marxismi venäläistettiin.³⁴ Marxismi-leninismiin on sanottu olleen maailmanhistorian laajimpia ja pitkäkestoisimpia totalitaarisen järjestelmän kokeiluja. Historiankirjoitus oli mitä tärkein ase kansalaisten mielenhallinnassa. Tsaarin aikana tärkeinä pidettyjä asioita häivytettiin historiankirjoista ja korostettiin kansan osuutta Venäjän rakentamisessa. Vallankumoukseen asti Venäjän historiankirjoitus oli pystynyt ottamaan vaikutteita ulkomailta, mutta bolševikkivalta torjui ulkomaiset ajatukset.³⁵

Maailmansotien välisen ajan Neuvostoliitto pyrki Kominternin avulla tukemaan vallankumouksellista toimintaa Euroopassa. Tästä johtuen monissa maissa kommunistiset puolueet kiellettiin. Uusi neuvostovaltio löysi lopulta Rapallossa 1922 kumppanin Saksasta, kun taas monet Euroopan maat hylkivät Neuvostoliittoa. Saksa oli Neuvostoliitolle ystävällinen maa, kunnes Hitler nousi valtaan 1933. Venäjä katsoo länsivaltojen antaneen Euroopassa Münchenin sopimuksella 1938 Saksalle mandaatin vallata Tšekkoslovakia, mikä sitten johti toiseen maailmansotaan. Hitlerin–Stalinin sopimus, jonka ulkoministerit Molotov ja Ribbentrop allekirjoittivat 23.8.1939 Moskovassa, on venäläisen nykytulkinnan³⁶ mukaan valtiomiesteko, eikä sodan syy, kuten sanoo Euroopan parlamentin syyskuussa 2019 hyväksymä lausuma.³⁷ Saksan ja Neuvostoliiton sopimus syntyi Putinin mukaan länsivaltojen synnyttämästä pakosta.

Fasismien nousu Euroopassa johti toiseen maailmansotaan, jossa Hitler valtasi muun muassa Itävallan, Puolan, Norjan, Tanskan, Latvian, Liettuan, Viron, Tšekkoslovakian,

³³ Paasivirta 1984, 188–199; Vrt. myös Komissarov (nimimerkki, jota Juri Derjabin käytti 1970-luvulla) 1974, 33–40.

³⁴ Kaunismaa 2009, 32.

³⁵ Kaunismaa 2009, 33.

³⁶ AP 24.12.2019. Putin puhui asevoimien upseereille Kansallisen puolustuksen keskuksessa; DW 11.12.2019.

³⁷ Euroopan parlamentin päätöslauselma 19. syyskuuta 2019 Euroopan muistiperinnön merkityksestä Euroopan tulevaisuudelle (2019/2819(RSP)).

Unkarin, Romanian, Bulgarian, Jugoslavian alueet, Belgian, Hollannin ja Ranskan sekä liittoutui Italian kanssa.

Toisen maailmansodan jälkeinen poliittinen järjestys kiteytyi Yhdistyneet kansakunnat -järjestön perustamiseen sekä vuonna 1944 uuteen Bretton Woods -talousjärjestelmään. Neuvostoliitosta, Ukrainasta ja Valko-Venäjältä tuli YK:n jäseniä, ei Venäjältä. Neuvostoliitto kutsuu kesäkuussa 1941 Saksan hyökkäyksestä alkanutta sotaa suureksi isänmaalliseksi sodaksi, joka päättyi toukokuussa 1945 Berliinin valtauksen. Neuvostoliitto valtasi 1945–1946 koko itäisen ja keskisen Euroopan, missä se solmi valloittamiensa maiden kanssa ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimukset vuonna 1948.³⁸ Nyky-Venäjällä lännessä vallitsevaa narratiivia toisesta maailmansodasta pidetään vääränä, historian uudelleen kirjoittamisena ja Venäjän roolin vähättelynä. Tähän asiaan suhtaudutaan Venäjällä erittäin suurella vakavuudella.³⁹

Rautaesirippu jakoi maailman ideologisesti kahdeksi ryhmittymäksi. Kiinasta tuli 1949 kommunistinen valtio ja Neuvostoliiton liittolainen. Sosialistinen maailmanleiri syntyi ja sen pääkaupunki oli Moskova. Maailma jakautui kahteen blokkiin sekä liittoutumattomiin ja puolueettomiin valtioihin. Kun Länsi-Saksa liittyi 1955 Naton jäseneksi, Neuvostoliitto perusti samanaikaisesti Varsovan sotilasliiton. Aikaa kutsuttiin kylmäksi sodaksi, jolloin ei ollut soveliaista tehdä yhteistyötä yli blokkirajojen. Saksan jako Berliinin muurin rakentamisella Neuvostoliiton johdolla 1961 itäiseen ja läntiseen osaan on Neuvostoliiton historiassa merkittävä vaihe muurin symboloidessa aikakauden suurvaltakilpailua ja siihen liittyvää informaatiopoliittikaa.

Molemmille blokeille tuotettiin valtavasti sekä tavanomaisia että ydinaseita ja lopulta siirryttiin 1960-luvulla aseriisuntaneuvotteluihin Kuuban ohjuskriisin 1962 ja Tšekkoslovakian miehityksen 1968 jälkeen. Aseriisunta ja liennytys olivat Neuvostoliitolle menestys, koska se katsoi Yhdysvaltain tunnustaneen sen suurvaltastatuksen. Ilmiötä kutsutaan strategiseksi pariteetiksi. Neuvostoliiton intressissä oli tunnustaa sodanjälkeinen vallitseva tilanne pysyväksi. Lännen intressissä oli puolestaan saada Neuvostoliitto hyväksymään ihmisoikeudet, joihin kuuluivat riippumattomat tuomioistuimet, vaapaat vaalit, tiedonvälitys ja oikeus mielipiteen ja uskonnon vapauteen. Kylmän sodan päätösvaihe alkoi Helsingistä 1975, kun Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi hyväksyi asiakirjassaan ihmisoikeudet, ihmisoikeudet, rajojen muuttamisen ai-noastaan rauhanomaisesti ja status quon Euroopassa, mihin liittyi myös Yhdysvaltain

³⁸ Söderhjelm 1970, 157–162; Visuri 2010, 18–25.

³⁹ Ks. esim. Venäjän ulkoasianministeriön verkkosivut 7.12.2019, ”Venäjän, Azerbaidžanin, Armenian, Valko-Venäjän, Moldovan, Serbian, Tadžikistanin, Turkmenistanin ja Uzbekistanin ulkoministereiden yhteinen julkilausuma ETYJ:n ministerineuvoston kokouksessa Bratislavassa 5.-6.12.2019”. <https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3938141> [luettu 15.12.2019].

läsnäolon jatkuminen Euroopassa. Neuvostoliitto oli hävinnyt varustelukilvan ja ideologisen sodan lännelle.

Helsingin asiakirjasta tuli Neuvostoliitossa ja Varsovan liiton maissa ideologinen ase, kun ihmisoikeuksia ajavat perustivat niin sanottuja Helsinki-ryhmiä. Neuvostoliitto ja Varsovan liitto alkoivat rapautua sisältä käsin. Puolan telakoilta alkoi joukkoliike, jota KGB:n mukaan Rooman kirkko tuki. Neuvostotasavallat eivät enää pysyneet Moskovin hallinnassa. Berliinin muuri kaatui 1989 poliittiseen paineeseen, jota sosialistileirin sisäinen liikehdintä oli synnyttänyt vuosina 1984–1989. Itä-Saksa liitettiin Saksaan 1990 ja se käynnisti Neuvostoliiton vetäytymisen valtaamiltaan alueilta Euroopassa. Lopulta Neuvostoliitto romahti, kun sen keskeiset valtarakenteet – kommunistinen puolue ja turvallisuusorganisaatio – kiellettiin niiden yritettyä sotilaskaappausta 1991. Neuvostoliitto hajosi loppuvuodesta 1991.⁴⁰

Neuvostoliiton tilalle astui kauan piilossa ollut Venäjä, joka otti hoidettavakseen hajonneen valtion ydinasesopimukset, velat ja muut entiseen suurvaltastatukseen liittyneet vastuut ja oikeudet. Heikko Venäjä ei kyennyt reagoimaan ja vastustamaan lännen vaikutusvallan kasvua sen lähialueella. Venäjällä tämä koetaan yhä geopolittisena katastrofina, joka jätti pysyvän jäljen kansakunnan muistiin. Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY) perustettiin entisten neuvostotasavaltojen vapaaehtoiseksi poliittiseksi ja taloudelliseksi liitoksi 1991. Nato laajeni 1999–2004 käsittämään lähes kaikki entisen Varsovan liiton satelliittivaltioiden alueet ja Baltian maat. Venäjä kokee edelleen, että Yhdysvallat ja länsi pettivät sen, sillä venäläisen narratiivin mukaan Saksojen yhdistyessä oli luvattu, ettei Nato laajene itään.⁴¹

Venäjä liittyi Euroopan neuvostoon 1996 ja osaksi useita yhteistyöjärjestelmiä, joilla sen siirtymistä demokratiaan ja markkinatalouteen tuettiin muun muassa Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin toiminnalla ja EU:n Teknisen avun ohjelmalla (TACIS) 1992–2014. Samaan aikaan Venäjällä käytiin valtataistelu maan suunnasta.⁴²

2000-luvun alussa Venäjä tavoitteli Putinin johdolla yhteistyötä lännen kanssa.⁴³ Putin oli ensimmäinen valtiojohtaja, joka tarjosi Yhdysvalloille apua 11.9.2001 terroristihyökkäysten jälkeen ehdottaen terrorismin torjunnassa yhteistyötä. Ensimmäisten vuosien aikana Venäjä koki tullessa torjutuksi ja joutuvansa alistumaan yksinapaisen amerikkalaisjohtoisen kansainvälisen järjestelmän alla. Venäjä koki lännen haluavan painostaa Ukrainaa liittymään EU:n ja Naton jäseneksi, minkä se katsoi olevan sen etupiirin

⁴⁰ Jeltsin 1994; Gaidar 2014; Kolesnikov 2009.

⁴¹ Vladimir Putinin puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007; Zygar 2016, 153–159.

⁴² Ks. mm. Gaidar 2014; Dawisha 2014; Zygar 2016; Kolesnikov 2009.

⁴³ Zygar 2016, 27–59.

horjuttamista. Maaliskuussa 2014 Venäjä miehitti Krimin niemimaan ja ryhtyi tukemaan sotilaallisesti itäisen Ukrainan separatisteja. Kansainvälinen yhteisö⁴⁴ pitää Krimin miehitystä kansainvälisen oikeuden loukkauksena. Sen seurauksena erityisesti Yhdysvallat toimeenpani talouspakotteita, joiden tavoitteena oli alun perin Putinin ja hänen lähipiirinsä eristäminen maailman taloudesta ja syökseminen vallasta.⁴⁵

Vaikka lännessä Venäjää pidetään vain rajallisesti suurvaltana⁴⁶, olennaista on, että maan poliittinen johto ja kansalaiset kokevat Venäjän olevan suurvalta.⁴⁷ Suurin osa Venäjän eliitistä on kiinnostunut vuoden 2014 edeltävän status quon palauttamisesta. Venäjällä toivotaan, että tavoitteena olisi niin sanotun Helsinki kakkosen (ETYJ) järjestäminen, jossa voitaisiin sopia ”uusista säännöistä”.⁴⁸

2.1 Venäjän poliittinen systeemi

Venäjän poliittisen järjestelmän kovaa ydintä voi kutsua strategiseksi kulttuuriksi, joka yhdistää ajallisesti tsaarivallan jatkuvuutta ja systematisoitumista kommunistihallinnossa 1917–1991 sekä edelleen uuden Venäjän aikana.⁴⁹ Se kulki sosialismissa demokraattisen sentralismin nimellä, millä tarkoitetaan alempien puolue-elinten ehdontonta lojaliteettia ylemmille elimille. Kun tsaari oli saanut valtansa Jumalalta, kommunistijohto oli anastanut sen tsaarin kaatajilta ja perustanut proletariaatin diktatuurin. Vallankumous tehtiin lännessä omaksuttujen aatteiden, sosialismin ja kommunismin vaikuttamina ja osittain läntisellä rahalla. Aatteita tärkeämpi oli ja on raha. Wall Streetin pankkiirit tavoittelivat jo 1900-luvun alussa yhteyttä valtaville venäläismarkkinoille

⁴⁴ EU, ETYJ, Yhdysvallat, Kanada, Australia, Uusi-Seelanti, Etelä-Korea, Japani jne.

⁴⁵ Vrt. Executive Order 13660 of March 6, 2014. Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. Federal Register Vol. 79, No 46. Presidential Documents <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2014-03-10/pdf/2014-05323.pdf>>

⁴⁶ Talbott 2015, kuvaa Venäjää ”planeetan suurimmaksi kansakunnaksi (valtioksi), toiseksi suurimmaksi ydinasevallaksi ja massiivisten luonnonvarojen maaksi”; Suomen Kuvalehdessä 28.8.2010 Jyrki Katainen täsmensi aikaisemmista puheistaan syntyneitä tulkintoja: ”Venäjä on raaka-ainemahti, sotilaspoliittinen mahti, ulkopoliittinen mahti, mutta se ei ole bkt:llä mitattuna globaali talousmahti.”

⁴⁷ Levada-keskus 17.1.2019, ”Kansallinen identiteetti ja ylpeys.” Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/01/17/natsionalnaya-identichnost-i-gordost/>>; Levada-keskus 16.4.2019, ”Suhtautuminen Staliniin.” Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/04/16/dinamika-otnosheniya-k-stalinu/>>. Marraskuussa 2018 toteutetun tutkimuksen mukaan 75 % vastanneista uskoo, että Venäjä on suurvalta, 88 % prosenttia vastasi, että Venäjän pitäisi säilyttää suurvalta-asemansa, 62 % vastasi, että venäläiset ovat suuri kansa, jolla on erityinen merkitys historiassa. Saman tutkimuksen mukaan venäläiset ovat erityisen ylpeitä voitosta suuressa isänmaallisessa sodassa (87 %). Myönteinen suhtautuminen Staliniin on kasvussa.

⁴⁸ Asiantuntijahaastattelut.

⁴⁹ Solovei 2019.

teknistä siirtokuntaa, jota muutamat amerikkalaiset suurrahoittajat ja niiden valvon-
nassa olevat yhtiöt käyttäisivät hyväkseen. Sen, miten Interstate Commerce Commis-
sion ja Federal Trade Commission olivat amerikkalaisen teollisuuden vaikutuspiirissä
1900-luvulla ennen New Dealia, ja sen saman mitä saavutettiin teollisuuden aloilla ko-
tona, voisi sosialistinen hallitus saavuttaa myös ulkomailla – koska se on saanut ta-
loudellisen tuen Wall Streetiltä ja Washingtonista.⁵⁰ Vallankumouksen lisäksi Wall
Street eli eräät amerikkalaiset pääomapiirit hyötyivät Neuvosto-Venäjän teollisuuden
rahoittamisesta 1920- ja 1930-luvulla sekä jopa sotaponnistuksista toisessa maail-
mansodassa, kun amerikkalaiset tuottivat Lend-Lease -ohjelmalla sotatarvikkeita neu-
vostorintaman tarpeisiin. Kaikkiaan Yhdysvaltain apu 1941–1945 oli 50 miljardia dolla-
ria, josta Neuvostoliiton osuus oli 11 miljardia.⁵¹

Pietarilainen tai leningradilainen koulukunta on historiallinen käsite, jolla tarkoitetaan
pietarilaisperäisiä Venäjän liittovaltion johtajia. Ensimmäisen kerran 1900-luvulla, sen
viimeisenä vuonna, Pietarin koulukunta astui valtaan Venäjällä, ja Neuvostoliittoa pit-
kään (1953–1985) johtanut Ukrainan koulukunta joutui sivuun.⁵² Sitä ennen leningra-
dilaiset oli pidetty poissa huipulta – poikkeuksena Aleksei Kosygin. Leningradin puo-
luejohtajan Sergei Kirovin murha 1934 aloitti Stalinin puhdistukset ja näytösoikeuden-
käynnit. Andrei Ždanov, Mariupolissa syntynyt ja Tverissä kasvanut sotilas nousi Le-
ningradin puoluejohtajaksi ja Stalinin sijaiseksi toisen maailmansodan jälkeen. Hä-
nestä tuli myös liittoutuneiden valvontakomission johtaja Suomeen.⁵³ Ždanovin kuole-
man jälkeen vuonna 1948 neuvostojohdosta puhdistettiin kaikki ”leningradilaiset”.⁵⁴
Stalinin kuoleman jälkeen näiden maine puhdistettiin. KGB:n johtoon nousi 1967 Juri
Andropov, joka oli saanut poliittisen koulutuksen Karjalan tasavallassa 1940–1944
Otto Wille Kuusisen alaisuudessa ja joka oli Kuusiselle sodan jälkeen palveluksen vel-
kaa, kun Andropov sai pestin keskuskomiteasta eikä Leningradin puoluekomiteasta.⁵⁵

⁵⁰ Nikita Mihalkovin elokuva Siperian parturi (1998) esittää patrioottisen tulkinnan tästä läntisestä
ilmiöstä päästä käsiksi Venäjän luonnonvaroihin.

⁵¹ Sutton 1974; Merridale 2017; René Nyberg 23.5.2017: ”Valkoisen ja saksalaisen Suomen kan-
nalta on mielenkiintoista todeta, että Saksan Moskovon-lähettiläs kreivi Mirbach pyytää 16.5.1918
Wilhelmstrasselta ohjeita tuleeko hänen yhä jatkaa bolševikkien rahoitusta. Vastaus on kyllä ja
häntä kehoitetaan käyttämään vielä suurempia summia.”

⁵² Zygar 2016, 120–125. Zygar tuo esille ukrainalaisten ja leningradilaisten jännitteen, joka johtui
voimasuhteista. Neuvostoliittoa hallitsivat Stalinin kuoleman jälkeen ukrainalaistaustaiset poliittiset
johtajat (ukrainalainen koulukunta) kuten Brežnev, Podgorny, Tšernenko, Kirilenko, Tihonov,
Štšerbinski, Šelest, Poljanski, Štšolokov, mitä kutsutaan myös ”Dnipropetrovskin mafiaksi”.

⁵³ Nevakivi 1995. Tämä poikkesi kaikista muista maista, jotka Neuvostoliitto vallannut. Sinne se
lähetti Kominternissa toimineet vallatun maan edustajat ja käskynhaltijoiksi rintamakomentajat.

⁵⁴ Johtajista muun muassa Voznesenski, Kuznetsov, Rodionov, Popkov ja Kapustin ammuttiin.

⁵⁵ Karelia 26.2.2004. Pestin junaili Kuusinen; Nyberg 2015, 193: ”Kommentoidessaan esseetäni
’Neuvostoliiton brutaali charmi’ Kusner täsmensi arviotani Leningradista, jota olin luonnehtinut
kuvanveistäjä Ernst Neizvestnyä lainaten sanalla ’julma’. Hänen mukaansa kaupunki oli ennem-
minkin ’kova ja ankara’, mutta samalla paikka, jossa runottaren ääni kuului, runojen kirjoittami-
nen sujui ja itsenäinen ajattelu oli mahdollista. Kusnerin sanoin hallituksella pääkaupungissa on
aina laajempi näkemys asioista kuin virkamiehillä provinssissa. Vaikka Kreml oli pelottava, niin
se oli kuitenkin parempi kuin Leningradin puoluekomitea.”

Andropovista tuli Neuvostoliiton aikana Ukrainan koulukunnan vastapaino ja Brežnevin kauden pesänselvittäjä, jolla oli leningradilaisen ryhmän sympatiat.⁵⁶ Leningradilaisilla oli ukrainalaisten jälkeen vahva asema keskusjohdossa – Kosyginin ohella politbyroon jäseniä olivat Kozlov, Romanov, Zaikov, jotka kolme jälkimmäistä vastasivat niin sanotusta raskaasta teollisuudesta politbyroossa.

Leningradilaisten ja ukrainalaisten välinen poliittinen jännite oli tärkeä voimasuhdekijä Neuvostoliiton huipulla. Kun Ukraina itsenäistyi, tämä jännite poistui Venäjän sisäpolitiikasta. Kun Venäjä yritti 1990-luvulla nousta jaloilleen, maassa alkoi ainutlaatuisen valtataistelu. Poliittisen vallan lisäksi taisteltiin taloudellisesta vallasta. Ulkomaiset sijoittajat pystyivät puuttumaan maan asioihin, mikä oli Venäjän valtakäsittteen ja myöhemmin kansallisen ajattelun vastainen tilanne. Uusi lainsäädäntö luotiin lähes tyhjästä. Venäjän perustuslaista 1993 tuli presidenttivaltainen. Strateginen kulttuuri periytyi siihen vahvalla presidentin asemalla, jossa presidentillä on poliittinen aloite. Valtataistelun voitti lopulta monien vaiheiden jälkeen pietarilainen koulukunta.

Pietarilainen ryhmä alkoi hahmottua 1990-luvulla kolmen sisäisen klaanin – uudistajien, turvallisuusviranomaisten ja teollisuuspiirien – pohjalle, eikä se ole yhtenäinen eikä ainoa pietarilaisen yhteiskunnallisen ajattelutavan ulottuvuus. Liberaalit ja talousuudistajat ryhmittäytyivät Pietarin pormestari Anatoli Soltšakin ja Venäjän yksityistämisojohtaja Anatoli Tšubaisin ympärille 1990-luvulla.⁵⁷ Turvallisuusviranomaisten eli vanhan KGB:n piiristä syntyi uusi Soltšakin kanssa liittoutunut Leningradin traditiota edustava silovikkien (*sila* = *voima*) ryhmä, jonka avainhenkilöitä olivat Putinin ohella muun muassa Nikolai Patrušev, Viktor Tšerkessov, Viktor Ivanov, Sergei Ivanov ja Aleksandr Bortnikov.⁵⁸ Kolmas ryhmä – teollisuuspiirit – olivat entisiä kommunistijohtajia, jotka toimivat Leningradin sotateollisissa kompleksissa. Tämän ryhmän merkitystä ei pidä aliarvioida, vaikka se ei olekaan ollut poliittisesti niin näkyvä ja merkittävä kuin edelliset. Sen näkyviä edustajia ovat olleet muun muassa Ilja Klebanov ja Valentina Matvijenko.

Länsimaisessa pohdiskelussa on keskitetty usein kolmeen vaihtoehtoon: onko Venäjä monoliitti, despoottinen vai vallitseeko klaanien kilpailu. Venäläisen poliittisen järjestelmän tärkeä ominaisuus on poliittisen puoluelaitoksen heiveröisyys. Vaikka puolueita on perustettu, vain yksi puolue – kommunistinen puolue – heijastaa useamman sukupolven poliittisia perinteitä. Puolueet hakevat rooliaan järjestelmässä ja määrittävät

⁵⁶ Itogi 3.10.2005. Andropoviin liittyy Suomi-yhteys. Andropovin kertomuksen mukaan hänen äitinsä, Jevgenia Fleckensteinin hylättiin vauvana Suomen kansalaisen, Moskovassa asuneen juutalaisen kellosepän Karl Fleckensteinin ovelle. Karl ja hänen vaimonsa Jevdokia Fleckensteinin adoptoivat Jevgenian. Venäläiset historian tutkijat epäilevät Andropovin äidin adoptointitarinaa yritykseksi piilottaa tämän juutalaista alkuperää.

⁵⁷ Vrt. Kolesnikov 2009; Dawisha 2014.

⁵⁸ Vrt. Dawisha 2014; Hill & Gaddy 2015; Myers 2016.

asemansa suhteessa presidenttiin. Myös valtapuolue Yhtenäinen Venäjä⁵⁹ on heikko ja riippuvainen Putinin tuesta ja kannatuksesta. Poliittiset ryhmät ovat klaanien ja eturyhmien apuvälineitä, jotka hankkivat kannatusta lakiasäättävien elinten vaaleissa valtakunnallisesti ja alueellisesti. Oppositiota on kahdenlaista: järjestelmän sisäinen, parlamentaarinen oppositio, jonka sallitaan olevan olemassa, ja sitten on aidosti vallan suhteen kriittinen järjestelmän ulkopuolinen oppositio. Puoluepolitiikkaa ei länsimaisessa mielessä ole olemassa, koska todellinen valtataistelu käydään sisäpiirissä julkisuudelta eristyksissä ja ensisijaisesti siitä, kenestä tulee seuraava presidentti.

Putinin hallinto toi yhteiskunnalliseen keskusteluun suvereenin demokratian käsitteen. Ydinajatus on sanassa suvereeni, jolla venäläiset tarkoittavat riippumattomuutta kansainvälisestä poliittisesta ohjauksesta sekä Venäjän kansan oikeutta valita oma tiensä.⁶⁰ Käsitettä on myös tulkittu pyrkimyksenä rajoittaa ulkomaiden ja hallitsevan järjestelmän kriitikkojen arvostelua, joka kohdistuu Kremlin näkemyksiin demokraattisesta järjestelmästä.

2.2 Sosiaalinen järjestys Venäjällä – vallan vertikaali

Venäjä on monikulttuurinen, monikansallinen ja monikielinen valtio, jolla on kansalaisyhteiskunta ja erilaisia eturyhmiä. Näiden välinen sosiaalinen järjestys perustuu strategiseen kulttuuriin. Sosiaalisen järjestyksen olennainen tekijä on vallan vertikaali, joka on analoginen demokraattiselle sentralismille. Vallan vertikaali hallitsee poliittisia ratkaisuja ja määrää maan suunnan. Vallan vertikaalilla ymmärretään Venäjällä presidentin legitimitettiin käyttä ylintä valtaa ja puuttua jopa alemman tason päätöksiin – komentoketjua ylhäältä alas. Strateginen kulttuuri on tässä esityksessä kuvausta valtakäytön kulttuurin jatkuvuudesta yli erilaisten aikakausien – Romanovien ajasta Neuvostoliiton aikaan ja jatkuen uuden Venäjän aikakaudella.

⁵⁹ Yhtenäinen Venäjä -puolue syntyi joulukuussa 2001, kun ennen vuoden 1999 duuman vaaleja Kremlin myötävaikutuksella perustettu Sergei Šoigun johtama Yhtenäisyys -liike yhdistyi Moskovin pormestari Juri Lužkovin ja entisen pääministerin (11.9.1998-12.5.1999) Jevgeni Primakovin johtaman ”Isänmaa – Koko Venäjä” sekä entisen pääministerin (25.12.1993-23.3.1998) Viktor Tšernomyrdinin johtaman ”Kotimme on Venäjä” -puolueiden kanssa.

⁶⁰ Tretjakov 28.4.2005; Putinin puhe liittokokoukselle 2005; Surkov 20.11.2006.

Taulukko 1: Venäjän vallan vertikaali ulkopoliitiikan näkökulmasta

Venäjän presidentti	johtaa valtiosääntöjen mukaisesti maan ulkopoliitikkaa ja edustaa valtionpäämiehenä Venäjän federaatiota kansainvälisissä suhteissa. Tämän lisäksi Venäjän presidentillä on paljon sisäpoliittista valtaa, joka luo presidentille rakenteellisen aloitteen valtiolinten välisissä suhteissa. Presidentti voi hajottaa parlamentin ja määrätä uudet vaalit, presidentti nimittää hallituksen avainministerit ja tarvitsee vain osaan ministereistä parlamentin hyväksynnän. Myös oikeuslaitos on nimitysoikeuden kautta riippuvainen presidentistä.
Venäjän kaksikamarinen parlamentti eli liittokokous	johon kuuluvat federaationeuvosto ja valtion duuma, varmistaa perustuslaillisten valtuuksiensa puitteissa lainsäädännöllisesti maan ulkopoliitikkaa ja kansainvälisten velvoitteensa täyttämistä sekä edistää myös parlamentaarisen diplomatian tehokkuutta.
Venäjän hallitus	toteuttaa toimenpiteitä maan ulkopoliitiikan toteuttamiseksi.
Venäjän turvallisuus-neuvosto	määrittää valtion ulko- ja sotilaspolitiikan pääsuunnat, arvioi kansainvälisissä yhteyksissä Venäjän kansallisiin etuihin ja turvallisuuteen liittyviä haasteita ja uhkia, valmistelee esityksiä Venäjän presidentille päätöksistä Venäjän ulkopoliitikasta kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi, liittovaltion toimeenpanoviranomaisten ja sen subjektien toimeenpanoviranomaisten toiminnan koordinoimiseksi.
Venäjän ulkoministeriö	valmistelee Venäjän ulkopoliitiikan kokonaistrategian, esittää Venäjän presidentille esityksiä ulkopoliitikasta ja pyrkii toteuttamaan Venäjän ulkopoliitiikan linjaa Venäjän ulkopoliittisen konseptin ja asetuksen nro 605 ⁶¹ mukaisesti ja koordinoi myös liittovaltion toimeenpanoviranomaisten ulkopoliittista toimintaa.
Venäjän eturyhmät	muodostuvat kolmesta suuresta taloudellisesta kompleksista – maataloudesta, sotateollisuudesta ja energiateollisuudesta. Ammattiliitot olivat kommunismin aikana puolueen apulaisia, eikä niitä pidetty vapaina. 2000-luvun Venäjällä yrittäjien erilaiset korporaatiot ⁶² pyrkivät saamaan ääntään kuuluviin, mutta nekin ovat alisteisia vallan vertikaalille. Yhteiskunnallinen sopiminen ei perustu eturyhmien sovitteluun, vaan vallan vertikaalin etujen eli eliitin etujen toteuttamiseen.

Vallan vertikaalin yhteisöidentiteetin maineokuva⁶³ juontaa juurensa KGB:n ja muiden turvallisuuselinten erioikeuksiin ja myös siihen, että niitä on pidetty yhteiskuntaa vakauttavina voimina. Turvallisuuselimet ylläpitävät etäisyyttä ja päättävät pääsystä "ruhtinaan"⁶⁴ lähelle. Tästä seuraa toinen ilmiö, pyrkimys miellyttää ruhtinasta, josta

⁶¹ Presidentin asetus 7.5.2012, N 605 "Venäjän ulkopoliittisen kurssin toteuttamisen toimenpiteistä."

⁶² Esimerkiksi Venäjän teollisuudenharjoittajien ja yrittäjien liitto (RSPP), OPORA ja Delovaja Rossija -järjestöt.

⁶³ vrt. Solovei 2019. "Corporate identity".

⁶⁴ Vrt. Macchiavelli 1969. Venäjän presidentin asema muistuttaa paljon Macchiavellin kirjassaan Ruhtinas (Il Principe) kuvaamaa kaupunkivaltion hallitsijaa, jonka asema ei perustunut perinnöllisyyteen.

Macchiavelli varoittaa. Ruhtinaan lähipiiri voi liikaa mielistellä ruhtinasta, mikä voi koi-tua tämän turmioksi. Sen lisäksi alhaalta käsin voi odottaa myös toimia, jotka saatta-vat olla ruhtinaalle epämiellyttäviä yllätyksiä. Venäläisessä kulttuurissa tunnetaan kä-site "lahja isälle", jolla tarkoitetaan juuri hallitsijan mielistelyä. Vertikaalissa alemman tason aloitteellinen toiminta saattaa olla myös hyvin haitallista, koska se virheellisesti tulkitaan hallitsijan valtuuttamaksi, vaikka ei ole sitä. Tämä katsotaan "virheeksi sys-teemissä". Se korjataan, systeemi jatkaa.

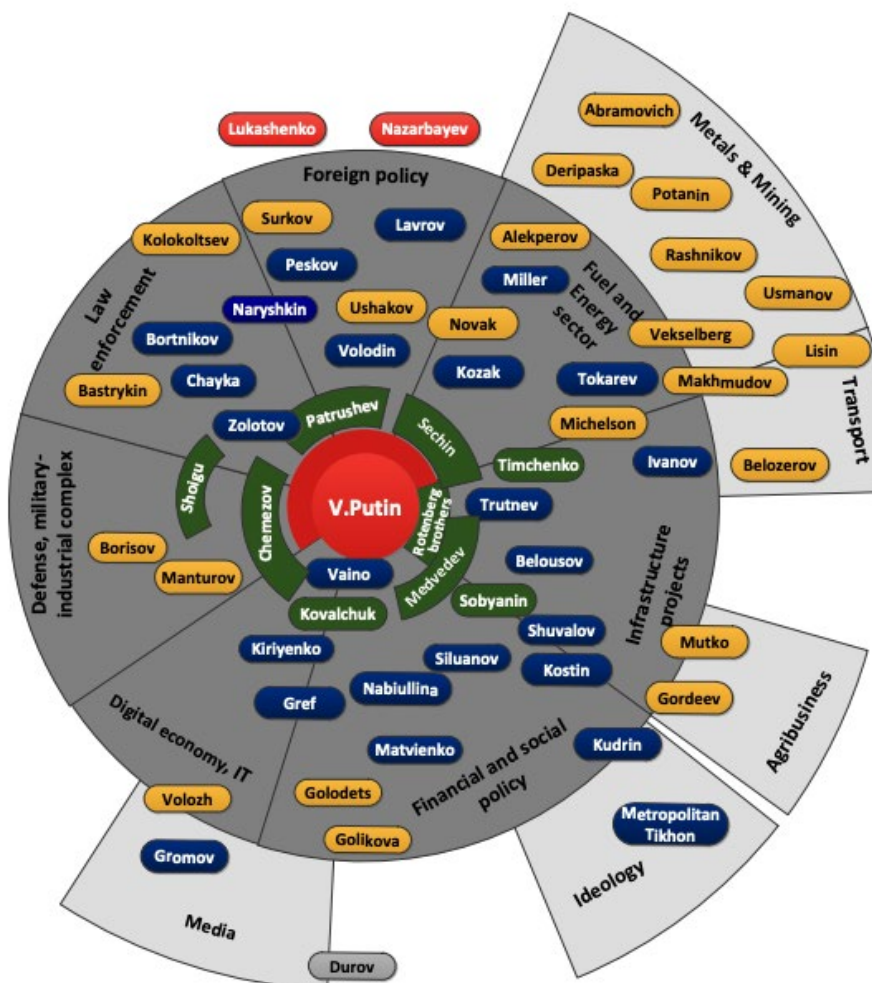
Olenainen ero kilpailevien klaanien eli valtaryhmittymien Venäjällä ja Euroopan mai-den välillä on vallankäytön henkilökohtaisuus ja riippuvuus ruhtinaasta. Koska valta ei ole periytyvää, vallansiirto tai sen uhka on riippuvaista presidentistä, henkilöstä, jolla on poliittinen aloiteoikeus. Toinen ulottuvuus on omistuksiin liittyvän lainsäädännön nuoruus. Useat lait ovat 20–30 vuoden tradition seurausta.

Henkilökohtaisuuden merkitys käy ilmi, kun Venäjän presidentin valtaa kuvaavia kaavioita vertaa toisiinsa: venäläinen Jevgeni Mintšenko korostaa *henkilösuhteita* ja esimerkiksi yllä oleva Mark Galeottiin kaavio korostaa *instituutioita*.⁶⁵

Power orbits

Presidentin valta ulottuu 360 astetta kaikille sektoreille. Presidentin henkilöresurssit ovat kuin NKP:n pääsihteerillä. Eri klaanien edustajista muodostuva lähipiiri on uusi politbyroo ja klaanien edustajat eri toimialoilla muodostavat keskuskomiteaa muistut-

⁶⁵ Minchenko Consulting 2019, 11. "Chart 3. Orbits of Power"; Galeotti 2017, 3. "How Putin Coordinates Russia's Active Measures".

tavan sisäpiirin. Se muodostaa yhteisön ja yhteisöllisyyden, jonka intressissä on jatkuvuus ja tasapaino. Tätä kutsuttiin nomenklatuuraksi, joka itse asiassa tarkoittaa luetteloa viroista ja tehtävistä, joista päättää keskuskomitea ylhäältä alas, vertikaalisesti.

Venäjän presidentin politbyroon sihteeristönä tai apparaattina voi pitää turvallisuusneuvoston pysyvää kokoonpanoa, joka käsittelee kaikkia yhteiskunnallisia kysymyksiä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden ja vallan jatkuvuuden näkökulmasta.⁶⁶

Presidentin lähipiiriin – turvallisuusneuvoston pysyvän kokoonpanon rinnalle – on tullut kaksi merkittävää uutta organisaatiota: Venäjän kansalliskaarti (*Rosgvardija*)⁶⁷ ja Venäjän federaation suojelupalvelu (*Federalnaja Služba Ohrany, FSO*), jolla on myös hallinnon sisäisiä monitorointitehtäviä. Jälkimmäisellä on rooli strategisessa viestinnässä, koska FSO:n teettämiä ilmapiiri-, mielipide- ja muita tutkimuksia hyödynnetään presidentinhallinnossa.

Strategiseen viestintään sosiaalisella järjestyksellä on keskeinen vaikutus. Venäjällä vallassa ovat turvallisuuselinten miehet, joiden ajattelutapaan liittyy KGB:n traditiosta juontuva yhteisöidentiteetti. Sen osatekijöitä ovat uskomus salaliittoteorioihin, epäluuloisuus sattumia kohtaan ja luottamus salaisten operaatioiden menestyksellisyyteen.⁶⁸ Nämä kolme voidaan rinnastaa hyvään ylätasoon suunnitteluun, tehokkaaseen ylhäältä käsin tapahtuvaan valvontaan ja suppean piirin luottamuspääomaan, joka koskee vain ystäviä ja luotettuja. Tästä seuraa, että ystävyyden sisäpiiriin pääsyn jälkeen ylimmän tason luottamus suojelee ystäviä: ”kaveria ei jätetä” – periaate toimii Venäjällä *komanda*-käsitteen alla (kuuluminen joukkueeseen eli tiimiin).

Kansainväliseen tilanteeseen liittyen Venäjän suhde Ukrainaan on ongelmallinen. Venäläisen käsityksen mukaan Ukraina nähdään Kremlissä Venäjän johdannaisena, valtioksi riittämättömänä, Venäjän laidalla olevana ”sivistymättömänä” syrjäseutuna. Neuvostoliitossa varttuneelle eliitille kyse ei ole alistamisesta, vaan aidosta kokemusmaailmasta.⁶⁹ Taustana tälle kokemukselle oli Venäjän muita neuvostotasavaltoja

⁶⁶ Turvallisuusneuvoston pysyvät jäsenet (lokakuu 2019): Presidentti Vladimir Putin, pääministeri Dmitri Medvedev, federaationeuvoston puhemies Valentina Matvienko, Venäjän ulkomaantiedustelupalvelu SVR:n johtaja Sergei Naryškin, Venäjän presidentin liikenne- ja ympäristöasioiden neuvonantaja Sergei Ivanov, duuman puhemies Vjatšeslav Volodin, presidentinhallinnon johtaja Anton Vaino, turvallisuusneuvoston sihteerin Sergei Patrušev, puolustusministeri Sergei Šoigu, ulkoministeri Sergei Lavrov, sisäministeri Vladimir Kolokoltsev, FSB:n johtaja Aleksandr Bortnikov. Jos presidentti olisi estynyt hoitamasta tehtäviään, perustuslain mukaan pääministeri astuu vt. presidentiksi.

⁶⁷ Kansalliskaartin johtajana toimii Viktor Zolotov, entinen sisäministeriön joukkojen komentaja.

⁶⁸ Solovei 2019.

⁶⁹ Asiantuntijahaastattelut.

epämääräisempi, jopa alistettu, asema neuvostoimperiumissa. Stalinin kuoleman jälkeen neuvostojohtajat olivat niin sanotun Ukrainan ryhmän miehiä⁷⁰, jotka hallitsivat aina Andropovin valtakaudelle saakka 1982–1984. Vielä senkin jälkeen Ukrainan ryhmä yritti paluuta valtaan Tšernenkon johdolla.

Nykyisen vallassa olevan pietarilaisen ryhmän katsotaan edustavan andropovilaista perintöä, johon uusi isänmaallisuus liittyy olennaisesti. Se tiivistyy yhteen sanaan ”*gosudarstvennik*” – valtion mies, jolle valtion etu on ensisijainen. Tässä on yksi syy siihen, miksi Pietarin ryhmä eli uusi eliitti suhtautuu Ukrainaan kriittisesti.

2.3 Venäjän poliittinen talous

”Venäjän nykypäivää ei voi ymmärtää katsomatta menneisyyteen. Neuvostoliitto aloitti kansainvälisen kasvukilpailun ja jätti jälkeensä tehottoman, rakenteellisesti vääristyneen ja lopulta epäonnistuneen talouden. 1990-luvun päätöksentekijät noudattivat keskieurooppalaista kokemusta siirtymisestä kohti markkinataloutta, mutta joutuivat samalla sopeutumaan Venäjän taloudellisiin ja poliittisiin tosiasioihin.”⁷¹

Kun Venäjä ja venäläiset 1991 kommunistisen puolueen ja KGB:n lakkauttamisen jälkeen alkoivat perustaa uusia valtiollisia instituutioita ja puolueita sekä kansalaisjärjestöjä ja tiedotusvälineitä, kyse oli erilaisesta prosessista ja kaavasta kuin se, jota noudatettiin Neuvostoliiton etupiiriin kuuluneissa entisissä itäblokin maissa. Ensinnäkin Venäjä oli ollut neuvostovalalle alisteinen sosialistinen federatiivinen neuvostotasavalta. Toiseksi julkisia varoja oli väärinkäytetty jo kommunismin aikana – Venäjän kohdalla oli olla neuvostovallan ”konkurssipesä”. Presidentti Boris Jeltsinin uusi hallinto – pääministeri Jegor Gaidar ja varapääministeri Anatoli Tšubais – yhtiöittivät Venäjän eli joutuivat ottamaan omistusoikeudet uuden federaatiohallinnon määräysvaltaan ennen kuin pystyivät aloittamaan yksityistämisen eli omaisuuksien myynnit. Tässä prosessissa oli selvitettävä Neuvostoliiton keskusvallan ja paikallisen vallan omistukset, vastuut ja velat. Lisäksi oli hankittava kansan poliittinen tuki yksityistämiselle, jonka oli aloittanut kommunistihallinnon aikainen epäedustuksellinen parlamentti. Siksi tarvittiin vouchereita, omistusoikeuskuponkeja, mikä osittain koitui yksityistämisen turmioksi taloudellisessa kaaoksessa.⁷²

⁷⁰ Hruštšov, Podgorny, Brežnev, Kirilenko, Gromyko, Gretško, Tšernenko. Sodan jälkeen nämä Ukrainan rintamalla (Stalingrad, Kursk, Dnepr, Sevastopol, Odessa) menestyneet poliittiset upseerit ym. olivat 23 miljoonaa henkeä menettäneessä kansassa resurssi, joka nousi Stalinin kaudella valta-asemiin. Ja Stalinin jälkeen he olivat vallan kova ydin.

⁷¹ Sutela 2012.

⁷² Muun muassa Gaidar 2014; Summanen 1995; Desai 1995.

Yksityistäminen alkoi jo 1980-luvulla Gorbatšovin johdolla, kun pienten ja keskisuurten yritysten perustaminen tehtiin mahdolliseksi ja kun valtionyhtiöiden toiminta oli leasing-sopimuksilla siirrettävissä näiden yhteyteen. Valtionyhtiöiden johto aloitti näin osaomistamisen, jolloin varallisuutta siirtyi pois valtio-omistuksesta.⁷³

Totalitaarisella järjestelmällä oli tähän selvä yhteys: ”sosialistinen talousjärjestelmä ei voi toimia ilman totalitaarista poliittista järjestelmää. Se sortuu, kun valtion ylivalta kaikilla elämänaloilla heikentyy.”⁷⁴ Koska strategisen kulttuurin jatkumo ulottui useamman sukupolven verran kauas historiaan, Venäjän yksityistäminen poikkesi merkittävästi Itäisen Saksan, Puolan, Tšekin ja Unkarin vastaavista prosesseista.⁷⁵

Varsinainen yksityistämisen sääntelyjärjestelmä syntyi pietarilaisen koulukunnan johdolla vuoden 1991 lopulla, kun Neuvostoliiton liittovaltio oli jo hajoamassa, totalitaariset instituutiot lakkautettu, ja kun Neuvostoliiton talous romahti poliittisen konkurssin seurauksena. Venäjältä tuli Neuvostoliiton konkurssipesän hoitaja, kun valtion omaisuuskomitea otti haltuunsa lähes kaikki sen omistukset. Yksityistämislait saatiin valmiiksi toukokuussa 1992 ja omaisuuskomitea toimeenpani omistusten siirtoja. Yksityistämisen kiistat johtivat pääministeri Gaidarin eroon joulukuussa 1992, mutta uuden pääministeri Viktor Tšernomyrdinin hallituksessa Anatoli Tšubais jatkoi omaisuuskomitean johdossa ja varapääministerinä. Yksityistäminen oli myös yksi syy, joka johti perustuslailliseen kiistaan presidentin ja parlamentin välillä, jolloin presidentti hajotti parlamentin syyskuussa 1993. Kiista johti aseelliseen yhteydenottoon Moskovan valkoisessa talossa, entisessä Neuvosto-Venäjän hallintorakennuksessa, jossa toimi uuden Venäjän aikana vanha kansanedustajien kongressi. Yhteenoton presidentti voitti ja sen seurauksena Venäjälle tuli uusi, nykymuotoinen presidenttivaltainen perustuslaki ja uusi parlamentti.⁷⁶

Yksityistäminen jatkui – 144 miljoonaa voucheria käytettiin osakkeiden lunastamiseen 148 miljoonasta, mutta talousuudistajat menettivät poliittisen voimansa. Venäjän talous heikentyi ja julkista taloutta rahoitettiin yksityistettyjen yritysten lainoituksella, jossa vakuutena oli valtionyhtiöiden osakkeita. Näin syntyi ”oligarkia”, rikkaiden venäläisten ryhmä, jolle kerääntyi merkittäviä osuuksia valtionyhtiöistä ja pankeista ja mistä Venäjän poliittinen johto uhkasi tulla riippuvaiseksi.⁷⁷

Ruotsalaisekonomisti Anders Åslund osallistui Venäjän hallituksen konsultointiin 1990-luvulla. Hänen toiveikkuutensa muuttuminen äärimmäisen kriittiseksi asenteeksi on esimerkki muutoksesta, joka on tapahtunut suhtautumisessa Venäjän talouteen ja

⁷³ Summanen 1995, 4–5.

⁷⁴ Gaidar 2014, 48.

⁷⁵ Desai 1995; Vrt myös Summanen 1995.

⁷⁶ Kolesnikov 2009; Gaidar 2014.

⁷⁷ Kolesnikov 2009, 110–173; Summanen 1995, 4–5; Vrt. Rautava & Sutela 2000.

poliittiseen talouteen yleensä myös lännessä. Åslundin mukaan presidentti Putin on salaisen poliisin ja järjestäytyneen rikollisuuden yhdistelmä. Hän otti valtion talouskontrollin ja oikeuslaitoksen haltuunsa FSB:n avulla 2000–2004. Hän rakensi valtiokapitalismin 2004–2008. Kolmannella kaudellaan 2012–2016 hänen ”kaverinsa” anastivat valtionyhtiöistä omaisuuksia ja siirsivät offshore-yhtiöihin ulkomaille noin 800 miljardia dollaria. Putinin etuna on makrotalouden tasapainon ymmärrys. Åslundin mukaan Venäjän ongelma on siinä, että presidentti suosii kleptokratiaa kasvun kustannuksella. Kun talouskasvu vuosina 2000–2008 oli 4–10 prosentin välimaastossa vuosittain, vuoden 2009 jälkeen kasvu on jäänyt yhteen prosenttiin.⁷⁸

Åslund perustelee väitettään sillä, että Venäjän sijoitus on 31. Maailmanpankin ”Doing Business” -maavertailussa, kun taas Transparency Internationalin korruptioindeksin maavertailussa Venäjä on sijalla 138. Åslund perustelee 800 miljardin taloussiirtoja seuraavasti: vuosittain Gazpromista on siirretty varoja 15 miljardia dollaria vuosina 2004–2007⁷⁹, valtiontilauksilla ja -lainoilla on siirretty varoja vuosittain 2006 alkaen noin 15–25 miljardia dollaria. Åslund laskee valuutan vapauttamisen jälkeen vuonna 2006 Venäjältä siirtyneen varoja presidentin kaveripiirille 195–325 miljardia dollaria. Åslund väittää, että presidentti omistaa noin 50–80 miljardia dollaria, mikä on puolet lähipiirin nimissä (sukulaiset ja lapsuudenystävät) omistetusta varallisuudesta.⁸⁰

Venäjä on luonnonvaroiltaan maailman rikkain ja pinta-alaltaan maailman suurin valtio. Venäjän teollisuus on keskittynyt erityisesti avaruus-, ase- ja ilmailuteollisuuteen. Kansantalouden luvut osoittavat, että tuottavuus on heikkoa ja talous on riippuvainen raaka-aineiden ulkomaankaupasta. Valtiontalous on vakaa, sillä valtio on melkein velaton, mutta valtion ongelma on, että korruptio ja valtion varojen väärinkäyttö verottavat luottamusta, kasvua ja kehitystä.

Venäjän eliitti näyttää luottavan siihen, että Venäjän kansan sietokyky kestää koettelemuksia on suuri.⁸¹ Sietokyvyn ennustettavuus perustuu suurelta osin toisenlaisiin tekijöihin kuin markkinatalouden tavanomainen kysyntä ja tarjonta.

Mintšenkön valta-analyysissä presidentin taloudellinen vallankäyttö liittyy kaikille sektoreille, joissa päättäjät jakautuvat prinsseihin⁸², nousevaan silovikki-eliittiin⁸³ ja veteraaneihin sekä valtion teknokraatteihin ja presidentin tukemiin yrittäjiin. Tämän no-

⁷⁸ Åslund 2019.

⁷⁹ Nemtsov & Milov 2008.

⁸⁰ Åslund 2019; Vrt Dawisha 2014 sekä Hill & Gaddy 2015.

⁸¹ Asiantuntijahaastattelut.

⁸² Prinsseillä tarkoitetaan hallitsevan eliitin jälkeläisiä ja seuraajaehdokkaita.

⁸³ Silovikeiksi kutsutaan Venäjällä armeijan, turvallisuusorganisaatioiden ja sisäministeriön piiristä tulevia henkilöitä. Laajemmin ymmärrettynä silovikit tulevat ns. voimaministeriöistä.

menklatuuran sisällä vallitsee kilpailu ja myös pääsystä sisäpiiriin on kova kilpailu. Tämän säätelyssä ruhtinaalla eli presidentillä on valta. Venäläinen valta-analyysi painottaa henkilösuhteita, kun taas läntinen analyysi painottaa rakenteita.⁸⁴

Yhdysvaltain viranomaiset ovat yrittäneet selvittää Putinin ja hänen lähipiirinsä omistuksia, ansaintalogiikkaa ja varallisuutta – Putinin osallisuus on jäänyt toteen näyttämättä.⁸⁵ Myös Kremlin presidentinhallinto on julkistanut vastaavia tietoja, jotka kertovat melko vähäisestä varallisuudesta verrattuna läntisen median tietoihin.⁸⁶ Venäjän valtionomistusten hallinta ja omistajaohjaus siirtyi Putinin lähipiirille ja sitä tukevalle eliitille vuosina 2001–2008.⁸⁷ Sen pohjalta on mahdollista ohjata varoja, sopia valtion ja sen alaisten toimijoiden tilaamista urakoista, kaupoista ja palveluksista sekä kerryttää varallisuutta yksityisiin yrityksiin, joissa koulukunnan edustajilla on omistusta tai valtaa.⁸⁸

Tietyt pankkiirit, oligarkit⁸⁹, joiden väitettiin valtaavan presidentin aseman omalle suosikilleen, suostuteltiin tai pakotettiin alistumaan Putinin valtaan 2000-luvun alussa.⁹⁰ Uuden presidentin merkittävin tapaaminen oligarkkien kanssa tapahtui 28. heinäkuuta 2000 Kremlissä. Kokouksessa 22 suurjohtajan kanssa Putin teki selväksi, että yritysjohtajat eivät saa puuttua politiikkaan. Presidentti vastavuoroisesti lupasi, että 1990-luvun yksityistämisen uudelleen arviointia ei tehdä eli valtio ei puutu omistuksiin ja liiketoimintaan, jos yritysjohto tukee presidenttiä. ”Yksikään klaani, yksikään oligarkki ei saa olla lähellä alueellista tai valtiollista valtapäiriä. Vaan niiden tulee olla tasaetäisyydellä vallasta”, Putin sanoi. Kaikki liikemiehet eivät noudattaneet presidentin esittämää periaatetta. Vastaavassa tilaisuudessa helmikuussa 2003 öljy-yhtiö Jukosin suuromistaja ja puheenjohtaja Mihail Hodorkovski väitteli presidentin kanssa televisiokameroiden edessä ja käytännössä syytti valtion omistamaa öljy-yhtiö Rosneftia korruptiosta. Pelotevaikutuksen luomiseksi Hodorkovskista tehtiin varoittava esimerkki. Valtio vangitsi Hodorkovskin lokakuussa 2003 epäiltynä veronkierrosta ja myöhemmin Jukos otettiin valtion haltuun.⁹¹

⁸⁴ Galeotti 2017; Minchenko Consulting 2019.

⁸⁵ Yhdysvaltain valtiovarainministeriö, Office of Foreign Assets Control (OFAC), Ukraine-/Russia-related Sanctions <<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/ukraine.aspx>>

⁸⁶ Venäjän presidentinhallinto, Tiedot Venäjän presidentin omaisuudesta ja tuloista 2008–2019. <<http://kremlin.ru/structure/president/income-reports>>

⁸⁷ Putinin kollegat tärkeiltä elämänvaiheilta ovat keskeisissä asemissa. Esimerkiksi DDR-aikaiset aseveljet Sergei Tšemezov (Rosteh-valtionkorporaation toimitusjohtaja) ja Nikolai Tokarev (Transneftin pääjohtaja), Pietarin Smolnan tiimistä Viktor Zubkov (Gazpromin hallituksen puheenjohtaja, entinen pääministeri), Aleksei Miller (Gazprom) ovat valtio-omisteisten yritysten johdossa.

⁸⁸ Dawisha 2014, 326–347.

⁸⁹ Berezovzki, Hodorkovski, Potanin, Gusinski, Smolenski, Aven ja Fridman.

⁹⁰ Dawisha 2014, 266–312; Myers 2016, 393–425.

⁹¹ Kommersant 24.12.2005.

Kolme viikkoa Hodorkovskin pidätyksen jälkeen presidentti osallistui ensimmäistä kertaa Venäjän teollisuudenharjoittajien ja yrittäjien liiton (RSPP) pyöreän pöydän tapamiseen, jossa hän vahvisti lupauksensa olla arvioimatta uudelleen yksityistämisen tuloksia. Liikemiehet reagoivat lupaukseen raikuvien suosionosoituksin.⁹² Tämän jälkeen Venäjän yritysjohto *de facto* alistui Kremlin vaatimuksiin olla puuttumatta politiikkaan ja hyväksyi uuden pietarilaisen valtaeliitin johtoaseman.

2.4 Vallanperimyksen ongelma Venäjällä

Vallanperimystä voi tarkastella osana pitkää strategista jatkumoa tai vain yhtenä tapahtumaproseessina hyvin lyhyellä jaksolla, jossa kysymys on siitä, onnistuuko Venäjän nykyinen poliittinen eliitti jatkamaan vallassa vai onko edessä uusi valtataistelu klaanien kesken. Avainkysymyksiä on kaksi: jatkaako Putin vai tarjoaako hän Venäjän kansalle seuraajan. Kummankin kysymyksen ”konsepti” on shakkipelistä tuttu ”tornitus” (*rokirovka*). Kysymyksenasettelussa ei ole tilaa kenties lainkaan vaihtoehdolle, jossa nykyhallitsijan seuraaja olisi ratkaistu aidosti vapaissa vaaleissa. Tässä keskitytään siihen, mikä vaikutus vuodella 2024 on Venäjän strategiseen viestintään lähitulevaisuudessa eli 2020-luvulla.

Vallankumous 1917 johti sisällissotaan, diasporaan ja diktatuuriin Neuvostoliitossa 1922. Leninin bolševikkihallituksen vallanperimystaistelu oli pitkä marssi Leningradista alkaneisiin puhdistuksiin ja Ukrainan kansanmurhaan. Sen voitti Stalin, joka toimi NKP:n pääsihteerinä neuvostojohdossa 1922–1953. Stalinia seurasi Ukrainan Dnipropetrovskin ryhmä, joka lyhyen siirtymäkauden jälkeen otti Nikita Hruštšov kärjessään vallan 1956–1964. Ukrainalaisen klaanin valtakausi jatkui pitkänä Brežnevin aikana 1964–1982, jolloin eliitti vaikutti Moskova-Krim-Leningrad -kolmion ympärillä. Neuvostoliiton hajoaminen alkoi Brežnevin kauden lopulla, kun Afganistanin sota herätti islamilaisen maailman ja kun Helsingin asiakirja herätti rautaesiripun takaiset Euroopan kansat. Vallanperimys kompasteli politbyroon ikärakenteeseen. Talous ja valta eriytyivät, mikä ei ole ollut keskusjohtoisen vallankäytön ideaali. Strateginen jatkumo katkesi vuosiksi 1989–1999, jota voi verrata 1930-luvun valtataisteluun. Venäjällä Gorbatsšovia pidetään Neuvostoliiton hajoamisen syypäänä.⁹³ Putinin kautta (2000–2020) voi pitää *strategisen jatkumon restauraationa*, kun Venäjän idea on elvytetty eloon. Se

⁹² Zlobin 16.3.2017.

⁹³ VTsIOM 2.3.2016, ”Mihail Gorbatsšov: rikollinen vai uhri?”. Kyselytutkimuksen tulokset <<https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115603>> [luettu 21.11.2019]

on Putinin Venäjä. Tämän johdosta Venäjän lähitulevaisuutta varjostaa kysymys seuraajasta, koska kaikki klaanit ja Kremlistä riippuvaiset eliitit pohtivat tulevaisuuttaan – mitä Putinin jälkeen?

Vladimir Putinin luoma Venäjä ei ole Jeltsinin Venäjä eikä yksinkertaisesti pelkistetyinä vain autoritaarinen valtio tai Neuvostoliiton kevennetty versio. Se on pikemminkin venäläisittäin johdettu tai jopa äärimmäisen hallittu demokratia. Sen ytimessä on ennen kaikkea suvereniteetin ja itsenäisyyden asettama tarve ylläpitää yhtenäisyys ohjaamalla kansakunta, sen ihmiset ja toiminnot tavoitetta palvelevaan suuntaan.⁹⁴

Venäläinen politiikan tutkija Sergei Markov on kuvannut ohjattua tai hallittua demokratiaa (*upravljajemaja demokratija*) järjestelmäksi, jossa poliittinen johto voi turvautua epädemokraattisiin toimenpiteisiin valtion tavoitteiden saavuttamiseksi, jos demokraattisten menetelmien käyttö ei ole tehokasta.⁹⁵ Vitali Tretjakovin mukaan, ”se ei ole diktatuuria eikä despotismia. Se on yksinkertaisesti autoritaarinen-protodemokraattinen vallankäytön menetelmä.”⁹⁶

Näin voidaan kuvata venäläistä vallan synnyttämisen ja ylläpitämisen logiikkaa ja mekanismeja sekä menetelmää käyttää demokraattisia instituutioita ja myös niiden väärinkäyttöä valtamonopolin säilyttämiseksi. Vaikka 2000-luvun alun rakenteet ja hallinnon toimintamallit ovatkin ajan saatossa muuttuneet, on paljon vallankäytön logiikasta edelleen jäljellä. Keskeinen ja pysyvä tekijä venäläisessä valtajärjestelmässä ja vallankäytössä on presidentti Putin. Hänen valtakautensa presidenttinä on kuitenkin lähestymässä loppuaan. Samalla myös hänen luomansa valtiojärjestelmän jatkuvuus kyseenalaistuu.

Näyttää kuitenkin siltä, että Putinin mallille ei ole vaihtoehtoa. Oppositio on eristetty, eikä se ainakaan ole saavuttanut laajaa ja yhtenäistä kansantukea ja siten se on siirretty poliittisen elämän sivustaseuraajaksi.⁹⁷ Samalla kuitenkin Moskovon eliitit eli presidentistä asemansa ammentavat toimijat ovat hermostuneita ja epävarmoja.⁹⁸

Lännessä Putinin Venäjä ei ole haluttu yhteistyökumppani, vaan siitä on tullut toksinen toimija, josta monet haluavat päästä eroon. *Tässä on Venäjän strategisen viestin-*

⁹⁴ Presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 20.2.2019; Presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 15.1.2020.

⁹⁵ Markov 27.1.2004.

⁹⁶ Tretjakov 13.1.2000.

⁹⁷ VTsIOM, ”Poliittisten puolueiden kannatusmittaukset” <https://wciom.ru/news/ratings/elektoralnyj_rejting_politicheskix_partij/>

⁹⁸ Asiantuntijahaastattelut.

nän yksi lähtökohta. Putinin aikakausi on tuonut Venäjälle järjestyksen, jota laajat kansalaispiirit pitävät parempana kuin tilannetta, josta hän aloitti vuonna 2000⁹⁹. Venäjän strategisen viestinnän tulkinnoissa on jatkuvasti oltava tarkkana siinä, mihin viestin kärki on suunnattu ja miksi. Onko se suunnattu kotimaiselle yleisölle vai ulkovalloille ja niiden medialle? Kiristynä kilpailu maailman yleisestä mielipiteestä edellyttää Venäjän johdolta jatkuvaa maan oman mielipiteen muodostuksen hallintaa, johon se tarvitsee venäläistä tarinaa.

⁹⁹ Levada-keskus 23.4.2019, "Suhtautuminen Perestroikaan." Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/04/23/perestrojka/>>. Maaliskuussa 2019 – 48 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että jos asiat maassa olisivat niin kuin ne olivat ennen Perestroikaa, ne olisivat paremmin; Levada-keskus 4.3.2019, "Instituuttien rooli" <<https://www.levada.ru/2019/03/04/rol-institutov-2/>>. Merkittävimmät instituutiot maassa ovat kansan näkökulmasta presidentti, FSB ja armeija.

3 Venäjän strategisen viestinnän käsitteet ja lähtökohdat

”Venäjä ja länsi puhuvat eri kielillä ja käyttävät eri määritelmiä samoista asioista. Näissä olosuhteissa ei diplomatia ja poliittinen tutkimus toimi, eikä myöskään tiedustelu.”¹⁰⁰

3.1 Venäjän strategisen viestinnän käsitteet

Strateginen viestintä määritellään yleisellä tasolla päämäärätietoiseksi viestinnäksi.¹⁰¹ Tutkijoiden mukaan strateginen viestintä on “tarkoituksellista viestinnän hyödyntämistä organisaation mission toteuttamiseen.”¹⁰² Maiden tasolla strateginen viestintä usein keskittyy tärkeiden yleisöjen suostutteluun maalle sopivan tavoitteen suuntaan.¹⁰³

Strateginen viestintä nähdään usein valtiollisten narratiivien tai ideoiden levittämisenä ja niiden puolustamisena. Strateginen viestintä liittyy myös kansallisen identiteetin rakentamiseen. Strategisen viestinnän ytimessä on kansallinen narratiivi, jolla pyritään kertomaan itsellemme ja maailmalle kansankunnan missiosta, maailmankuvasta ja halutusta loppuasetelmasta.¹⁰⁴

Suomen hallinnossa strateginen viestintä ymmärretään muun muassa hallituksen ja valtioneuvoston ulkoisena viestintänä medialle ja suurelle yleisölle. ”Strateginen viestintä on viestintää siitä, mikä näkyy julkisuudessa tai siitä, mitä hallitus tai valtioneuvosto on päättänyt julkaista medialle”.¹⁰⁵ Suomen valtion strategisessa viestinnässä eri valtioelimet pyrkivät tekemään tiivistä yhteistyötä ja viestiä koordinoitusti. ”Valtioneuvoston strategisessa viestinnässä on kysymys valtioneuvoston kanslian koordinomasta viestinnän vapaaehtoisesta yhteistyöstä eri ministeriöiden välillä. Viestinnän

¹⁰⁰ Sušentsov, 2018.

¹⁰¹ Holzhausen & Zerfass, 2015

¹⁰² Hallahan, Holtzhausen, van Ruler, Verčič & Sriramesh 2007, 3.

¹⁰³ Farwell 2012, 18–21; Luoma-aho & Tsetsura 2020. Ks. liite *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*.

¹⁰⁴ Laine 2019, 44; Sirén, Huhtinen ja Toivettula 2011, 15.

¹⁰⁵ Rantapelkonen 2014, 6.

prosessissa sovitaan yhdessä viestinnän toteuttamistavoista ja sisältökysymyksistä.”¹⁰⁶ Vuoden 2014 jälkeen valtionhallinnon sisäisissä keskusteluissa käsitys strategisesta viestinnästä on kehittynyt ja muovautunut laajemmaksi ja kattavammaksi.¹⁰⁷

Siinä missä lännessä puhutaan strategisesta viestinnästä tai strategisen kommunikaation konseptista, venäläisillä virkamiehillä tai tutkijoilla on tapana puhua esimerkiksi informaatio-psykologisesta vaikuttamisesta tai informaatiosodista.¹⁰⁸ On syytä korostaa, että tässä selvityksessä Venäjän strateginen viestintä ymmärretään laajemmin kuin pelkkä informaatiovaikuttaminen tai informaatiosodankäynti eikä sitä yritetä peilata suoraan Yhdysvaltain tai EU:n julkisuusdiplomatian vaikuttamiskonsepteihin.¹⁰⁹

Vuonna 2007 Yhdysvaltain ulkoministeriön strategisen viestinnän neuvonantajana terrorismin torjunnan koordinaattorin yksikössä toiminut apulaisprofessori Emily Goldman on asymmetrisen sodankäynnin näkökulmasta määritellyt sen, mitä tekee viestinnästä strategista.¹¹⁰ Hänen mukaansa viestintä on strategista, kun 1) viestintätoiminta on suunnattu monenlaiselle ja laajalle yleisölle (eikä yleiselle tai tietylle yleisölle); 2) viestintä on jatkuvaa; 3) viestintä on vastaanottajakeskeistä tai räätälöityä; 4) viestintä ja toiminta yhdistetään ja koordinoidaan poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Käsityksemme mukaan määritelmä soveltuu hyvin myös Venäjän strategisen viestinnän tunnusmerkistöksi. Vaikka strateginen viestintä -käsite ei ole Venäjällä yleisessä käytössä, on kiistatonta, että venäläinenkin viestintä on laajaa, eri yleisöille räätälöityä, jatkuvaa ja koordinoitua sekä sisältää selkeän poliittisen tavoitteen. Lisäksi venäläisen strategisen tason viestinnän ominaisuuksiin kuuluu selvästi se, että se on ylemmän valtionjohdon laatimaa, hyväksymää ja toteuttamaa.

Käsityksemme Venäjän strategisen tason viestinnästä sisältää kolme elementtiä, joista ensimmäinen on Venäjän presidentin ja presidentinhallinnon toteuttama valtiollinen informaatiopolitiikka, kuten valtiojohdon julkiset esiintymiset. Sen ensisijainen kohdeyleisö on ulkomailla, mutta useimmiten viestien kohteena on myös kotimainen yleisö. Toinen elementti muodostuu ulkoministeriön toteuttamasta ulkoisesta viestinnästä. Kolmas koostuu julkisuusdiplomatiasta. Sen pääkanavia ovat muun muassa ulkomaille suunnatut tiedotusvälineet, ennen kaikkea monikielinen RT-utiskanava.

¹⁰⁶ Mokko 2014, 1.

¹⁰⁷ Valtioneuvoston kanslia 2019a; Valtioneuvoston kanslia 2019b.

¹⁰⁸ Pynnöniemi 2016, 32; Asiantuntijahaastattelut.

¹⁰⁹ Vrt. Yhdysvaltain puolustusministeriö 2009, ”Strategic Communication. Joint Integrating Concept”.

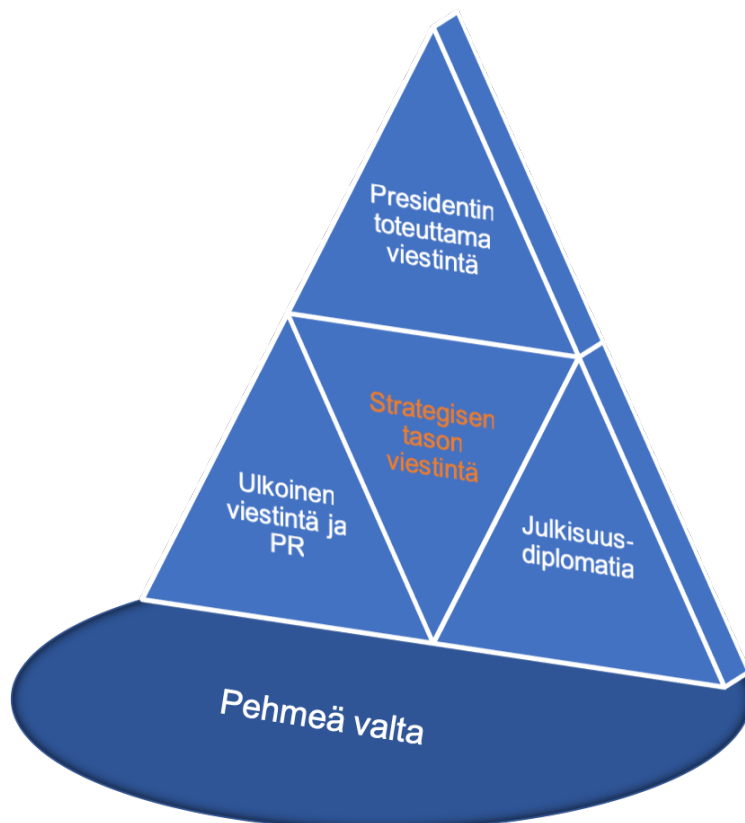
¹¹⁰ Goldman 2017.

Strategisen viestinnän erilaiset tulkinnat

On olemassa laaja kirjo, kokonainen käsiteviidakko, valtioiden ulkoiseen viestintään ja vaikuttamiseen viittaavia käsitteitä, kuten informaatiopolitiikka, strateginen viestintä, pehmeä valta, julkisuusdiplomatia, propaganda, informaatio-sota, informaatiovaikuttaminen, informaatio-operaatiot, maabrändäys, ulkopoliittinen PR ja niin edelleen, mutta niiden suhde toisiinsa ja erot eivät aina ole selviä.¹¹¹

Kuvio 1 esittää Venäjän strategisen tason viestintää osana Venäjän valtiollista informaatiopolitiikka ja sen suhdetta pehmeään valtaan. Kuvion kolmio kuvaa Venäjän strategisen tason viestinnän kolmea tärkeää elementtiä, joista presidentin toteuttama viestintä on keskeisintä. Julkisuusdiplomatia, ulkoinen viestintä sekä ulkopoliittinen PR-toiminta ovat pehmeän vallan keskeisiä komponentteja ja työkaluja.

Kuva 1. Venäjän strategisen tason viestintä osana valtiollista informaatiopolitiikkaa

¹¹¹ Laine 2019, 8–9.

Strateginen viestintä tai venäläinen suorakäännös amerikkalaisesta käsitteestä (*strategic communications*) ”strategiset viestinnät” voi sisältää negatiivisia vaikutuskeinoja, kuten manipulaatiota, disinformaatiota ja propagandaa¹¹². Koska käsite on länsimaista alkuperää, venäläiset tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että ”Venäjä ei ole vielä kehittänyt yhteistä ja yleisesti hyväksyttyä ymmärrystä strategisesta viestinnästä”¹¹³. Sellaiseen käsitettä ei käytetä hallintoon tai puolustukseen liittyvissä dokumenteissa, vaan puhuttaessa esimerkiksi vaikuttamisesta käytetään muita termejä, kuten pehmeä valta ja julkisuusdiplomatia.¹¹⁴

Julkisuusdiplomatia ja ulkopoliittinen PR-toiminta, mukaan lukien toiminnan informatiivinen ja viestinnällinen tuki, ovat pehmeän vallan keskeisiä komponentteja ja työkaluja – keinoja edistää omaa ulkopoliittikkaa edistämällä parempaa ymmärrystä oman valtion arvoista ja instituutioista ulkomailla. *Soft power* eli pehmeä valta tarkoittaa käsitteen käyttöön ottaneen Joseph Nyen mukaan sitä, kun jokin maa saa muut maat haluamaan, mitä se itse haluaa.¹¹⁵

Venäjän valtion virallisella tasolla pehmeän vallan konseptiin suhtaudutaan ristiriitaisesti ja käsite rinnastetaan usein julkisuusdiplomatiaan tai informaatiovaikuttamiseen.¹¹⁶

Julkisuusdiplomatian määrittelyitä on yhtä monta kuin sen tutkijoita. Julkisuusdiplomatian käsite syntyi amerikkalaisen tutkijan Edmund A. Guillionin ehdotuksesta vuonna 1965, käytännössä yhtenä vaihtoehtona propaganda-termille.¹¹⁷ Toinen propaganda-termiä osin korvannut käsite on Public Relations (PR).¹¹⁸ Vuonna 2012 Yhdysvaltain tiedottajien liiton järjestämässä äänestyksessä parhaaksi PR:n määritelmäksi valittiin määritelmä, jonka mukaan: ”PR on strateginen viestintäprosessi, joka rakentaa molempia osapuolia hyödyttävän suhteen organisaation ja sen sidosryhmien välille.”¹¹⁹

Venäläiset tutkijat Menšikov ja Voronina määrittelevät pehmeän vallan ulkopoliittiseksi strategiaksi, joka edellyttää kykyä saavuttaa halutun tuloksen toisen osapuolen vapaaehtoisen osallistumisen kautta. Julkisuusdiplomatian he määrittelevät puolestaan toimenpidekokonaisuudeksi, jonka tavoitteena on ulkomaisen yleisön tutkiminen ja

¹¹² Burlakov 2016; Bogdanov 2017.

¹¹³ Filatova & Bolgov 2018, 210.

¹¹⁴ Luoma-aho & Tsetsura 2020. Ks. Liite 1: *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*.

¹¹⁵ Vrt. Nye 1990; Nye 2004.

¹¹⁶ Kazantseva 2018, 28.

¹¹⁷ Melgin & Nieminen 2018, 10–28; Cull 2009, 19–23.

¹¹⁸ Denijeva 2018.

¹¹⁹ Public Relations Society of America (PRSA), ”About Public Relations” <<https://www.prsa.org/all-about-pr/>> [luettu 1.7.2019]: ”Public relations is a strategic communication process that builds mutually beneficial relationships between organizations and their publics.”

sille tiedottaminen pitkän aikavälin suhteiden luomiseksi ja kansallisen ulkopoliitiikan edistämiseksi oman valtion instituutioiden ja arvojen paremman ymmärtämisen nimissä.¹²⁰

Moskovan valtionyliopiston professori Olga Leonovan mukaan pehmeän vallan tärkeimmät työkalut ovat informaatiovirrat, ulkomaille suunnattu poliittinen PR, globaali markkinointi, valtion asemointi kansainvälisessä hierarkiassa, valtion kieli ja sen suosio maailmalla, julkisuusdiplomatia, matkailu, urheilu, kulttuuritapahtumat, opiskelijavaihdot sekä maan kyky harjoittaa maahanmuuttopolitiikkaa ja informaatio-sotia.¹²¹

Neuvostoliiton hajoamisen ja kylmän sodan päättymisen jälkeen ideologiseen vastakkainasetteluun perustuva julkinen diplomatia muuttui, ja 2000-luvulla Yhdysvalloissa ja Euroopassa on ryhdytty puhumaan uudesta julkisuusdiplomatiasta (*new public diplomacy*).¹²² Jan Melissenin mukaan uuden julkisuusdiplomatian erityisesti yksisuuntaisesta propagandasta erottuva ominaisuus on viestinnän kaksisuuntaisuus tai vuorovaikutuksen dialogisuus. Kyseessä on suostuttelu vuoropuhelun avulla.¹²³ Perinteisen ja 21. vuosisadan niin sanotun uuden julkisuusdiplomatian tärkeimmät erot esitetään taulukossa 2. seuraavalla sivulla.

Viimeistään Ukrainan konfliktin alettua, uusi lähestyminen julkisuusdiplomatian toteuttamiseen länsimaissa ei enää vastannut ajan haasteisiin. Vuosina 2014–2015 Euroopan unioni seurasi Yhdysvaltojen esimerkkiä ja otti käyttöön julkisuusdiplomatiiaan uusia lähestymistapoja, joihin viitataan *Strategic communications* eli strategisen kommunikation -käsitteellä.¹²⁴ EU:n keskeinen ohjausasiakirja aiheesta on disinformaation vastainen toimintasuunnitelma.¹²⁵

¹²⁰ Menšikov ja Voronina 2018.

¹²¹ Leonova 2013.

¹²² Fominyh 2018, 254–258; Melgin & Nieminen 2018.

¹²³ Melissen 2007, 11–16.

¹²⁴ Fominyh 2018, 258–259; European Union External Action, "Strategic communications". Euroopan ulkosuhdehallinnon verkkosivut: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/100/strategic-communications_en> [luettu 1.4.2019]: "The Strategic Communications division ("StratComms") leads the European Union's efforts on the public dimension of European diplomacy and its communication on foreign affairs and security policy, as well as its external action more broadly. It works to project and promote key EU policies and core values – respect for human dignity, liberty, democracy, equality, the rule of law and human rights – globally as well as to audiences at home."

¹²⁵ Euroopan komissio 5.12.2018, Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle –Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma.

Taulukko 2: Perinteisen ja 21. vuosisadan ns. uuden julkisuusdiplomatian erot¹²⁶

	Perinteinen julkisuusdiplomatia	Uusi julkisuusdiplomatia
Olosuhteet	Konflikti, kiristyneet kv. suhteet.	Rauha
Tavoitteet / päämäärät	Saavuttaa poliittisia muutoksia kohdemaissa muuttamalla käyttäytymistä.	Myönteisen maineen rakentaminen, poliittisen ja taloudellisen yhteistyön edistäminen vastaanottavaisen ympäristön luomiseksi.
Strategiat	Suostuttelu, julkisen mielipiteen manipulointi (yleisöjen hallinta).	Suhteiden rakentaminen ja ylläpitäminen. Vuorovaikutus ulkomaisten yleisöjen kanssa.
Viestinnän suunta	Yksisuuntainen viestintä (monologi).	Kaksisuuntainen viestintä (dialogi).
Tutkimus	Vain vähän.	Perustuu tieteellisiin tutkimuksiin, joissa palaute (feedback) on tärkeä.
Viestin konteksti	Ideologiat, intressit, informaatio.	Ideat, arvot, yhteistyö.
Kohderyhmät (yleisöt)	Kohdemaiden ”suuri yleisö”; viestin lähettäjä ja vastaanottajat.	Segmentoitu, tarkasti määritelty kohderyhmät ja kotimainen yleisö; osallistujat.
Kanavat	Perinteiset tiedotusvälineet.	Vanha ja uusi media, usein personifioitu/kohdennettu viestintä.
Rahoitus	Valtion rahoittama.	Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö.

Strategisen kommunikaation merkittävimpiä eroja suhteessa perinteiseen julkisuusdiplomatiaan on toiminnan strateginen koordinointi monen toimijan kesken sekä eri kohderyhmien tärkeys viestinnässä. Esimerkiksi Jekaterina Vinogradova määrittelee strategista kommunikaatiota strategisesti koordinoituksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on vaikuttaa ja ohjata kohderyhmiä kotimaassa ja ulkomailla, oman valtion maineen parantamiseksi kansainvälisellä tasolla ja poliittisen konfliktin tapauksessa informaationsodan voittamiseksi¹²⁷.

Fominyh arvioi, että strateginen kommunikaatio informaatiovuorovaikutuksen muotona on monella tapaa merkittävä askel taaksepäin uuteen julkisuusdiplomatiaan verrattuna, ”askel kohti vastakkainasettelun ja yksisuuntaisen propagandan aikoja”. Palautteen saanti kohderyhmiltä sekä erilaisten tiedotuskanavien, mukaan lukien sosiaalisen median, joustava käyttö ovat kuitenkin strategisen kommunikaation välttämättömiä edellytyksiä. Tästä hänen mukaansa seuraa yksi strategisen kommunikaation venäjänkielisessä kirjallisuudessa käytetyistä määritelmistä – dialoginen propaganda.¹²⁸ Yhdysvaltain julkisuusdiplomatiaa maan ideologisen ja poliittisen ekspansion työkaluna tutkinut Natalja Tsvetkova korostaa, että Yhdysvaltain julkisuusdiplomatian uu-

¹²⁶ Szondi 2008, 11.

¹²⁷ Vinogradova 2015, 5.

¹²⁸ Fominyh 2018, 259.

distuksen ja Stratcom-konseptin käyttöönoton tavoitteena vuodesta 2013 on ollut propagandaohjelmien kehitys – Yhdysvaltain julkisuusdiplomatian sopeuttaminen avoimen informaatio sodan olosuhteisiin.¹²⁹

Strategičeskaja kommunikatsija eli strateginen kommunikaatio -käsitettä käytetään Venäjällä asiantuntijoiden piirissä, mutta sitä ei juurikaan käytetä Venäjän omaa toimintaa kuvaavana käsitteenä.¹³⁰ Professori Jevgeni Pašentsevin mukaan strategisella viestinnällä on *de facto* paikkansa myös Venäjän valtiollisessa politiikassa, vaikka käsitettä ei vielä käytetä virallisissa asiakirjoissa¹³¹. Dmitri Ruštšin on sitä mieltä, että Venäjän julkisuusdiplomatia on parhaillaan matkalla kohti strategista viestintää ja poliittista markkinointia, mutta joistakin ajoittaisista menestyksistä huolimatta Venäjän julkisuusdiplomatia on edelleen varsin heikko.¹³²

Suurin osa venäläisistä aihetta tutkineista asiantuntijoista suhtautuu strategisen kommunikaation konseptiin yhtenä länsimaiden käytössä olevista keinoista vaikuttaa ulkomaisiin yleisöihin tai Yhdysvaltain ja Länsi-Euroopan Venäjä-vastaisen informaatio sodan uutena vaiheena.¹³³ Esimerkiksi venäjänkielinen Wikipedia-artikkeli kertoo strategisesta viestinnästä pelkästään Yhdysvaltain puolustusministeriön ja muiden valtion elimien toimenpidekokonaisuutena, jonka tavoitteena on dialoginen informaatiovaikutaminen ulkomaisiin yleisöihin.¹³⁴ Strategisen viestinnän pääkomponenteiksi katsotaan muun muassa PR-toiminta, julkisuusdiplomatia ja informaatio-operaatiot.¹³⁵

Tiedon vastakkainasettelua tai ”tiedon konfrontaatiota” käytetään myös viittaamaan vaikuttamiseen. Tiedon konfrontaatio voidaan määritellä ”valtion kannalta myönteisellä tiedolla muihin valtioihin vaikuttamiseksi, samalla kun omaa tietoavaruutta suojellaan muiden vastaavilta vaikutusyrityksiltä”¹³⁶. Jotkut venäläiset tutkijat pitävät tämän lisäksi myös termejä informaatio sota, kybersota ja informaatiotoimenpiteet strategista viestintää vastaavina käsitteinä¹³⁷. Näihin liittyvät informaatiotoimenpiteet voivat olla joko tietoteknisiä, jolloin toiminta kohdistuu esimerkiksi vastustajan tietojärjestelmien tuhoamiseen tai hämäämiseen, sekä omien vastaavien kokonaisuuksien suoje-

¹²⁹ Tsvetkova 2015, 10, 461–465; Zinovjeva 2017, 58.

¹³⁰ Luoma-aho & Tsetsura 2020. Ks. liite Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia.

¹³¹ Pašentsev 2016, 95.

¹³² Ruštšin 2018, 52–60.

¹³³ Tsvetkova & Sytnik 2017, 87; Ljaguškin 2016, 205–208.

¹³⁴ Wikipedia, ”Стратегическая коммуникация”. Wikipedian venäjänkielinen sivusto: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Стратегическая_коммуникация> [luettu 17.7.2019].

¹³⁵ Pašentsev 2012, 112.

¹³⁶ Filatova & Bolgov 2018, 210; Panarin 2018, 26.

¹³⁷ Burlakov 2016.

luun. Toisaalta toimenpiteet voivat olla myös psykologisia, jolloin pyritään vaikuttamaan vastustajien tajuntaan ja alitajuntaan samalla suojellen omia vastaavia toimintoja.¹³⁸

Strateginen viestintä assosioituu Venäjällä ennen kaikkea informaatiovaikuttamiseen ja informaatioisotaan.¹³⁹ Näin ei ole vain Venäjällä. Vuosina 2009–2011 Yhdysvaltain varapuhelustuksen ministerin neuvonantajana toiminut kansainvälisen oikeuden professori Rosa Brooks muistelee, että käsite on aiheuttanut hämmennystä myös Pentagonissa.¹⁴⁰

Tutkijoiden mukaan yksi keskeisistä strategisen viestinnän piirteistä on päämäärien saavuttamiseen suunnatun pitkäaikaisen ja kattavan viestintästrategian noudattaminen. Monet venäläiset asiantuntijat arvioivat lisäksi, että nykymaailmassa valtioiden, mukaan lukien Venäjän, on välttämätöntä kehittää yhtenäinen, kaikkia mahdollisia viestintämetodeja ja -työkaluja sisältävä viestintästrategia, joka on suunnattu turvaamaan maan strategiset tavoitteet kansainvälisessä politiikassa.¹⁴¹ Samaan aikaan suurin osa asiantuntijoista epäilee vahvasti sellaisen strategian olemassaoloa.¹⁴² Ruštšinin mukaan Venäjän julkisuusdiplomatian kehitys kohtaa monia vaikeuksia, joista merkittävimpiä on julkisuusdiplomatian järjestelmän eli yhtenäisen strategian, toiminnan koordinoimisen ja menestyksen arvioinnin puute.¹⁴³ Putinin valtakaudella Venäjä on kasvattanut yksisuuntaisten viestintäkanavien määrää, mutta valtio ei ole onnistunut rakentamaan vuoropuheluun perustuvaa vuorovaikutusta ulkomaiden riippumattomien toimijoiden ja kansalaisyhteiskuntien kanssa.¹⁴⁴

Luoma-ahon ja Tsetsuran mukaan Venäjän strategisella viestinnällä voidaan nähdä kaksi pää tavoitetta: tavoite pysyä vahvana valtiona ja samalla olla näyttäjä omia

¹³⁸ Hatšaturjan 2018; Ks. myös Luoma-aho & Tsetsura 2020. Liite 1: *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*.

¹³⁹ Haastateltujen venäläisasiantuntijoiden mukaan amerikkalainen käsite Strategic Communications assosioituu Venäjällä nimenomaan länsivaltojen toteuttamaan informaatiovaikuttamiseen, jota voidaan pitää yhtenä informaatioisodankäynnin menetelmistä.

¹⁴⁰ Brooks 2012: ”Little’s claim that the term “Strategic Communication” causes confusion is fair enough. (Trust me: it confused me for more than two years.) Indeed, I’ve often felt that there’s a special place in hell reserved for the person who first foisted the term “Strategic Communication” on the Defense Department. The term itself was a corporate import, and a pernicious one. In the corporate world, the term “Strategic Communication” has been used for several decades to describe the coordinated use of activities designed to make the corporate entity “look good,” such as marketing, advertising, public relations, community relations, and so on. It carries overtones of manipulation.”

¹⁴¹ Bogdanov 2017, 134–135; Sušentsov 4.4.2018.

¹⁴² Asiantuntijahaastattelut.

¹⁴³ Ruštšin 2018, 57.

¹⁴⁴ Dolinski 12.9.2012.

strategioita ja tavoitteita muille. Kaikkein korkeimmalla tasolla strategiasta vastaavia yksilöitä pidetään yhteiskunnassa lähes koskemattomina.¹⁴⁵

Strategiseen viestintään ja julkisuusdiplomatiaan liittyy tiiviisti myös niin sanottu poliittisen vallan strategisen imagon tai maakuvan rakentaminen. Strategisen imagon rakentamisella tarkoitetaan toimintaa, jolla määrätietoisesti muodostetaan omien tavoitteiden ja päämäärien saavuttamista tukevaa kuvaa itsestään. Jefimova ja Makoveitšuk arvioivat, että maan imagon muodostumiseen vaikuttavat suoraan valitseva valtajärjestelmä ja sen välittömät edustajat. Valtionjohdon maineen suhde maakuvaan vaihtelee riippuen poliittisesta järjestelmästä. Siten esimerkiksi autoritaarisissa maissa, joissa demokraattiset instituutiot ovat heikkoja, johtajan imagolla on voimakkaampi vaikutus koko valtion imagoon kuin maissa, joissa on vahvat demokraattiset perinteet. Jefimova ja Makoveitšuk korostavat, että yksi Venäjän maakuvaan liittyvistä ominaispiirteistä niin maan sisällä kuin ulkomailla on ollut valtion imagon ja valtionjohdon imagon erottamattomuus. Tutkijat nostavat esimerkiksi kesän 1999 tapahtumia, jolloin valtion media tuomitsi kaiken julkisuuteen tulevan tiedon presidentti Jeltsinin perheen talousasioista Venäjän-vastaiseksi informaatiotosodaksi, vaikka kysymys oli yksittäisistä ihmisistä. Samalla tavalla esimerkiksi Putinin ja Medvedevin retoriikka Georgian ja Ukrainan konflikteista vaikuttaa siihen, miten Venäjästä kirjoitetaan ulkomailla ja missä valossa koko maa nähdään.¹⁴⁶

Venäläisten asiantuntijoiden mukaan on havaittavissa, että länsimainen media pitää luotettavana tai uskottavana informaationa erityisesti sellaista tietoa, joka tulee pelkästään Venäjän valtiovaltaan kriittisesti suhtautuvista lähteistä. Venäjän viralliset viestintäkanavat nähdään usein propagandana.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Luoma-aho & Tsetsura 2020. Ks. Liite 1: *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*.

¹⁴⁶ Jefimova & Makoveitšuk 2011, 44–47.

¹⁴⁷ Asiantuntijahaastattelut.

Taulukko 3: Yhteenveto Venäjän strategiseen viestintään liittyvistä käsitteistä

	Venäjän virallinen näkemys	Näkemyksiä venäläisessä tutkimuksessa
Informaatiopolitiikka (информационная политика)	Kansallisia etuja viestintä- ja informaatioalalla heijastavien tavoitteiden ja strategisten suuntaviivojen sekä niitä toteuttavan toimenpidejärjestelmän kokonaisuus.	Tavoitteet, jotka valtio pyrkii saavuttamaan informaatio- tai viestintäkentällä toteutuvat valtion informaatiopolitiikan avulla. Yksi keskeisimmistä valtion informaatiopolitiikan toiminnoista on ulkopoliitiikan tukeminen.
Strateginen viestintä / strateginen kommunikaatio (стратегическая коммуникация)	Venäjä ei ole vielä kehittänyt yhteistä ja yleisesti hyväksyttyä ymmärrystä strategisesta viestinnästä. Käsitettä ei käytetä hallintoon- tai puolustukseen liittyvissä dokumenteissa, vaan puhuttaessa esimerkiksi vaikuttamisesta käytetään muita termejä, kuten pehmeä valta ja julkisuusdiplomatia.	<i>Strategičeskaja kommunikacija</i> eli strateginen kommunikaatio -käsitettä käytetään Venäjällä asiantuntijoiden piirissä, mutta sitä ei juurikaan käytetä Venäjän omaa toimintaa kuvaavana käsitteenä. Yksi strategisen kommunikaation (Strat-Com) venäjänkielisessä kirjallisuudessa käytetyistä määritelmistä on ns. <i>dialoginen propaganda</i> . Strateginen kommunikaatio -käsite assosioituu Venäjällä ennen kaikkea informaatiovaikuttamiseen ja informaatioviesotaan.
Pehmeä valta/voima (мягкая сила)	Pehmeän vallan työkalut ovat perinteisten diplomaattisten menetelmien lisäksi ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksien, informaatio- ja viestinnällisten sekä humanitaaristen metodien ja teknologian käyttäminen. Presidentti Putinin oman määritelmän mukaan pehmeä valta on ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseen tähtävien työkalujen ja metodien kokonaisuus ilman aseiden käyttöä, vaan informaatio- ja muiden vaikutustekijöiden, ns. vaikutusvipujen käytön avulla.	Venäjällä ei ole konsensusta pehmeän vallan ja julkisuusdiplomatian käsitteen tulkinnasta ja sisällöstä eikä siitä, miten julkisuusdiplomatian järjestelmän pitäisi toimia. Keskeisiä ongelmia ovat muun muassa työn epäjärjestelmällisyys, koordinaation ja yhteisen strategien puute, pehmeän vallan konseptin ja julkisuusdiplomatian heikko ymmärrys virkamiesten keskuudessa, rahoitus, venäläisten kansalaisjärjestöjen tehottomuus, pätevän henkilöstön puute sekä julkisuusdiplomatian toissijaisuus nykyisessä ulkoministeriön järjestelmässä.
Julkisuusdiplomatia (общественная дипломатия / публичная дипломатия)	Pehmeän vallan käytön piiriin kuuluvan julkisuusdiplomatian toimet ovat mm. Venäjän tiedotusvälineiden aseman vahvistaminen, Venäjän näkökulman esille tuominen kv. mediassa, venäjän kielen aseman vahvistaminen sekä Venäjän kulttuurin ja sen saavutusten popularisointi. Lisäksi näihin tehtäviin kuuluu ulkomailla asuvien venäläisten oikeuksien ja etujen suojeleminen.	Olemassa olevilla instituutioilla ja välineillä on vain vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ulkomailla.
Ulkopoliitiikan tiedotustuki / ulkopoliittinen PR	Ulkopoliitiikan ja diplomaattisen toiminnan informaatiopropagandistinen tuki suoritetaan noudattaen Venäjän itsenäistä ja riippumatonta ulkopoliittista linjaa, joka perustuu maan kansallisiin intresseihin. Se tähtää Venäjän näkökulmasta totuudenmukaisen Venäjä-kuvan muodostumiseen ulkomailla. Venäjä kehittää omia tehokkaita keinoja vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ulkomailla.	RT tv-kanavaa pidetään Kremlissä menestyksellisenä esimerkkinä pehmeän vallan käytöstä, mutta aluksi Venäjän imagon parantamiseksi perustettu media muuttui nopeasti propagandakanavaksi, joka levittää vaihtoehtoisia näkemyksiä tapahtumista maailmalla ja ennen kaikkea kritisoi Yhdysvaltojen politiikkaa.

Venäjän pehmeän vallan ja julkisuusdiplomatian erityispiirteet

Suurin osa venäläisistä tutkijoista on sitä mieltä, että Venäjällä ei ole konsensusta pehmeän vallan ja julkisuusdiplomatian käsitteen tulkinnasta ja sisällöstä eikä siitä, miten julkisuusdiplomatian järjestelmän pitäisi toimia. Työtä ei koordinoita, toimintaa koordinoivaa elintä tai yhteistä strategiaa ei ole ja merkittävimmät toimijat eivät juurikaan tee yhteistyötä keskenään. Olemassa olevilla instituutioilla ja välineillä on vain vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ulkomailla.¹⁴⁸ Oma ongelmansa on pätevien julkisuusdiplomatian asiantuntijoiden puute, koska alalle ei erikseen kouluteta yliopistoissa.¹⁴⁹

Venäjän julkisuusdiplomatia on kehittynyt suhteellisen spontaanisti 2000-luvun alusta lähtien ja pehmeän vallan tärkeydestä on ruvettu puhumaan vakavasti valtion tasolla vasta 2010-luvulla. Venäjällä on yhteisymmärrys tarpeesta vahvistaa julkisuusdiplomatian roolia, mutta tavoitteita koskevat näkemykset eriävät asiantuntijoiden ja poliitikkojen keskuudessa. Yhtenäistä strategiaa tai dokumenttia, jossa määriteltäisiin toiminnan tavoitteet ja tehtävät sekä kriteerit, joilla julkisuusdiplomatian onnistumista voitaisiin arvioida ei ole.¹⁵⁰ Vuonna 2014 Venäjän ulkoministeriö ja Rossotrudnitšestvo valmistelivat Venäjän humanitaarisen vaikuttamisen strategiaa, jonka piti muotoilla valtion tehtävät ja tavoitteet pehmeän vallan kentällä,¹⁵¹ mutta pehmeän vallan doktriiniksi mediassa kutsutun dokumentin kohtalosta ei ole tietoa.

Virallisten dokumenttien ja Venäjän valtiovallan edustajien kommenttien perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että Kreml on huolissaan pehmeän vallan työkalujen, kuten julkisuusdiplomatian, väärinkäytöstä keinona vaikuttaa venäläiseen yhteiskuntaan. Ilmaisemalla huolta Venäjä tunnustaa pehmeän vallan välineiden tehokkuuden kansainvälisissä suhteissa ja kertoo aikeistaan kehittää tätä ulkopoliitiikan osa-aluetta. Yksi merkittävimmistä haasteista on Venäjän maakuva, johon liittyy paljon negatiivisia stereotypioita¹⁵².

Yleisesti Venäjän pehmeän vallan käytön strategiaa voidaan kutsua siirtymästrategiaksi johtuen maan poliittisesta järjestelmästä – niin sanotusta suvereenista tai hallitusta demokratiasta – sekä maantieteellisestä sijainnista. Venäjä pyrkii yhdistämään

¹⁴⁸ Burlinova, Ivantšenko & Gribkova 2018, 2, 6–7; Smirnov 2017, 58–59; Šamugija 2016, 119–120; Burlinova 2014, 28–30; Asiantuntijahaastattelut.

¹⁴⁹ Burlinova 2014, 33–34.

¹⁵⁰ Smirnov 2017, 59; Burlinova 2017, 16–28.

¹⁵¹ Kommersant 10.7.2014, nro 118, 3.

¹⁵² Agejeva 2016, 215–218.

sekä lännen että idän arvomaailmoja, ottamalla huomioon niiden kulttuurisia erityispiirteitä. Lännessä tämä yleensä tulkitaan yritykseksi välttää demokraattisten periaatteiden noudattamista.¹⁵³

Useimmiten pehmeän vallan käyttöä koskevia päätöksiä tekevät virkamiehet ovat heikosti perehtyneitä aiheeseen, eivätkä ymmärrä esimerkiksi kansalaisjärjestöjen roolia. Samaan aikaan valtaelimissä on syntynyt monta pehmeän vallan kanssa tekemisessä olevaa keskusta, jotka tulkitsevat kansallisia intressejä omalla tavallaan ja kilpailevat keskenään poliittisista pisteistä. Venäjän pehmeän vallan käyttöä tutkivan ”Luova diplomatia” -keskuksen johtaja Natalja Burlinovan mukaan Venäjän julkisuusdiplomatian keskeisiä ongelmia ovat muun muassa työn epäjärjestelmällisyys ja koordinaation puute, pehmeän vallan konseptin ja julkisuusdiplomatian heikko ymmärrys virkamiesten keskuudessa, rahoitus, venäläisten kansalaisjärjestöjen tehottomuus, pätevän henkilöstön puute sekä julkisuusdiplomatian toissijaisuus nykyisessä ulkoministeriön järjestelmässä.¹⁵⁴

Lisäksi on huomattava, että pehmeän vallan käytöllä on erilaisia geopolittisia, historiallisia ja kulttuurisia rajoitteita. Informaatiovaikuttaminen muissa maissa synnyttää vastustusta ja voi johtaa informaationsodan menetelmien käyttöön, joilla on enää vähän tekemistä pehmeän vallan tai julkisuusdiplomatian kanssa. Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston asiantuntija Aleksei Fenenkon mukaan pienet valtiot pelkäävät suurten naapurivaltioiden vaikutusta ja pyrkivät rajoittamaan niiden kulttuurista ja ideologista vaikutusta esimerkiksi tasapainottamalla suhteitaan muihin suurvaltoihin. Ääritapauksessa suurvallan pehmeän vallan käyttöä voidaan tulkita nykyaikaiseksi imperialismiksi. ”Pehmeää valtaa ei voida käyttää menestyksellisesti maissa, joiden kansallinen identiteetti on rakennettu toisen valtion vihan pohjalle”.¹⁵⁵ Joseph Nye on taas sitä mieltä, että pehmeä valta voi olla tehokasta, kun sen tavoitteena on kehittää ja levittää sellaisia ihanteita ja arvoja, jotka eivät ole ristiriidassa valtaväestön moraalisten ja eettisten periaatteiden kanssa.¹⁵⁶ Nye on kritisoinut venäläisten ja kiinalaisten politiikojen tapaa tulkita pehmeää valtaa sekä yrityksiä vahvistaa sitä valtion ponnistelu-
jen avulla.¹⁵⁷

¹⁵³ Makejeva 2016, 18–19; Abramov 2010, 11, 13.

¹⁵⁴ Burlinova 2014, 29–35.

¹⁵⁵ Fenenko 27.1.2016.

¹⁵⁶ Nye 2011.

¹⁵⁷ Nye 29.4.2013.

Putinin tulkinta pehmeästä vallasta

Vuoden 2012 presidentinvaalien alla julkaistu Venäjän ulkopoliittikkaa käsittelevä Putinin artikkeli sisältää tärkeitä kannanottoja viestinnästä ja informaatiovaikuttamisesta. Sen mukaan arabikevät osoitti, että julkiseen mielipiteeseen maailmalla on mahdollista vaikuttaa aktiivisesti käyttäen edistyneitä informaatio- ja viestintäteknologioita. ”Internetistä, yhteisöpalveluista [sosiaaliset verkostot], mobiililaitteista yms. tuli television kaltainen tehokas työkalu niin sisä- kuin ulkopoliitikassa”, todetaan tekstissä.¹⁵⁸

Artikkelissa Putin tähdentää muun muassa, että niin sanottu pehmeän vallan -käsite on yleistymässä. Hän määrittelee sitä ”ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseen tähtäävien työkalujen ja metodien kokonaisuudeksi ilman aseiden käyttöä, vaan informaatio- ja muiden vaikutustekijöiden, vaikutusvipujen käytön avulla”¹⁵⁹.

Putinin määritelmä eroaa selkeästi muun muassa Joseph Nyen klassisesta pehmeän vallan määritelmästä. Siinä missä Nye puhuu vapaaehtoisesta osallistumisesta ja arvojen vetovoimasta, Putin korostaa informaatiovaikuttamisen ja muun vaikutusvallan käyttöä eli vaikutusvipuja. *Russia in Global Affairs* -lehden päätoimittaja Fjodor Lukjanovin mukaan Putin edustaa osalle venäläisistä, Neuvostoliiton ajoilta tuttua erityistä näkemystä, joka käytännössä rinnastaa pehmeän vallan vastapropagandaan. Venäjän presidentin mielestä Venäjän politiikkaa ei ymmärretä lännessä, koska sitä ei selitetä tarpeeksi vakuuttavasti – ja tästä johtuu Kremlin valmius laajentaa ja rahoittaa Venäjän näkemystä maailman tapahtumista edistävien informaatiokanavien toimintaa. Lukjanov arvioi, että RT tv-kanavaa pidetään Kremlissä menestyksellisenä esimerkkinä pehmeän vallan käytöstä, mutta aluksi Venäjän imagon parantamiseksi perustettu media muuttui nopeasti propagandakanavaksi, joka levittää vaihtoehtoista näkemystä tapahtumista maailmalla ja ennen kaikkea kritisoi Yhdysvaltojen politiikkaa. Toinen Venäjän pehmeän vallan lähde, josta on mainintoja niin presidentin kirjoituksessa kuin Venäjän ulkopoliittisessa konseptissa, ovat ulkomailla asuvat venäläiset, joita on Lukjanovin mukaan käytetty vipuna, painostuskeinona, suhteissa Baltian maiden kanssa. Ulkomailla asuvien venäläisten – kyseessä ovat erityisesti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen entisten tasavaltojen alueelle jääneet ihmiset – oikeuksien ja etujen suojeleminen on virallisesti ollut yksi Venäjän ulkopoliittikan prioriteeteista. Käytännössä se on noussut poliittiselle agendalle vain poliittisen tilanteen vaatiessa. Näin esimerkiksi venäläisten oikeuksien loukkauksiin Keski-Aasiassa ei Lukjanovin mukaan

¹⁵⁸ Putin 27.2.2012, ”Россия и меняющийся мир” (Venäjä ja muuttuva maailma). Artikkelin Moskovan novosti -lehdessä <<http://www.mn.ru/politics/78738>> [luettu 7.4.2019]

¹⁵⁹ Putin 27.2.2012: ”«мягкая сила» — комплекс инструментов и методов достижения внешнеполитических целей без применения оружия, а за счет информационных и других рычагов воздействия.”

kiinnitetty lähes lainkaan huomiota, koska Turkmenistan on ollut merkittävä Gazpromin yhteistyökumppani.¹⁶⁰

Putinin mukaan pehmeän vallan työkaluja ja metodeja käytetään usein väärin muun muassa separatismien ja nationalismien lietsomiseksi tai niiden avulla yritetään manipuloida yleistä mielipidettä ja siten puuttua suvereenin valtion sisäisiin asioihin. Artikkeleissa korostetaan, että pehmeän vallan työkalujen käyttö ei ole aina laillista ja siinä nostetaan esimerkiksi valtioiden sisäpoliittisiin asioihin vaikuttavia pseudo-kansalaisjärjestöjä. Niitä ei kuitenkaan saa kirjoituksen valossa sekoittaa läpinäkyvään vaikuttamiseen, jota Venäjän nimessä toteuttavat muun muassa Rossotrudnitšestvo ja Ruski mir -säätio sekä maan johtavat yliopistot ja muut instituutiot. Putin korostaa, että Venäjä ei käytä eikä rahoita muiden maiden kansalaisjärjestöjä tai poliittisia organisaatioita omien intressien edistämiseksi.¹⁶¹

Artikkelissa tunnustetaan, että Venäjän ulkopoliittisen ja diplomaattisen toiminnan informaatiopropagandistisella tuella, joka tähtää Venäjän näkökulmasta totuudenmukaisen Venäjä-kuvan muodostumiseen ulkomailla, on ollut vain vähän menestystä. ”Informaatiokentällä meidät usein päihitetään. Tämä on erillinen moniulotteinen kysymys, joka tulee ottaa vakavasti”¹⁶², Putin kirjoitti. Lisäksi hän asetti tavoitteeksi vahvistaa kulttuurista ja tieteellistä läsnäoloa maailmalla ja erityisesti maissa, joissa osa väestöstä puhuu tai ymmärtää venäjän kieltä.

Tällä hetkellä Venäjän pehmeän vallan käyttö on esillä lähinnä entisen Neuvostoliiton alueella, IVY-maissa, joissa Venäjällä on merkittävä informaatio- ja kulttuurivaikutus. Kielen ja kulttuurin lisäksi näissä maissa on vahvat taloudelliset siteet Venäjään. Asiantuntijoiden mielestä IVY-maiden ja Keski-Aasian lisäksi Venäjä yrittää vaikuttaa Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Aasiassa. Venäjän houkuttelevuuden vahvistamiseksi vedotaan muun muassa BRICS-maiden yhteistyön sekä Shanghain yhteistyöjärjestön nimeen.¹⁶³

Vaikutuksen ylläpitäminen suhteissa entisiin Neuvostoliiton satelliittivaltioihin on tullut Venäjälle kalliiksi. Neuvostoliiton seuraajana Venäjällä on ollut oikeus vaatia maksuja Neuvostoliiton myöntämistä lähes 200 miljardin dollarin lainoista. Vuodesta 2000 alkaen Venäjä on systemaattisesti antanut anteeksi velkoja noin 140 miljardin dollarin edestä muun muassa Kuuballe 31,7 mrd. dollaria vuonna 2014, Irakille 12 mrd. dollaria vuonna 2008, Mongolialle 11,1 mrd. dollaria vuonna 2003, Pohjois-Korealle 11

¹⁶⁰ Lukjanov 2013, 2–4.

¹⁶¹ Putin 27.2.2012.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Asiantuntijahaastattelut.

mrd. dollaria vuonna 2012, Syyrialle 9,8 mrd. dollaria vuonna 2005, Vietnamille 9,5 mrd. dollaria vuonna 2000.¹⁶⁴

3.2 Epäläpinäkyvyys: strategisen viestinnän vaikutusmekanismi¹⁶⁵

Luoma-ahon ja Tsetsuran mukaan suurinta osaa, jos ei lähes kaikkea, venäläisten viranomaisten viestinnästä voidaan pitää epäläpinäkyvänä. Strateginen viestintä voidaan jakaa vähemmän ja enemmän läpinäkyvään viestintään. Erityispiirteenä traditionaalisten viestinnän muotojen lisäksi Venäjällä on käytössä niin sanottu tiedon testaaminen (*probing*). Tällöin alempiarvoisia poliitikkoja käytetään kartoittamaan viestintäilmapiiriä ja yleistä mielipidettä ääriviesteillä, jotka suuremmat johtajat voivat tarvittaessa kumota tai vahvistaa. ”Joskus ääriviestejä käytetään kansalaisten tunnelman testaamiseen ennen kuin virallista viestiä ja sen sisältöä määritellään. Tällä pyritään saamaan selville, mitä viestiä kansalaiset olisivat valmiita tukemaan”¹⁶⁶.

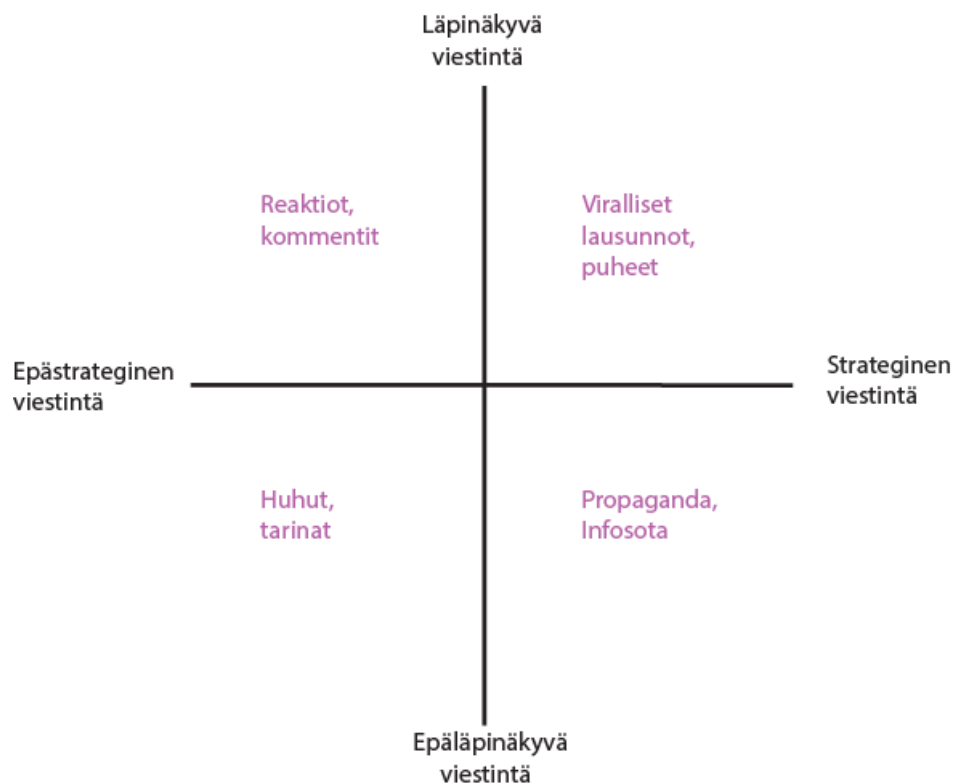
Kuvio 2 esittää strategisen viestinnän esimerkkejä sijoitettuna viestinnän strategisuuden ja viestinnän läpinäkyvyyden akseleilla. Esitetyt viestinnän muodot kuviossa 2. ovat lähinnä esimerkkejä kokonaisuuden hahmottamiseksi. Todellisuudessa viestinnän muodot ovat monimutkaisempia.

¹⁶⁴ Inozemtsev 2018, 291–337.

¹⁶⁵ Paitsi toisin mainittaessa Luoma-aho & Tsetsura 2020. Ks. Liite 1: *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*.

¹⁶⁶ Asiantuntijahaastattelu.

Kuva 2. Strategisen viestinnän analyysikehikko

Kun läpinäkyvyys ei toteudu, tutkijat puhuvat epäselvyydestä tai epäselvyydestä¹⁶⁷. Venäläisen ja länsimaisen viestinnän suurimpia eroja on juuri läpinäkyvyyden taso. Läpinäkyvyys voidaan määritellä avoimeksi tiedon virraksi¹⁶⁸. Läpinäkyvyys voidaan myös määritellä kaiken tiedon paljastamiseksi kaikille yksilöille kaikkina aikoina¹⁶⁹, ja läpinäkyvyyden vaatimustaso riippuu yhteiskunnasta¹⁷⁰.

Keskeiset eroavaisuudet venäläisen ja läntisen viestinnän välillä voidaan ryhmitellä kahteen tapaan viestiä: lännen enemmän läpinäkyvään ja Venäjän vähemmän läpinäkyvään. Strateginen moniselitteisyys eli tietoinen epäselvyyden käyttö on ilmeistä mallilla tasolla Venäjän viestinnässä. Epäselvyyttä käytetään, kun yksilöt haluavat hämmäntää kohdetta heidän tavoitteidensa suhteen saavuttaakseen omat tavoitteensa mahdollisimman tehokkaasti ja ilman vahvaa vastustusta¹⁷¹.

¹⁶⁷ Tsetsura & Kruckeberg 2017.

¹⁶⁸ Piotrowski & Ryzin 200, 306–323;

¹⁶⁹ Wakefield & Walton 2010.

¹⁷⁰ Tsetsura & Kruckeberg 2017.

¹⁷¹ Eisenberg 1984, 230.

Jotkut strategisen vaikuttamisen keinoista ovat lähellä propagandaa. Haastatteluissa kävi ilmi, että digitaalinen propaganda sekä sähköinen media ja sen sovellukset ovat keskeisessä roolissa strategisessa viestinnässä. Suurta osaa nykyisestä strategisesta viestinnästä voidaan kuvata myös mediamanipulaationa. Mediamanipulaatiossa keskiössä on saada kohde reagoimaan halutulla tavalla, mutta ilman, että tämä huomaa tulleen manipulaation kohteeksi. Suurin ero manipulaation ja mediamanipulaation välillä onkin mittakaava: yksilöön kohdistuvan manipulaatio on rajoitettua, kun taas mediamanipulaatiolla voidaan vaikuttaa miljoonien ja kymmenien miljoonien ihmisten mielipiteisiin¹⁷². Uusimpia mediamanipulaation keinoja digitaalisilla alustoilla on huumorin käyttö. Toimiva kokonaisuus syntyy, kun yhdistetään faktoja ja fiktiota sopivassa mittakaavassa, kiinnostavasti ja lähes uskottavalla tavalla.

Kirjallisuuden ja haastattelujen perusteella lännen ja Venäjän viestinnän välillä voidaan nähdä selviä eroja, jotka vaikuttavat yhteisymmärrykseen. Lännen strategisen viestinnän lähtökohdista ei voida analysoida ja ymmärtää Venäjän strategista viestintää. Venäjällä konteksti ja piiloviestit ovat suuremmassa roolissa, ja epäselvyyttä tai hämäämistä voidaan pitää strategisena vaikuttamisen keinona. Venäjällä viesteillä on usein myös sisäinen merkitys. Se on kansan identiteettiä tukevaa toimintaa: lähinnä vain venäläisten ymmärtämä symbolien ja historian käyttö on esillä monissa lännelle suunnatuissa viesteissä.

Taulukossa 4 on kuvattu keskeiset läntisen ja venäläisen viestinnän eroavaisuudet yleisellä tasolla. Taulukon 4 vertailu on lähinnä suuntaa antava.

¹⁷² Hatšaturjan 2018.

Taulukko 4: Yhteenveto läntisen ja venäläisen viestinnän eroavaisuuksista

	Läntinen viestintä	Venäläinen viestintä
Logiikka	Viranomaisten viestintä palvelee etupäässä kansalaisia.	Viranomaisten viestintä palvelee tilanteen mukaan erilaisia tarpeita (puolueen, kansalaisten, poliittisia, taloudellisia tai muita syitä).
Järjestys	Tärkein sanoma on yleensä viestin alussa ja helppo löytää.	Tärkein viesti on yleensä pilkun (,) jälkeen, ja sitä joutuu etsimään.
Yleisöt	Viesteillä on pääasiallinen yleisö: joko sisäinen tai ulkoinen.	Suurimman osan ulkoisista viesteistä tulee resonoida myös sisäisissä yleisöissä.
Itselle viestintä	Itseviestintä on mahdollista viesteissä.	Itseviestintä on keskeinen osa viestejä.
Lähde	Viesti on tärkeämpi kuin sen välittävä lähde.	Viestin välittäjä on vähintään yhtä tärkeä kuin viesti itse.
Konteksti	Kontekstilla on viestiä tukeva rooli.	Konteksti ja esitystapa ovat keskeisen tärkeitä ja rakentavat viestin.
Testaus	Viestit mietitään läpi ennen niiden esittämistä.	Viestejä kokeillaan eri tyyleillä ja yleisöillä kunnes oikein resonoiva viesti löytyy.
Uhat	Matala konteksti, jossa viesti on suora ja selvä ja vaatii vähän analyysia.	Korkea konteksti vaatii syvän analyysin kaikkien merkitystasojen löytämiseksi.
Läpinäkyvyys	Läpinäkyvyys on itseisarvo.	Läpinäkyvyys tai sen puute on väline, epäläpinäkyvyydellä on vaikutavuutta.
Strategisuus	Strategiset viestit esitetään selkeästi.	Strateginen epäläpinäkyvyys on keskeinen osa viestintää.

3.3 Normatiiviset lähtökohdat

Valtionhallinnon tehokkuus on kaikkialla ja myös Venäjällä suurelta osin riippuvainen toiminnan informatiivisesta ja viestinnällisestä tuesta. Ilman sekä ulko- että sisäpolitiikan kokonaisvaltaista viestinnällistä tukea on mahdotonta kuvitella tuloksellista julkisen vallan toimintaa. Informatiivisten resurssien määrä, laatu ja saavutettavuus ovat vallankäytön ulkoisen kuvan tekijöitä ja sen statuksen määrittäjiä maailman viestinnällisessä yhteisössä.¹⁷³

Tavoitteet, jotka Venäjän valtio pyrkii saavuttamaan informaatio- tai viestintäkentällä toteutuvat valtion informaatiopolitiikan avulla. Informaatiopolitiikalla ymmärretään valtiovallan erityistä toimintaa, johon kuuluu informaation tuottaminen, levittäminen ja

¹⁷³ Kiseljov 2013, 120–128.

muokkaaminen aktiivisen ja rakentavan vuorovaikutuksen luomiseksi valtion, yhteiskunnan ja yksilön välille. Lisäksi toimintaan kuuluu kansallisten intressien ja kansallisten strategisten prioriteettien edesauttaminen ja puolustaminen sekä valtiovallan tehokas johtaminen.¹⁷⁴

Yksi keskeisimmistä valtion informaatiopolitiikan toiminnoista on ulkopoliitiikan tukeminen. Se pitää sisällään tiiviin yhteistoiminnan ulkopoliitiikan elimien ja tiedotusvälineiden välillä, nykyaikaisten informaatioteknologioiden hyödyntämisen ja myönteisen kuvan luomisen valtion ulkopoliittisesta toiminnasta kansalaisten keskuudessa. Ulkopoliittisten elinten perustehtäviä ovat venäläisten joukkotiedotusvälineiden ja tiedottamisen aseman vahvistaminen globaalissa informaatiokentässä ja venäläisen näkemyksen välittäminen koskien kansanvälisiä poliittisia prosesseja.¹⁷⁵

Informaatiopolitiikan prosessit valtion, kansalaisyhteiskunnan ja yksilön välillä edesauttavat valtiovallan ja sen instituutioiden sekä johtajien myönteisen kuvan muodostumista, lisää poliittista valvutuneisuutta ja johtamistoimintojen kehittymistä. Tällä on suuri merkitys, kun nykyään ei ole selviä rajoja sisä- ja ulkopoliitiikan välillä samalla, kun ulkopoliittinen toiminta yhä useammin liittyy sisäisten kansallisten tehtävien toteuttamiseen.¹⁷⁶

Valtion toimielinten toiminnan institutionaalisenä perustana on joukko konseptuaalisia asetuksia. Näihin kuuluvat muun muassa Valtiollisen informaatiopolitiikan konsepti, Informaatioturvallisuuden doktriini, Kansallisen turvallisuuden strategia, Sotilasdoktriini ja Venäjän ulkopoliitiikan konsepti.

Valtiollisen informaatiopolitiikan konsepti¹⁷⁷

Ensimmäinen yritys muotoilla nyky-Venäjän informaatiopolitiikan tavoitteet, kohteet ja toteutusmekanismit tehtiin presidentti Jeltsinin toisella kaudella Venäjän valtiollisen viestintä- ja informaatiokomitean sekä Venäjän parlamentin alahuoneen eli duuman informaatiopolitiikka- ja viestintäkomitean toimesta.¹⁷⁸ Valtiollisen informaatiopolitiikan konsepti vuodelta 1998 määrittelee valtiollisen informaatiopolitiikan seuraavasti: se on Venäjän kansallisia etuja viestintä- ja informaatioalalla heijastavien tavoitteiden ja strategisten suuntaviivojen sekä niitä toteuttavan toimenpidejärjestelmän kokonaisuus. Konseptissa mainitut valtiollisen informaatiopolitiikan pitkäaikaiset strategiset

¹⁷⁴ Menšikov 2017.

¹⁷⁵ Melnikova 2015, 94–97; Venäjän ulkopoliitiikan konsepti 30.11.2016; Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta 5.12.2016; Federaatiolaki 9.2.2009, nro 8-FZ, (Laki pääsystä valtiovallan ja paikallishallinnon toiminnasta olevaan informaatioon).

¹⁷⁶ Kiseljov 2013, 120–128.

¹⁷⁷ Paitsi toisin mainittaessa Valtiollisen informaatiopolitiikan konsepti 1998.

¹⁷⁸ Menšikov 2017.

päämäärät ovat demokraattisen tietoyhteiskunnan rakentaminen sekä maan liittymisen globaaliin tietoyhteiskuntaan.

Konseptin mukaan valtiollinen informaatiopolitiikka on tärkeä osa valtion sisä- ja ulkopoliittikkaa ja kattaa kaikki yhteiskunnan alat. Valtiollisen informaatiopolitiikan keskeisiin tehtäviin kuuluu muun muassa tieto- ja televiestintäinfrastruktuurin modernisointi, kotimaisten tietoresurssien kehitys ja niihin kohdistuvan laajan ja vapaan pääsyn mahdollistaminen, yhteiskunnallisesti merkittävän tiedon saatavuuden varmistaminen kansalaisille sekä riippumattomien tiedotusvälineiden kehittäminen.

Vuonna 1998 hyväksytty konsepti on suurilta osin vanhentunut, mutta se on toiminut tärkeänä perustana myöhemmille strategisille dokumenteille ja informaatiopolitiikan kehitykselle Venäjällä. Osa konseptin sisältämistä ajatuksista on edelleen ajankohtaisia, mutta käytännön politiikka on ollut 2000-luvulla paikoin selkeässä ristiriidassa dokumentissa esitettyjen periaatteiden kanssa. Konseptissa korostetaan valtiovallasta ja suurbisneksen vaikutusvallasta riippumattoman median tärkeyttä, sillä asiakirjan mukaan ”joukkotiedotusvälineet ovat voimakas keino vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen”. Nykyaikaiset tiedotusvälineet eivät pelkästään kerro maailman tapahtumista, vaan myös analysoivat tietoa, harjoittavat tiedon esisuodatusta sekä kohdennettua seulontaa, todetaan konseptissa.

Asiakirjan mukaan joukkotiedotusvälineet ovat toimiva kanava informoida yhteiskuntaa viranomaisten toiminnasta sekä informoida viranomaisia ja yhteiskuntaa niiden elämästä sekä yhteiskunnan reaktiosta viranomaisten toimintaan. Nämä ominaisuudet tekevät mediasta tärkeimmän sosiaalisen instituutin ja valtion informaatiopolitiikan välttämättömän kohteen.

Teknistä puolta, tietoinfrastruktuuria huomioon ottamatta informaatiopolitiikan käsitettä tulkitaan ja ymmärretään Venäjällä ennen kaikkea mielipidevaikuttamisen näkökulmasta. Esimerkiksi Venäjän presidentin alaisen virkamiesakatemian oppikirjassa valtiollisella informaatiopolitiikalla tarkoitetaan muun muassa poliittisten toimijoiden kykyä ja mahdollisuutta vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen, ajattelutapaan (mieliin), käyttäytymiseen ja toimintaan informaation avulla valtion ja kansalaisyhteiskunnan edun nimessä.¹⁷⁹

Venäjän informaatiopolitiikkaan sisältyy sisäisiä ja ulkoisia tehtäviä. Sisäisen informaatiopolitiikan tehtäviä ovat: informaatio- ja tiedotusalan sääntely, yhteiskunnallisesti tärkeän tiedon levitys, kansallisten tietoresurssien luominen ja käyttö sekä kansallisen tietoinfrastruktuurin kehittäminen.¹⁸⁰ Ulkoisen informaatiopolitiikan tehtäviin kuuluvat

¹⁷⁹ Popov 2001, 11–12.

¹⁸⁰ Menšikov 2017.

muun muassa valtion ulkopoliitiikan tiedotustuki ja myönteisen maakuvaan rakentaminen.¹⁸¹

Doktriini informaatioturvallisuudesta ja presidentinhallinnon uudistus

Maaliskuussa 2000 vaalien ensimmäisellä kierroksella valittu presidentti Putin allekirjoitti 9. syyskuuta 2000 Venäjän ensimmäisen doktriinin informaatioturvallisuudesta, jossa korostetaan Venäjän kansallisten intressien ensisijaisuutta valtiollisessa informaatiopolitiikassa. Yksi doktriinin ensisijaisista toimenpiteistä valtiollisen tietoturvapoliitiikan toteuttamiseksi on valtiollisten joukkotiedotusvälineiden toiminnan valtionohjausta tehostavien mekanismien kehittäminen ja toteuttaminen.¹⁸² Yhdessä toukuussa 2000 julkisuuteen vuotaneen Venäjän presidentinhallinnon uudistussuunnitelman luonnoksen kanssa doktriini informaatioturvallisuudesta oli ensimmäisiä merkkejä Kremlin uuden johdon aikomuksista ottaa joukkotiedotusvälineet tiukempaan valvontaan ja kontrolliin.

Presidentinhallinnon uudistussuunnitelman luonnoksessa asetettiin tavoitteeksi vaikuttaa niin poliittisiin puolueisiin kuin myös mielipidevaikuttajien ja median toimintaan. Dokumentissa korostetaan joukkotiedotusvälineiden kontrollin strategista tärkeyttä ja ehdotetaan muun muassa tiedon keräämistä ja eri tiedotusvälineiden edustajien heikkojen kohtien etsimistä niiden kontrolloimiseksi. Median kontrolli nähdään suunnitelmassa erityisen tärkeänä keinona kamppailussa poliittista oppositiota vastaan. Paperissa ehdotetaan, että opposition tiedotusvälineitä tai myötätuntoa oppositiota kohtaan osoittavia medioita voidaan ajaa talousongelmiin tai niiltä voidaan peruuttaa toimintalupia.¹⁸³

Päivitetty versio informaatioturvallisuuden doktriinista otettiin käyttöön vuonna 2016.¹⁸⁴ Uusi dokumentti on noin kolmanneksen lyhyempi kuin vuoden 2000 doktriini ja on sekä sisällöllisesti että rakenteeltaan erilainen. Vuoden 2000 doktriinin keskiössä olivat toimenpiteet Venäjän kansalaisten informaation saamiseen liittyvät perustuslailliset oikeudet sekä vapaudet, kun vuoden 2016 doktriini painottaa vieraiden valtioiden vihamielisen toiminnan torjumista.¹⁸⁵

¹⁸¹ Menšikov 2016.

¹⁸² Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta 9.9.2000.

¹⁸³ Kommersant Vlast 9.5.2000, nro 18, s 18. Lehden julkaisemassa presidentinhallinnon uudistussuunnitelman luonnoksessa ei ollut leimaa tai allekirjoitusta, ja siten on mahdotonta sanoa varmasti, hyväksyttiinkö dokumentti juuri siinä esitettyssä muodossa.

¹⁸⁴ Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta 5.12.2016.

¹⁸⁵ Gritsenko 2017, 81.

Uudessa doktriinissa määritellään informaatioturvallisuuden kannalta keskeiset käsitteet, kuten Venäjän kansalliset intressit ja uhat informaatioalalla. Dokumentin mukaan informaatioteknologioista on tullut maailmanlaajuinen ja valtioiden rajat ylittävä ilmiö ja erottamaton osa yksilön, yhteiskunnan ja valtion toimintaa. Informaatioalalla on merkittävä rooli Venäjän strategisten kansallisten prioriteettien toteuttamisessa. Doktriinissa ei käytetä pehmeän vallan, julkisuusdiplomatian tai strategisen viestinnän käsitteitä, mutta todetaan, että yksi Venäjän kansallisista intresseistä informaatioalalla on ”Venäjän valtiollista politiikkaa ja sen virallisia kantoja, yhteiskunnallisesti merkittävistä tapahtumista maassa ja maailmalla, koskevan luotettavan tiedon tuominen Venäjän ja kansainvälisen yleisön ulottuville, sekä informaatioteknologian käyttö Venäjän kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi kulttuurin alalla”.¹⁸⁶

Uhkia käsittelevässä doktriinin osiossa korostetaan, että rajat ylittävää tiedonvaihtoa yhä useammin käytetään geopoliittisiin, kansainvälisen oikeuden vastaisiin sotilaallisiin poliittisiin sekä terroristisiin, rikollisiin ja muihin laittomiin tarkoituksiin, vahingoittaen kansainvälistä turvallisuutta ja strategista vakautta. Lisäksi dokumentissa todetaan, että eräiden valtioiden erikoispalvelut käyttävät erilaisia informaatiopsykologisen vaikuttamisen keinoja, joiden tavoitteena on lisätä sisäpoliittista ja yhteiskunnallista epävakautta maailman eri alueilla, ja jotka johtavat muiden valtioiden suvereniteetin vaarantumiseen ja alueellisen koskemattomuuden loukkaamiseen. Doktriinin mukaan tähän informaatioteknologioita laajasti hyödyntävään toimintaan osallistuvat uskonnolliset, etniset, ihmisoikeuksia puolustavat ja muut organisaatiot sekä yksittäiset kansalaisryhmät.

Doktriinissa nostetaan esille, että ulkomaisissa tiedotusvälineissä lisääntyy sellaisen media-aineiston määrä, jossa on puolueellisia arvioita Venäjän valtion politiikasta, ja että venäläiset tiedotusvälineet ja toimittajat joutuvat usein syrjinnän kohteeksi ulkomailla. Lisäksi asiakirjassa todetaan, että ulkomaiden perinteisten venäläisten hengellisten ja moraalisten arvojen heikentämiseen tähtäävä informaatiovaikuttaminen lisääntyy ja kohdistuu ensisijaisesti venäläiseen nuorisoon.¹⁸⁷

Virallisista dokumenteista tai puheista ei löydy vastausta, kuinka laajasti Venäjä harastaa samanlaista toimintaa, josta se syyttää muita valtioita doktriinissaan. Doktriini on kuitenkin osoitus siitä, että Venäjä on huolestunut muiden valtioiden aktiivisudesta informaatiovaikuttamisen alalla ja pohtii aktiivisesti mahdollisia vastatoimenpiteitä.

¹⁸⁶ Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta 5.12.2016.

¹⁸⁷ Ibid.

Venäjän ulkopoliitiikan konsepti¹⁸⁸

Venäjän ulkomaille suunnatun informaatiopolitiikan keskeiset linjaukset on määritetty marraskuussa 2016 päivitetystä Venäjän ulkopoliittisesta konseptista, joka sisältää valtion näkemyksiä ulkopoliitiikan perusperiaatteista, tehtävistä ja ensisijaisista tavoitteista.

Konseptin mukaan maailma on syvällisten muutosten kourissa. Kansainvälinen järjestelmä kehitty monenkeskiseksi, joka onkin ollut yksi Venäjän päätavoitteista, ja samalla monimutkaisemmaksi. Yksi Venäjän ulkopoliitiikan tärkeimmistä päämääristä on maan aseman vahvistaminen yhtenä maailman vaikutusvaltaisista keskuksista. Kamppailu hallitsevasta asemasta tulevan kansainvälisen järjestelmän keskeisten periaatteiden muodostamisessa on nousemassa maailman nykyisen kehitysvaiheen tärkeimmäksi trendiksi, todetaan dokumentissa. Venäjän näkemys kansainvälisestä järjestelmästä painottaa YK:n peruskirjan merkitystä kansainvälisen oikeuden kulmakivenä ja YK:n turvallisuusneuvoston asemaa.

Aivan kuten muissa edellä mainituissa strategisen suunnittelun virallisissa dokumenteissa, myös ulkopoliittisessa konseptissa puhutaan voimatekijöiden kasvavasta merkityksestä kansainvälisissä suhteissa. Samaan aikaan korostetaan, että yhdessä sotilaallisen voiman kanssa etualalle nousevat myös muut valtioiden vaikuttamisen keinot – taloudelliset, oikeudelliset, teknologiset sekä informaatiotekijät.

Merkittävänä erona muihin normatiivisiin dokumentteihin on pehmeä valta -käsitteen käyttö, joka tuli konseptiin ensimmäistä kertaa vuonna 2013¹⁸⁹. Vuoden 2016 ulkopoliittisen konseptin mukaan pehmeän vallan työkalujen käyttö ulkopoliittisten tehtävien ratkaisemiseksi on muodostumassa nykyaikaisen kansainvälisen politiikan erottamattomaksi osaksi. Näihin työkaluihin luetaan perinteisten diplomaattisten menetelmien lisäksi ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksien, informaatio- ja viestinnällisten sekä humanitaaristen metodien ja teknologian käyttäminen.

Ulkopoliittisessa konseptissa mainituista tehtävistä ja tavoitteista pehmeän vallan käytön piiriin kuuluvat muun muassa julkisuusdiplomatian toimet kuten Venäjän tiedotusvälineiden aseman vahvistaminen kansainvälisillä mediamarkkinoilla, Venäjän näkökulman esittäminen kansainvälisiin prosesseihin ja ongelmiin liittyen mediassa, Venäjän roolin vahvistaminen kansainvälisessä humanitaarisessa toiminnassa, venäjänkielen levittäminen ja aseman vahvistaminen maailmassa sekä Venäjän kulttuurin ja sen

¹⁸⁸ Paitsi toisin mainittaessa Venäjän ulkopoliitiikan konsepti 30.11.2016.

¹⁸⁹ Venäjän ulkopoliitiikan konsepti 12.2.2013.

saavutusten popularisointi. Lisäksi näihin tehtäviin kuuluu ulkomailla asuvien venäläisten oikeuksien ja etujen suojeleminen sekä venäläisen ulkomailla asuvan yhteisön lujiittaminen.

Venäjän ulkopoliitiikan tiedotustuelle on konseptissa omistettu oma lukunsa. Ulkopoliitiikan tiedotustuki eli viestintä suoritetaan noudattaen Venäjän itsenäistä ja riippumattontaa ulkopoliittista kurssia, joka perustuu maan kansallisiin intresseihin. Dokumentin mukaan Venäjä pyrkii objektiiviseen käsitykseen itsestään maailmalla ja kehittää siksi omia tehokkaita keinoja vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ulkomailla. Venäjä myötävaikuttaa venäläisten ja venäjänkielisten tiedotusvälineiden aseman vahvistamiseen maailmalla muun muassa tarjoamalla näille tarvittavaa valtiontukea. ”Venäjä puolustaa jokaisen ihmisen oikeutta saada objektiivista tietoa maailman tapahtumista sekä oikeutta saada tietoa näistä tapahtumista eri näkökulmista”, todetaan tekstissä.

Objektiivisuus ja oikeudenmukaisuus ovat käsitteitä, joita käytetään Venäjän strategisen suunnittelun dokumenteissa vapaasti, antamatta niille tarkempia määritelmiä.

Pehmeän vallan lisäksi konseptissa puhutaan erikseen julkisuusdiplomatian kehittämisen tarpeesta keinona sivilisaatioiden välisen dialogin edistämiseksi – kulttuurisen ja humanitaarisen yhteistyön rinnalla. Yhtenä julkisuusdiplomatian kehityssuunnista mainitaan Venäjän tiede- ja asiantuntijayhteisön edustajien osallistuminen vuoropuheluun ulkomaalaisten kansainvälisen politiikan ja turvallisuuden alojen asiantuntijoiden kanssa.

Julkisen diplomatian ja muiden Venäjän kuvaa tukevien toimenpiteiden kehittäminen ei ole uusi asia tai Ukrainan kriisin jälkeinen keksintö. Esimerkiksi presidentti Putinin kolmannen kauden ensimmäisenä päivänä 7.5.2012 allekirjoittama asetus Venäjän ulkopoliittisen linjan toteuttamisen toimenpiteistä sisältää ajatuksen ”yhteisen taloudellisen ja inhimillisen tilan luomisesta Atlantilta Tyynelle valtamerelle”. Siinä muun muassa määrätään:¹⁹⁰

- laajentamaan Venäjän kulttuurista läsnäoloa ulkomailla, vahvistamaan venäjän kielen asemaa maailmalla, kehittämään venäläisten tiede- ja kulttuurikeskusten verkostoa

¹⁹⁰ Presidentin asetus 7.5.2012, N 605: Asetus Venäjän ulkopoliittisen kurssin toteuttamisen toimenpiteistä.

- käyttämään tehokkaammin julkisuusdiplomatian resurssia ulkopoliitiikan menestyksellisyyden parantamiseksi, edistämään kansalaisyhteiskunnan osallistumista ulkopoliittikkaan
- vahvistamaan vuorovaikutusta julkisuusdiplomatiaa tukevan Gortšakov-säätiön ja muiden ulkopoliitiikan saralla toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa
- kehittämään valtion ulkopoliittisen toiminnan informaatiotukea Venäjän puolueettomaksi vastaanottamiseksi kansainvälisellä areenalla.

Kansallisen turvallisuuden strategia¹⁹¹

Venäjän kansallisen turvallisuuden strategia vuodelta 2015 sisältää varsin yksityiskohtaisia kuvauksia Venäjän virallisesta näkemyksestä maan paikasta maailmassa sekä strategisia viestejä kansainvälisen järjestelmän tilasta ja maailman ongelmista. Nämä strategiset viestit toistuvat säännöllisesti Venäjän ulkopoliittisen johdon julkisissa esiintymisissä ja koskevat muun muassa Venäjän tulkintoja suvereniteetista, moninaisuuden maailman muodostumisesta, YK:n keskeisestä roolista kansainvälisissä suhteissa, Naton sotilaallisen infrastruktuurin lähestymisestä Venäjän rajoille ja sen luomista uhista ja legitiimien poliittisten hallitusten kaatamisesta. Kremlin näkökulmasta kampanjassa vaikutusvallasta kansainvälisellä areenalla käytetään laajaa valikoimaa erilaisia poliittisia, taloudellisia ja viestinnällisiä työkaluja.

Suojellakseen omia kansallisia intressejään myös Venäjä käyttää vastaavia keinoja, mukaan lukien tiedustelu- ja turvallisuuspalvelujen potentiaalia ja toimintaa.

Aivan kuten doktriinissa informaatioturvallisuudesta (2016) myös Kansallisen turvallisuuden strategiassa korostetaan erikseen informaatiovaikuttamista merkittävänä ja kasvavana vastakkainasettelun muotona. Dokumentissa viitataan ”eräiden valtioiden” pyrkimykseen käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa omien geopolittisten päämäärien saavuttamiseen muun muassa ”manipuloimalla yleisön tietoisuutta sekä väärentämällä historiaa”.

Kansallisen turvallisuuden strategian artikla 36:n mukaan strategisen pelotteen ylläpitämiseksi ja sotilaallisten konfliktien ehkäisemiseksi Venäjällä kehitetään ja toteutetaan tosiinsa liittyviä poliittisia, sotilaallisia, sotateknisiä, diplomaattisia, taloudellisia, viestinnällisiä ja muita toimenpiteitä, jotka on suunnattu estämään sotilaallisen voiman käyttö Venäjää vastaan. Esimerkiksi Pynnöniemi näkee, että Venäjän ulkomailla to-

¹⁹¹ Paitsi toisin mainittaessa Kansallisen turvallisuuden strategia 31.12.2015.

teuttamat mielipidevaikuttamiseen tähtäävät operaatiot muodostavat suunnitelmallisen kokonaisuuden, vaikka yksittäiset operaatiot saattavat sisältää keskenään ristiriitaisia elementtejä, eivätkä välttämättä johda haluttuun lopputulokseen.¹⁹² Tähän selvitukseen haastatellut venäläiset asiantuntijat epäilevät, että mitään koherenttia strategiaa olisi olemassa.¹⁹³

Sotilasdoktriini

Venäjän informaatiopolitiikan, kuten myös puolustus- ja ulkopoliitiikan, strategiset päälinjat muotoilee Venäjän presidentti. Perustuslain mukaan vuodesta 1994 alkaen presidentti raportoi tilanteesta maassa sekä valtion sisä- ja ulkopoliitiikan pääsuunnista vuosittaisissa puheissaan maan kaksikamariselle parlamentille eli liittokokoukselle. Presidentti johtaa maan ulkopoliitiikkaa sekä muun muassa muodostaa ja johtaa Venäjän turvallisuusneuvostoa, joka konsultoi presidenttiä sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Perustuslain mukaan presidentin tehtäviin kuuluu hyväksyä maan sotilasdoktriini, jonka säännökset konkretisoidaan presidentin vuosittaisissa linjapuheissa liittokokoukselle.¹⁹⁴

Doktriinissa annetaan kattava kuvaus Venäjän näkemyksestä sotilaallisista ja muista uhista. Joulukuussa 2014 päivitetyn sotilasdoktriinin kuvaukset ovat linjassa informaatioturvallisuudesta annetun doktriinin (2016) sekä kansallisen turvallisuuden strategian (2015) kanssa.¹⁹⁵ Tällä strategisella tasolla Venäjän viestintä näyttää koordinoitulta ja johdonmukaiselta.

Doktriinin mukaan viime aikoina on ollut havaittavissa tendenssi siirtää sotilaalliset vaarat ja uhat informaatiotilaan ja Venäjän sisälle. Keskeiseksi sotilaalliseksi vaaraksi doktriinissa luokitellaan muun muassa Naton sotilaallisen potentiaalin kasvu ja sen sotilaallisen infrastruktuurin lähestyminen Venäjän rajoille esimerkiksi liittoutuman laajentumisen myötä.¹⁹⁶

¹⁹² Katri Pynnöniemi 13.3.2018, "Asiantuntijalausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle". WWW-dokumentti <<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-176459.pdf>> [luettu 15.7.2019].

¹⁹³ Asiantuntijahaastattelut.

¹⁹⁴ Venäjän perustuslaki.

¹⁹⁵ Venäjän sotilasdoktriini 25.12.2014; Kansallisen turvallisuuden strategia 31.12.2015; Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta 5.12.2016.

¹⁹⁶ Venäjän sotilasdoktriini 25.12.2014.

4 Venäjän informaatiopolitiikan ja strategisen viestinnän toteutus

4.1 Strategisen viestinnän toteuttamisen erityispiirteet

Peruskysymys puhuttaessa Venäjän strategisesta viestinnästä kuuluu, onko maalla käytössään selvä ja koherentti vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi ulottuva suunniteltu ja valmisteltu kyseisen toiminnan strategia?

Selvityksen aikana toteutetun monipuolisen ja erilaiset poliittiset näkemykset kattavan haastattelukierroksen yksimielinen näkemys oli, että valmisteltua strategiaa ei sellaisenaan ole, mutta viestinnällä on suunta, päämäärä ja tavoite.

Haastateltujen venäläisten asiantuntijoiden mukaan venäläisessä todellisuudessa kaikki ei ole ennalta suunniteltua ja tarkkaan mietittyä, vaan päätöksenteko tilanteissa on usein tilannekehitykseen sidottua eikä se välttämättä noudata ennalta valmistelua suunnitelmaa. On selvää, että niissä tilanteissa myös viestintä, eli se mitä asioista ja päätöksistä halutaan kertoa kohdeyleisölle, on myös hyvin tilannekohtaista ja ennalta suunnittelematonta.¹⁹⁷

On tärkeä huomata, että selkeän viestinnällisen strategian puuttuminen ei merkitse sitä, että viestinnällä ei olisi tavoiteasettelua ja päämäärää. Nämä ilmenevät käytännössä maan ulkopoliittisista peruslinjoista, jotka ovat hyvin pitkälle muuttumattomia. Ne ovat olleet ylimmän johdon strategisen viestinnän selkärankana.

Analysoimalla ylimmän johdon esiintymisiä ja julkisuuteen tuotuja virallisia kannanottoja on strateginen perusviesti löydettävissä – kuten myös siihen vaikuttavat pysyvät ja muuttuvat tekijät. Pysyvinä tekijöinä ovat maan historiaan, kokemukseen ja ennen kaikkea sen kulttuuriin liittyvät tekijät. Nämä tekijät ovat olleet muuttumattomia Venäjän ja sen edeltäjävaltioiden ajattelussa. Niistä keskeisiä ovat ennen muuta haavoittuvuuden ja riittämättömän turvallisuuden kokeminen, mitä on kuvattu myös piirittynä ja saarrettuna olemisena, vastustajan jatkuvasti lähestyessä maan rajoja. Toinen yhtä oleellinen tekijä on myös loukattuna olemisen ja petetyksi tulemisen kokemus, jolla on

¹⁹⁷ Asiantuntijahaastattelut.

hyvin keskeinen osa venäläisessä ajattelussa. Näitä yhdistää suvereniteetin ja koskemattomuuden ja ennen kaikkea itsenäisen ja vapaan päätöksenteon äärimmäinen korostaminen.

Venäläiset tiedotusvälineet toteuttavat omalta osaltaan pääasiassa juoksevien asioiden agenda. Se tukee tiettyjä ulkopoliittikan vaiheita, mutta ei ole luonteeltaan proaktiivista eikä sillä välttämättä ole selkeästi määriteltyjä tavoitteita.¹⁹⁸

Venäjän julkisuusdiplomatian ja strategisen viestinnän instituutiot

Venäjän julkisuusdiplomatia ja ulkomaille suunnattu strateginen viestintä on käytännössä hajautunut usealle toimijalle. Venäläisten tutkijoiden mielestä sitä ei voida pitää hyvin koordinoituna tai hyvin suunniteltuna toimintana.¹⁹⁹

Venäjän julkisuusdiplomatian ja ulkomaille suunnatun strategisen viestinnän toteuttamiseen osallistuvat muun muassa seuraavat instituutiot:²⁰⁰

- 1) **Venäjän presidentti** määrittelee ulkopoliittikan suunnan ja julkisuusdiplomatian (strategisen viestinnän) retoriikkaa.
- 2) **Turvallisuusneuvosto** osallistuu ulkopoliittikan tärkeimpien tavoitteiden ja linjausten määrittelyyn.
- 3) **Presidentinhallinto** on merkittävässä mutta ei-julkisessa roolissa Venäjän julkisuusdiplomatian (strategisen viestinnän) toteuttamisessa ja koordinoimisissa. Presidentin hallinnon sisäpolitiikan osastolla on kuitenkin huomattavasti suurempi henkilöstö ja merkitys kuin ulkopoliittikan osastolla.
- 4) **Venäjän parlamentti** (duuma ja federaationeuvosto) osallistuu julkisuusdiplomatian toteutukseen parlamentaarisen yhteistyön kautta. Toiminnassa ovat muun muassa mukana federaationeuvoston ja duuman kansainvälisten suhteiden komiteat.
- 5) **Venäjän ulkoasianministeriö** ja sen alaiset virastot kuten tiedotus- ja lehdistöosasto, kansainvälisten järjestöjen osasto (vastuussa muun muassa yhteistyöstä kansainvälisten kansalaisjärjestöjen kanssa), Maanmiesosasto (vas-

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Burlinova 2014, 28–35; Burlinova, Ivantšenko & Gribkova 2018, 2,6–7; Smirnov 2017, 58–59; Šamugija 2016, 119–120; Asiantuntijahaastattelut.

²⁰⁰ Burlinova 2017, 29–31; Menšikov ja Voronina 2018; Asiantuntijahaastattelut.

tuussa työstä ulkomailla asuvien maanmiesten kanssa). Yhteistyötä ulkomaiden kansalaisjärjestöjen kanssa tekevät myös muut osastot, mutta koordinoitua työtä julkisuusdiplomatian alalla ei ole. Osa Venäjän suurlähetystöistä tekee yhteistyötä paikallisten järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa kohdemaissa, mutta tämän työn aktiivisuus vaihtelee maasta toiseen. Paljon riippuu valitsevista ilmapiiristä maassa sekä suurlähettiläiden henkilökohtaisista prioriteeteista ja aktiivisuudesta. Strategisen viestinnän näkökulmasta Venäjän ulkoasiainministeriön tiedotusosaston johtaja Maria Zaharova vastaa virallisen niin sanotun valtiopropagandan välittämisestä, mutta hän ei ole vastuussa viestien laatimisesta. Ulkoasianministeriö on aktiivisesti läsnä Twitterissä, YouTubessa, Vkontaktessa ja Facebookissa. Päivittäiset tiedotustilaisuudet toistetaan internetin kautta monella alustalla.

- 6) IVY-maiden, ulkomailla asuvien maanmiesten ja kansainvälisen humanitaarisen yhteistyön asioista vastaa federaation toimisto **Rossotrudnitšestvo**. Virallisesti Rossotrudnitšestvo on ulkoasianministeriön alainen federaation tason toimeenpaneva elin, mutta se toteuttaa itsenäistä ja ei-poliittista toimintaa julkisuusdiplomatian, humanitaarisen yhteistyön ja maanmiestyön suunnilla. Rossotrudnitšestvon tehtävänä on lujittaa siteitä ulkomailla pysyvästi asuvien venäläisten kanssa sekä edistää heidän toimintaansa vahvistaakseen kulttuuri-, tiede- ja liikeyhteistyötä Venäjän kanssa. Suomessa toimistoa edustaa Venäjän tiede- ja kulttuurikeskus Helsingissä.
- 7) **Opetus- ja tiedeministeriö** osallistuu valtion julkisuusdiplomatian opiskelijavaihdon ja muun akateemisen yhteistyön kehittämisen kautta.
- 8) Kansainvälinen mediatalo **Rossija segodnja** (entinen RIA Novosti), johon kuuluu muun muassa ulkomailla toimiva Sputnik- uutistoimisto. Sputnik lopetti toimintansa suomen kielellä vuonna 2016.
- 9) Yli 100 maassa englannin, arabian, espanjan ja ranskan kielillä toimiva **RT** -televisio ja uutiskanava, jonka tehtävä on tukea Venäjän virallista näkökulmaa ja tarjota vaihtoehtoisia tietoja ulkomailla.
- 10) **Venäjänkieliset uutistoimistot ja tiedotusvälineet** (Itar-Tass, Interfax, Pervyi kanal, NTV-Mir, RTR-Planeta, TV Centr International, Rossija 24) ja niiden verkkosivut. Lisäksi esimerkiksi venäjänkielisen Wikipedian kansainvälistä politiikkaa ja tapahtumia koskeva sisältö eroaa usein esimerkiksi englanninkielisestä versiosta.

- 11) **Venäjän yhteiskunnallinen kamari** osallistuu julkisen diplomatian kehittämiseen ulkomaisten kansalaisyhteiskunnan instituutioiden kanssa mm. järjestämällä konferensseja.
- 12) Muiden **ministeriöiden ja Venäjän alueiden (subjektien) kansainvälisestä yhteistyöstä vastaavat elimet**, kuten esimerkiksi Pietarin kaupunginhallinnon kansainvälisten suhteiden komitea.
- 13) **Valtion perustamat kansalaisjärjestöt** kuten julkisuusdiplomatiaa tukeva Gortšakov-säätiö sekä ulkovenäläisten tueksi toimiva Russki mir –säätiö. Vuonna 2007 perustetut Russki mir -säätiön tavoitteena on edistää venäjän kieltä ja kulttuuria maailmalla, parantaa Venäjän imagoa ulkomailla, tukea venäläistä ”diasporaa” ja ulkomaisia venäjänkielisiä tiedotusvälineitä.²⁰¹
- 14) **Yliopistot ja ajatushautomot** (think tank), kuten esimerkiksi Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD), kansainvälinen keskustelufoorumi Valdai-klubi, Venäjän strategisten tutkimusten instituutti (RISI), Ulko- ja puolustuspolitiikan neuvosto (SVOP), Maailmantalouden ja kansainvälisten suhteiden instituutti (IMEMO) yms.
- 15) **Valtioiden väliset organisaatiot** kuten IVY-maiden humanitaarisen yhteistyön järjestö.
- 16) **Kansainväliset kansalaisjärjestöt ja ulkomailla toimivat kansalaisjärjestöt**, jotka edustavat Venäjän kansalaisyhteiskuntaa.
- 17) **Venäjän ortodoksinen kirkko** ja Venäjän hallitus jakavat samat julkilausutut tavoitteet: rauhantahtoisuus, maanmiesten avustaminen ulkomailla ja Venäjän yhtenäisyyden ja suvereniteetin puolustaminen.

Venäjän valtion ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen erityispiirteet

Presidentinhallinnon institutionaaliset rakenteet, jotka vastaavat poliittisviestinnällisistä tehtävistä, keskittyvät ensisijaisesti valtion johtajan julkisuuskuvaan ylläpitämiseen ja hänen päätöksensä tuen varmistamiseen maan sisällä.²⁰² Useat asiantuntijat arvioivat,

²⁰¹ Davydova-Minguet 2014, 49; Menšikov & Voronina 2018.

²⁰² Denijeva 2018.

että myös Venäjän ulkopoliittikkaa koskevan strategisen viestinnän tärkein yleisö on kotimaassa.²⁰³

Venäjän valtion ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen erityispiirteitä ovat muun muassa seuraavat: suuri määrä valtion suorassa tai epämuodollisessa valvonnassa olevia tiedotusvälineitä; oppositiopuolueiden suhteellisen vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa mediakenttään; valtion yritykset estää ja häiritä yhteiskunnan ja opposition välistä kommunikointia; tiedotusvälineiden poissulkeminen tärkeänä palautekanavana yhteiskunnan ja valtion välisessä kommunikoinnissa. Nämä erityispiirteet häiritsevät yhteiskunnan ja valtion vuoropuhelua, rajoittavat yhteiskunnan mahdollisuuksia ilmaista tyytymättömyyttä ja siten johtavat tyytymättömyyden kertymiseen ja ajoittaiseen purkautumiseen mielenosoitusten muodossa.²⁰⁴

Esimerkiksi Dobrosklonskajan mukaan yksi Venäjän poliittisen diskurssin erityispiirteistä on erilaisten informaatiovaikuttamisen menetelmien ja poliittisten käytäntöjen rinnakkaiselo. Niitä ovat muun muassa poliittinen propaganda, poliittinen mainonta ja PR sekä uutisten hallinta.²⁰⁵ Yksi esimerkki käytössä olevista menetelmistä on presidentinhallinnon entisen varajohtajan Vladislav Surkovin aikana luotu niin sanottu *Newsmaker* tai ”puhuvien päiden” -järjestelmä. Presidentinhallinto ja sen lähellä olevat PR-toimistot ovat rekrytoineet joukon asiantuntijoita, joiden tehtävänä on tukea valtion linjaa esiintymisissään mediassa. Nämä tavallisen katsojan näkökulmasta riippumattomat asiantuntijat puhuvat julkisuudessa ennakkoon presidentinhallinnon kanssa sovittujen linjausten puitteissa tai voivat esittää oppositiota. Opposition agendan luotettavuutta voidaan esimerkiksi sabotoida antamalla puheenvuoroja mediassa ihmisille, joiden maine on kyseenalainen kansalaisten keskuudessa.²⁰⁶ Tätä menetelmää käytetään yhä enemmän myös ulkopoliittikkaa ja erityisesti Ukrainaa koskevissa televisiokeskusteluissa, joihin kutsutaan syntyperältään ukrainalaisia ja amerikkalaisia puhujia.²⁰⁷

Venäjän valtion median valvonta ja uutisten hallinta ei toimi samalla tavalla kuin se toimi aikoinaan Neuvostoliitossa, jossa sensuuri oli virallinen instituutio. Luotetulle valtiolliselle medialle, erityisesti television Ykköskanavalle ja Rossijalle, on annettu laaja vapaus propagandistiselle toiminnalle mukaan lukien tiedon vääristäminen tai ”faktojen” keksiminen, ilman ennakkolupaa ja koordinoitua.²⁰⁸ Merkittävimpien tiedotusvälineiden edustajat saavat ohjeita ja linjauksia yhteiskunnallisesti merkittävien tapahtumien uutisoinnista viikoittaisissa kokouksessa presidentinhallinnon varajohtaja Aleksei

²⁰³ Asiantuntijahaastattelut.

²⁰⁴ Denijeva 2018, 36–37.

²⁰⁵ Dobrosklonskaja 2008, 114.

²⁰⁶ Muhin 2004, 126.

²⁰⁷ Asiantuntijahaastattelut.

²⁰⁸ Pavlovski 2015, 89–91; Asiantuntijahaastattelut.

Gromovin kanssa. Hänen kerrotaan olevan yksi harvoista Putinin luottomiehistä, joka voi käydä presidentin työhuoneessa kutsumatta. Ääritapauksissa Gromov saattaa vai-
kuttaa valtion kontrollissa olevan television uutisointiin soittamalla henkilökohtaisesti
suoraan kanavan johdolle.²⁰⁹

Denijevan mukaan yksi Venäjän valtion ja yhteiskunnan välisen vuoropuhelun erikois-
piirteistä on sen epämuodollisuus. Monet tehokkaimmat kommunikaatiokanavat ovat
epämuodollisia ja muun muassa perustuvat henkilökohtaisiin suhteisiin, mikä vääris-
tää vallanpitäjien käsitystä yleisestä mielipiteestä.²¹⁰ Esimerkiksi Pavlovskin mielestä
Putin ei saa objektiivista tai täydellistä tietoa tapahtumista maassa. Itsesensuurista on
muodostunut merkittävä tekijä, joka vaikuttaa päätöksiin. Lisäksi valtiollisen median
propaganda vaikuttaa väistämättä myös vallassa olevien mieliin. Virkamiehet alkavat
uskoa median luomiin narratiiveihin, kun korkeimmassa asemassa olevat virkamiehet
joutuvat puolustamaan niitä julkisuudessa. Kreml on Pavlovskin mielestä ”informaatio-
suodatuksen orja.” Putin ei tunnetusti katso televisiota tai käytä Internetiä, mutta hä-
nelle raportoivat ihmiset katsovat.²¹¹

Pavlovskin mukaan tieto ja asiantuntija-arviot luokitellaan Kremlissä niiden lojaalisuu-
den tai vihamielisyyden perustella, sillä presidentinhallinnossa uskotaan, että objekti-
ivisia uutisia ei ole ja kaikki tieto voi olla jonkun disinformaatioyritys. Samaan aikaan
kaikenlaiseen hämäämiseen tietoon, mikäli se tulee lähipiiristä, luotetaan enemmän, sillä
informaation arvon määrittelee lähteen asema hallinnossa. Erityisen haitallinen ilmiö
on Pavlovskin mielestä salaliittohuhujen levittäminen luottamuksellisena tietona.²¹²

Lisäksi Pavlovski korostaa, että Neuvostoliiton ajoilta lähtien Venäjän hallinnollispoliit-
tisessa kielessä on ollut tapana ilmaista asioita mahdollisimman moniselitteisesti. Esi-
merkiksi: *”Venäjän turvallisuusneuvosto päätti toteuttaa tarvittavat toimenpiteet tilan-
teen vakauttamiseksi Itä-Ukrainan rajalla”*, voi tarkoittaa täysin ristiriitaisia asioita.
Sama koskee usein myös kirjallisia dokumentteja, joita voidaan tulkita eri tavalla. Sil-
loin tällöin julkisuuteen vuotaa Kremlin sisäisiä papereita, joita saatetaan tulkita Krem-
lin suunnitelmiksi. Useimmiten todellisuudessa ne ovat Pavlovskin mukaan Kremlissä
edustettujen intressiryhmien analyyttisiä muistioita ja ehdotuksia. Näiden papereiden
tavoitteena on muodostaa hallinnon sisäisiä mielipiteitä. Tällaisten asiakirjojen päälle
ei laiteta leimaa tai kirjoiteta ”toteutukseen”. Presidentinhallinnossa suulliset määräyk-
set ovat hänen mukaansa huomattavasti tärkeämpiä kuin kirjalliset.²¹³

²⁰⁹ Rubin, Žolobova & Badanin 23.1.2019; Asiantuntijahaastattelut.

²¹⁰ Denijeva 2018, 27–28.

²¹¹ Pavlovski 2015, 90–92.

²¹² Pavlovski 2015, 89.

²¹³ Pavlovski 2015, 43–44.

Pavlovskin mielestä Venäjän ulkopoliittikkaa koskeva viestintä heijastaa Venäjän pelkoja. Kremlin valvonnassa oleva media esittää tarkoituksella Kremlin päämäärien äärimmäisiä tulkintoja, joista erityisesti ulkomaalaisen on mahdotonta saada mitään selvää. ”Kreml on sabotoinut mielenkiinnon optimistisiin tulkintoihin Venäjästä, sillä kaiken mitä Venäjä sanoo omista motiiveistaan tai toiveistaan, pilaa siitä säteilevä uhan tunne. Kukaan ei enää ymmärrä mitään Venäjän aikeista ja Venäjästä on tullut 'strateginen UFO', joilla on salaisia intressejä”²¹⁴, Pavlovski kirjoittaa.

Lisäksi eräs Venäjän poliittiseen tiedotus- ja suhdetoimintaan liittyvä erityispiirre on sen lyhytnäköisyys ja käyttö lyhytaikaisten poliittisten voittojen saavuttamiseksi. Orlovin mielestä valtion PR-toiminta on niin sanotun siirtopoliitiikan panttivanki. Presidentin suosion ja järjestelmän vaihtoehtottomuuden illuusion ylläpitämiseksi vallanpitäjät joutuvat jatkuvasti esittämään lyhytaikaisia aloitteita, jotka yleensä oikealla PR-tuella vastaanotetaan positiivisesti maassa, mikä vaikuttaa myönteisesti presidentin ja eliitin kannatukseen. Kuitenkin tämän lähestymistavan takia muiden tärkeiden, pitkäaikais-ten taloudellisten ja sosiaalisten kysymysten käsittely laiminlyödään ja ne jäävät agendan ulkopuolelle.²¹⁵

Venäjän ulkopoliittisen viestinnän luonteesta²¹⁶

Venäjän valtiohallinnolla on nykyään melko vakaa ja tehokas menetelmä tiedotusvälineiden ohjaamiseen ulkopoliittikkaa koskevan viestinnän toteuttamiseksi. Se perustuu useisiin julkisiin ja rajoitetusti julkisiin periaatteisiin ja lähestymistapoihin. Näitä media seuraa hyvin johdonmukaisesti päivittäisessä toiminnassaan. Tätä menetelmää voidaan säännöllisin väliajoin modifioida maan sisäpoliittisen tai kansainvälisen tilanteen kehittymisen mukaan. Yleensä se kuitenkin keskittyy valtion ulkopoliitiikan informaatiotukeen.

Toimintamenetelmän tärkeimmät piirteet ovat:

1. Ulkopoliitiikan suunta on strateginen viesti, joka välittyy ensisijaisesti Venäjän presidentti Putinin puheenvuoroissa ja lausunnoissa. Lähes kaikissa tärkeissä ulkopoliittisissa kysymyksissä mikään ensimmäisen tason tiedotusväline ei esitä materiaalia, joka ei olisi yleisen linjan mukainen. Tämä pätee erityisesti niin sanotun Kremlin poolin toimittajiin, joille tämän periaatteen loukkaaminen tarkoittaisi lähes välittömästi poistamista tästä arvostetusta joukosta. Samaan aikaan on olemassa eräiden yksittäisten maiden muodostama ryhmä, joka on presidentin ja hänen

²¹⁴ Pavlovski 2015, 115.

²¹⁵ Orlov 2007, 524.

²¹⁶ Paitsi toisin mainittaessa asiantuntijahaastattelut ja heiltä saatu materiaali.

hallintonsa erityishuomion kohteena. Tämä koskee ensisijaisesti Saksaa, Kiinaa ja Japania, joiden käsittelyssä ei ole sallittu minkäänlaisia vapauksia.

2. Viestinnän tavoiteasettelu toteutetaan viikoittain Venäjän presidentinhallinnon ensimmäisen varajohtaja Gromovin toimesta kokoamalla yhteen kaikki tärkeimmät tiedotusvälineet. Tämän jälkeen viestinnän valvontaa toteuttaa presidentin hallinnon julkaisu- ja informaatiohallinto, joka tarvittaessa antaa suosituksia ja tekee tarvittavia korjauksia eri tiedotusvälineiden ulkopoliittikkaa koskevaan uutisointiin. Presidentin lehdistösihteeri Dmitri Peskov osallistuu päivittäin yhteiseen video- tai puhelukonferenssiin tärkeimpien toimittajien kanssa.²¹⁷
3. Venäjän ulkoministeriön tiedotustilaisuudet otetaan huomioon viestinnässä. Lähes kaikilla keskeisillä tiedotusvälineillä on säännölliset kirjeenvaihtajat ulkoministeriön linjan tiedottamiseksi. Siten tiedotusvälineissä on saatavilla varsin kattavasti tietoja tärkeimmistä ulkosuhteisiin liittyvistä asioista.
4. Eräänä toimintamuotona on myös presidentin hallinnon ulkoasioista vastaavan osaston epävirallinen tietojen syöttäminen ja vuodot tiedotusvälineisiin. Se on perinteisesti toteutettu anonyymillä tavalla määrittämättä tiettyä lähdettä ja useimmissa tapauksissa se on luonteeltaan ennakoivaa. Tämä suunnattu vuoto mahdollistaa ensireaktioiden saamisen melko nopeasti sekä ulkomaiselta että venäläiseltä yleiseltä mielipiteeltä. Erityistapauksissa lähteeksi saatetaan nimetä Venäjän presidentin ulkopoliittinen ”avustaja”. Ulkoasiainministeriö on useista syistä johtuen pidättäytynyt käyttämästä kyseistä lähteetöntä tiedon syöttö- tai vuotomenetelmää.
5. Venäjän presidentin ulkomaisiin vierailuihin ja suuriin kansainvälisiin foorumeihin liittyvä tiedotusvälineiden ennakkovalmistelu toteutetaan samanaikaisesti useilla alueilla. Tällä tavoin pyritään ennen vierailuja ja tapahtumia luomaan tarvittava informaatiotausta myös ulkomaisen yleisön käyttöön. Tähän yhdistyvät usein Venäjän presidentin ulkomaisille tiedotusvälineille antamat haastattelut ennen tapahtumaa.
6. Kohdemaita koskeva ohjaus on yleensä kaksijakoinen. Venäjän tiedotusvälineet saavat Venäjän presidentin hallinnon suosituksen tietyn maan viestinnällisestä kattamisesta tietyissä tapahtumissa. Tämän lisäksi on myös niin sanottu strateginen maakohtainen ohjaus, joka on viestinnällisen linjan pitkäaikainen ohjeistus, josta esimerkkinä on Ukrainan kehitysprosessien tiedottamisen negatiivisuus

²¹⁷ Presidentin lehdistösihteeri Dmitri Peskovin haastattelu Rossiya 1 tv-kanavalla 21.1.2018.

vuoden 2014 jälkeen. Näin Venäjän tiedotusvälineillä on mahdollisuus toteuttaa viestintäänsä ilman erillistä koordinoitua.

7. Kohdehenkilöitä koskevaan ulkopoliittiseen viestinnälliseen ohjaukseen osallistuu sekä presidentinhallinto että joissakin tapauksissa myös erityispalvelut. Tietty ulkopoliittikan kohdehahmo kuvataan tavalla, jota tukevat viralliset ja epäviralliset tiedotusvälineet. Esimerkkinä voidaan mainita Ukrainan entinen presidentti Petro Porošenko ja Yhdysvaltain ulkoministeri Hillary Clinton.
8. Ulkopoliittisten aiheiden erityispiirre Venäjän tiedotusvälineissä on, että useimmissa tapauksissa aiheiden uutisointi toteutetaan sekä venäläiselle että ulkomaiselle kohdeyleisölle. Viime vuosina perusteelliset analyttiset materiaalit ovat lähes kokonaan kadonneet painetusta mediasta ja ulkomaille tuotettavassa materiaalissa niitä on vähennetty voimakkaasti. Ulkomaalaisille suunnatun, hyvin kohdennetun viestinnän toteuttajat ovat pääasiassa Venäjän presidentinhallintoon ja muihin valtion rakenteisiin liittyviä asiantuntijoita.
9. Ulkopoliittikkaa ja turvallisuutta koskevat perusasiakirjat, kuten ulkopoliittikan ja kansallisen turvallisuuden konsepti, eivät ole tarkoitettu käytännön suuntaviivoiksi tai strategiseksi ohjeiksi Venäjän tiedotusvälineille, vaan ensisijaisesti viralliselle ulkomaiselle kohdeyleisölle. Tästä syystä tiedotusvälineet viittaavat niihin harvoin.
10. Viime aikoina tiedotusvälineiden ohjaaminen on lisääntynyt vaaleihin liittyen. Tämä koskee niin ulkomailla toteutettuja vaalikampanjoita kuin Venäjän suhtautumista niihin. Tähän on yleensä laadittu eräänlainen integroitu suunnitelma, joka toteutetaan sekä sisäisten tiedotusvälineiden että esimerkiksi RT:n kautta. Toiminta kehitetään asiantuntijaryhmissä, joita johdetaan muun muassa Venäjän turvallisuusneuvostosta.
11. Kaikkien Venäjän ulkopoliitikassa mukana olevien venäläisten tiedotusvälineiden osalta Venäjän presidentinhallinnon yleinen vaatimus on edistää myönteistä kuvaa Venäjästä. Siksi viime aikoina on kiinnitetty huomiota erityisesti niihin ulkomailla toimiviin henkilöihin, jotka voivat tiedotusvälineissä edistää hyvin tätä kuvaa.

Venäjän strateginen linja ulkomaille suunnatussa viestinnässä²¹⁸

Kun tarkastellaan Venäjän strategista linjaa ulkomaille suunnatussa viestinnässä, voidaan tunnistaa seuraavat piirteet:

1. Venäjän asemaa ulkopoliitikassa pyritään edistämään kokonaisvaltaisesti kaikilla menetelmillä painetusta mediasta Internetiin, joista jälkimmäisen rooli kasvaa jatkuvasti.
2. Tiedottamista kehitetään ja edistetään samanaikaisesti maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Kunkin kohdemaan erityispiirteet pyritään ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon.
3. Venäläisen lähtökohdan mukaan viestinnällistä kehittämistä ja viestin etenemistä voi ja tulee edesauttaa käyttäen sekä virallista faktaan perustuvaa perustietoa että tarvittaessa provokatiivisesti niin sanotulla valeuutisoinnilla, kun niillä voidaan perustella mahdolliset syysuhteet ja muut taustayhteydet.
4. Pyritään tukeutumaan mahdollisimman tehokkaasti ulkomaalaisiin riippumattomiin tietolähteisiin, jotka tukevat venäläistä näkemystä.
5. Yhä tärkeämmiksi ovat muodostumassa ajankohtaiset ja toisinaan hyvin tiiviit tiedotuskampanjat, jotka liittyvät tiettyihin todellisiin tapahtumiin tai keinotekoisesti luotuihin tilanteisiin. Pitkäkestoiset kampanjat ovat vähemmän tärkeitä ja vaikuttavia, vaikkakin joissakin tapauksissa ne ovat välttämättömiä Venäjän etujen ajamiseksi, kuten esimerkiksi Naton laajentumista vastaan suunnatut kampanjat.
6. Venäjän tiedotusvälineiden toimet ulkosuhdeasioissa pyritään rakentamaan niin, että valtion viranomaisilla olisi aina mahdollisuus ottaa poliittisesti niihin etäisyyttä.
7. Pyritään siihen, että Venäjän joukkotiedotusvälineiden toiminnan seurauksena ulkomaalaisessa tietoisuudessa kehittyisi mieluummin pitkäaikainen positiivinen stereotypia Venäjästä.
8. Tiedottamisessa pyritään riittävään joustavuuteen, jonka avulla voitaisiin välttää kaavamaisuus ja tehdä muutoksia kehittyvän tilanteen mukaan.

²¹⁸ Paitsi toisin mainittaessa asiantuntijahaastattelut ja heiltä saatu materiaali.

9. Lisäksi on käytössä tietojen moninkertaistamisen periaate, jolloin tieto lähetetään yhdestä mediasta toiselle, mikä laajentaa kohdeyleisöä ja verifioi sen yleisön mielessä. Kaikkein tehokkaimmaksi on viime vuosina osoittautunut niin sanottu ”squash-efekti”, jossa venäläistä uutista on käytetty lännessä palauttaen sen jälkeen uutinen venäläisten tiedotusvälineiden kommentoitavaksi läntisten reaktioiden osalta. Näin sekä sisä- että ulkopoliittiset tehtävät ratkaistaan samanaikaisesti.
10. Venäläisten tiedotusvälineiden toimintavapautta ulkopoliittisessa viestinnässä pyritään jatkuvasti kasvattamaan.

Joissakin tapauksissa saatetaan nähdä tarpeelliseksi luoda keinotekoisesti kuva mediavapauden ja virallisen ulkopoliittikan väitetystä ristiriitaisuudesta. Tämä lisäisi myönteistä kuvaa Venäjän tiedotusvälineiden riippumattomuudesta ja tasapuolisuudesta lännessä.

Venäjän ulkomaille suunnatun tiedottamisen tavoitteet²¹⁹

Venäjän ulkomaille suunnatun tiedottamisen tärkeimmät tavoitteet voidaan arvioida seuraavasti:

1. Perusteeksi on, että Venäjä on yksi tärkeimmistä ja joissakin tapauksissa tärkein kansainvälisen oikeuden kunnioittamisen ja YK:n roolin säilyttämisen takaaja maailmassa. Tätä teesiä ylläpidetään ja edistetään jatkuvasti.
2. Venäjä pyrkii muuttamaan ulkomaiden poliittisissa, liike-elämän ja julkisissa piireissä vallalla oleva suhtautumista itseensä. Asenneilmapiirin muuttaminen on jatkuva haaste ja pysyvä tehtävä. Vakavien imago-ongelmien yhteydessä sen ilmenemismuodot ja menetelmät vaihtelevat. Esimerkkejä ovat Georgian sodan jälkeinen tilanne vuonna 2008, Ukrainan kriisi vuonna 2014 ja Krimin liittäminen Venäjään.
3. Venäjänvastaisen tematiikan neutralisointi ulkomaiden tiedotuspolitiikassa. Tähän sisältyy konkreettisten vastamateriaalien luominen ja huomion kiinnittäminen vähemmän kärjekkäisiin Venäjä-aiheisiin. Esimerkkejä kärjekkäistä aiheista ovat Venäjän urheilun dopingskandaali, Skripalien myrkytystapaus ja Itävallan EU-vaalien alla ollut Venäjään kytketty poliittinen kriisi.

²¹⁹ Paitsi toisin mainittaessa asiantuntijahaastattelut ja heiltä saatu materiaali.

4. Tukiperustan luominen ulkomaisissa tiedotusvälineissä. Aikaisemmin tämä tapahtui eri tiedotusvälineiden hankintana. Venäläiset tahot ostivat ensisijaisesti sanomalehtiä erityisesti Isossa-Britanniassa ja Ranskassa, jotta niihin tukeutuen olisi mahdollista tarjota Venäjä-myönteisiä viittauksia ulkomaisiin lähteisiin. Myös suora työskentely yksittäisten ulkomaalaisten toimittajien kanssa voi edistää tarvittavia viestinnällisiä toimia ulkomailla.
5. Ulkomaalaisen kohdeyleisön hankkiminen venäläisten tietolähteiden kuluttajiksi; venäläiset tiedotusvälineet avoimena vaihtoehtona länsimaiselle viestinnälle. Tämä toteutetaan ensisijaisesti RT-kanavan toimin ja välityksellä.
6. Venäjän mediaan tukeutuvien viittausten ja lainausten lisääminen lännen mediassa. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi tukeutuen yksittäisten ulkomaisten tiedotusvälineiden kanssa solmittuihin epävirallisiin sopimuksiin ja yksinoikeudella tarjottujen uutisten vaihtokauppaan.
7. Venäjän presidentin myönteisen maineen ja mediakuvan edistäminen. Esimerkiksi sellaisen ajatuksen edistäminen, että Putin on nykymaailman kokenein valtiopäämies.
8. ”Venäläistä uhkaa ei ole” -viestin jatkuva edistäminen. Viestin kohteena ovat ensisijaisesti entisen Neuvostoliiton alueen valtiot, mukaan lukien Baltian maat ja Ukraina, mutta myös muut Euroopan maat. Samalla painotetaan Naton laajentumisesta aiheutuvaa vaaraa ja siihen liittyen Venäjän sotilaallisen reagoinnin mahdollisuutta Venäjän rajojen välittömässä läheisyydessä.
9. Vakaan ja toimivan venäläisen alueen luominen internetiin (Runet) edistämällä venäläisten tiedonhakujärjestelmien ja sosiaalisen median käyttöä ulkomailla sekä kehittämällä kohdennettuja ja muita verkkosivustoja.
10. Ulkomailla asuville venäjänkielisille suunnattu tiedottaminen ja vaikuttaminen. Viime vuosikymmenen aikana tämä suuntaus on saanut erityistä huomiota. Se toteutetaan tarjoamalla kohdennettuja materiaaleja venäjänkieliselle lehdistölle ulkomailla sekä järjestämällä säännöllisesti Venäjän lehdistön maailmankongresseja.
11. Poliittinen informaatiotuki toteutuu lähinnä epäsuorana tukena poliittisille puolueille, joiden kannat ovat Venäjän kannalta kiinnostavia. Esimerkiksi ennen Euroopan parlamentin vaaleja toukokuussa 2019 Venäjän televisio haastatteli oikeistopopulisteja ja kansallismielisten puolueiden poliitikkoja.

12. Brysselin ja EU:n jäsenvaltioiden kansallisten etujen välistä ristiriitaa koskevan uutisoinnin tukeminen Venäjän tiedotusvälineissä ja ulkomaille suunnatussa viestinnässä. Tämä johtuu suurelta osin presidentti Putinin kriittisestä suhtautumisesta Euroopan unionin johtoon.
13. Venäjältä ulkomaailmaan suuntautuvan tietovirran jatkuvuuden varmistaminen. RT-kanavan rooli on tässä tehtävässä ratkaiseva.
14. Lisääntynyt proaktiivisuus, joka ilmenee tarpeessa muodostaa virallinen kanta tai näkemys tapahtumaan ennen kuin se on toteutunut. Tätä on ensisijaisesti analyttisten materiaalien kehittäminen ennen tärkeimpiä kansainvälisiä tapahtumia. Tavoitteena on yleensä vähentää reaktiivisuutta Venäjän ulkopoliitikassa ja viestinnässä, sillä usein se tarkoittaa myöhässä olemista tai ristiriitaisuuksia.

4.2 Tiedotusvälineiden ja PR:n rooli

Venäjän viestinnälle on nykyisin luonteenomaista joukkotiedotusvälineiden roolin huomattava kasvu vallanpitäjien ja väestön välisessä informaatiovuorovaikutuksessa. Tämä tosiasia tekee viestinnän hankalammaksi ja moniulotteisemmaksi tiedotusvälineiden muuttuessa teknisestä toimijasta vaikutusvaltaiseksi vuorovaikutukseen osallistuvaksi tekijäksi.²²⁰

Zazajevan mukaan tiedotusvälineet Venäjällä ovat vallassa olevan poliittisen eliitin voimakkaan vaikutuksen kohteena, sillä ne ohjaavat näitä käyttämään manipulatiivisia teknologioita yleiseen mielipiteeseen vaikuttamiseksi. Kaikkein vaikutusvaltaisimmat poliittiset toimijat pyrkivät muuttamaan omat näkemyksensä tiedotusvälineiden prioriteetiksi, rakentamaan agendan suuntaamalla tiedotushenkilöstön ja lehtimiesten kiinnostuksen sellaisiin ongelmiin, jotka voivat kääntää yleisen mielipiteen vallanpitäjille suosiolliseksi. Tässä kontekstissa poliittinen eliitti tarkastelee tiedotusvälineitä voimana, joka voi vaikuttaa tai muuttaa tulkintaa maailman tilanteesta ja sosiaalisesta todellisuudesta. Niiden avulla vaihdetaan reaalityhtymien todellisuus niistä tehtyihin tulkintoihin. Toisaalta Venäjän poliittinen eliitti on pakotettu ottamaan huomioon tiedotusvälineiden roolin ja tarkastelemaan yhteistoimintaa niiden kanssa pitkäaikaisena investointina informaatiokentässä.²²¹

²²⁰ Zazajeva 2012, 63.

²²¹ Zazajeva 2012, 63.

Näin ollen nyky-Venäjällä tiedotusvälineet eivät ole pelkästään sosiaalisten tarpeiden ja intressien esittäjä, vaan myös yksi vaikutusvaltaisimmista poliittisen viestinnän toimijoista vallan ja yleisen mielipiteen välissä. Jotta voisi ymmärtää Venäjän nykypäivän mediatodellisuutta, on välttämätöntä luoda katsaus tämän päivän toimintakäytäntöjen syntyyn ja niihin johtaneisiin syihin.

Kremlin ja median suhteesta uuden Venäjän aikana

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen uusi itsenäistynyt Venäjä luopui sensuurista ja median valvonnasta. Kylmän sodan päättyminen merkitsi myös julkisuudessa käydyn ideologisen kamppailun päättymistä ja luopumista luokkajakoon perustuvasta propagandasta. Suurin osa Neuvostoliiton aikana käytössä olevista mekanismeista ylläpitää ideologista läsnäoloa maailmalla jäi menneisyyteen.²²² 1990-luvulla Venäjän valtiolla ei enää ollut yhtenäistä informaatiopolitiikkaa tai tehokkaita keinoja vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen maan sisällä tai Venäjän maakuvaan ulkomailla.

Valtiosta riippumattoman median ja toimittajien vaikutusvalta Jeltsinin Venäjällä kasvoi ja viranomaisten ja yhteiskunnan välille syntyi uusi kaksisuuntaisen vuorovaikutuksen kanava. Kehitys ei kuitenkaan ollut ongelmaton, sillä merkittävimmät tiedotusvälineet, erityisesti koko liittovaltion alueella toimivien televisiokanavien, ORT eli nykyinen 1TV sekä NTV, omistus keskittyi uusrikkaiden ja poliittisesti vaikutusvaltaisten eturyhmien ja niin sanottujen oligarkkien käsiin ja palvelivat niiden intressejä. Tämä johti myös niiden keskinäisiin informaatiotietoihin. Keinoina olivat muun muassa ”musta PR” sekä kompromatin eli politiikkoja ja muita julkisuuden henkilöjä vahingoittavan aineiston keräys ja käyttö. Osa tiedotusvälineistä noudatti ajoittain hyvinkin kriittistä toimituspolitiikkaa valtiota kohtaan, mikä vaikutti negatiivisesti venäläisten suhtautumiseen maan instituutioihin. Toinen piirre oli ulkomaisen ideologisen vaikuttamisen lisääntyminen. Venäjällä uskottiin, ja uskotaan yhä, että eräät ulkomaiset vaikutusvaltaiset ryhmät käyttivät tai perustivat kokonaan uusia tiedotusvälineitä Venäjän valtiollisen vakauden ja turvallisuuden horjuttamiseksi. Kansalta viranomaisille median kautta lähtenyt ”palaute” oli siten useasti vinoutunut, koska oligarkit ja ulkomaiset toimijat pystyivät muotoilemaan vaatimuksia valtiolle ja manipuloimaan julkista mielipidettä.²²³

Median keskeinen merkitys maan uudessa poliittisessä järjestelmässä havaittiin viimeistään vuoden 1996 presidentinvaalien aikana. Lokakuussa 1995 kolmannesta sy-

²²² Menšikov 2016.

²²³ Denijeva 2018, 30–36.

dänkohtauksesta selviytyneen presidentti Jeltsinin kannatus oli vuodenvaihteessa lähteestä ja mittausajankohdasta riippuen vain 5–10 prosenttia.²²⁴ Kommunistien ehdokkaalla Gennadi Zjuganovilla oli kaikki mahdollisuudet voittoon.

Merkittäviä omaisuuksia valtion yksityistämisen prosessin aikana saaneet oligarkit olivat aidosti huolissaan kommunismin revanssista ja päättivät tukea Jeltsinin kampanjaa. Mediakentällä keskenään kilpailleet Boris Berezovski (ORT) ja Vladimir Gusinski (NTV) sekä muut suurliikemiehet solmivat helmikuussa 1996 ”Davosin paktina” tunnetun sopimuksen, jonka mukaan he lupautuivat auttamaan Boris Jeltsiniä ja vastustamaan kommunisteja.²²⁵ Eho Moskvyy -radion päätoimittaja Aleksei Venediktov muistellee, kuinka radion omistaja Gusinski soitti hänelle ja pyysi tapaamaan Berezovskin kanssa, joka vaati vähentämään kommunistien läsnäoloa radion lähetyksissä.²²⁶ Myöhemmin saman vuoden huhtikuussa Venäjän lehdistössä julkaistiin kolmentoista oligarkin, muun muassa Berezovskin, Gusinskin, Potaninin, Fridmanin ja Hodorkovskin, allekirjoittama avoin kirje, jossa suurliikemiehet vaativat poliitikoilta molemminpuolisia myönnytyksiä ja varoittivat omasta kyvystään vaikuttaa ”liian periaatteettomiin ja liian tinkimättömiin poliittikkoihin”.²²⁷

Jeltsinin kannatus moninkertaistui puolen vuoden aikana aktiivisen ja paikoin likaisen mediakampanjan myötävaikutuksella. Hän voitti vaalit saaden 35,3 prosenttia äänistä ensimmäisellä ja 53,8 prosenttia äänistä toisella kierroksella.²²⁸

Neljä vuotta myöhemmin tiedotusvälineillä oli keskeinen asema vallansiirrossa Jeltsiniltä Putinille. Vuonna 1998 sairaan Jeltsinin kannatus oli vain kolmen prosentin paikkeilla. Jeltsinin perheen ja lähipiirin turvallisuudesta huolestunut presidentinhallinto aloitti seuraajaksi soveltuvan ehdokkaan etsinnän ja tilasi joukon mielipidetutkimuksia, joiden tavoitteena oli selvittää, miltä seuraavan presidentin pitäisi näyttää, jotta ehdokas saisi kansan tuen. Selvitysten perusteella kansa halusi seuraavan presidentin olevan suhteellisen nuori, terve, sotilastaustainen, urheilullinen, eikä hänellä tulisi olla ongelmia alkoholin kanssa. Ensimmäinen nämä kriteerit täyttänyt ehdokas oli Venäjän rajavartiolaitoksen johtajana toiminut Nikolai Bordjuža, josta tehtiin ensin Venäjän turvallisuusneuvoston sihteeri syyskuussa 1998 ja samanaikainen presidentinhallinnon johtaja joulukuussa 1998.²²⁹ Hän sai kuitenkin melko nopeasti maaliskuussa 1999 potkut molemmista viroista pääsyyttäjä Juri Skuratoviin liittyvän ja median masinoiman seksiskandaalin takia. Bordjužan seuraajaksi presidentinhallinnon johtajaksi

²²⁴ VTsIOM 10.12.1995, Gallupin tulokset; VTsIOM 30.1.1996, Gallupin tulokset.

²²⁵ Rostova 3.7.2016.

²²⁶ Venediktov 2018, 50–78.

²²⁷ Nezavisimaja Gazeta 27.6.1996.

²²⁸ Kommersant 17.6.2016.

²²⁹ Kyseessä on historiallisesti ainutlaatuinen tapahtuma, kun turvallisuusneuvoston sihteerinä ja presidentinhallinnon johtajana toimii samanaikaisesti sama henkilö.

tuli Aleksandr Vološin. Uudeksi turvallisuusneuvoston sihteeriksi nimitettiin heinäkuusta 1998 FSB:n johtajana toiminut Putin.²³⁰

Toinen vakavasti harkittu ehdokas Jeltsinin seuraajaksi oli entinen FSB:n johtaja ja oikeusministerinä (1997–1998) sekä sisäministerinä (1998–1999) toiminut Sergei Stepašin, joka nimitettiin Venäjän pääministeriksi toukokuussa 1999. Stepašin pysyi virassa alle neljä kuukautta, kunnes hänet korvasi suurelle yleisölle tuntematon Putin.²³¹

Putinin tunnetuksi tekeminen oli Jeltsinille lojaalien oligarkkien, erityisesti Berezovskin, omistuksessa olevan median tehtävä. Erilaisia lännestä omaksuttuja PR-toimia yritettiin soveltaa Venäjällä viimeistään joulukuun 1999 duuman vaalien ja maaliskuussa 2000 pidettyjen ennenaikaisten presidentinvaalien aikana. Vološin johtama presidentinhallinto alkoi kiinnostua viestinnällisten toimenpiteiden ja työkalujen käytön tehostamisesta valtiollisella tasolla.²³²

Putin näki 1998–2000 omasta esimerkistään, kuinka tuntemattomuudesta voidaan lyhyessä ajassa nousta tiedotusvälineiden avustuksella maan korkeimpaan virkaan. Putinin tultua presidentiksi vuonna 2000 yhteiskunnallisesti merkittävät tiedotusvälineet päätettiin ottaa tiukempaan valvontaan ja kontrolliin²³³. Ensin Kreml riitautui Berezovskin kanssa, joka vuoden 2000 alussa kontrolloi ORT ja TV-6 -televisiokanavien lisäksi useita sanomalehtiä (Kommersant, Nezavisimaja Gazeta, Novyje Izvestija), joukkoa aikakauslehtiä (kuten Ogonjok ja Vlast) sekä Naše radio -radioasemaa. Syksyllä 2000 Berezovski pakeni ulkomaille epäiltynä petoksesta ja myi ORT:n osakkeet miljardööri Roman Abramovitšille. Kanavan nimi vaihdettiin 2. syyskuuta 2002 Ykköskanavaksi (1TV).

NTV:n omistaja Gusinski pidätettiin kesäkuussa 2000 epäiltynä kavalluksesta ja laittomasta yksityistämisestä. Ollessaan tutkintavankilassa hän suostui myymään Media-most mediayhtiönsä Gazprom-medialle ja pakeni Espanjaan. Uusien NTV:n omistajien toimien seurauksena suurin osa vanhasta toimituksesta joko irtisanoutui vapaaehtoisesti tai sai potkut ja vanhoja ohjelmia lopetettiin.²³⁴ Kremlin ja Gusinskin konfliktin sekä NTV:n toimituksen puhdistuksen keskeisenä syynä oli niiden haluttomuus sovitaa kanavan toimituksellinen linja yhteistyöhön Kremlin kanssa, kuten uusi presidentinhallinnon johtaja Vološin vaati.²³⁵

²³⁰ Venediktov 2018, 103–105; Morozov 2013.

²³¹ Morozov 2013; Kommersant 8.6.1999.

²³² Denijeva 2018.

²³³ Kommersant Vlast 9.5.2000.

²³⁴ Roždestvenski & Badanin 13.2.2019.

²³⁵ Vedomosti 23.3.2009.

Kolmas mediamahdi, Ykköskanavan ja NTV:n ohella, josta tuli 2000-luvulla valtion informaatiopolitiikan keskeinen elementti, on Jeltsinin ja Gorbatsšovin poliittisen kamppailun aikana vuonna 1991 perustettu Yleisvenäläinen valtion televisio- ja radioyhtiö VGTRK, johon kuuluu muun muassa Rossija tv-kanava. Venäläisen median tutkija Ivan Zasurskin mukaan ennen vuoden 1996 presidentinvaaleja venäläisten tiedotusvälineiden omistajat eivät osanneet hallita tehokkaasti omia medioitaan. Hänen mielestään modernit informaatioteknologiat olivat se lenkki, jonka avulla vuoden 1996 vaalikampanjan ajaksi tiedotusvälineistä tuli jälleen valtapuolueen propagandakoneiston keskeinen osa.²³⁶

2000-luvun alusta presidentinhallinto on aktiivisesti yrittänyt vaikuttaa poliittiseen keskusteluun myös internetissä, josta myöhemmin on muodostunut eräänlainen sananvapauden linnake. Suuri osa merkittävistä verkkomedioista²³⁷ syntyi tuolloin muun muassa presidentinhallinnon lähellä olevan Tehokas politiikka -säätiön myötävaikutuksella. Valtiollisten verkkomediodien perustamisen päämääränä on ollut tehostaa viranomaisten edun mukaisen informaation levittämistä sekä alentaa tämän prosessin kustannuksia. Internet onkin monesta näkökulmasta helpompi, tehokkaampi ja halvempi vaihtoehto kuin perinteinen media.²³⁸

Venäjän ulkopoliittinen PR ja presidentinhallinnon rooli

Vuosina 1996–2000 Venäjällä alettiin käyttää poliittiseen viestintään erikoistuneiden PR-toimistojen palveluita. Putinin presidentiksi valinnan jälkeen Kremlin viestintämattilaisten käyttö yleistyi ja vakiintui, kun uudistuvalla presidentinhallinnolla oli uusia strategisia tehtäviä. Näitä olivat muun muassa presidentin kannatuksen säilyttäminen, vanhojen oligarkkien syrjäyttäminen politiikasta, vallan vertikaalin rakentaminen, erilaisten turvallisuus-, järjestys- ja puolustusorganisaatioiden roolin vahvistaminen sekä vallanpitäjien retoriikan muuttaminen ulkopoliitikassa.²³⁹

Presidentinhallinnon institutionaalinen asema ja sen rooli Venäjän poliittisessa viestinnässä ja informaatiopolitiikassa on kasvanut uudella vuosisadalla merkittävästi. Huhtikuuhun 2011 saakka presidentinhallinnon johtajan neuvonantajana toiminut Gleb Pavlovski²⁴⁰ arvioi, että presidentinhallinnosta tuli 20 vuoden aikana Venäjän poliittisen järjestelmän ehdoton keskus. Organisaatio, joka pystyy tarvittaessa korvaamaan

²³⁶ Zasurski 1999, 97–99.

²³⁷ Esimerkiksi vesti.ru, lenta.ru, smi.ru, strana.ru.

²³⁸ Orlov 2002.

²³⁹ Denijeva 2018, 31–32.

²⁴⁰ Bekbulatova 9.7.2018. Pavlovski on yksi Venäjän tunnetuimmista ns. poliittisista PR-konsul-teista (*polittehnolog – spin doctor*), joka osallistui muun muassa vuoden 1996 Jeltsinin vaalikampanjan suunnitteluun ja myöhemmin 2000-luvulla oli mukana ns. ”suvereenin demokratian” ja ”Putinin enemmistö” konseptien kehittämisessä. Hän on yksi Tehokkaan politiikan säätiön perustajista.

kaikki muut maan instituutiot ja normit – ja on *de facto* kaikkien kolmen valtahaaran yläpuolella oleva valvova elin.²⁴¹ Presidentinhallinnon poliittista viestintää tutkineen Aina Denijevan mielestä presidentinhallinnolla on avainrooli Venäjän poliittisen vallan järjestelmässä ja se tavalla tai toisella osallistuu kaikkien tärkeimpien päätösten tekoon maassa. Samaan aikaan mediasta on tullut ylivoimaisesti tärkein työväline, jonka avulla viranomaiset rakentavat ja ylläpitävät poliittista järjestystä maassa.²⁴² Presidentillä ja tämän hallinnolla on Venäjällä poliittinen aloite.

Yksi Kremlin kanssa tiivistä yhteistyötä tehnyt viestintäammattilainen Dmitri Orlov²⁴³ muistelee, että 1990-luvulla valtion tiedotus- ja suhdetoimintaa hoidettiin niin huonosti, että 2000-luvulla sisäinen ja ulkoinen valtiollinen PR:n järjestelmä oli keksittävä uudestaan. Valtion PR-toiminta oli tehotonta ja esimerkiksi vuoden 1993 kansanäänestyksen- ja valtion omaisuuden yksityistämiskampanjoiden PR-suunnitellussa käytettiin ulkomaalaisia konsultteja ja neuvonantajia. 2000-luvun alussa presidentinhallinnossa katsottiin, että valtiollisen PR:n keskeisimpiä tehtäviä on valtion oman tietovirran luominen ja muiden informaatiokanavien globaali valvonta sekä kontrolloimattomien kanavien tukahduttaminen.²⁴⁴

Ulkomaille suunnatun valtiollisen informaatiopolitiikan toteuttaminen on käytännössä ulkopoliittisen PR-toiminnan ja julkisuusdiplomatian tehtävä, ja ne siis ovat pehmeän vallan komponentteja ja työkaluja. Ulkomaille suunnatussa viestinnässä Venäjä Orlovin mukaan peri Neuvostoliitolta ”tehokkaita työvälineitä informaatiovaikuttamiseen maailmalla”, mutta kaikki mitä niistä jäi 1990-luvun jälkeen jäljelle, oli vain ”murskatuja sirpaleita”:

- *”Vielä 1980-luvun puolivälissä Neuvostoliitto pystyi muutaman päivän aikana varmistamaan laajamittaista ja koordinoitua tukea puolueen johdon poliittisille aloitteille. NKP:n keskuskomitean kansainvälisen osaston yleisen koordinoinnin alaisuudessa suurlähetystöt ja kaupalliset edustustot, ulkoasiainministeriö, KGB:n ensimmäinen pääosasto ja GRU keräsivät ja analysoivat tietoa sekä edistivät Neuvostoliiton näkemystä länsimaissa tiedotusvälineissä. Tämän lisäksi TASS, Agentstvo petšati ”Novosti” (APN), NL:n yleisradion Gostelera-dion kansainvälinen osasto, New Times ja Moscow News -viikoittaiset aikakauslehdet, jotka julkaistiin länsimaiden kielillä, muodostivat täysin länsimaista riippumattoman ja samalla NL:n viranomaisten valvonnassa olevan tie-*

²⁴¹ Pavlovski 2015, 23; Pavlovski 2019, 169.

²⁴² Denijeva 2018, 79.

²⁴³ Orlov on muun muassa yksi Yhtenäinen Venäjä -puolueen vuoden 2016 vaaliohjelman kirjoittajista ja puolueen Korkeimman neuvoston jäsen vuodesta 2012.

²⁴⁴ Orlov 2002.

tovirran Neuvostoliitosta. NKP:lle lojaalit kommunistiset ja sosialistiset puolueet, ystävyysseurat sekä epäviralliset organisaatiot (kuten rauhankomitea) vaikuttivat suoraan ulkomaiden eliitteihin.”²⁴⁵

1990-luvun alussa yllä mainittujen strategisen viestinnän työkalujen käyttö laiminlyötiin ja vuosina 1992–1993 useiden uudistusten seurauksena koko olemassa oleva ulkomaille suunnattu tiedotus- ja suhdetoiminnan järjestelmä käytännössä lakkasi olemasta. Orlovin mukaan jäljelle jääneet elementit, kuten uutistoimisto TASS, RIA (entinen APN) ja Venäjän ääni -radio ovat menettäneet mekanisminsa vaikuttaa lännen julkiseen mielipiteeseen. ”On epäilemättä selvä, että Venäjän täytyy luoda ulkoisen valtiollisen PR:n järjestelmä – ja käytännössä melkein nollasta. Vastakkainasetteluun lännen kanssa perustuva paradigma valtiollisen ulkoisen PR:n perustana tuskin vastaa ajan haasteisiin. Pikemminkin kyseessä pitäisi olla järjestelmä, joka pystyy johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti vahvistamaan Venäjän myönteistä kuvaa ulkomaille sekä reagoimaan nopeasti ja kattavasti Venäjän-vastaiseen tiedotustoimintaan”²⁴⁶, kirjoitti Orlov vuonna 2002.

Vuonna 2003 presidentinhallinto tilasi mielipidetutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää yhdysvaltalaisien mielikuvia Venäjästä. Tulokset osoittautuivat pettymykseksi, koska eniten mainittujen asioiden joukossa olivat kommunismi, KGB, mafia ja lumi. Toisen samana vuonna järjestetyn mielipidetutkimuksen valossa suosituimmat venäläiset brändit, jotka ulkomaalaiset pystyivät nimeämään, olivat Kalašnikov ja Molotovin cocktail.²⁴⁷

Ulkomaille suunnatun valtiollisen PR-toiminnan tärkeys nousi presidentin julkiselle agendalle viimeistään vuonna 2004. Tapaamisessaan venäläisten suurlähettiläiden kanssa presidentti puhui meneillään olevasta pitkästä ja vaikeasta uuden kansainvälisten suhteiden järjestelmän muodostamisesta²⁴⁸, johon liittyy epävarmuutta ja arvaamattomuutta Venäjän ulkopoliittikan prioriteeteista ja Venäjän maakuvan kehittämistyön tärkeydestä. Putinin mukaan ulkomaalaisten mielikuvat Venäjästä ovat usein kaukana todellisuudesta ja maan vähättelemiseksi käydään suunniteltuja kampanjoita, joilla on haitallisia seurauksia niin valtiolle kuin venäläiselle liiketoiminnalle. Presidentti pyysi suurlähettiläiden suosituksia Venäjää koskevan ”kohdennetun objektiivisen informaation” levittämiseksi eri maiden julkisen mielipiteen erityispiirteet huomioon ottaen. Putin korosti, että suurlähetystöjen ja muiden ulkomaille toimivien edus-

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Evans 1.12.2005.

²⁴⁸ Tämä teema on saanut myöhemmin jatkoa lukuisissa muissa presidentin esiintymisissä ja erityisesti kuuluisassa puheessa Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007.

tustojen tulisi osallistua aktiivisesti puolueettoman ja suotuisan mielikuvan rakentamiseen Venäjän sisä- ja ulkopoliitikasta, sen historiasta, kulttuurista ja nykyisestä kehityksestä.²⁴⁹

Joulukuussa 2005 toimintansa aloitti RIA Novostin perustama englanninkielinen Russia Today (RT) tv-kanava, jonka tavoitteeksi asetettiin heijastaa Venäjän kantaa kansainvälisen politiikan tärkeimpiin kysymyksiin sekä tiedottaa Venäjän tapahtumista ja ilmiöistä. Uusi tv-kanava perustettiin silloisten presidentin neuvonantajina toimineiden Mihail Lesinin ja presidentin lehdistösihteeri Aleksei Gromovin aloitteesta.²⁵⁰

Molemmat miehet työskentelivät aikoinaan presidentti Jeltsinin presidentinhallinnossa ja olivat käytännössä nykyaikaisen Venäjän tiedotus- ja suhdetoiminnan esi-isiä: Lesin toimi presidentinhallinnon itsenäisen PR-osaston ensimmäisenä johtajana (1996–1997) ja Gromov marraskuusta 1996 lehdistöpalvelun johtajana. Vuosina 1999–2004 viestintäministerinä toiminut Lesin oli keskeisessä asemassa Putinin tueksi perustetun Jedinstvo -puolueen vaalikampanjassa ja Gusinskin Media-Most -media-yhtiön kaappauksessa. Nykyään presidentinhallinnon ensimmäisenä varajohtajana ja *de facto* tiedotusvälineiden kuraattorina toimiva Gromov työskenteli puolestaan Putinin lehdistösihteerinä 2000–2008 ja presidentinhallinnon varajohtajana 2008–2012 Dmitri Medvedevin kaudella.²⁵¹

Venäjän tiedotusvälineet²⁵²

Levada-keskuksen tutkimuksen mukaan televisio säilyy edelleen merkittävimpanä tieto- ja uutislähteenä valtaenemmistölle venäläisistä, vaikka sen merkitys on viime vuosina supistunut. Niiden venäläisten osuus, jotka saavat uutisia tapahtumista maassa ja maailmalla television välityksellä laski kymmenen vuoden aikana 22 prosenttiyksiköllä vuoden 2009 94 prosentista 72 prosenttiin vuonna 2019. Samaan aikaan sosiaalisen median ja verkossa toimivan median merkitys uutislähteenä on kasvanut vuoden 2009 6–9 prosentista yli 30 prosenttiin vuonna 2019. Alle 35-vuotiaat venäläiset saavat uutiset useimmiten internetistä, mutta tilanne on toinen vanhemman sukupolven keskuudessa.

Luottamus tiedotusvälineitä kohtaan muodostuu informaation vastaanottajan tottumuksista, elämäntavoista ja Venäjällä suhtautumisesta valtioon. Venäläisten luottamus televisioon on Levadan mukaan laskenut vuosina 2009–2019 merkittävästi 80

²⁴⁹ Puhe Venäjän suurlähettiläiden ja pysyvien edustajien kokouksen täysistunnossa 12. heinäkuuta 2004.

²⁵⁰ Lenta.ru 6.6.2005.

²⁵¹ Denijeva 2018; Rubin, Žolobova & Badanin 23.1.2019; Roždestvenski & Badanin 13.2.2019.

²⁵² Paitsi toisin mainittaessa Levada-keskus 1.8.2019, "Venäjän mediakenttä 2019". Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/08/01/21088/>> [luettu 15.7.2019].

prosentista 55 prosenttiin. Luottamus televisioon on säilynyt korkeana pääsääntöisesti yli 35-vuotiaiden keskuudessa. On huomattava, että venäläisten luottamus television uutisiin vaihtelee riippuen aiheesta.

Televisiokanavien vertailuissa uutisia seurataan ylivoimaisesti eniten Rossija-1 ja Ykköskanavan kautta, joita seuraavat NVT ja Rossija-24. Esimerkiksi Euronewsin uutisia kertoo katsovansa vain kaksi prosenttia vastanneista ja valtiovaltaan kriittisesti suhtautuvan Doždin²⁵³ uutislähetystä vain noin yksi prosentti vastaajista.

Venäläisten kiinnostus televisioon ja valtion kontrolloimien kanavien suosio ovat selvässä laskussa. Esimerkiksi Ykköskanavan suosio on vuoden aikana 2018–2019 romahtanut. Ykköskanavaa säännöllisesti katsovien määrä laski, 72 prosentista 47 prosenttiin. Levada-keskuksen tutkimukset osoittavat, että venäläiset eivät pidä televisiota itsenäisenä tietolähteenä. Sitä pidetään valtion äänitorvena, ja venäläiset tunnustavat tämän asian merkityksen. Samaan aikaan television sisällyttäminen viranomaisten järjestelmään lisää sen merkittävyyttä väestön silmissä verrattuna verkko-mediaan.

Levadan tutkimuksen valossa venäläisten mielestä internetissä oleva tieto kattaa televisiota tasapuolisemmin uutisoinnin taloudellisista ongelmista, virkamiesten elintavasta ja oppositioilmapiiristä. Kiinnostus televisiosta vastaanotettuihin tietoihin vähenee ja kiinnostus verkossa toimiviin lähteisiin kasvaa. Sama kehitys näyttää koskevan myös luottamusta. Kuitenkaan internet ei ole edelleenkään tärkein kanava tiedon hankkimiseksi. Sen käytön lisääntyminen liittyy paitsi kriittisyyteen valtion televisiota kohtaan, mutta erityisesti tottumusten muutokseen. Tänä päivänä noin 72 prosenttia venäläisistä käyttää internetiä päivittäin tai lähes päivittäin. Vuonna 2001 osuus oli vain 2–3 prosenttia.

Internet ja sosiaalinen media eroavat siitä, kuinka televisio toimii. Televisioyhteys yleisön kanssa ei perustu henkilökohtaisten kontaktien luomiseen, vaan sen institutionaaliseen merkitykseen. Sillä ei ole merkitystä, kuka tarkkaan johtaa keskusteluohjelmia tai kuka lukee uutisia, sillä heitä pidetään hallituksen ja kansalaisten välisinä oppaina. Jos television vaikutusvalta vähenee, niin se vaikuttaa suoraan siellä edustettujen julkishallinnon henkilöiden vaikuttavuuteen.

Venäjän painettu lehdistö elää parhaillaan kovia aikoja joutuessaan kilpailemaan sähköisten viestimien kanssa.²⁵⁴ Perinteisten tietolähteiden, kuten radio ja sanomalehdet,

²⁵³ Dožd on maksullinen tv-kanava, joka toimii Internetissä ja harvojen kaapelioperaattoreiden verkoissa.

²⁵⁴ Prime 12.1.2019.

yleisö on supistunut alle puoleen vuoden 2009 tasosta. Esimerkiksi videoblogeja katselevien osuus on jo suurempi kuin painettujen sanomalehtien yleisö.

Venäjän painettu lehdistö on pitkälti valtion omistamaa, tukemaa ja valvomaa. Lehdistön rooli Venäjän strategisen viestin välittämisessä on hyvin kotimaakeskeistä. Se on tiettyjen valtion äänitorviksi kutsuttujen sanoma- ja aikakauslehtien varassa. Niiden itsenäisyys on pitkälti presidentinhallinnon käsissä.

Levadan arvion mukaan niin sanotun riippumattoman median yhteenlaskettu yleisö on noin 35 prosenttia venäläisistä, mutta vain 6 prosenttia käyttää useita riippumattomia lähteitä säännöllisesti. Riippumattomalla medialla Levadan selvityksessä tarkoitetaan tiedotusvälineitä, jotka säännöllisesti julkaisevat virallisesta näkemyksestä poikkeavia kantoja ja analyysseja.

Yhteenvetona voidaan todeta, että valtaosa venäläisistä näkee ja kuulee laaja-alaista ja pitkäaikaista valtion tavoitteisiin liittyvää viestintää valtiojohtoisesta televisiosta. Internetin suosion kasvusta huolimatta, se ei vielä muodosta televisiota vastaavaa tietolähdettä eikä viestintäkanavaa. Kotimaan yleisölle tapahtuva viestintä on luonnollisesti venäjänkielistä. Ulkomaan tiedottamisessa hyvin keskeinen rooli on RT -televisio ja uutiskanavalla.

Venäjän valtion omistamien tai kontrolloimien kannattavien tiedotusvälineiden valtiontuki on vuoden 2020 budjettiesityksen mukaan noin 1,3 miljardia euroa. Suurin yksittäinen tuensaaja on RT, jolle on esitetty noin 325 miljoonaa euroa.²⁵⁵ Huolimatta RT-kanavien voimakkaasta ja tehokkaasta toiminnasta, kielteistä Venäjä-kuvan trendiä ei ole saatu murrettua.

Trollauksen käyttö mediassa

Puhuttaessa Venäjän strategisesta viestinnästä ja erilaisista informaatiovaikuttamisen kanavista on lisäksi tärkeää tehdä ero avoimen ja peitellyn toiminnan välillä.²⁵⁶ Virallisten ja näkyvien toimijoiden lisäksi Venäjän sanotaan käyttävän myös valtioon ta-

²⁵⁵ Vedomosti 26.9.2019.

²⁵⁶ Godzimirski & Østevik 2018, 1.

valla tai toisella sidoksissa olevia ei-valtiollisia toimijoita, jolloin valtion vastuu toiminnasta, joka rikkoo kansainvälisiä sääntöjä, hämärtyy.²⁵⁷ Peiteltyn toimintaan kuuluvan trollauksen olemassaolo Venäjällä on tutkittu ja todennettu²⁵⁸, mutta sen rooli tässä selvityksessä tutkimuskohteena olevan avoimen strategisen tason viestinnän näkökulmasta ei ole keskeinen.

Trollaamista käytetään helposti yleisnimityksenä aggressiiviselle verkkokäyttäytymiselle, mutta itse asiassa trollaaminen voi esiintyä monenlaisissa muodoissa. Trollaamista voidaan tarkastella myös alakulttuurina.²⁵⁹ Verkossa on aina pyritty vaikuttamaan ihmisten mieliin, mutta viime aikoina on havaittu sekä laajuudeltaan että strategisuudeltaan aivan uudenlaisia vaikuttamispyrkimyksiä.

Puhuttaessa venäläisestä trollauksesta esille nousee yleensä Pietarissa sijaitseva Internet Research Agency -niminen venäläinen yritys eli niin sanottu trollitehdas, jonka tehtäväksi on sanottu vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen Venäjän nykyisen hallituksen etujen mukaisesti. Yrityksen työntekijöiden väitetään jakavan viestejä ja kommentteja etukäteen määritellyn yleisen mielipiteen muodostamiseksi.²⁶⁰

Yritys käyttää tekaistuja tilejä tuottaakseen ja edistääkseen Kremlin etujen mukaisia mielipiteitä sisä- ja ulkopoliitikassa. Viime aikoina keskeisinä teemoina ovat olleet Itä-Ukraina ja Syyria. Novaja Gazeta raportoi Internetin tutkimuslaitoksesta ensimmäisen kerran syyskuussa 2013.²⁶¹ Vuonna 2017 RBC-sanomalehti julkaisi tutkimuksen, kuinka niin kutsuttu trollitehdas toimi Yhdysvaltain vaaleissa.²⁶² Erityissyöttäjä Robert Muellerin toimisto, joka tutkii Venäjän puuttumista Yhdysvaltain vaaleihin, julkaisi helmikuussa 2018 luettelon häirintään osallistuneista tahoista, johon kuului 13 henkilöä ja organisaatiota, mukaan lukien Internet Research Agency ja sen omistaja Jevgeni Prigožin.²⁶³

RBC:n arvioiden mukaan esimerkiksi trollitehtaan ”Amerikka-osaston” kulut vuosina 2015–2016 olivat noin 2,3 miljoonaa dollaria. Suurin osa rahoista käytettiin palkkojen

²⁵⁷ Mikkonen 28.1.2020; Euroopan parlamentin päätöslauselma 23. marraskuuta 2016 EU:n strategisesta viestinnästä kolmansien osapuolten levittämän EU:n vastaisen propagandan torjumiseksi (2016/2030(INI)). EUVL C 224/08, 27.6.2018, s. 61. Päätöslauselman mukaan ”Venäjä sijoittaa disinformaatio- ja propagandavälineisiinsä merkittäviä taloudellisia resursseja ja että niitä käyttävät joko valtio suoraan tai Venäjän hallinnon määräysvallassa olevat yritykset ja organisaatiot [...] toisaalta Venäjän hallinto rahoittaa puolueita ja muita organisaatioita unionin sisällä pyrkien siten heikentämään poliittista yhteenkuuluvuutta ja että toisaalta sen propaganda kohdistuu suoraan tiettyihin toimittajiin, poliitikkoihin ja yksityishenkilöihin unionissa.”

²⁵⁸ Soldatov & Borogan 2015.

²⁵⁹ Phillips 2015, 237.

²⁶⁰ Garmažapova 9.9.2013; RBC 23.3.2017

²⁶¹ Ibid.

²⁶² RBC 17.10.2017.

²⁶³ Eichensehr 2019.

maksamiseen työntekijöille, joiden lukumäärä oli noin 90 henkilöä.²⁶⁴ Haastateltujen venäläisasiantuntijoiden mukaan toiminta ei mitä todennäköisimmin ollut suoraan Kremlin johtamaa, vaan kyseessä oli taloudellinen toiminta, jonka motiivina oli pyrkimys olla presidentille ja Venäjälle hyödyksi, kuten toimintaa harjoittava taho asian ilmaisee.²⁶⁵ Yhdysvalloissa toteutetun tutkimuksen mukaan trolaus ei muuta julkista tietoisuutta eikä laajasti vaikuta julkiseen mielipiteeseen. Tästä yksittäisestä havainnosta ei kuitenkaan voida vielä tehdä yleisempiä johtopäätöksiä, että sosiaalisen median kautta tapahtuva informaatiovaikuttaminen olisi täysin tehotonta.²⁶⁶

Trollauksen osuutta strategisen viestinnän toteuttamiseen ei voida pitää ilmeisenä. Venäläinen trolaus, johon on kuulunut kielteisten ilmiöiden esille tuominen, ei ole ollut linjassa Venäjän strategisen tason viestinnän perusviestien ja tavoitteiden kanssa. Haastatteluissa esille nousseen näkemyksen mukaan venäläinen trolaus siinä muodossa, kun sen voidaan osoittaa toimineen, on ollut Kremlin tavoitteiden vastaista ja pikemminkin vaikeuttanut niiden saavuttamista.²⁶⁷

On selvää, että Venäjä ei mediavaikuttamisen alueella ole ainoa toimija.²⁶⁸ Hyvin samankaltaista toimintaa uskotaan englantilaisyritys Cambridge Analytican toteuttaneen. Cambridge Analytica oli brittiläinen poliittisen konsultoinnin yritys, joka yhdisti tiedon louhinnan, tiedonvälityksen ja tietojen analysoinnin strategiseen viestintään vaaliprosessien aikana,²⁶⁹ mukaan lukien Trinidadissa ja Tobagossa, Nigeriassa, Tšekin tasavallassa, Argentiinassa, ja Filippiineillä.²⁷⁰ Cambridge Analytican tiedetään työskennelleen vuonna 2016 myös Donald Trumpin presidentinvaalikampanjassa sekä Leave EU:ssa, joka on yksi organisaatioista, joka kampanjoi Brexitin puolesta. Cambridge Analytican rooli näissä kampanjoissa on ollut kiistanalainen.²⁷¹

4.3 Mitä Putin on puhunut?

Venäläisnäkemyksen mukaan Venäjällä ei ole strategiaa toteuttaa viestintää, joka yhdistäisi niin tavoiteasettelun kuin käytettävät välineet ja menetelmät. Tavoiteasettelu on keskitetty Venäjän hallintojärjestelmän luonteisesti pienen valtioeliitin tehtäväksi ja

²⁶⁴ RBC 17.10.2017.

²⁶⁵ Asiantuntijahaastattelut.

²⁶⁶ Bail, Guay, Maloney, Combs. Hillygus, Merhout, Freelon & Volfovsky 2020.

²⁶⁷ Asiantuntijahaastattelut.

²⁶⁸ Bradshaw & Howard 2019.

²⁶⁹ Reuters 20.3.2018; Channel 4 News 20.3.2018.

²⁷⁰ Yhdistyneen kuningaskunnan parlamentti 29.7.2018, "Disinformation and 'fake news': Interim Report. 6. SCL influence in foreign elections". Raportti parlamentin verkkosivuilla <<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcomeds/363/36309.htm>> [luettu 5.6.2019].

²⁷¹ Nyhan 13.2.2018.

toteutuu suurelta osin *ad hoc* -periaatteella seuraten ajankohtaisia kysymyksiä ja esille tulevia haasteita. Suuri haaste on lisäksi viestinnän toteuttamisen kokonaisvaltaisen koordinoinnin puuttuminen.²⁷²

Keskeinen tekijä tässä on presidentti Vladimir Putin ja hänen lähimmät avustajansa. Venäjän turvallisuusneuvoston rooli presidentin ajattelun analyttisenä tukijana ja myös ajattelun suuntaajana on ratkaiseva. Venäjän strategisen tason viestintä toteutuikin käytännössä valtion päämiehen esiintymisissä. Sitä tukevat vain toteuttajiksi jäävät hallitus ja eri ministeriöt. Tavoitteet ja niihin liittyvä toteutusidea valmistuvat hyvin rajoitetussa piirissä ja ovat selkeästi ainut viestinnällisen strategian valmiina oleva osatekijä.²⁷³

Perusviesti, jota Putin on esittänyt viimeisten 15 vuoden ajan, on säilynyt lähes muuttumattomana. Sen keskeisiä ajatuksia ovat kokemukset vastakkain olemisesta, sotilaallisesti uhattuna olemisesta ja petetyksi joutumisesta.

Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan narratiiveja vuosina 2000–2018 on analysoitu tarkemmin esimerkiksi Laineen tutkimuksessa ”Julkisuusdiplomatiaa, strategista viestintää vai infosotaa?”. Tällä ajanjaksolla Venäjä ei Laineen mukaan saavuttanut tavoittelevansa tunnustusta narratiiveilleen, vaikka maa panosti huomattavasti ulkoiseen viestintään ja vaikuttamiseen. ”Näissä narratiiveissa Venäjä esitettiin pragmaattisena ja vastuuntuntoisena kansainvälisen yhteisön jäsenenä, joka osallistuu maailmanpolitiikan väistämättömään uudelleen järjestelyyn tasapuolisuuden, reilun ja demokratian periaatteita noudattaen”.²⁷⁴

Yhtä oleellinen on Venäjän oman suvereenin roolin ja itsenäisen päätöksentekomahdollisuuden korostaminen ja sitä kautta itsensä mieltäminen maailman tulevaisuuden rakenteeseen vaikuttavaksi tekijäksi.

Vuonna 2007 Putin piti Münchenin turvallisuuskokouksessa kuuluisan puheensa. Hän syytti Yhdysvaltain pyrkivän yksinapaiseen maailmanjärjestykseen, maailmaan, jossa ”olisi vain yksi isäntä”, vain yksi suvereeni valtio. Hän arvosteli sotilasliitto Naton laajenemista ja hanketta sijoittaa Yhdysvaltain ohjuspuolustusjärjestelmä Eurooppaan. Hän huomautti, ettei YK:ta saa sodan ja rauhan kysymyksissä korvata Natolla tai EU:lla. Myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) sai osansa Putinin arvostelusta.²⁷⁵

²⁷² Asiantuntijahaastattelut.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Laine 2019, 231–247.

²⁷⁵ Putinin puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007.

Putinin vuonna 2012 Moskovskije novosti -lehdessä julkaistun Venäjä ja muuttuva maailma ohjelma-artikkelin mukaan ”Venäjän ulkopoliitikan päämäärillä on strateginen eikä opportunistinen luonne ja ne heijastavat Venäjän ainutlaatuista paikkaa maailman poliittisella kartalla, maan roolia historiassa ja sivilisaation kehityksessä”. Artikkelisi sisältää suurimman osan kaikista kansainvälistä politiikkaa ja kansainvälistä järjestelmää koskevista näkemyksistä, jotka Venäjä on esittänyt ainakin Putinin Münchenin puheesta alkaen. Ja vaikka tilanne on muuttunut merkittävästi Krimin jälkeen vuonna 2014, artikkelin sisältämät Venäjän ja Putinin strategisen tason viestinnän päälinjat ovat säilyneet ajankohtaisina:²⁷⁶

- 1) Venäjä ei halua eristyä, mutta aikoo toimia omien intressien ja tavoitteiden lähtökohdista, eikä se aio seurata jonkun sanelemia päätöksiä.
- 2) Turvallisuutta maailmassa ei voi taata ilman yhteistyötä Venäjän kanssa.
- 3) Venäjä aikoo vaikuttaa uuden, nykyaikaisiin geopolitiittisiin realiteetteihin perustuvan maailmanjärjestyksen muodostamiseen.
- 4) Venäjä vastustaa Yhdysvaltojen ja Naton etuoikeutettua asemaa ja käyttäytymistä, joka perustuu vanhentuneisiin blokkiajattelun stereotyyppeihin.
- 5) Venäjä ei luota Natoon ja vastustaa sen laajentumista ja sotilaallisen infrastruktuurin siirtämistä Venäjän rajoille, mukaan lukien Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmää.
- 6) Venäjä korostaa YK:n ja sen turvallisuusneuvoston merkitystä – kenelläkään ei ole oikeutta käyttää YK:n etuoikeuksia ja valtuuksia käyttää voimaa suvereenia valtioita vastaan.
- 7) Venäjällä ja Natolla (Yhdysvalloilla) on olennaisesti erilainen käsitys turvallisuudesta, jolloin Venäjän näkökulmasta Yhdysvaltain pyrkimys absoluuttiseen haavoittumattomuuteen tarkoittaa haavoittuvuutta kaikille muille.

Putinin mukaan esimerkiksi Venäjän Natoon liittyvä argumentaatio on hyvin tunnettu, mutta länsimaiset yhteistyökumppanit eivät kuuntele tai ota sitä huomioon. Hän syyttää Natoa joukosta aseellisia konflikteja, jotka ”oikeutetaan humanitäärisillä päämäärillä”, ja jotka ”sabotoivat valtioiden itsemääräämisoikeusperiaatetta”.

²⁷⁶ Putin 27.2.2012.

Venäjällä presidentti johtaa maan ulkopoliittikkaa ja siten hänen linjapuheensa ja muut esiintymisensä ovat yksi tärkeimmistä, ellei tärkein Venäjän strategisen viestinnän kanava. Venäjän perustuslain mukaan presidentti raportoi tilanteesta maassa sekä valtion sisä- ja ulkopoliittikan pääsuunnista vuosittaisissa puheissaan maan kaksikamariselle parlamentille eli liittokokoukselle.

Venäjän strategisen tason viestinnän sisältämän tavoiteasettelun ja ajatusmallin pysyvyyden kannalta on välttämätöntä analysoida maan johdon esiintymisiä vähintään viimeisten viiden vuoden ajalta.

Puhe liittokokoukselle 12.12.2012²⁷⁷

Vuonna 2012 Putin valittiin Venäjän presidentiksi kolmannen kerran. Puheessaan presidentti tiivisti ennen vaaleja artikkelisarjan muodossa julkaistun ohjelmansa keskeisiä ajatuksia, jotka siirtyivät myöhemmin erilaisiin strategisen suunnittelun dokumentteihin, kuten esimerkiksi ulkopoliittiseen konseptiin. Hän varoitti kiristyvistä resurssikilpailusta, globaalin kehityksen epätasaisuudesta sekä uusista taloudellisista, geopoliittisista ja etnisistä konflikteista maailmassa. Putinin mukaan maailman muuttuminen moninapaiseksi tuo mukanaan niin riskejä kuin mahdollisuuksia.

Presidentti kiinnitti erityistä huomiota yhteiskunnan moraaliseen tilaan ja puhui ensimmäistä kertaa niin sanottujen hengellisten siteiden tärkeydestä, kuten armo, myötätunto ja keskinäinen tuki. Presidentti siteerasi venäläistä historioitsijaa ja ”uus-euraasialaisuuden isää” Lev Gumiljovia itsenäisyydestä ja suvereniteetista sekä kirjailija Aleksandr Solženitsynin ajatuksia isänmaallisuudesta. Juuri isänmaallisuudessa Putin kertoi näkevänsä politiikkansa yhdistävän perustan. Ulkopoliitikassa presidentti asetti tehtäväkseen ei ainoastaan säilyttää vaan moninkertaistaa maan geopoliittinen merkitys. Hänen mukaansa se tarkoittaa osallistumista kollektiiviseen diplomaattiseen toimintaan kansainvälisellä areenalla, mutta myös maan sotilaallisen mahdin ylläpitämistä Venäjän turvallisuuden ja itsenäisyyden takeena. ”Maailmassa tapahtuvien risti-riitaisten prosessien taustalla kansakunnan etu vaati meiltä päättäväistä toimintaa”, Putin sanoi.

Presidentti teki monia historiallisia viittauksia ja korosti venäläisen kulttuurin merkitystä, joka on vaikuttanut koko maailman sivilisaation kehitykseen. Hän korosti Venäjän humanitaarisen, kulttuurisen ja informatiivisen läsnäolon lisäämisen merkitystä, kuten esimerkiksi venäjänkielisten koulujen tukemisen tärkeyttä ulkomailla.

²⁷⁷ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 12.12.2012.

Osa asiantuntijoista koki puheen sanoman ideologiseksi tai yritykseksi palauttaa ideologia politiikkaan. Venäjän Ykköskanavan suosittu juontaja ja politologi Mihail Leontjev, josta vuoden kuluttua tuli valtion öljy-yhtiö Rosneftin lehdistösihteeri ja varajohtaja, kommentoi puhetta kolumnissaan ”Putinin ideologia on suvereniteetin ideologia” toteamalla, että halusipa presidentti sitä tai ei, suvereniteetin ideologia on imperiumin ideologia ja sillä on imperiumin identiteetti, sillä mitään muuta todellista suvereniteettia nykymaailmassa ei voi olla.²⁷⁸

Perinteisesti presidentti puhui myös venäläisen demokratian omalaatuisuudesta. Putinin mukaan venäläinen demokratia on nimenomaan venäläisen kansan valtaa, jolla on omat perinteet. Se ei ole ulkopuolelta asetettujen normien täytäntöönpanoa. Yksi Venäjälle ominaisista piirteistä on Putinin mukaan vahvan valtion traditio. Puhuessaan poliittisen kilpailun kehityksestä hän luetteli venäläisen poliittisen järjestelmän eräänlaisia sääntöjä tai ”punaisia linjoja”, joita ei saa ylittää: 1) Venäjän yhtenäisyys, koskemattomuus ja suvereniteetti ovat ehdottomia. Kaikki separatismien tai nationalismien ilmentymät ovat täysin poissuljettuja poliittiselta asialistalta; 2) Suora tai epäsuora puuttuminen Venäjän sisäiseen poliittiseen prosessiin on mahdotonta hyväksyä. Ulkomailta rahaa tai tukea saava henkilö ajaa muiden intressejä, eikä voi olla poliitikko Venäjällä; 3) Rikollisuudelle ei ole paikkaa politiikassa; 4) Sivistynyt vuoropuhelu on mahdollista vain niiden poliittisten voimien kanssa, jotka esittävät, perustelevat ja muotoilevat vaatimuksiaan sivistyneellä tavalla, ja puolustavat niitä lain puitteissa. Poliittisen järjestelmän muutos ja modernisointi ovat luonnollinen ja tarpeellinen prosessi, mutta järjestelmän muuttamista valtion hajoamisen hinnalla ei voida hyväksyä – koko Venäjä historia on tästä oivallinen esimerkki; 5) Valtion on pyrittävä varmistamaan kaikkien poliittisten puolueiden tasapuolinen pääsy tiedotusvälineisiin, vaikka se olisi vaikeaa toteuttaa.

Presidentin mukaan tiedotusvälineiden rooli on suuri, ja vaikka mediat työskentelevät markkinaolosuhteissa, ne eivät saisi kaupata informaationsa objektivisuutta, vaan niiden työtä pitäisi ohjata koko yhteiskunnan etu ja korkeat moraaliset periaatteet.

Vaikka vuonna 2012 Venäjällä ei vielä puhuttu pakotteista, tuonnin korvaamisesta tai elintarviketuonnin rajoittamisesta, yksi Putinin keskeisistä puheessa esitetyistä tavoitteista oli riippumattomuuden varmistaminen peruselintarvikkeissa ja Venäjän muuttuminen elintarvikkeiden suurimmaksi vientimaaksi. Lisäksi Putin vaati muun muassa virkamiesten ja poliitikkojen ulkomailla sijaitsevan omaisuuden, pankkitilien ja arvopa-

²⁷⁸ Leontjev 2012.

perien omistusoikeuden rajoittamista. Lisäksi tulevaisuuden kannalta merkittävä linjaus oli Venäjän huomion kääntäminen itään. ”21. vuosisadalla Venäjän kehityksen vektori on idässä”, Putin sanoi.

Puhe liittokokoukselle 12.12.2013 ja puhe Valdai-klubin kokouksessa 19.9.2013²⁷⁹

Suurin osa vuoden 2013 puheesta liittokokoukselle oli omistettu sisäpolitiikalle. Putin nosti talouspolitiikan prioriteetiksi kamppailun veronkiertoa vastaan sekä puhui muun muassa seuraavista teemoista: paikallishallinnon uudistaminen, julkinen valvonta, pankkivalvonta, koulutus ja työperäinen maahanmuutto. Hän korosti, että sekä valtion että yksityisen sektorin varoja pitäisi ohjata strategisten päämäärien saavuttamiseen, kuten esimerkiksi Siperian ja Kaukoidän kehitykseen, mikä on Venäjän kansallinen prioriteetti koko 21. vuosisadalle. ”Venäjän kääntyminen Tyynelle valtamerelle ja itäisten alueiden kehitys ei ainoastaan avaa meille uusia mahdollisuuksia taloudessa, vaan myös tarjoaa uusia työkaluja aktiivisen ulkopolitiikan harjoittamiseksi”, Putin sanoi.

Edellisvuosien tapaan Putin jatkoi maailman ristiriitaista kehitystä koskevia pohdintojaan. Sotilaspoliittisen ja taloudellisen kilpailun kiristymisen lisäksi vuonna 2013 Putin nosti esille myös informaatiokamppailun kiristymisen. Valitsevissa olosuhteissa Venäjän historiallinen vastuu on hänen mukaansa kasvanut ei pelkästään globaalin ja alueellisen vakauden takaajana, vaan myös valtiona, joka ”johdonmukaisesti puolustaa omia arvoja koskevia lähestymistapoja”.

Juuri arvoihin liittyvä pohdinta voidaan nostaa tämän puheen keskeiseksi sisällöksi ja vuosi 2013 rajaksi, jolloin Kreml alkoi asemoida Venäjää perinteisten konservatiivisten arvojen suojelijaksi ja viimeiseksi linnakkeeksi Euroopassa.

”Tänä päivänä monessa maassa arvioidaan uudestaan moraaliset ja siveelliset normit, pyyhitään pois kansalliset perinteet sekä kansojen ja kulttuurien erot. [...] Tällainen perinteisten arvojen tuhoaminen ”ylhäältä”, johtaa kielteisiin seurauksiin yhteiskunnille, ja on pohjimmiltaan epädemokraattista, koska se perustuu abstrakteihin ideoihin ja on vastoin kansan enemmistön tahtoa. [...] Tiedämme, että yhä enemmän ihmisiä maailmassa tukee meidän kantaamme perinteisten arvojen, kuten perinteisten perhearvojen, henkisten arvojen ja humanismin suojaamisessa”, Putin totesi.

²⁷⁹ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 12.12.2013 ja puhe Valdai-klubin vuosikokouksessa 19.9.2013; Valdai-klubi on vuonna 2004 perustettu Kremlin lähellä oleva kansainvälisten kysymysten keskustelufoorumi, johon vuosittain kutsutaan tutkijoita ja poliitikkoja sekä Venäjältä että ulkomailta.

Putin puhui samasta asiasta kärjekkäämmin kolme kuukautta aikaisemmin järjestetyssä Valdai-klubin foorumissa: ”Vielä yksi Venäjän identiteetin haaste liittyy tapahtumiin maailmalla. Siinä on sekä ulkopoliittisia että moraalisia piirteitä. Näemme, kuinka monet euroatlanttiset valtiot lähtivät luopumaan omista juuristaan, myös kristillisistä arvoista, jotka ovat muodostaneet länsimaisen sivilisaation perustan. Moraaliset periaatteet ja kaikenlainen kansallinen, uskonnollinen, kulttuurinen ja jopa sukupuolinen identiteetti kielletään. Harjoitetaan sellaista politiikkaa, jossa samalla tasolla ovat monilapsinen perhe ja samaa sukupuolta olevien kumppanuus, usko Jumalaan ja usko Saatanaan. Putinin mielestä tätä mallia yritetään tyrkyttää aggressiivisesti kaikille ympäri maailmaa. Hän on vakuuttunut, että se on polku rappeutumiseen – syvään demografiseen ja moraaliseen kriisiin.

Puhe Krimin liittämisestä Venäjään 18.3.2014²⁸⁰

Tiistaina 18. maaliskuuta 2014 Venäjän presidentti Putin piti ylimääräisen puheen Venäjän liittokokoukselle, jossa hän ilmoitti kahden uuden itsehallinnollisen osan eli liittovaltiosubjektin – Krimin tasavallan ja Sevastopolin kaupungin – liittymisestä Venäjän Krimillä pidetyn kansanäänestyksen tuloksen nojalla.

Putin perusteli Venäjän päätöstä puuttua Ukrainaan kriisiin ja Krimin tilanteeseen yhteisellä historialla, alueen luovutuksen historiallisella epäoikeudenmukaisuudella ja laittomuudella, Ukrainan vallankumouksen seurauksena syntyneellä levottomuudella, Naton aggressiivisella laajentumisella itään ja Venäjän kansainvälisen oikeuden tukinnalla sekä Krimin asukkaiden ylivoimaisen enemmistön tahdolla. Putin vertasi Krimin irtautumista Ukrainasta Kosovoon. Hänen mukaansa Krimin viranomaiset ovat tukeutuneet Kosovon ennakkotapaukseen, jonka Venäjän länsikumppanit ovat itse luoneet tilanteessa, joka oli täysin Krimin tilannetta vastaava.

Venäjän presidentti korosti, että Kosovon irtautuminen Serbiasta osoitti, että minkäänlaista maan keskushallinnon suostumusta yksipuoliseen itsenäisyysjulistukseen ei tarvita. Putin viittasi kansainvälisen oikeuden YK:n peruskirjan 1. artiklan 2. kohdan nojalla tehtyyn päätökseen. Hänen mukaansa ”turvallisuusneuvoston käytännöstä ei ole johdettavissa minkäänlaista yleistä kieltoa yksipuoliselle itsenäisyysjulistamiselle. Yleinen kansainvälinen oikeus ei sisällä mitään sovellettavaa kieltoa itsenäisyyden julistamiselle.” Toinen asiakirja, jota Putin lainasi oli Yhdysvaltojen YK:n Kansainväliselle oikeudelle Kosovo-kuulemisten yhteydessä 17. huhtikuuta 2009 esittämä kirjallinen

²⁸⁰ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle Krimin ja Sevastopolin liittämisestä Venäjään 18.3.2014.

muistio, jossa Putinin mukaan todetaan, että itsenäisyysjulistukset saattavat olla sisäisen lainsäädännön vastaisia, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kansainvälistä oikeutta olisi rikottu.

- *”Itse kirjoittivat, toittivat koko maailmalle, taivuttivat kaikkia ja nyt sitten paheksuvat. Miksi? Krimiläisten toimet ovat tarkassa sopusoinnussa mainitun ohjeen kanssa. Kuitenkin jostain syystä se, mikä on sallittua Kosovon alueille, joihin suhtaudumme kunnioittaen, onkin kielletty Krimin venäläisiltä, ukrainalaisilta ja tataareilta. Jälleen kerran: miksi?”* Putin kysyi.

Tuki presidentille on ollut Krimiä koskevassa päätöksessä vahva. Venäläiset poliitikot pitivät presidentin päätöstä oikeana ja historiallisena. Venäjän parlamentin äänestyksessä Krimin ja Sevastopolin ”liittymisestä” Venäjään vain yksi kansanedustaja äänesti vastaan.²⁸¹

Aivan kuten vuonna 2007 myös tässä puheessa Putin kritisoi kansainvälisen järjestelmän tilaa, kaksoisstandardeja ja kansainvälisen oikeuden valikoivaa tulkintaa ja soveltamista. Hänen mukaansa kaksinaapaisen maailmanjärjestyksen katoamisen jälkeen maapallolla ei ole enää ollut vakautta ja avainasemassa olevat kansainväliset institutiot eivät ole vahvistuneet, vaan taantuneet. Putin korosti, että länsimaat Yhdysvaltain johdolla ovat useassa tapauksessa tukeutuneet käytännön politiikassaan kansainvälisen oikeuden sijaan vahvemman oikeuteen. Krimiä koskevassa kiistassa ne menivät Putinin mielestä liian pitkälle – menettäen poliittisen vaistonsa ja kohtuullisuuden tajuja:

- *”He ovat alkaneet uskoa omaan valittuuteensa ja ainutlaatuisuuteensa – siihen, että heille on sallittua ratkaista maailman kohtaloita ja että vain he voivat olla aina oikeassa. He toimivat, miten haluavat: käyttävät eri paikoissa voimaa suvereenieja valtioita vastaan sekä rakentavat koalitioita periaatteella ”joka ei ole meidän kanssamme, on meitä vastaan”. Luodakseen aggressiolleen laillisuuden verhon he puristavat kansainvälisiltä järjestöiltä itselleen mieluisia julkilausumia, ja mikäli tämä ei jostain syystä onnistu, he yksinkertaisesti sivuuttavat niin YK:n turvallisuusneuvoston kuin koko YK:n”,* Putin sanoi.

Putin uskoo, että niin sanonut värvävalankumoukset entisen Neuvostoliiton alueella ovat olleet ulkoa ohjattuja ja suunniteltuja sekä Venäjää ja euraasialaista integraatiota vastaan suunnattuja. Puheessaan Putin jälleen kerran ilmaisi pettymyksensä ja loukkaantumisensa tapauksiin, joissa länsimaat eivät Venäjän näkökulmasta pitäneet

²⁸¹ Kommersant 20.3.2014.

kiinni antamistaan lupauksista. Hänen mukaansa Venäjä on vilpittömästi pyrkinyt vuoropuheluun ja yhteistyöhön länsimaisten kollegojen kanssa, mutta Venäjää on kerta toisensa jälkeen petetty.

Tämän tutkimushankkeen aikana käytyjen keskustelujen perustella tämä loukkaantumisen tunne on ominaista suurimmalle osalle Venäjän johdossa ja eliitissä.²⁸²

Lopuksi Putin tähdensi uudelleen kantansa Naton laajentumisesta itään ja sen sotilaallisen infrastruktuurin sijoittamisesta Venäjän rajoille. Hänen mukaansa, mikäli Krim ei olisi ”liittynyt” takaisin Venäjään, venäläisen sotilaskunnian kaupunkiin, Sevastopoliin olisi pian ilmestynyt Naton sotalaivasto, josta olisi muodostunut konkreettinen uhka koko Etelä-Venäjälle. Presidentti korosti kuitenkin, että Venäjä ei ”suinkaan vastusta yhteistyötä Naton kanssa”, vaan vastustaa sitä, että sotilasliitto toimii isännän ottein Venäjän rajojen vieressä taikka Venäjän historiallisilla alueilla.

Puhe liittokokoukselle 4.12.2014²⁸³

Vuoden 2014 joulukuussa Putin puhui liittokokoukselle toisen kerran. Venäjän lehdistö odotti puheelta muun muassa joitakin konkreettisia ehdotuksia talouskriisin ratkaisemiseksi, mutta presidentti päätti keskittyä ulkopoliittikkaan, filosofiseen pohdintaan Venäjän roolista maailman historiassa sekä Krimin pyhästä merkityksestä. Presidentti lupasi jäädyttää verotuksen tason neljän vuoden ajaksi sekä panna kuriin valuuttakeinottelijat, joiden toiminta on hänen mukaansa vaikuttanut negatiivisesti ruplan kurssin kehitykseen. Lisäksi hän lupasi ”täydellisen armahduksen” Venäjälle palaavalle pääomalle. Hän antoi takeet siitä, että viranomaiset eivät tule kysymään rahan alkuperästä, kun se palautetaan takaisin muun muassa veroparatiiseista Venäjän talouteen.

Puheensa ensimmäisellä puoliskolla Putin puhui perinteisesti politiikasta. Tosin viime vuosiin verrattuna maan sisäpolitiikalle ei jäänyt Ukrainan tapahtumien ja kiristyneen geopoliittisen tilanteen vuoksi juurikaan tilaa. Puhuessaan Krimin liittämisestä Venäjään presidentti käytti vahvoja ja emotionaalisia termejä sekä paljon vertauksia. Hänen mukaansa ”Krimillä tai vanhalla Taurien Khersonessoksella sekä Sevastopolilla on valtava sivistyksellinen ja sakraali merkitys Venäjälle, samalla tavalla kuin Tempelivuorella Jerusalemissa on niille, jotka tunnustavat islamia tai juutalaisuutta”.

Putin moitti länsimaita Ukrainan sisäpolitiittisen tilanteen kiristymisestä sekä Venäjän vastaisista talouspakotteista, joita hän vertasi kylmän sodan patoamispolitiikkaan. Putinin mielestä Ukrainan kriisi on ollut lännen tekosyy hidastaa Venäjän kehitystä, ja

²⁸² Asiantuntijahaastattelut.

²⁸³ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 4.12.2014.

tarvittaessa länsi olisi keksinyt jonkun toisen perustelun. ”Puhuminen Venäjän kanssa voiman kielellä on järjetöntä”, tähdensi presidentti. Hän korosti myös, että nykyään monelle Euroopan valtiolle kansallinen ylpeys on kauan sitten unohdettu käsite ja että suvereniteetti on liian suuri ylellisyys, mutta Venäjän kannalta todellinen valtiollinen suvereniteetti on ehdoton olemassaolon edellytys. Puhuessaan suvereniteetista presidentti korosti Yhdysvaltain suhteettoman suurta vaikutusta länsimaisiin kumppaneihin ja epäili, että useassa tapauksessa on helpompaa ja tehokkaampaa keskustella suoraan yhdysvaltalaisen suojelijoiden ja tukijoiden kanssa kuin joidenkin valtioiden hallitusten kanssa.

Putin antoi ymmärtää, että Venäjä suhtautuu pakotteisiin ja muihin ulkoisiin rajoitteisiin kannustimena tehostaa ja nopeuttaa jo aiemmin asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Kuten useasti aiemmin Putin puhui myös tuonnin korvaamisen tarpeellisuudesta, varsinkin heikon ruplan takia, sekä Venäjältä veroparatiiseihin pakenevan pääoman palauttamisen tärkeydestä.

Putinin mukaan Venäjä ei missään olosuhteissa aio katkaista suhteita Eurooppaan tai Yhdysvaltoihin, eikä koskaan lähde eristäytymisen, muukalaisvihan, epäluuloisuuden tai vihollisten etsimisen tielle. ”Maa on avoin muulle maailmalle, yhteistyölle, ulkomailaisille investoinneille sekä yhteisten projektien toteuttamiselle”, hän sanoi. Lisäksi Putin kannusti valtioita vahvistamaan kansainvälisen oikeuden asemaa, eikä taivuttaa sitä omien tilapäisten intressien mukaan, sillä vain kansainväliset normit voivat suojata maailmaa verisiltä konflikteilta.

Lopuksi Putin lupasi, että Venäjä aikoo puolustaa maailman monimuotoisuutta, perinteisiä arvoja, vakautta ja Venäjän laillisia intressejä.

Puhe liittokokoukselle 3.12.2015²⁸⁴

Vuonna 2015 presidentti piti vuosittaisen kansankunnan tilaa käsittelevän puheensa Venäjän liittokokoukselle 3. joulukuuta. Ennakko-odotuksista huolimatta ulkopoliittikaa ja Venäjän sotatoimia Syyriassa käsittelevä osuus oli lyhyt, eikä Putin maininnut sanallakaan Ukrainaa toisin kuin vuosi aikaisemmin. Vastaavasti puheessa ei ollut mitään konkreettisia ehdotuksia talouskriisin ratkaisemiseksi tai kiristyneen geopoliittisen tilanteen rauhoittamiseksi ja jännitteiden lieventämiseksi.

Presidentin puhe alkoi hiljaisella hetkellä Syyriassa menehtyneiden venäläisten sotilaiden muistoksi. Putin kiitti venäläisiä sotilaita, jotka taistelevat kansainvälistä terrorismia vastaan ja korosti, että terrorismin uhka on kasvussa. Putinin mukaan Venäjältä

²⁸⁴ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 3.12.2015.

meni 10 vuotta katkaista rikollisten selkäranka ja ajaa lähes kaikki terroristit pois maasta. Nyt Venäjän täytyy kohdata ja tuhota terroristit myös kaukana omista rajoista eli siellä, missä he keräävät rahaa, aseita ja voimia. Lisäksi Putin korosti yhteisen YK:n alaisuudessa toimivan kansainvälisen terrorismin vastaisen liittoutuman luomisen merkitystä.

Poikkeuksellisen kovasanainen Venäjän presidentti oli ainoastaan kommentoidessaan Turkin johdon päätöstä pudottaa Venäjän ilmavoimien Su-24 -rynnäkkökone marraskuun lopulla. Putin syytti Turkia Syyriassa sotivien terroristien taloudellisesta avustamisesta ja totesi, ettei ymmärrä Turkin päätöstä kiristää maiden välisiä suhteita. Presidentin mukaan Venäjä toimii vastuullisesti eikä aio ”kalistella aseilla”, ja että ”Turkin johto tulee vielä katumaan tekoaan”.

Puhe liittokokoukselle 1.12.2016²⁸⁵

Vuoden 2016 puheen sävy ja sisältö olivat edellisiin vuosiin verrattuna huomattavasti rauhallisempi. Putin ei juurikaan puhunut ulkopoliitikasta, sotatoimista Syyriassa tai Ukrainasta, vaan keskittyi Venäjän sisäisiin asioihin ja talouteen. Hän vakuutti, että Venäjä ei halua vastakkainasettelua kenenkään kanssa ja että toisin kuin monet ulkomaiset kollegat, jotka näkevät Venäjän vastustajana, Venäjä ei etsi vihollisia, vaan tarvitsee ystäviä. ”Venäjä haluaa hyvántahtoista ja tasa-arvoista vuoropuhelua, joka vahvistaisi oikeudenmukaisuuden ja keskinäisen kunnioituksen periaatteita kansainvälisissä asioissa ja on valmis vakavaan keskusteluun kestävän kansainvälisten suhteiden järjestelmän rakentamiseksi 21. vuosisadalla.” Presidentti kiisti kaikki epäilyt Venäjän osallisuudesta muiden valtioiden vaaleihin puuttumiseen ja kutsui puheita Venäjän aggressiosta ja propagandasta myyteiksi.

Presidentti tähdensi, että Venäjän ulkopoliitikan prioriteetti on Euraasia-yhteistyössä. Hän kiitti Venäjän ja Kiinan tasavertaisuuteen perustuvaa yhteistyötä, korosti suhteiden merkitystä muun muassa Intian ja Japanin kanssa sekä ilmoitti tahtovansa normalisoida suhteet Yhdysvaltojen uuden hallinnon kanssa. ”On yhdistettävä voimat Yhdysvaltojen kanssa taistelussa todellista eikä keksittyä – uhkaa eli kansainvälistä terrorismia vastaan”, Putin sanoi.

Yllättävän vähälle jääneen kansainvälisen politiikan ohella presidentti puhui muun muassa terveydenhuollosta, koulutuksesta, infrastruktuurista, kansalaisjärjestöistä, kamppailusta korruptiota vastaan, tulevista vaaleista sekä vuoden 1917 vallankumouksen merkityksestä. Puheen keskeinen teema oli kuitenkin talous. Hän korosti,

²⁸⁵ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 1.12.2016.

että Venäjän talouden hidastuminen on johtunut ennen kaikkea maan sisäisistä ongelmista – eikä kaksi vuotta aikaisemmin länsimaiden käyttöön ottamista talouspakotteista.

Vuoden 2012 puheessa liittokokoukselle Putin ilmoitti, että Venäjän vakaa kehitys edellyttää 5–6 prosentin talouskasvua seuraavan vuosikymmenen aikana. Kuitenkin jo seuraavana vuonna 2013 maan talous hidastui merkittävästi ja vuonna 2014 painui miinukselle. Vuonna 2016 presidentin vaatimukset olivat huomattavasti vaatimattomampia, mutta silti monen talousasiantuntijan mielestä edelleen liian kunniahimoisia. Putinin mukaan Venäjän hallinnon tavoitteena on maailmantalouden keskimääräistä kasvua nopeampi kehitys vuosikymmenen vaihteessa.

Presidentin esiintymistä voitaisiin kuvata maltilliseksi ja rakentavaksi, ja se pyrki ulkopolitiikan mahdolliseen normalisoimiseen.

Puhe liittokokoukselle 1.3.2018²⁸⁶

Vuonna 2017 perinteisesti joulukuussa pidetty linjapuhe siirrettiin vuoden 2018 maaliskuun alkuun. Putin piti puheen vain kaksi ja puoli viikkoa ennen presidentinvaaleja, jotka hän voitti vakuuttavasti presidentinhallinnon käsikirjoituksen mukaisesti. Ennen vaaleja asetetut tavoitteet – yli 70 prosenttia äänistä 70 prosentin äänestysaktiivisuudella – saavutettiin lähes täysimääräisesti. Hän sai yli 56 miljoonaa ääntä, mikä on maan nykyhistorian uusi ennätys.

Vaaleissa Putinilla ei ollut selkeätä ohjelmaa, eikä hän perinteisesti osallistunut vaaliväittelyihin, joten poikkeuksellisen pitkä puhe liittokokoukselle oli *de facto* hänen vaalipuheensa.

Kaksituntisen puheen ensimmäinen puolisko käsitteli Venäjän sisäisiä ongelmia. Presidentin mukaan vakavin uhka Venäjälle on maan jääminen jälkeen kehityksestä ja valtionjohdon tärkein prioriteetti on kansalaisten hyvinvointi.

Puheen toinen puolisko keskittyi uusien ydinase- ja ylääänisejärjestelmien esittelyyn. Tämän tyylistä audiovisuaalista viestintää Kreml ei ole aiemmin vastaavissa tilaisuuksissa hyödyntänyt.

Uusien aseiden kehitystyötä Putin perusteli strategisen tasapainon ylläpitämisellä maailmassa sen jälkeen, kun Yhdysvallat päätti yksipuolisesti vetäytyä keskimatkan ohjuksia rajoittavasta INF-sopimuksesta sekä jatkaa ohjustentorjuntajärjestelmiensä

²⁸⁶ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 1.3.2018.

kehittämistä. Presidentin mukaan uusi ase ”iskee kuin meteoriitti” ja pystyy murskaamaan kaikki ohjuskilvet. ”Emme ole pitäneet salassa suunnitelmiamme, vaan olemme puhuneet niistä avoimesti rohkaistaksemme kumppaneitamme neuvottelemaan”.

Lisäksi Putin korosti, että mitä tahansa ydinaseiden käyttöä Venäjää tai sen liittolaisia vastaan tulkitaan Venäjään kohdistuvana hyökkäyksenä ja siihen vastataan välittömästi. Hän viittasi Venäjän sotilasdoktriiniin, jonka mukaan Venäjällä on oikeus käyttää ydinaseita tai muita joukkotuhoaseita vain silloin, kun Venäjän tai sen liittolaisten olemassaolo on uhattuna niihin kohdistuvan hyökkäyksen seurauksena.

Uusien aseiden esittelyn lisäksi Putin raportoi Venäjän kasvaneen sotilasmahdin ja asearsenaalin potentiaalista, joka testattiin onnistuneesti Syyrian operaation aikana. Hän korosti erityisesti, että Venäjän kasvava sotilaallinen voima ei uhkaa ketään, sillä Venäjällä ei ole, eikä koskaan ole ollut, suunnitelmia käyttää sitä aggressiivisiin tarkoituksiin. Ohjustentorjuntajärjestelmän käyttöönoton tai Naton sotilaallisen infrastruktuurin lähestymisen Venäjän rajoille Putin tulkitsee Venäjälle vihamieliseksi teoksi.

Kuten monesti aiemmin, ja kaikissa virallisissa strategisen suunnittelun dokumenteissa, Putin korosti YK:n ”horjumatonta avainroolia” kansainvälisissä suhteissa ja totesi Venäjän olevan kiinnostunut tavanomaisista, rakentavista suhteista Yhdysvaltojen ja Euroopan unionin kanssa.

Puhe liittokokoukselle 20.2.2019²⁸⁷

Vuoden 2019 linjapuhe keskittyi lähes täysin Venäjän sisäisiin asioihin ja talouteen. Ulkopoliittikkaa ja kansainvälisiä suhteita käsittelevässä osuudessa Putin lausui ikään kuin ohjeeksi, että suhteiden luominen Venäjän kanssa tarkoittaa yhteisten ratkaisujen löytämistä vaikeimpiinkin kysymyksiin, eikä omien ehtojen sanelemista. Hänen mukaansa Venäjän ulkopoliittikan prioriteetit ovat täysin läpinäkyviä ja niitä ovat: 1) luottamuksen lisääminen; 2) taistelu koko maailmalle yhteisiä uhkia vastaan; 3) taloudellisen, kaupallisen, tieteellisen, kulttuurisen, teknologisen yhteistyön laajentaminen; 4) ihmisten välisen vuorovaikutuksen esteiden poistaminen. Näihin prioriteetteihin pohjautuu Venäjän työ YK:ssa, IVY:ssä, G20:ssa, BRICS-maiden yhteistyössä sekä Shanghain yhteistyöjärjestössä.

Putin oli närkästynyt siitä, että Venäjän laillisia intressejä jätetään hänen mielestään huomioimatta, erilaisia Venäjän-vastaisia toimia järjestetään säännöllisesti, mutta täysin aiheettomasti samalla, kun uudet pakotteet ovat laittomia kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Putinin mukaan Yhdysvallat on horjuttanut vuosikymmeniä rakennettua

²⁸⁷ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 20.2.2019.

kansainvälisen turvallisuuden oikeusperustaa, mutta syystä tai toisesta juuri Venäjää sanotaan miltei Yhdysvaltain ykköshäksi.

Putin syytti Yhdysvaltoja INF-sopimuksen rikkomisesta vetoamalla sopimustekstiin. Yhdysvallat rikkoo Venäjän mielestä sopimusta asettamalla ohjuspuolustusjärjestelmiä Puolaan ja Romaniaan. Jos Yhdysvallat tuo Eurooppaan risteilyohjuksia, se on uhka Venäjää vastaan ja siihen on vastattava, Putin sanoi. Tilanteen vaatiessa Venäjä valmistautuu symmetriseen ja asymmetriseen vastaukseen.

Edellisvuoden tapaan Putin kertoi myös puolustusteollisuuden uusista saavutuksista, mutta tällä kertaa lyhyesti. Hän korosti, että Venäjä tarvitsee rauhaa, kestäväää ja pitkäaikaista kehitystä varten. Puolustuspotentiaalin kehityksen tavoitteena on muiden tahojen sotilaallisen painostuksen poissulkeminen, sillä tärkeimpänä päämääränä on omaan identiteettiin, vuosisatojen perinteisiin, monikansallisen väestön kulttuuriin ja arvoihin perustuvan Venäjän sivilisaation säilyttäminen.

Puhe liittokokoukselle 15.1.2020²⁸⁸

Vuoden 2020 puhe liittokokoukselle oli selvästi Venäjän sisäisiin kysymyksiin keskittynyt. Demografian ja köyhyyden poistamisen ohella puheen ydin oli hallintojärjestelmän kehittämisessä. Putin aloitti puheensa viittaamalla yleisesti muutoksen tarpeeseen.

Putin käynnisti prosessin, joka ennakoi vallanvaihtoa ja merkittäväällä tavalla muuttaa valtionhallintoa Venäjällä. Muutos heijastuu koko valtarakenteeseen, niin lainsäädäntövaltaan, tuomiovaltaan kuin toimeenpanovaltaan. Keskeisimpänä muutoksena Putin esitti ajatuksen maan parlamentin vaikutusvallan lisäämisestä ja muun muassa hallituksen nimittämisoikeuden siirtämisestä presidentiltä parlamentille.

Näin Venäjä on ottamassa varovaisen askeleen kohti parlamentarismia, mutta pysyy silti presidenttikeskeisenä maana. Putin korosti, että uudessa järjestelmässä presidentillä säilyy oikeus määrittää hallituksen toimintalinja ja erottaa ministereitä. Valtaelinten tasapainoa, mukaan lukien tuomiovalta, kuitenkin selkeästi säädetään. Esi-merkiksi federaationeuvoston merkitys suhteessa oikeuslaitokseen kasvaa.

²⁸⁸ Paitsi toisin mainittaessa presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 15.1.2020.

Valtioneuvostosta, joka on tällä hetkellä neuvoa-antava elin ja johon kuuluvat mm. Venäjän parlamentin kummankin kamarin puhemiehet, presidentin edustajat federaatiopiireissä ja kuvernöörit, ollaan tekemässä jotakin nykyistä merkittävämpää. Sen asema on tarkoitus kirjata perustuslakiin.

Historiallista analogiaa käyttäen valtioneuvostosta voisi tulla Neuvostoliiton keskuskomiteaa muistuttava elin ja turvallisuusneuvosto edustaisi ns. ”politbyroota”.

Putinin halutessa hallintonsa säilyttävän eurooppalaiset kasvot ja vakauden maassa, hänen on joka tapauksessa täytettävä lupauksensa ja jätettävä virkansa perustuslain mukaisessa järjestyksessä presidentinvaalikauden lopussa. Puheessaan Putin ilmaisi olevansa yhtä mieltä sen kanssa, että kahden kauden jälkeen presidentin tulisi vaihtua.

Samanaikaisesti perustuslakiin on tarkoitus kirjata, että Venäjän perustuslaki on kansainvälisen lainsäädännön yläpuolella, mikä mahdollistaa muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja muiden kansainvälisten organisaatioiden päätösten si-
vuuttamisen tai laiminlyönnin. Toteutuessaan tämä uudistus muuttaisi Venäjän ja lännen kanssakäymistä hyvin monella alueella taloudesta ihmisoikeuksiin.

Toimenpiteen tarkoituksena on Venäjän presidentin mukaan suojata Venäjän suvereneiteettia ulkopuolelta tulevalta painostukselta. ”Kansainvälisen lainsäädännön ja sopimusten vaatimukset sekä kansainvälisten elinten päätökset voivat toimia Venäjän alueella vain siltä osin, kun ne eivät rajoita ihmisen ja kansalaisen oikeuksia ja vapauksia eivätkä ole ristiriidassa Venäjän perustuslain kanssa”, presidentti totesi.

Ulkomaita sivuavana osana voidaan pitää Putinin viestiä siitä, että Venäjä ei tule sallimaan toisen maailmansodan uutta tulkintaa, jossa Venäjää pidetään Saksan ohella sotaan syyllisenä.

”Meillä on velvollisuus puolustaa totuutta voitosta. Mitä me muuten sanomme lapsillemme, jos valhe, kuin tartuntatauti, leviää ympäri maailmaa? Röyhkeät valheet ja pyrkimykset uudelleen kirjoittaa historiaa, tulee torjua tosiasioilla. Venäjällä tullaan luomaan laaja ja kaikkein täydellisin kokoelma toista maailmansotaa koskevia arkistoasiakirjoja, elokuva- ja valokuvamateriaaleja, jotka ovat saatavilla sekä omille kansalaisille että koko maailmalle. Tällainen työ on velvollisuutemme voittajamaana ja vastuamme tuleville sukupolville”, Putin sanoi

Venäjä on Putinin mukaan palannut kansainväliseen politiikkaan maana, jota ei voida sivuuttaa

5 Kielen ja kulttuurin merkitys

Syyskuussa 2018 järjestettiin Moskovassa konferenssi, jonka tarkoituksena oli tarkastella, miten voitaisiin päästä eroon Yhdysvaltojen ja Venäjän suhteiden umpikujasta ja käynnistää tasapuolinen dialogi maitten välillä.²⁸⁹ Konferenssin päätehtäväksi määritettiin sellaisten poliittisten kysymysten tarkastelu, jotka erottivat Venäjää ja länttä, ja siten etsiä poispääsyä nykyisestä tilanteesta.²⁹⁰

Konferenssissa käydyn keskustelun mukaan yhteisymmärryksen ja samansuuntaisten lähestymistapojen puuttuminen hämmentää ennen kaikkea tarkasteltaessa sekä Yhdysvaltojen että Venäjän suhtautumista ja pyrkimystä tukeutua sääntöihin ja sopimukseen perustuvaan maailmanjärjestykseen. Ottawan yliopiston professorin Paul Robinsonin mukaan yhtenä syynä on se, että mailla on täysin toisistaan poikkeava tulkinta siitä, mitä säännöt ovat ja mihin niillä pyritään. Robinson tulkitsee, että säännöt ovat Venäjän näkökulmasta kaikille samat. Ne kohdistuvat samalla tavoin kaikkiin konfliktiin osapuoliin. Yhdysvalloille ne Robinsonin mukaan ovat asymmetrisiä riippuen siitä, onko kiistan osapuoli arvioitu oikeamieliseksi ja toiminta oikeutetuksi vai ei.²⁹¹

Voidaan todeta, että sekä Venäjä että Yhdysvallat ovat rationaalisia, mutta klassiseen Alasdair MacIntyren²⁹² määrittelyyn perustuen operoivat erilaisten järkipäisyyksien pohjalta.²⁹³ Lopulta kansalliset intressit määrittävät järkipäisyyden. Tämä tulee selvästi esille erilaisessa suhtautumisessa niin Jugoslavian pommituksiin kuin Krimin miehitykseen.

Onko olemassa jokin tapa yhdistää tämä eroavaisuus? Näyttää epätodennäköiseltä, että Yhdysvallat luopuisi markkinaliberaalista logiikastaan ja yhtä epätodennäköiseltä, että Venäjä muuttaisi omaa perinteisempää geopolitiikkaan perustuvaa näkemystään. Ehkäpä sovinnonteko lännen liberaalin lähtökohdan ja Venäjän poliittisen realismin välillä ei ole saavutettavissa. Esimerkiksi Mežujevin mukaan sivilisaatioiden välinen konflikti ei ole väistämätön, mutta eroavaisuudet peruskysymyksissä ja periaatteissa

²⁸⁹ Grenier 15.1.2018.

²⁹⁰ Konferenssi järjestettiin Sosiotaloudellisen ja poliittisen tutkimuksen instituutti -ajatushautomossa. Venäjän puolelta keskusteluihin osallistuivat muun muassa filosofi Boris Mežujev Moskovian valtionyliopistosta, Kansallisen strategian instituutti -ajatushautomon johtaja Mihail Remizov, politiikan tutkijat Leonid Poljakov ja Dmitri Drobnitski sekä tunnettu esseisti Egor Holmogorov.

²⁹¹ Grenier 15.1.2018.

²⁹² Alasdair MacIntyre on brittiläissyntyinen, vuodesta 1970 Yhdysvalloissa asunut filosofi, joka tunnetaan parhaiten työstään moraalifilosofian alalla.

²⁹³ Grenier 15.1.2018.

menevät suhteiden ytimeen. Vain niiden tunnustaminen voi johtaa kilpailutilanteen päättymiseen ja vakaaseen tilanteeseen.²⁹⁴

5.1 Kieli avaa kulttuurin

”Ei tarvitse mennä kauaskaan, kun jo vapauden kaltainen tärkeä peruskäsite, eräissä tilanteissa ”vapaus” sanaa käytettäessä, saa aivan toisenlaisia merkityksiä. Venäjän kielessä se viittaa myös anarkiaan ja kaaokseen.”²⁹⁵

Strategisen viestimisen kannalta oleelliseksi kysymykseksi nousevat kieli, kulttuuri ja viestijän maailmankuva ja identiteetti.

Kieli on viestintäväline ja ajatusten ilmaisuväline. Sillä on tietysti myös muita toimintoja, mutta nämä kaksi ovat tärkeimpiä. Kieli on vahvasti sidoksissa kulttuuriin ja hyvän kielitaidon saavuttaminen edellyttää myös kulttuuriseen ilmaisuun tutustumista. Kulttuurien välinen viestintä hankaloituu, jos emme ymmärrä käännettyissä sanoissa piileviä sävyeroja. Kielen voidaankin sanoa ilmaisevan kansallisia erityispiirteitä, mentaliteettia. Sanoilla voi olla merkityksiä, jotka eivät käännettynä toiselle kielelle välity kuulijalle.²⁹⁶

Voidaan myös sanoa, että emme koskaan näe maailmaa sellaisena kuin se on, vaan sellaisena kuin itse olemme. Kieli on ikkuna maailmaan. Kielellä on ideologinen luonteensa, sillä se ei ole irrallaan ihmisistä, jotka sitä puhuvat ja siihen maailmankuvansa sisällyttävät. Kieli on tapa ajatella ja toimia ja se välttämättä sisältää kulttuurisia, uskonnollisia, ideologisia ja muita ihmisen tietoisuuden elementtejä. Jopa ihmisen tai kansan henkinen ja psykologinen tila heijastuvat käytetyn kielen muotoon ja sisältöön. Nämä maailmankatsomukselliset tai arvoja koskevat tasot eivät kuitenkaan ole tietoisia. Kieli on enemmän instrumentti ja väline – silmälasit, joiden kautta katselemme maailmaa.²⁹⁷

Kielen, identiteetin ja kulttuurierojen välisten suhteiden ymmärtäminen on tärkeää. Kulttuuri ja kieli ovat läheisessä yhteydessä. Kielen keskeinen tekijä on sen suhde

²⁹⁴ Mežujev 2017.

²⁹⁵ Janne Saarikivi Yliopisto-lehdessä 18.2.2015.

²⁹⁶ Väestöliitto, ”Kielen merkityksestä”. <https://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-moni-kulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/kielen_merkityksesta/>.

²⁹⁷ Šipkov 2017.

asioiden merkitykseen. Kieli on etuoikeutettu media, jonka avulla me luomme merkityksiä asioille ja vaihdamme niitä.²⁹⁸

Saksalainen valtiomies, filosofi ja kielitieteilijä Wilhelm von Humboldt totesi aikanaan kielen olevan kansakunnan muodostamisen väline, joka kulttuurin perusteella kuvastaa omintakeista sisäistä ”kansan henkeä”.²⁹⁹

Venäläinen kulttuurintutkija ja kielitieteilijä Ter-Minasova päätyy toteamaan, että ”kieli, ajattelu ja kulttuuri ovat niin sidoksissa toinen toisiinsa, että käytännössä ne muodostavat yhden niin tiiviin kokonaisuuden, että yksikään sen osatekijöistä ei voi toimia itsenäisesti. Kaikki ne toimivat reaali maailmassa, vastustavat sitä, riippuvat siitä ja samanaikaisesti myös rakentavat sitä”.³⁰⁰

Tie reaali maailmasta ymmärryksen kautta sanalliseen ilmaisuun on erilainen eri kansoilla johtuen erilaisesta historiasta, maantieteestä, elämän erikoisuuksista ja myös erilaisesta yhteiskunnallisesta kehityksestä ja tietoisuudesta.³⁰¹

Kommunikointi on tärkeä osa ihmiselämää ja siten myös osa kulttuuria. Korostaen kulttuurin merkitystä monet tutkijat vertaavat kulttuuria suoraan kommunikointiin. Tunnettu amerikkalainen kulttuurien välisen kommunikoinnin tutkija Edward Hall väittää kommunikaation olevan kulttuuria ja päinvastoin.³⁰²

Puhuttaessa kulttuurista voidaan erotella kansallisuuteen liittyviä erityistekijöitä kuten traditiot, tavat ja käytännöt, kullekin maalle ominaiset traditioihin perustuvat elämäntavat ja arkielämä, kansallinen maailmankuva ja sille luonteenomainen ajattelutapa sekä taide. Edellä mainitut tekijät ilmaisevat yhden kulttuurin edustajille ominaisia turvallisuuden olosuhteita. Vieraaseen kulttuuriin törmääminen tuntuu uhkaavalta. Vieraillessa kulttuureihin epäluulolla suhtautuminen kuvastaa tarvetta tuntea oma kulttuurinsa mahdollisimman oikeaksi tai ainoaksi oikeaksi.³⁰³

Jotta ymmärtäisimme Venäjän strategista viestintää, on välttämätöntä tarkastella viestinnän takana olevia tekijöitä kuten kulttuuria ja ajattelutapaa, venäläistä asennoitumista maailmaan sekä viestin tavoiteasettelua ja siihen vaikuttavia syitä.

²⁹⁸ Hall, Stuart 1997, 1–11.

²⁹⁹ Humboldt 1999.

³⁰⁰ Ter-Minasova 2000, 39–41.

³⁰¹ Ter-Minasova 2000, 40.

³⁰² Hall Edward & Hall Mildred 1990.

³⁰³ Guzikova & Fofanova 2015, 108; Sviridova 2015, 25–26.

5.2 Voiko Venäjää ymmärtää järjellä?

Nykyinen Venäjä elää edelleen epävarmuudessa, arvo- ja asennemaailman muutoksen keskellä. Yhtäältä vanhat perinteiset arvot säilyvät ja toisaalta ihmisten tietoisuuteen tulee uusia liberaaleja, länsimaisia arvoja, joista monet eivät edusta väestön enemmistön käsityksiä.

Venäläinen kulttuuri on omanlaisensa ja sen puitteissa on muodostunut lännestä ja idästä erilainen arvojärjestelmä. Sen muodostumiseen ja kehitykseen ovat vaikuttaneet monet niin sisäiset kuin ulkoiset tekijät. Sisäisiä tekijöitä ovat muun muassa kristinusko, ilmasto-olosuhteet ja laaja maa-alue, ja ulkoisia tekijöitä esimerkiksi jatkuva hyökkäysuhan alla oleminen tai ainakin sen kokeminen. Venäläisen kulttuurin arvojärjestelmän ytimeksi muodostuivat sellaiset arvot kuten ahkeruus, suvaitsevaisuus, vapaus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, isänmaallisuus ja perhe.³⁰⁴

Vuosituhanen vaihteessa valtaan tullut liberaaleja näkemyksiä suosinut venäläinen älymystö keskittyi arvoihin, joista monet olivat venäläiselle kulttuurille vieraita, kuten muun muassa valtion roolin minimointi taloudessa, vapaat markkinat, yksityistäminen, ja valinnan vapaus. Länsieurooppalaisten arvojen ja perinteiden istuttaminen Venäjälle ottamatta huomioon Venäjän erityispiirteitä johti lukuisiin lieveilmiöihin. Yhteiskunnan psykologista valmistautumattomuutta dramaattisiin muutoksiin ihmisten mentaliteetin suhteen, heidän erityistä asennettaan työhön ja myös sellaiseen arvoon kuin vapaus ei otettu huomioon.³⁰⁵

Työn mieltäminen ortodoksisen kulttuurin perinteessä eroaa protestanttisesta tulkinnasta.³⁰⁶ Kollektiivisessa työssä kaikkien työpanos oli näkyvässä. Huonoja työntekijöitä ja työtä vieroksuvia moitittiin, ja päinvastoin hyvin työskenteleviä kehoitettiin ja rohkaistiin. Myös vapauden ymmärtäminen on venäläisyydessä hyvin erityistä. Jotkut yhdistävät vapauden yleiseen hallintoon, toiset taas päinvastoin, lisääntyneeseen luonnolliseen epätasa-arvoon. Vapausidea, jossa vapaus nähdään alueena, jolla ”ihminen on vapaa siinä määrin, että kukaan muu henkilö tai ihmisryhmä häiritse hänen toimintansa” näyttää venäläisistä liian idealistiselta. Venäläisille vapaus on aina luonteeltaan suhteellista. Tämä tarkoittaa, että vapaus ei voi olla ehdoton, rajaton ja sitä on väistämättä rajoitettava valtion lainsäädännöllä.³⁰⁷

³⁰⁴ Horina 2016, 16–20.

³⁰⁵ Horina 2016, 20–21.

³⁰⁶ Martseva 2002, 42.

³⁰⁷ Horina 2016, 21–22.

Venäläinen historioitsija Sergei Solovjov totesi aikoinaan, että yksinkertaista ihmistä ei voida humalluttaa vapaudella. ”Tavallinen ihminen on aina sitoutunut tasa-arvoon eikä vapauteen, koska vapaus on käsitteenä abstraktimpi kuin tasa-arvo.”³⁰⁸

Isänmaallisuudella on venäläisessä kulttuurissa oma erityinen paikkansa. Venäjä oli sodassa 334 vuotta maan mongolivallasta asteittaiseen vapauttamiseen johtaneesta Kulikovon taistelusta ensimmäisen maailmansodan loppuun. Puolet 1900-luvusta kuului kuumien ja kylmien sotien olosuhteissa. Rakkauden herättäminen synnyinmaata kohtaan ja valmius puolustaa sitä on ollut valtion ja yhteiskunnan ensisijainen tavoite. Myös Venäjän presidentti Vladimir Putin on viime vuosina kääntynyt jatkuvasti isänmaallisuuden puoleen.³⁰⁹

Tavallinen, ”keskimääräinen” ihminen nyky-Venäjällä näyttäytyy arvosuuntautumisen mukaan ensisijaisesti ideologiasta vapaana pragmaattikkona. Länsimaisen yhteiskunnan perusarvot vakiintuvat aktiivisesti pääasiassa eliitin muodostavien ryhmien edustajiin. Perinteisten, venäläisten arvojen kannattajia on huomattava osa (1/3–1/2) Venäjän väestöstä. Monien ”perinteisten venäläisten arvojen” kannattajien mielessä yhdistyvät sekä venäläinen yhteisöllisyys, vapaa tahto ja usko Jumalaan, että neuvostoajan kollektivismi, innostus ja tasa-arvo. Joitakin arvoja, esimerkiksi kärsivällisyys, vieraanvaraisuus tai valtion etujen etusija yksilön etuihin nähden, on yleensä vaikea määritellä yksiselitteisesti vain perinteisiksi venäläisiksi tai vain neuvostoajan arvoiksi. Lisäksi eräs keskeisimmistä arvoista venäläisessä yhteiskunnassa on oikeudenmukaisuus ja sen vaatimus, joka pitää sisällään myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden.³¹⁰

Vuonna 1999 tehdyn tutkimuksen mukaan suuntautumisella puhtaasti länsimaisiin arvoihin on vain vähän kannattajia ja heitä, jotka julistavat tämän avoimesti, vain muutama prosentti Venäjän asukkaista. Yksityisen omaisuuden loukkaamattomuutta ja valtion puuttumattomuutta kansalaisten yksityiselämään kannatti 1990-luvun lopussa vain noin 10–15 prosenttia venäläisistä. Radikaalin länsimielisyyden kannattajien osuus, joka oli suurimmillaan 1990-luvun alkupuolella, oli 2000-luvun alussa enintään 5–10 prosenttia. Samaan aikaan niin sanotun maltillisen pragmatismen kannattajia, joille Venäjän suuntautuminen sekä länsimaisiin että perinteisiin venäläisiin arvoihin on optimaalinen, oli noin 40–45 prosenttia Venäjän väestöstä.³¹¹

Zircon-tutkimusryhmän vuonna 2019 suorittaman tutkimuksen mukaan venäläiselle yhteiskunnalle luonteenomaisia ovat konservatiiviset arvot kuten esimerkiksi traditio-
nalismi. Vaikka valtaosa Venäjän kansasta ei ole uskonnollista, ovat moraaliset arvot,

³⁰⁸ Solovjov 1983, 340.

³⁰⁹ Horina 2016, 23.

³¹⁰ Pantin & Lapkin 1999, 144–160.

³¹¹ Ibid.

kuten asenne esimerkiksi perheeseen, vallanpitäjiin ja lasten kasvatukseen, tärkeitä yli puolelle venäläisistä. Tutkimuksesta ilmenee myös, että kansalaisten henkilökohdaiset vapaudet eivät ole arvoasenteissa etusijalla, kuten lännessä, vaan yhteisölliset ja kollektiiviset arvot, joihin kuuluvat myös valtion ja esivallan intressi, ovat etusijalla.³¹²

VTsIOM-tutkimuslaitoksen kyselyssä elokuussa 2016 valtaosa venäläisistä tunnustautui kollektivisteiksi ja traditionalisteiksi. Omassa elämässään kaksi kolmasosaa vastaajista piti yhteiskunnan tarpeita yksilön pyrkimyksiä tärkeämpinä. Valtion politiikan kannalta 72 prosenttia piti tärkeimpänä suvereniteetin vahvistamista. Maan sisällä vakaus oli 63 prosentille tärkeämpi kuin uudistukset ja 66 prosentille yleinen järjestys tärkeämpi kuin poliittiset vapaudet ja demokratia.³¹³

Vakauden etusija muutokseen nähden ilmenee myös Zircon-tutkimusryhmän kyselyn vastauksista. Tunnustetusta muutostarpeesta huolimatta enemmistö venäläisistä pitää vakautta muutosta tärkeämpänä. Jyrkästi kielteinen on myös suhtautuminen sukupuoliseen vapautumiseen. Valtaosa vastaajista (85 prosenttia) tuomitsee saman sukupuolen avioliitot.

Myös paternalismi on venäläiselle yhteiskunnalle luonteenomainen piirre. Valtio nähdään vanhempana kumppanina, jolla on valtava vastuu kansalaisten hyvinvoinnista. Se on velvollinen tarjoamaan kansalaisille kunnolliset elinolosuhteet, mukaan lukien työllisyyden. Tästä seuraa myönteinen asenne valtion toimiin talouden sääntelyssä ja skeptisyys markkinataloutta kohtaan.³¹⁴

Alhaista luottamusta sellaisiin instituutioihin kuten hallitus, lainvalvontaviranomaiset, tuomioistuimet ja parlamentti voidaan pitää signaalina yhteiskunnassa ilmenevästä vakauden puutteesta ja toisaalta venäläisyyteen liittyvästä suhtautumistavasta. Sitä kuvaa myös vakaa luottamus valtionpäämiehen, kirkkoon ja asevoimiin, joiden merkitys Venäjän valtion historiallisessa kehityskulussa on ollut keskeinen.³¹⁵

³¹² Engel 23.12.2019; Zircon 26.3.2019, Kyselytutkimuksen tulokset: <http://www.zircon.ru/upload/iblock/d20/Doverie_i_cennostnaja_solidarizacija_Prezentacija.pdf> ja <<http://doverie.zircon.tilda.ws/fact>> [luettu 20.1.2020].

³¹³ VTsIOM 15.8.2016, "Turvallisuus. Suvereniteetti. Vakaus." Kyselytutkimuksen tulokset <<https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=388>> [luettu 1.10.2019].

³¹⁴ Engel 23.12.2019.

³¹⁵ Zircon 26.3.2019.

Levada-keskuksen mielipidemittausten mukaan selvä enemmistö venäläisistä on halunnut säilyttää maansa roolin suurvaltana.³¹⁶

Taulukko 5: Venäläiset ja suurvalta-asema

	1992	1999	2008	2016	2017
Venäjän täytyy säilyttää suurvalta-asemansa	72 %	78 %	86 %	76 %	82 %

Kun venäläisen arvomaailman kehittymistä tarkastellaan yli sadan vuoden perspektiivissä, voidaan todeta itsevaltiuden, ortodoksisuuden ja kansallisen yhteisöllisyyden, jotka määriteltiin venäläisten elämän painopistealueiksi 1800-luvun lopussa, muuttuneen tänään konservatismiksi, isänmaallisuudeksi ja suurvaltahakuisuudeksi. Ne heijastavat varsin hyvin Venäjän nykyaikaisen julkisen tietoisuuden tilaa.³¹⁷

Kulttuurien välistä kommunikointia voidaan vertailla ja tarkastella monella eri tavalla. Tässä työssä on vertailumenetelmäksi otettu Princetonin yliopistossa kehitetty analyysi, joka perustuu seuraaviin tekijöihin:³¹⁸

- suhtautuminen aikaan: suhde menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen;
- suhtautuminen tekemiseen: joko tekemiseen tai olemiseen (doing-being);
- suhtautuminen tilaan: yksityinen tai julkinen tila;
- suhtautuminen valtaan: tasa-arvo tai hierarkia;
- kollektivismi tai individualismi;
- kilpailullisuus.

³¹⁶ Levada-keskus 21.12.2017, "Ylpeys maasta ja kansasta". Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2017/12/21/17311/> [luettu 1.8.2019].

³¹⁷ Engel 23.12.2019.

³¹⁸ Training Management Corporation 1997.

Suhtautuminen aikaan

Venäjällä suhtautuminen historiaan on korostunut. Se ilmenee, kun tarkastellaan historiallisten aspektien esillä oloa viestinnässä. Tuhatvuotinen historia ja suuri isänmaallinen sota ovat käsitteinä läsnä kaikissa tärkeissä ulkopolitiikkaan ja kansakunnan tulevaisuuteen liittyvissä puheenvuoroissa. Ylimmän valtiojohtoon näkemyksiä kuvastaa selvästi muun muassa Putinin maininta, että Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 oli 1900-luvun suurin geopolittinen katastrofi. Vastaavasti Münchenissä vuonna 2007 Putin totesi: ”Venäjä on yli tuhatvuotisen historian omaava maa, joka on aina ollut etuoikeutettu toteuttamaan riippumattonta ulkopolitiikkaa. Me emme aio muuttaa tätä traditiota myöskään tänään.”³¹⁹

Levada-keskuksen tammikuussa 2019 tekemän mielipidetiedustelun mukaan 53 prosenttia vastanneista venäläisistä piti maan menneisyyttä ja historiaa keskeisen tärkeänä asiana, josta voi olla ylpeä. Kysymykseen siitä, onko Venäjä suurvalta, vastasi myönteisesti (täysin samaa mieltä ja lähinnä samaa mieltä) 75 prosenttia. Merkittävää on, että ensimmäistä kertaa samaa asiaa kysyttäessä vuonna 1994 myönteisten vastausten osuus oli 31 prosenttia. Vuoden 2019 kyselyssä erityisiä ylpeyden aiheita olivat voitto suuressa isänmaallisessa sodassa 87 prosenttia, avaruuden valloitus 50 prosenttia ja Krimin ”palauttaminen” 43 prosenttia.³²⁰

Suhde tulevaisuuteen on Venäjällä epävarmuuden ympäröimä. Epävarmuus huomiosta vaikuttaa myös tulevaisuuden suunnitteluun. Päätöksenteko on usein reaktiivista ja tilanteen mukaista. Nykyisyys on valtaosalle venäläisistä päivä kerrallaan elämistä. Liian pitkälle on hankala suunnitella, kun mitä tahansa voi tapahtua. Kuten venäläinen sananlasku sanoo ”eletään, niin nähdään”³²¹. Nämä kulttuuriin ja mentaliteettiin liittyvät ominaisuudet vaikuttavat sellaisinaan niin päätöksentekoprosessiin kuin viestinnän toteuttamiseen. Venäjän päätöksenteko on useimmiten myös ylimmällä poliittisella tasolla *ad hoc* -luonteista.³²²

Historia Venäjän ulkopolitiikassa

Venäjän ulkopolitiikka on aina ollut luonteeltaan globaalia. Näin oli Neuvostoliiton aikana, näin rakentaa Venäjä politiikkaansa myös nyt. Syyt tähän lähestymistapaan eivät ole vain poliittisessa ideologiassa tai maantieteessä, vaan myös historiassa. Histo-

³¹⁹ Putinin puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007.

³²⁰ Levada-keskus 17.01.2019, ”Kansallinen identiteetti ja ylpeys”. Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/01/17/natsionalnaya-identichnost-i-gordost/>> [luettu 1.8.2019]. Mielipidemittauksissa saadaan vastauksia kysymyksiin, joita halutaan kysyä. Tekijöiden huomio.

³²¹ ”поживем – увидим”.

³²² Asiantuntijahaastattelut.

ria on avain selitettäessä sekä Venäjän ulkopoliitiikan globaalia merkitystä että Venäjän kokemaa globaalia ainutlaatuisuutta. Tämä lähestymistapa vahvistui erityisesti vuosina 2013–2015, jolloin viittaus historiaan oli läsnä kaikissa Putinin tärkeissä konseptuaalisissa puheissa. Näiden puheiden analyysi³²³ on tärkeä, jos halutaan ymmärtää Venäjän ulkopoliitiikan aktivoituminen vuodesta 2014 lähtien. Yksi Venäjän globaalin strategian tärkeimmistä elementeistä näyttääkin olevan historian käyttö selittämään ja argumentoimaan nykyistä poliittista linjaa.³²⁴

Syyskuussa 2013 Putin piti Valdai-klubin vuosikokouksessa hyvin tärkeän Venäjän toimintaperiaatteita käsittelevän puheen, joka oli täynnä historiallisia rinnakkaisvertauksia. Puheen aiheena oli Venäjän monimuotoisuus nykymaailmalle. Lähes koko puhe oli omistettu Venäjän historiallisen kehityksen erityisyydelle ja tämän erityispiirteen globaalille merkitykselle. Puheen tärkeimmät kiinnostuskohdat ja väittämät antavat mahdollisuuden ymmärtää ja selittää monia Venäjän ulkopoliitiikan toimia.

Valdai-keskustelufoorumin ohjelmajohtaja, professori Oleg Barabanovin mukaan Putinin teesi Venäjän valtiosta sivilisaationa sisälsi neljä pääkohtaa:³²⁵

1. Putin totesi muun muassa: "Venäjä, kuten filosofi Konstantin Leontjev kuvasi, on aina kehittynyt 'kukoistavana monimutkaisuutena', valtiosivilisaationa, jota pitävät koossa venäläiset ihmiset, venäjän kieli, Venäjän kulttuuri, Venäjän ortodoksinen kirkko ja muut Venäjän perinteiset uskonnot. Nimenomaan tästä valtiosivilisaatiomallista seuraavat valtiojärjestelmämme piirteet."³²⁶
2. Putinin mukaan tämä ainutlaatuisuus ja identiteetti tekevät Venäjästä välttämättömän toimijan maailmanpolitiikassa. Presidentti totesi: "Mikään maa, mikään kansa ei ole poikkeuksellinen, mutta kuitenkin ainutlaatuinen ja omalaatuinen ja omaa kaikkien muiden kanssa yhtäläiset oikeudet, mukaan lukien oikeuden valita oma kehityskulkunsa. Tämä on konseptuaalinen näkemyksemme, joka seuraa omasta historiallisesta kohtalostamme ja Venäjän roolista maailmanpolitiikassa. Nykyisellä asemoitumisellamme on syvät historialliset juuret."³²⁷
3. Puheessa painotettiin "lännen rappiota". Lännen kuvattiin irtautuneen historiallisista traditioista ja historiallisesti määritellystä kulttuuristaan. Tämä on "vielä yksi vakava haaste venäläiselle identiteetille, mikä liittyy maailman tapahtuvaan kehi-

³²³ Ks. luku 5.3.

³²⁴ Pahaljuk 2018, 6–23.

³²⁵ Barabanov 2016, 84–92.

³²⁶ Putinin puhe ja keskustelu Valdai-klubin vuosikokouksessa 19.9.2013.

³²⁷ Ibid.

tykseen”, Putin sanoi. ”Kysymys on sekä ulkopoliitikasta että moraalisisista näkökohdista. Moni euroatlanttinen valtio on ryhtynyt luopumaan juuristaan, mukaan lukien kristillisistä arvoistaan, jotka muodostavat lännen sivilisaation perustan. Olen vakuuttunut, että tämä on suora polku rappioon ja yhteiskunnan primitivisaatioon, syvään demografiseen ja moraaliseen kriisiin.”³²⁸

4. Tässä yhteydessä Putin teki tärkeän johtopäätöksen luottamuksen puutteesta länsimaisiin identiteetin muodostamisen ohjeisiin: ”Vuoden 1991 jälkeen vallitsi illuusio, että uusi kansallinen ideologia, kehitysideologia, syntyy itsestään. Valtio, hallitus sekä henkinen ja poliittinen sivistyneistö käytännössä vetäytyivät pois tästä työstä, varsinkin kun entisestä virallisesta ideologiasta oli jäänyt raskas ja kitkerä maku. Kaikki todella pelkäsivät käsitellä tätä aihetta. Lisäksi kansallisiin identiteetteihin perustuvan kansallisen idean puuttuminen oli hyödyllistä sille eliitin osalle, joka mieluummin varasti ja vei pääomaa ulkomaille eikä yhdistänyt tulevaisuuttaan maahan, jossa nämä pääomat ansaittiin. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että uutta kansallista ideaa ei ole syntynyt eikä se kehity markkinoiden sääntöjen mukaan. Valtion ja yhteiskunnan irrottautuminen prosessista ei toiminut, kuten ei myöskään vieraiden kokemusten mekaaninen kopiointi. Karkeat yritykset sivistää Venäjää ulkopuolelta eivät saaneet kansan enemmistön hyväksyntää, koska halu itsenäisyyteen, henkiseen, ideologiseen ja ulkopoliittiseen suvereenisuuteen ovat olennainen osa Venäjän kansallista luonnetta. Taakse on jäänyt aika, jolloin valmiit elämänhallintamallit voitiin asentaa toiseen valtioon tietokoneohjelman tavoin.”³²⁹

Barabanovin tulkinnan mukaan vuoden 2013 Valdai-puheen yleinen johtopäätös oli erittäin tärkeä: ”Venäjä tukeutuu historiaan tulevaisuuden takia”. Juuri tämä lähestymistapa toi uuden ulottuvuuden ja uuden argumentin Venäjän tärkeimpien ulkopoliittisten toimien logiikkaan vuosina 2014–2015.³³⁰

Vaikuttaa siltä, että melkein kaikki Venäjän tärkeimmät ulkopoliittikan toimet vuosina 2014–2015 ratkaistiin historiallisesta näkökulmasta. Historiasta, yhdessä maanmiesten suojelun kanssa, tuli yksi tärkeimmistä argumenteista, kun Venäjä teki päätöksen Krimin ”yhdistämisestä”.

³²⁸ Ibid.

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Barabanov 2016, 86–87.

Suhtautuminen tekemiseen

Eräs tärkeä venäläisen luonteen ominaisuus on yhtäältä apaattinen toimettomuus ja toisaalta kyky ja valmius sankaritekoihin, voimien mobilisointiin, mutta vain tiettyinä tapahtumiin sidottuina aikoina. Tämä on piirre, johon on mahdollisesti vaikuttanut elämän syklinen luonne, maantiede, pitkä talvi ja lyhyt elonkorjuun aika. Suurimman osan ajasta venäläiset vain säästävät energiaa, pyrkivät olemaan rauhassa ja ovat vain vähän kiinnostuneita ympäröivästä maailmasta. Tavalliset venäläiset ovat taipuvaisia hieman masentumaan, pohdiskelemaan elämän tarkoitusta ja muita elämän ilmiöitä. Tällaisina hetkinä elämän laadulliset tarpeet ovat minimissään. Venäläiset ovat silloin vähään tyytyväisiä ja pidättäytyvät muun muassa turhasta kuluttamisesta. Nähdessään venäläiset tässä tilanteessa ulkomaalaiset tekevät johtopäätöksiä laiskoista, apaattisista, huolettomista ihmisistä, jopa orjamaisuudesta. Toimettomuuden aika voi valtiollisellakin tasolla jatkua kuukausia, jopa vuosia. Mutta tulee vaihteita, jolloin venäläiset ryhtyvät toimimaan. Syynä tähän voi olla sota, vallankumous, teollistuminen, uusien alueiden valtaus. Näissä vaiheissa venäläiset osoittavat parhaita piirteitään: sankaruutta, uhrautumista, työkuria, hyviä johtamisominaisuuksia. Kaksiulotteisesta luonteenpiirteestä johtuen venäläiset ovat usein vaikeuksissa ja selviävät niistä sitten viime hetkillä.³³¹ Hidas reagointi kehittyviin tilanteisiin on usein vaatinut veronsa ja maksanut Venäjälle kovan hinnan. Hyvin kuvaava on sananlasku: ”*Venäläiset valjastavat, mutta ajavat kovaa.*”³³²

Edellä mainittujen ominaisuuksien käytännön esimerkkinä voidaan mainita niin Venäjän puolustustoimien hidas käynnistyminen suuren isänmaallisen sodan aikana ja samalla koko teollisen tuotantokyvyn siirtäminen Ural vuorten itäpuolelle kansakunnan ollessa sodassa. Kertšin salmen ylittävän sillan rakentaminen varsin lyhyessä ajassa on myös osoitus järjestelmän mobilisaatiokyvystä tilanteen sitä edellyttäessä.

Suhtautuminen tilaan

Jokainen kulttuuri määrittelee kommunikatiiviset arvonsa. Tämä tarkoittaa, että kulttuuriarvot, jotka vaikuttavat ihmisten kommunikatiiviseen käyttäytymiseen, määrittävät viestinnän säännöt ja normit ja muodostavat kommunikaatiotyylin. Perustuen kulttuurityyppiin, johon esimerkiksi britit kuuluvat, voidaan päätellä, että heidän kommunikatiiviset arvonsa ovat etäisyys, tasa-arvon osoittaminen, viestinnän tekoon osallistujien jokaisen henkilökohtaisen tilan loukkaamattomuuden kunnioittaminen ja sama asenne kaikkiin heidän iästään ja asemastaan huolimatta. Venäläisille on ominaista melko lä-

³³¹ Lebedeva 2002; Kansalliset mentaliteetit tutkimushanke, Venäläinen kansallinen luonne ja mentaliteetti <http://national-mentalities.ru/diversity/russkij_nacionalnyj_harakter_i_mentalitet/>

³³² ”Русские долго запрягают, но быстро едут”.

heinen viestintäetäisyys, merkityksetön henkilökohtainen tila ja sen loukkaamisen sallivuus sekä kunnioittavampi asenne vanhempia kohtaan iän tai aseman perusteella. Tällaisten merkittävien kulttuurierojen seurauksena viestinnän osanottajat tulkitsevat usein virheellisesti toistensa käyttäytymistä, rikkovat tietämättään toisessa kulttuurissa hyväksytyjä normeja, mikä johtaa viestintähäiriöihin, jotka myöhemmin vaikuttavat kielteisesti kulttuurien väliseen viestintään.³³³

Suhtautuminen valtaan: tasa-arvo ja hierarkia

Venäläisten valtaan ja hierarkiaan asennoitumisen erityispiirteet ovat juurtuneet erittäin syvälle, mikä johtuu pitkälti maan historiasta ja kansallisesta poliittisesta kulttuurista. Kansalaisten mieliala ja isänmaallisuus, motivaatio, arvot ja asenteet riippuvat valtiosta. Usein venäläiset kuitenkin pyrkivät välttämään yhteydenpitoa viranomaisiin huolimatta siitä, että he ovat vahvasti vallasta ja valtiosta riippuvaisia. Viranomaisten välttely johtuu sekä tunteesta vallan hallitsemattomuudesta että epävarmuudesta mielivaltaiseksi koetusta hallinnosta.³³⁴

Levada-keskuksen heinäkuussa 2019 tekemän kyselyn mukaan vain 19 prosenttia venäläisistä uskoo voivansa vaikuttaa valtiollisten päätösten tekoon Venäjällä. Alueellisella tasolla tehtäviin päätöksiin uskoo voivansa vaikuttaa noin 31 prosenttia. Ihmisten ilmoittama vaikuttamismahdollisuus on kasvanut vuodesta 2017, jolloin yleisellä tasolla vaikuttamismahdollisuuksiinsa uskoi 15 prosenttia ja paikallisella tasolla 17 prosenttia.³³⁵

Valtaosa yleisistä kirjallisuuslähteistä mainitsee oikeudenmukaisuuden venäläisyyden keskeiseksi tekijäksi. ”Vapaa ajattelu” -julkaisun päätoimittaja ja Venäjän turvallisuusneuvoston tiedevaliokunnan jäsen Mihail Deljagin mukaan venäläisille oikeudenmukaisuus on vaatimus yksilöä itseään sekä lähimpiä ihmisiä kohtaan. Hänen mielestään oikeudenmukaisuuden vaatimus Venäjällä ei kuitenkaan koske samalla tavalla niin sanottuja ”päälliköitä”. ”Päälliköt ovat oikeutettuja tekemään virheitä ja käyttäytymään epäoikeudenmukaisesti”.³³⁶

Vuonna 2014 tehdyn tutkimuksen tulokset osoittavat, että alle kolmannes Venäjän asukkaista (24–28 prosenttia) jakaa demokraattiset arvot, asettaen samalla kategorisesti kiellon mahdollisuudelle keskittää kaikki valta yhden ihmisen käsiin. Suurin osa

³³³ Sviridova 2015, 75.

³³⁴ Levada-keskus 5.8.2019, ”Mielikuvat vallasta”. Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/08/05/obrazy-vlasti-sovetskoj-i-nyneshnej/>> [luettu 1.9.2019].

³³⁵ Levada-keskus 22.8.2019, ”Vaikuttaminen valtion ja kaupungin päätöksentekoon”. Kyselytutkimuksen tulokset <<https://www.levada.ru/2019/08/22/vliyanie-na-stranu-i-gorod/>> [luettu 1.9.2019].

³³⁶ Deljagin 07.04.2018.

vastanneista (62–66 prosenttia) suosii vahvan johtajan mallia. Tästä huolimatta suurin osa vastanneista ei miellä, että vastatessaan kysymykseen näin he samalla hylkäävät demokratian. Jos heiltä kysytään, ovatko he demokraattisia, todennäköisesti vastaus on kyllä. Demokratiaa pidetään kaikkiaan hyvänä asiana. Heidän mielessään oleva vallan kuva on ristiriidassa demokraattisten ajatusten kanssa. Venäläiset odottavat valtionpäämiehen käyttäytyvän enemmän hallitsijana kuin demokraattina. Juuri tällaista käyttäytymistä pidetään oikeana ja se saa väestöltä tukea ja hyväksyntää. ”Vahvan käden” ja autokratian kannattajat muodostavat suurimman osan sekä nuorista (54–62 prosenttia) että ikääntyneistä (62–64 prosenttia). Matala koulutustaso nostaa piilevien ”monarkistien” määrän 72 prosenttiin.³³⁷

Parlamentin riippumattomuutta koskevaan kysymykseen noin joka toinen vastaaja valitsi vastauksen ”parlamentin tulisi olla vastuussa presidentille”. Vuosina 2011–2014 vastaus ”parlamentin tulisi olla riippumaton presidentistä” keräsi vain 35–37 prosenttia. Nuorten vastaajien keskuudessa presidenttimyönteisen mielipiteen kannattajien osuus nousee 62 prosenttiin vuonna 2014. Tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että riippumaton parlamentti ei myöskään kiinnosta varakkaita ihmisiä. Vain 12 prosenttia rikkaimmista ihmisistä kannattaa sitä.³³⁸

Lisäksi tutkimustulokset osoittavat Venäjän presidentin aikanaan rakentaman vallan vertikaalin vahvistumisen tai jopa pysyvyyden, joka vastaa venäläisten hierarkkista asennetta valtaan. Nykyään on vallassa perinteinen malli, jolle ovat tunnusomaisia sellaiset piirteet kuin henkilöinti, itsevaltiutus, keskittäminen ja hierarkia. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta suhteessa Venäjän presidenttiin kannatti vuonna 2014 saman tutkimuksen mukaan 55 prosenttia vastaajista. Niiden kansalaisten määrä, jotka tunnustavat tuomioistuimen riippuvuuden presidentistä ja hänen kykynsä vaikuttaa tuomioistuimen päätöksiin oli 35 prosenttia.³³⁹

Valtiota ja sen toimihenkilöitä ei pidetä Venäjällä Deljagin mukaan palkattuna johto-henkilöstönä, vaan itsenäisenä ja korkeimpana arvona suhteessa yhteiskuntaan, ”jota se yhdistää, jonka se pelastaa vaaratilanteista ja jota se kehittää”.³⁴⁰ On mielenkiintoista, että venäjänkieliset sanat ”начальство” eli esimiehet tai päälliköt, ja ”начальствовать”, olla esimiehenä, päällikkönä, tarkoittavat kirjaimellisesti alulle laittamista ja kuvaavat hallinnon suurta roolia suhteessa venäläisen yksilöön.

³³⁷ Romanovitš 2016, 79. Tutkimuskysely toteutettiin osana Venäjän humanitaarisen tutkimuksen säätiön apurahan ”Luottamus itsesääntelytekijänä muuttuvassa sosiaalisessa todellisuudessa” toteutusta.

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Ibid.

³⁴⁰ Deljagin 07.04.2018.

Yksilön ja valtion suhteen mieltäminen on erittäin tärkeä venäläisen kulttuurin käytännön piirteiden ymmärtämiseksi. Se on yhtäältä yhdessä valtionsa kanssa toimivan venäläisen kulttuurin haltijan valtava tehokkuus ja elinvoima. Toisaalta se on syynä myös täydelliseen avuttomuuteen. Tämä ilmenee kyvyttömyytenä alkeelliseenkin itseorganisointumiseen ja itsepuolustukseen tilanteissa, joissa valtio on "hylännyt" hänet. Deljagin mukaan "Traagisuudessaan tämä muistuttaa hartaan uskovaisen joutumista Jumalan hylkäämäksi."³⁴¹

Ero valtion roolin ja identiteetin omaksumisessa Venäjän yhteiskunnassa sekä läntisessä maailmassa on merkittävä. Näin kanssakäyminen lännen, Euroopan ja Venäjän välillä ei ole pelkästään poliittinen kysymys, vaan paljon monitahoisempi kulttuuria sivuava haaste.

Kollektivismi ja individualismi

Lännessä arvostetaan aloitteellisuutta ja rohkaistaan yksilön menestystä. Kollektivismissa kaiken uskotaan perustuvan keskinäiseen avunantoon ja alistumiseen enemmistön mielipiteelle ja sen noudattamiseen. Kun eurooppalaiset ja amerikkalaiset korostavat länsimaisen kulttuurin individualismia, he tarkoittavat ensisijaisesti arvoa, joka liittyy henkilökohtaiseen itsenäisyyteen ja itseluottamukseen. Myös taloudellista ja psykologista riippumattomuutta arvostetaan. Jos individualismi ymmärretään vain pyrkimyksenä itsenäisyyteen, länsimainen ja ennen kaikkea amerikkalainen yhteiskunta voidaan todella tunnistaa individualistiseksi. Todellisuudessa kaikki ei ole kuitenkaan niin yksiselitteistä. Henkilöä ei voida pitää individualistina, jos hän on valmis hyväksymään enemmistön mielipiteen kaikessa.³⁴²

Venäjää pidetään perinteisesti kaiken kattavan kollektivismin maana.³⁴³ Mielipidekyselyjen mukaan, kun vastaajille tarjotaan yksilön tai ryhmän valinta, enemmistö on taipuvainen kannattamaan kollektiivia. Tiimin käsite sisältää sukulaisia, työtovereita ja naapureita, joiden mielipiteitä on kunnioitettava. Venäläisillä on taipumus luottaa ryhmänsä jäseniin ja ottaa huomioon heidän mielipiteensä.³⁴⁴ Nykyaikaisten venäläisten kollektivismi ilmenee myös siinä, että he asettavat ensisijaisiksi perheensä edut, vanhempien kunnioittamisen ja lasten onnellisuuden ja hyvinvoinnin. He työntävät taustalle ammatillisen menestyksen, itsenäisyyden, luovuuden, itsensä kehittämisen ja jopa miellyttävän ajanvieton.³⁴⁵

³⁴¹ Deljagin 07.04.2018.

³⁴² Fenko 18.11.2002.

³⁴³ Hofstede Insights Culture Compass, "What about Russia?" <<https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/russia/>> [luettu 1.12.2019].

³⁴⁴ Davydova 2008, 202–207.

³⁴⁵ Deljagin 07.04.2018.

Lähemmin tarkasteltuna venäläinen ihminen ei kuitenkaan näytä olevan puhdas kollektivist. Kyselyjen mukaan yli puolet vastaajista uskoo henkilökohtaisten etujen olevan tärkein asia, ja vain alle 40 prosenttia on sitä mieltä, että ihmisten tulisi rajoittaa henkilökohtaisia etujaan valtion ja yhteiskunnan etujen vuoksi. Kun vastaajia pyydetään valitsemaan ihmisarvon ja valtion etujen välillä, valtava enemmistö valitsee ihmisarvon. Venäläinen ihminen ei rakasta niin paljon kollektiivia sinänsä, mutta ei pidä niistä, jotka pyrkivät siitä eroon. Venäläisen näkemyksen mukaan myös menestyneen on otettava yhteisö huomioon. Henkilöön, joka on saavuttanut ammatillista tai henkilökohtaista menestystä, suhtaudutaan Venäjällä aina epäillen.³⁴⁶

Yleisen venäläisnäkemyksen mukaan viranomaisten tulisi lähtökohtaisesti luottaa ryhmään. Useimmat venäläiset ovat vakuuttuneita siitä, että johtajan tulisi ottaa huomioon ryhmän mielipide bonusten jakamisessa (74 prosenttia), ja että johtajan pitäisi pystyä antamaan anteeksi työntekijöiden virheet (82 prosenttia).³⁴⁷

Deljaginin mukaan kollektivismi ja individualismi ovat venäläisessä todellisuudessa jatkuvassa taistelussa keskenään. Tämä kova sisäinen taistelu on venäläisen kulttuurin jatkuva piirre ja todennäköisesti yksi sen perusta. Kumman tahansa periaatteen voitto saattaisi epävakauttaa koko yhteiskunnan. Tämän ilmiön alkuperä näyttää historiallisesti melko ilmeiseltä. Talonpoikaistalot, joissa venäläinen kulttuuri muotoutui, olivat taloudellisesti omavaraisia ja tulivat hyvin toimeen ilman ulkoista apua. Siksi ne olivat valmiita olemaan yhteiskunnan perusrakenteena. Ne olivat sisäisesti riippumattomia, mutta samalla erittäin haavoittuvia paimentolaisten ja ryöstäjien hyökkäyksille. Venäjän laajat alueet ja pitkät kuljetusreitit antoivat hyökkääjille paljon enemmän mahdollisuuksia kuin tiheämmin asutetussa Euroopassa. Tämä ulkoinen tekijä pakotti yhdistymään ulkoisten vaarojen edessä.³⁴⁸

Jokainen organisaatio tai muotoilematon ryhmä Venäjän yhteiskunnassa on Deljaginin mukaan sisäisesti individualistisen kilpailun repimä, mutta ryhmäsolidaarisuuden ansiosta yhtenäinen kilpailussa toisten ryhmien kanssa. Kilpailun ja yhteisvastuun yhdistelmä tekee yhteiskunnasta sisäisesti monimuotoisen, mutta asettaa erittäin tiukat vaatimukset johtamiselle. Lisäksi sama yksilö voi kuulua moneen eri ryhmään. ”Tämä monimutkaisesti toisiinsa sidottujen vastuualueiden ja konfliktien alue muodostaa Venäjän yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen, joka vaatii sen jäseniä tekemään jatkuvasti päätöksiä suuren epävarmuuden olosuhteissa”.³⁴⁹

³⁴⁶ Fenko 18.11.2002.

³⁴⁷ Ibid.

³⁴⁸ Deljagin 07.04.2018.

³⁴⁹ Ibid.

Edellä esitetystä huolimatta venäläinen yhteiskunta ei ole selkeästi sen enempää kollektiivinen kuin individualistinen. Jatkuva kehitysprosessissa toimivana sille ovat kuitenkin luonteenomaisia kollektiiviset piirteet tilanteen niin vaatiessa ja ulkoisen vaaran uhatessa. Tällöinkin yksilön merkitys voi kasvaa ratkaisevaksi ja individualismilla on oma erityinen roolinsa. Venäjän historia on täynnä loistavia ja ainutlaatuisia yksilöitä, jotka ovat hakeneet omaa paikkaansa niin individualisteina kuin kollektiivin jäseninä. Yksilöiden rooli valtion johdossa on Venäjällä ollut poikkeuksellisen merkittävä. Tämä tilanne on ollut muuttumaton vuosisatojen ajan. Voidaan arvioida, että myös tulevaisuudessa ei Venäjän kehitys tule poikkeamaan historiallisesta suuntauksesta, jossa kollektiivi toimii vain, kun sillä on yhteisesti valittu ja hyväksytty johtaja.

6 Suomi Venäjän ajattelussa

*”Suomessa ollaan äärettömän kiinnostuneita siitä, mitä muut meistä ajattelevat, mutta ei siitä, että myös muille maille mielipiteet ja aateryhmittymät ovat tärkeitä, varsinkin raja-alueilla. Jotenkin, vaikka heikosti, aletaan ymmärtää, mikä valtava merkitys Pietarilla ja sen turvallisuudesta huolehtimisella on aina ollut Venäjälle, sotilaallisesti. Mutta turvallisuudessa ei ole kysymys vain aseista, vaan myös mielipiteistä. Venäläisvastaisuus huolestuttaa nykyäänkin Venäjällä, ja juuri Pietarissa muistellaan myös viime so-
taa, jolloin suomalaiset uhkasivat tätä suurkaupunkia.”³⁵⁰*

6.1 Kaksi osapuolta on muuttunut

Venäjän suhde Suomeen on muuttunut viimeisten 300 vuoden aikana. Suhdetta voidaan strategisen tason viestinnän näkökulmasta tarkastella valtiollisten sopimusten historian valossa. Ominaista kehitykselle on ollut, että pääosa sopimuksista on rauhansopimuksia, mikä kertoo osapuolten pitkästä sotahistoriasta aina vuoden 1323 Pähkinäsaaren rauhasta Pariisin rauhansopimukseen 1947. Historian pitkässä linjassa on meneillään poikkeuksellisen pitkä rauhan kausi – lähes 75 vuotta Moskovan välirauhansopimuksesta laskettuna.

Muutos on ollut olennainen tekijä osapuolten suhteissa. Venäjästä kasvoi imperiumi Pietari Suuren ajasta aina Nikolai II:n vallasta syöksemiseen, minkä jälkeen Venäjä muuntui oikeudellispoliittisessa mielessä Neuvostoliitoksi 1922–1991. Neuvostoliiton romahdettua Suomen naapuriksi palautui uusi Venäjän federaatio 1991 alkaen.

Kaksi Ruotsia

Venäjän naapurina oli Ruotsin kuningaskunta aina vuoteen 1809 saakka. Kun Pietari Suuri perusti 1703 Pietarin kaupungin Neva-joen suulle, muuttui Pohjolan geostrateginen tasapaino. Sen jälkeen kysymys on ollut Pietarin puolustamisen tarvitsemasta suojavyöhykkeestä lännessä. Vuoden 1809 Haminan rauhassa syntyi kaksi Ruotsia. Ruotsin kuningaskunta on sen jälkeen ollut puolueeton molemmissa maailmansotissa, vaikka Venäjä on arvostellutkin sen aitoutta.

³⁵⁰ Klinge 2019, 45–46.

”Toisesta Ruotsista” eli kuudesta itäisestä maakunnasta syntyi Suomi, *Finlande*, Venäjän tsaarin päätöksellä. Nämä liitettiin Venäjään autonomisena ja erillisenä suuriruhtinaskuntana, joka poikkesi monista muista valtauksista. Pääsääntöisesti valloitetuista alueista tuli osa Venäjän imperiumia oblastina eli lääninä, joka kuului Venäjän lainsäädännön piiriin. Suomen tapauksessa keisari lupasi säilyttää voimassa Ruotsin vallan aikaiset lait ja Suomeen syntyi vaihteittain oma erillishallinto ja poliittinen järjestelmä. Keisarista tuli Suomen suuriruhtinas, jolla oli Suomea varten oma hallinto.³⁵¹

Autonomia – suuriruhtinaskunta

Suomen autonomian varassa Venäjän yhteydessä syntyi kansallinen tietoisuus ja kulttuuri, jolle rakentui myös valtiollinen järjestys. Autonomia-aikaa kesti 108 vuotta (1809–1917), kunnes Suomi julistautui itsenäiseksi 1917 tsaarin ja perustuslaillisen vallan romahdettua Venäjällä. Tsaarivallalle Suomi oli ideaali naapuri. Autonomia hyödytti Romanov-sukua, joka peri ulkomaankaupan tulleva Suomen suuriruhtinaskuntaan tulevilta venäläisiltä ja ulkovaltojen kauppiailta. Suomalaiset upseerit palvelivat lojallisesti Venäjän armeijassa ja puolustivat Venäjän lippua muun muassa Krimillä 1853–1856. Suomalaisen pysyttyä Puolan kapinan aikana lojaaleina hallitsijaansa kohtaan tsaari oli sanonut Suomen olevan hänen valtakuntansa ainoa provinssi, joka ei ollut aiheuttanut hänelle ”minuutinkaan huolta tai tyytymättömyyttä”.³⁵²

Suomi luotti tsaarin oikeudenmukaisuuteen jopa sortovuosina (vrt. 1899 Suuren adressin luovutus). Arvostelu kohdistui keisarin hallintoon ja lopulta duumaan, jossa näkyvimmit ”Suomi-syöjät” olivat. Suomi jakautui – kuten Ruotsissa 1700-luvulla oli Kaarle XII:n häviämisen Suuren Pohjan sodan seurauksena tapahtunut – hattuihin ja myssyihin. Moskovasta ja Pietarista katsottuna Ruotsin hattupuolueen kannattajat olivat Venäjän suhteen sotapolitiikan ja myssyt rauhanpolitiikan kannattajia. Tämä asennoituminen kypsyi ja jalostui, kun Suomen autonomian ajan lopulla venäläistämispolitiikkaan pyrittiin luomaan toimivia suhtautumistapoja. Perustuslaillisuuden kannattajat katsoivat Venäjän hallinnon määräysten ja lakien olevan Suomen lakien vastaisia ja keisarin antaman hallitsijavakuutuksen keskeinen pilari oli lupaus kunnioittaa Suomen lakeja. Myöntövyöhykkeen edustajat uskoivat myönnötysten ja määräysten noudattamisen lopulta pelastavan enemmän kuin perustuslaillisuuden tavoittelu. Passiivisesta vastarinnasta ja strategisesta viestinnästä tuli tärkeä suomalaisen poliittisen lukutaidon osoitus, minkä venäläiset ottivat huomioon. Vastaavasti venäläisten silmät avautuivat, koska kansallista heräämistä elävän Suomen useat julkisuustempaukset osoit-

³⁵¹ Jussila 2004; Soikkanen 2009.

³⁵² Jakobson 1999, 359.

tivat, että suomalaisten uskollisuus oli rapautunut maailmansodan aikana. Näistä esimerkkejä olivat Pariisin maailmannäyttely, olympiavoitot, Pro Finlandia adressi³⁵³, passiivinen ja aktiivinen vastarinta. Silti Suomessa oltiin Pietarin näkökulmasta yhä uskollisia keisarille, Suomen suuriruhtinaalle, jonka syökseminen vallasta helmikuussa 1917 lopetti Venäjän keisarikunnan.³⁵⁴

Voidaankin väittää Nikolai I:n ajatuksiin perustuen, että Venäjän kokemukset autonomian ajan myönteisistä tekijöistä loivat Venäjän strategiseen ajatteluun positiivisen elementin. Venäjälle näytti riittävän Suomen autonomisuus imperiumissa, joten sen ei ollut tarpeen venäläistää eli alistaa kansaa. Käännä tapahtui vasta myöhemmin autonomian lopulla osana suurempaa venäläistä ja maailmanluokan murrosta. Ensimmäisessä maailmansodassa Euroopan kartalle tuli uusia pieniä kansallisvaltioita, monarkioiden väistyessä tasavaltalaisuuden tieltä, ja niiden joukossa Suomi.

Ensimmäinen tasavalta

Maailmansotien välisen ajan Suomea kutsutaan toisinaan ensimmäiseksi tasavallaksi, koska sen sosiaalinen järjestys poikkeaa toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta. Uusi bolševikkihallitus Leninin johdolla tunnusti Suomen itsenäisyyden 31.12.1917 ensimmäisenä, joka oli ehto muiden ulkovaltojen tunnustuksille. Toisaalta tunnustusta on pidetty punaisten vallankumoushankkeen poliittisena tukemisena. Ja toisaalta ympärysvallat kävi sotaa valkoisten puolella Leninin punaisia vastaan ja Suomestakin tuli sotatanner, jossa Venäjän armeija riisuttiin aseista. Venäjän valkoiset johtajat, Koltšak ja Denikin eivät suostuneet antamaan Suomelle itsenäisyyttä, vaan he taistelivat vanhan imperiumin puolesta.³⁵⁵

Suomen ja Neuvosto-Venäjän rauhansopimus solmittiin Tartossa 1920. Rauhasa Suomi sai nykyistä ja silloista aluettaan suuremman alueen, joka ulottui Jäämerelle ja Leningradin rajalta noin 30 kilometrin päähän. Tämä Suomi koettiin hankalaksi naapuriksi, joka teki valloitusretkiä Karjalaan 1918–1920, tuki bolševikkihallintoa vastaan tehtyjä terroristi-iskuja ja haki tuloksetta liittoa Itämeren muiden maiden kanssa suojautuakseen itänaapuriaan vastaan.

Suomen sisällissota jätti syvät arvet kansakunnan historiaan. Sodan hävinneet punaiset perustivat kesällä 1918 Suomen kommunistisen puolueen Moskovassa Otto Wille Kuusisen johdolla. Kuusisesta tuli Stalinin työntekijä ja liittolainen sekä Kominternin

³⁵³ Pro Finlandia -adressi on 1899 kansainvälisen tuen saamiseksi allekirjoituksin maailmalta kerätty aineisto, joka tehtiin kirjan muotoon. Adressi osoitettiin vetoamukseksi Nikolai II:lle.

³⁵⁴ Vrt. Jussila 2004; Paasivirta 1984.

³⁵⁵ Volanen 2017; Mainio 2015.

sihteeristön jäsen. Kuusinen oli tärkeä tekijä Suomi-kuvan synnyttämisessä. Moskovan poliittisessa ajattelussa oli kaksi suurta linjaa: Neuvostoliiton reaali poliittiset edut ja bolševikkien ideologiset edut.³⁵⁶ Bolševikkien perustaman kansainvälisen kommunististen puolueiden yhteistyöjärjestön, Kominternin, tehtävänä oli valmistella maailmanvallankumousta, johon sisältyi kansallisten kumousten valmistelu ulkomailla, jota varten rakennettiin yhteyksiä. Suomeen perustettiin soluja ja vallankumousta valmiitelevia puolueryhmiä. Kommunistinen puolue kiellettiin Suomessa 1930. Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden tilaa kuvaa vuoden 1932 hyökkäämättömyyssopimus, joka toki oli edistysaskel, mutta poliittisesti olot perustuivat edelleen epäluottamukseen. Neuvostoliitto oli sodassa Mantšuriassa Japania vastaan ja halusi Euroopassa varmistaa selustansa. Neuvostoliitto rikkoi sopimuksen hyökätessään Suomeen 1939.

Talvisota on jättänyt ratkaisevan jäljen Venäjän ajatteluun. Stalin, joka oli puhdistanut Leningradin puoluejärjestön (1934–1938: Kirov, näytösoikeudenkäynnit, Karjalan tasavallan suomalaiskommunistit) ja Puna-armeijan upseeristoa, hyökkäsi Suomeen 30.11.1939. Hyökkäyksen poliittinen käsikirjoitus perustui uskomukseen, että suomalaiset liittyisivät venäläisten puolelle, koska olot Suomessa olisivat edelleen kansaa jyrkästi jakavia.³⁵⁷ Tähän Stalin tarjosi Kuusisen johtamaa Terijoen hallitusta, jonka jäsenet eivät olleet innokkaita hankkeeseen. Suomi onnistui yhdistämään kansakunnan ja kaikkien yllätykseksi voimallisilla sotatoimilla torjumaan ylivoimaisen vihollisen. Kuusinen menetti lopullisesti kasvonsa Suomessa.

Suuressa isänmaallisessa sodassa natsi-Saksan liittolainen

Suomi oli ollut talvisodassa yksin. Moskovan rauhansopimus 1940 solmittiin sen tiedon varassa, että Ranska ja Englanti olisivat tulossa Suomen apuun.³⁵⁸ Stalin katsoi upseereidensa epäonnistuneen.³⁵⁹ Suomesta tuli kansainvälisesti sympaatinen ja rohkea valtio.³⁶⁰ Tätä kesti vain hetken.

Venäläisen tulkinnan mukaan Suomi liittyi jo vuoden 1940 lopulla natsi-Saksan poliittiseen leiriin peläten uutta uhkaa idästä. Moskovan silmissä Suomen liittyminen Hitlerin liittolaiseksi oli merkittävä poliittinen valinta, paljon merkittävämpi kuin 1940-luvun eri

³⁵⁶ Rentola 1994, 166–171, 459–475; Upton 1970, 119–158 ja vrt. 231–232.

³⁵⁷ Turun sanomat 6.12.2018; Esko Ahon puheenvuoro Turun yliopiston ja Kuressaaren kaupungin historiapäivillä 22.7.2018.

³⁵⁸ Rentola 2016.

³⁵⁹ Manninen & Ržeševski 1997, 452–468. Stalinin loppuyhteenvedon 17.4.1940 mukaan Puna-armeija löi Suomen ja sen eurooppalaiset oppimestarit, vaikka aluksi upseeristo johti sotaa ”kansalaissodan” vanhentuneella ylenpalttisella palvonnalla. Upseerit eivät tajunneet, että sotaretki Suomeen ei ole mikään huvimatka. Nykyaikaista sotaa käydään tykistöllä, lentokoneilla, kranaatinheittimillä ja hyökkäysvaunuilla. Suomi oli Stalinin mukaan paremmin varustautunut kuin Neuvostoliitto. Puna-armeija sai tulikasteensa Suomessa.

³⁶⁰ Jakobson 2009.

vaiheissa ymmärrettiin. Hitlerin hyökkäys Neuvostoliittoon kesäkuussa 1941 oli suuri historiallinen sotaoperaatio neuvostokansalle. Se menetti yli 20 miljoonaa ihmistä.³⁶¹

Suomen selitykset erillissodasta ja ajautumisesta ajopuuna sotaan eivät Moskovassa saaneet ymmärtämystä. Vaikka Suomi oli saanut liittoutuneilta (Britannia, Yhdysvallat, Australia) eri sävyisiä ymmärtämyksen ja sympatian osoituksia, nekin katsovat Suomen olleen natsi-Saksan liittolainen.³⁶² Ansioksi katsottiin irtautuminen sodasta, missä Neuvostoliiton kiitoksen kohteeksi tuli Mannerheim, joka myös pidättyi Leningradiin kohdistetuista hyökkäysoimista.³⁶³

Suomen pelasti vahvan puolustautumisen lisäksi irrottautuminen sodasta elokuussa 1944 sekä liittoutuneiden kilpajuoksu Berliiniin. Se syntyi, kun Normandian maihinousu kesäkuussa 1944 synnytti toisen rintaman Euroopassa. Moskovan rauhansopimuksella syyskuussa 1944 oli se merkitys, että Neuvostoliiton strategisessa ajattelussa ja voimapolitiikassa Suomi kuului jatkossa sen etupiiriin. Stalin totesi Virosta, että sillä ei ollut autonomiaa viimeisen tsaarin aikana, toisin kuin Suomella³⁶⁴. Silti Stalinin ajattelussa Suomi oli Venäjän takapihaa.

Olennaista neuvostojohdon Suomen ajattelussa oli kunnioitus Suomen puolustusta kohtaan. Suomen suvereniteetin säilyminen – se että Suomea ei miehitetty – on myös seikka, joka vaikutti Neuvostoliiton ajattelutapaan Suomesta. Oltiin jälleen tilanteessa, jossa oli toimittava toisin. Suomen miehittäminen olisi sitonut voimia ja johtanut sissi-sotaan.³⁶⁵ Maan ottaminen haltuun taloudellisesti ja poliittisesti sekä Suomenlahden tehokas sulkeminen riittivät pohjoisessa, kun Moskovan ajattelun kiintopisteet olivat Berliinissä sekä Yhdysvaltain ja Britannian suhteissa. Neuvostojohdossa ei voitu olla panematta merkille sitä, että periaatteessa kaikki asukkaat, 420 000 suomalaista eli 11 prosenttia silloisesta väestöstä, poistuivat Suomeen Neuvostoliitolle luovutettavilta alueilta. Siirtolaisten poistuminen ja sen asuttaminen Suomeen lähetti poliittinen viestin Moskovaan.³⁶⁶

Keskisessä Euroopassa, jonka Neuvostoliitto oli valloittanut, avainrooleissa olivat Moskovassa koulutetut entiset kansalliset kommunistijohtajat kuten Walter Ulbricht Saksassa, Todor Živkov Bulgariassa, ja Clement Gottwald Tšekissä. Neuvostoliitto lähetti laajoin valtuuksin punaisia marsalkkoja kuten Kliment Vorošilovin Unkariin, Georgi Žukovin Saksaan ja Andrei Vyšinskin Romaniaan. Suomeen lähetettiin Andrei

³⁶¹ Komissarov 1974, 96–109.

³⁶² Ibid.

³⁶³ Rentola 2016; Visuri 2006.

³⁶⁴ Jussila 2004, 795.

³⁶⁵ Lukkari 1984 ja 2005; Airo 1979. Operaatiossa oli varastoitu 35 000 miehen vahvuuselle sisäsiirtoarmeijalle aseet ja varusteet.

³⁶⁶ Virolainen 1989.

Ždanov liittoutuneiden valvontakomission johtajaksi. Ždanov kuitenkin vieraili Suomessa vain muutamia kertoja ja kuoli elokuussa 1948.³⁶⁷ Suomea ei sijoitettu vanhan Kominternin konseptiin. Edes suomalaisia kommunisteja ei otettu mukaan. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen NKP:n yhteydenpidossa Suomeen oli Kuusisella taustansa vuoksi suuri merkitys. Suomessa kommunistit menestyivät vaaleissa vuodesta 1945 alkaen hyvin.³⁶⁸ Neuvostoliitto ei ollut Suomessa sotasyllisten tuomitsemisessa niin julma kuin Saksassa ja Keski-Euroopassa.

”Meidän länsimaasta” kehittyi normatiivinen ideaali

Suomen ja Neuvostoliiton suhteet kehittyivät Moskovan rauhan 1944 jälkeen sotakorvaustoimitusten luovuttamiseen saakka 1952 rauhallisesti. Neuvostoliitto loi 1946–1955 kahdenväliset ystävyyssopimukset valloittamiensa eurooppalaisten valtioiden kanssa. Niitä ei ollut liitetty osaksi Neuvostoliittoa kuten Liettua, Latvia ja Viro. Satelliitit integroitiin Neuvostoliiton vaikutuspiiriin sopimuksilla, jotka antoivat mahdollisuuden Neuvostoliitolle tunkeutua sopimusmaahan riippumatta asianomaisten maan omasta tulkinnasta.³⁶⁹

Suomen sopimus poikkesi Varsovan liiton sopimusmaiden sopimuksista.³⁷⁰ YYA-sopimus³⁷¹ antoi Suomen asemalle erityispiirteitä, kuten sen johdannon toteamus pyrkimyksestä pysytellä suurvaltojen eturistiriitojen ulkopuolella ja tulkinta avun antamisen kynnyksestä. Niistä huolimatta Suomen oli hyvin vaikeata tai jopa mahdotonta asettaa Neuvostoliittoa vastaan. YYA-sopimus rasitti sen integroitumista muuhun Eurooppaan puhumattakaan siitä, että Suomi voisi olla täysin riippumaton Neuvostoliitosta muodostaessaan kantojaan.³⁷²

Ulkopoliittisten mielipide-erojen erittelyssä Anckar käytti kolmea tulkintamallia, joita ovat *rajoittava*, *mukautuva* ja *laajentava malli*. Rajoittava malli suosii ajattelua, jonka

³⁶⁷ Uitto 2013, 310; Söderhjelm 1970; Kuusista ei haluttu lähettää muun muassa, koska hän epäonnistui talvisodassa. Jos Kuusinen olisi tullut Suomeen, Neuvostoliiton Suomen käsikirjoitus olisi perustunut tavoitteeseen tehdä Suomesta sosialistisen leirin maa. Se olisi tarkoittanut muun muassa satelliittivaltion ystävyyssopimusta, jotka antoivat sopimuksellisen oikeuden puuttua niiden asioihin jopa vastoin sopimusmaan hallituksen tahtoa.

³⁶⁸ Suomessa järjestettiin vapaat vaalit tammikuussa 1945, kun muualla Euroopassa käytiin toisen maailmansodan loppunäytöstä. Vaalit olivat osoitus voittajavalloille, että Suomi on demokraattinen maa.

³⁶⁹ Söderhjelm 1970, 146–152.

³⁷⁰ Söderhjelm 1970, 157–162. Suomi puolustautuisi ensisijaisesti itse, mutta ”tarpeen vaatiessa Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa” (sopimuksen 1. artikla) ja neuvottelujen käynnistämisen kynnyks perustui molempipuoliseen mahdollisuuteen käyttää aloitetta.

³⁷¹ 17/1948, Sopimus ystävyyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä (YYA-sopimus).

³⁷² Soikkanen 2003, 259–271; Soikkanen 2008, 284–295.

mukaan Suomen tulee idänpolitiikassa osoittaa itsenäisyyttä, eikä Suomen edun vastaista ole esittää jopa protesteja itänaapuria kohtaan. Rajoittava malli tähtäsi lännensuhteiden kehittämiseen, eikä se ole idänsuhteiden funktio. Mukautuva malli suosii politiikkaa, joka luopuu tiukasta, itänaapurin riippumattomuutta hakevasta asenteesta ja tähdentää sen näkemysten huomioimisen merkitystä. Länsisuhteiden kehittäminen on idänsuhteiden funktio, mutta positiivinen tavoite. Laajentava malli suosii politiikkaa, joka mukautuu ja yhtyy neuvostokantaan ja hylkää kaikki vaateet politiikasta, joka ei olisi yhtenevä itänaapurin intressien kanssa. Länsisuhteet ovat sen mukaan uhka idänsuhteille.³⁷³

Laajentavaa ajattelutapaa edustivat sotien jälkeisessä Suomessa kommunistit. Muu poliittinen kenttä, usein kysymyksestä riippuen, haki toimintatapansa rajoittavasta ja mukautuvasta mallista. Neuvostoliiton monet strategisen tason aktiot ja reaktiot perustuivat Moskovan huippupäätäjien huoleen rajoittavan mallin dominoivasta roolista Suomessa. FINEFTA 1961, Nordek-episodi 1969, Beljakovin tapaus 1970 ja EEC-vaapaakauppasopimus 1973 ovat esimerkkejä aihealueista, joissa Suomen oli sovittelava omien länteen suuntautuvien etujen edistäminen Neuvostoliiton kanssa. Se puolestaan halusi pitää Suomen etupiirissään.

NKP:n yleislinjana oli, että suomalaisten sallittiin olla joko puolesta tai vastaan. KGB:n linja oli väljempi³⁷⁴, koska sen tehtävänä oli selvittää todellisuus, mitä ajattelivat nekin, jotka eivät olleet puolesta, mutta eivät vastaanakaan, puhumattakaan niistä, jotka etsivät länsi-integraatiota. Näiden kesken luotiin hajaannusta tarjoamalla aktiivisesti neuvostotulkintoja, joiden avulla Neuvostoliitto pyrki laajentamaan vaikutusvaltaansa Suomessa. Tätä kutsuttiin läntisessä Euroopassa finnlandisierungiksi eli suomettumiseksi, joka oli alun alkaen oikeiston poliittinen lyömäase Saksan liittotasavallassa liittokansleri Willy Brandtin idänpolitiikkaa (Ostpolitik) vastaan 1960-luvulla kuvaten Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvua ilman miehitystä, kommunistikaappausta tai demokraattisten laitosten lakkaamista.

Suomen pyrkimyksenä oli pitää YYA-sopimus vaikutuksiltaan rajallisena ja erityisesti välttää Neuvostoliiton tarjoamaa ajatusta, että se olisi Suomen ulkopoliitikan perusta. Käytiin diplomaattista kiistelyä siitä, onko Suomi puolueeton vai ei. Stalinin kaudella 1944–1953 tällaista keskustelua ei käyty. Hruštšovin kaudella 1953–1964 Suomen puolueettomuus sai tunnustusta, mutta Brežnevin kaudella 1966–1982 Neuvostoliitto pyrki ankuroimaan Suomen linjan YYA-sopimukseen ja välttämään puolueettomuuslinjan mainintoja. Virallisten vierailujen kommunikatioissa nämä tahtotilat kirjattiin ja Neuvostoliitto pyrki saamaan läpi oman tulkintansa ”perustasta”. Hallitusohjelmissa todettiin aina 1970-luvulta vuoden 1983 ohjelmaan saakka (Sorsan III, 1983–1987), että

³⁷³ Anckar 1971, 253–256.

³⁷⁴ Asiantuntijahaastattelut.

Suomi noudattaa ”Ystävyy-, yhteistyö- ja keskinäiseen avunantosopimukseen perustuvaa aktiivista rauhantahtoista puolueettomuuspolitiikkaa”.³⁷⁵

Olennaista Moskovan ajattelussa oli, että Suomi oli niin sanotusti meidän länsimaa, kapitalistinen valtio, joka eli Neuvostoliiton ystävänä ja joka ei ollut ”sodan ja rauhan kysymyksissä” puolueeton, vaan Neuvostoliiton kumppani.³⁷⁶

Moskovassa Eurooppaa tarkasteltiin kokonaisuutena. Oli tärkeätä integroida Suomi aidosti ystävälliseksi maaksi ilman pakottavaa politiikkaa. Ruotsin Nato-jäsenyys nähtiin uhkana ja mahdollisena kehityslinjana Pohjolassa 1960-luvulla. Se vaikuttaisi Suomen asemaan. Porkkalan luovutus 1956 oli poliittinen tuki Kekkosen presidenttiehdokkuudelle ja lahja Paasikiven elämäntyöstä.³⁷⁷

Suomesta syntyi vähitellen normatiivinen ideaali Neuvostoliiton naapurimaiden keskuudessa. Ne tavoittelivat suosituimmuusasemaa Moskovan silmissä, minkä kuvittelivat Suomella olevan. Suomen esimerkki näkyi myös Neuvostoliiton sisällä. Helsingin ETYK-asiakirja tuli Neuvostoliiton toisinajattelijoiden keskuudessa tunnetuksi ja se levisi ideaalina ihmisoikeuksista, oikeusvaltiosta, mielipiteen ja uskonnon vapaudesta.³⁷⁸

Neuvostoliiton KGB ja NKP organisoivat koko suomalaisen yhteiskunnan verkostoihinsa, joissa nämä tulivat kuulluiksi ja vaikutetuiksi ja joiden kautta nämä organisaatiot vaikuttivat aktiivisesti Suomessa. Tässä raportissa sitä kutsutaan *vaikuttajajärjestelmäksi*, joka sisältää poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen tiedustelun sekä strategisen informaatiovaikuttamisen Suomessa. Järjestelmästä tuli osa suomalaista poliittista kulttuuria, jossa suomalaiset tiedostivat neuvostovaikutuksen ja pyrkivät rajaamaan sitä mahdollisimman pieneksi. Suomen intressi oli integroitua länteen, mihin se tarvitsi Neuvostoliiton suoran tai epäsuoran tuen. Näitä järjestelyjä olivat muun muassa EFTA-sopimukset ja EEC-vapaakauppasopimus.³⁷⁹

³⁷⁵ Soikkanen 2008, 294.

³⁷⁶ Asiantuntijahaastattelut.

³⁷⁷ KGB vaikutti presidentinvaaliin ohjaamalla kommunistien äänet siten, että Paasikivi putosi kolmannesta äänestyksestä. KGB vaikutti myös kolmannen äänestyksen tulokseen; Herlin 1993.

³⁷⁸ Esimerkiksi Ljudmila Aleksejeva (1927–2018) oli Moskovan Helsinki-ryhmän aktiiveja, joka aloitti 1976 vaatimukset neuvostojohdolle hyväksymään Helsingin ETYK-asiakirjan täytäntöönpanon Neuvostoliitossa. Toiminta johti pidätyksiin ja Aleksejevan oli pakko poistua maasta Yhdysvaltoihin, josta palasi Venäjälle 1993. Euroopan Parlamentin Saharov-mielipiteenvapauspalkinto annettiin 2009 Memorial -ihmisoikeusjärjestölle, jonka edustajana Aleksejeva toimi. Hän sai myös presidentti Putinin myöntämän Venäjän valtionpalkinnon ihmisoikeustyöstä 2017.

³⁷⁹ Aunesluoma 2011; Paavonen 2008.

Vaikuttajajärjestelmä oli organisoitu NKP:n keskuskomitean Suomen osaston valvontaan, joka valvoi ja koordinoi Neuvostoliiton valtionhallinnon organisaatioiden, yritysten, ”kansalaisjärjestöjen”³⁸⁰, kaupunkien, alueiden, urheilun, kulttuurin ja lehdistösuhteiden toimintaa.³⁸¹ Yksilösuhteet tässä järjestelmässä syntyivät instituutioiden ja organisaatioiden kautta. Systeemin toiminta oli suunnitelmallista ja tavoitteellista sekä kattavaa. Tulosten suurentelu kuului asiaan. Lähes kaikki maailman maat olivat neuvostosysteemissä tällaisen vaikuttajajärjestelmän kohteita alkaen Yhdysvalloista, Britanniaasta ja muista länsimaista sosialistileirin maihin. Jälkimmäisten puoluesuhteet olivat NKP:n valvonnassa, kun taas muissa maissa KGB oli keskeisessä roolissa.

Vallan vertikaalin ansiosta Suomen valtiojohdon suhteet Moskovaan olivat korkeatasoiset. Suomen presidenttien suuret hallitusmuodon takaamat valtaresurssit, joihin kuuluivat ulkopoliitiikan johto, armeijan ylipäällikkyyks, oikeus hajottaa eduskunta, tekivät yhteydestä Moskovalle tärkeän. KGB:n yhteysjärjestelmä toimi presidentti-instituution erityisesti Kekkosen ja Koiviston kausilla. Jälkimmäinen katkaisi yhteydenpidon Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Suomessa ja Suomen kanssa asioita hoitavien venäläisten yhteys suomalaisiin usein paransi urakehitystä. Syntyi ”Suomen klubi” eli joukko korkea-arvoisia yhteiskunnallisia toimihenkilöitä, jotka tunsivat Suomen, suomalaiset ja jotka vaikuttivat päätöksentekoon Moskovassa ja joilla oli yhteys tämän ansiosta valtio- ja puoluejohdon huipulle.³⁸²

Moskovan ajattelussa Suomen sallittiin liittyä toisen maailmansodan jälkeen syntyneisiin länsimaisiin organisaatioihin³⁸³, kun Suomen poliittiset johtajat olivat vakuuttaneet Moskovan siitä, ettei Suomen toiminta ole suunnattu Neuvostoliittoa vastaan. Moskovassa pidettiin arvossa sitä, että Suomi antoi saman suosituimmuusaseman Neuvostoliitolle kaupallisissa kysymyksissä, minkä se antoi läntisille organisaatioille.

6.2 Strateginen intressi turvallisuuseduissa

Neuvostoliiton hajoaminen ja Venäjän siirtyminen sen seuraajavaltioksi eivät ole muuttaneet Moskovassa vallalla olevaa pitkän aikavälin strategista ajattelua Venäjän turvallisuuseduista. Ne liittyvät olennaisesti Leningradin ja Pietarin turvallisuuteen. YYA-sopimuksen 1 § kiteyttää Venäjän strategisen intressin Suomen suunnalla: ”Siinä tapauksessa, että Suomi tai Neuvostoliitto Suomen alueen kautta joutuvat aseellisen hyökkäyksen kohteeksi Saksan tai muun sen kanssa liitossa olevan valtion taholta,

³⁸⁰ ”Kansalaisjärjestöt” eivät olleet vapaita, vaan puolueen perustamia, ohjaamia ja valvomia.

³⁸¹ Fjodorov 2001.

³⁸² Asiantuntijahaastattelut.

³⁸³ Pohjoismaiden neuvosto, EFTA, OECD, EEC-vapaakauppasopimus, Euroopan Neuvosto. Vrt. Aunesluoma 2011; Paavonen 2008; Soikkanen 2008.

Suomi uskollisena velvollisuuksilleen itsenäisenä valtiona tulee taistelemaan hyökkäyksen torjumiseksi. Suomi kohdistaa tällöin kaikki käytettävissään olevat voimat puolustamaan alueensa koskemattomuutta maalla, merellä ja ilmassa ja tekee sen Suomen rajojen sisäpuolella tämän sopimuksen määrittelemien velvoitustensa mukaisesti tarpeen vaatiessa Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa.”³⁸⁴

Sama ajatus sisältyy eri sanavalinnoin ja rajatun uuden sopimuksessa suhteiden perusteista, joka solmittiin tammikuussa 1992 ennen kuin Suomi jätti EU-jäsenyyshakemuksen. Sen 4 § mukaan ”Sopimuspuolet pidättyvät voimakeinoilla uhkamisesta tai niiden käytöstä toisen osapuolen alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan ja selvittävät keskinäiset riitansa rauhanomaisin keinoin YK:n peruskirjan ja ETYK:n päätösasiakirjan sekä muiden ETYK-asiakirjojen mukaisesti. Sopimuspuolet eivät käytä eivätkä salli aluettaan käytettävän aseelliseen hyökkäykseen toista sopimuspuolta vastaan.”³⁸⁵

Toisin sanoen Venäjä ei koe Suomea sotilaalliseksi uhkaksi, vaan sen, että muut länsimaat käyttävät Suomen aluetta Venäjää vastaan. Tämän johdosta Venäjä vastustaa voimallisesti Suomen jäsenyyttä Pohjois-Atlantin puolustusliitto Natossa. Ensisijainen uhka on siinä, että Suomi sallii Nato-maiden käyttää aluettaan. Toissijainen uhka on siinä, että Venäjän ja Suomen suhde heikkenee. Krimin miehityksen jälkeen dialogi maiden välillä on ohentunut. Venäjän presidentti Putin on selkeästi ilmaissut Naantalissa 2016 jäsenyyssasian olevan Suomen omassa päätösvallassa, mutta Venäjällä on oikeus sanoa siitä kanta. Se on ehdottoman kielteinen.

Venäjä ei perustanut uutta vaikuttajajärjestelmää Suomea varten

Neuvostoliiton romahduksessa 1991 jälkeen kaikki suhdejärjestelmät purkautuivat. Niiden ansaintalogiikat ja kassavirrat muuttuivat sekä tehtävät ja henkilöt vaihtuivat. Talous ja politiikka eriytyivät toisistaan Venäjällä ja Suomessa, kun vanhat valtarakenteet pettivät. NKP ja KGB lakkautettiin 1991 syksyllä. Jälkimmäinen sai uudet seuraajaorganisaatiot (FSB, SVR), mutta aikaisemmin esiintynyt ideologinen ulottuvuus poistui Suomen ja Venäjän suhteista. Toisaalta Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena poistui vanha kommunistijärjestelmään kuulunut sensuurilaitos³⁸⁶. Kysymys oli hallinnollisesta instituutiosta, joka ei ollut vain Neuvostoliittoa koskenut, vaan oli voi-

³⁸⁴ 17/1948, Sopimus ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä (YYA-sopimus).

³⁸⁵ 63/1992, Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen sopimus suhteiden perusteista 20.1.1992.

³⁸⁶ Neuvosto-Venäjän kansankomissaarin opetusasioiden kirjallisuus- ja julkaisuasioiden päähallinto 1922 ja 1966 alkaen Neuvostoliiton ministerineuvoston alainen valtiosalaisuuksia lehdistössä valvova päädirektoraatti.

massa kaikissa Varsovan liiton maissa. Sensuurin poistuminen merkitsi valtavaa poliittisen kulttuurin muutosta, koska samalla vapautui paljon neuvostovastaista energiaa ja liberaalien voimien ajattelun voittokulku näkyi politiikassa ja taloudessa entisen Neuvostoliiton vaikutuspiirin alueella.

Venäjän näkökulmasta syntyi uusia yhteistyöverkostoja, jotka olivat tavattoman tarpeellisia Venäjälle, jolta puuttui rahaa ja teknologiaa. Kansainväliset taloudelliset yhteistyöorganisaatiot alkoivat rahoittaa Venäjää. Keskitetty järjestelmä pirstaloitui, mutta syntyi moninainen projektirahoitusjärjestelmä.

Suomen ja Venäjän suhteissa lähialueyhteistyösopimus³⁸⁷, ystävyyskuntatoiminta, suomalaisyritysten investoinnit erityisesti Pietariin ja Moskovan alueelle sekä aktiivisuus Luoteis-Venäjällä tulivat merkittäviksi taloudellisiksi tekijöiksi Suomen liike-elämässä 1990-luvulla. Venäjänkauppa palautui melko pian tasolle, jossa Venäjä oli viiden – kymmenen suurimman kauppakumppanimaan joukossa. Alkoi eräänlainen romanttinen vaihe Venäjän kehityksessä, kun länsimaat odottivat Venäjän kehittyvän demokraattiseksi oikeusvaltioksi ja markkinataloudeksi. Tätä nykyisin Moskovassa valtaa pitävät katsovat edustavan esimerkkiä lännen virhearvioista.³⁸⁸ Niiden ytimessä ovat demokratiakäsityksen erilaisuus sekä markkinatalous. Siihen liittyy myös Venäjän strategisen kulttuurin pitkä jatkumo sekä neuvostovallan sisäinen korruptio, jota on pidettävä Venäjällä myös yhtenä ansaintalogiikkana eikä vain epäkohtana hallinnossa.

Tässä tilanteessa Suomella ei enää ollut erityisasemaa Venäjän propagandassa. Venäjä keskittyi uuden järjestyksen luomiseen Neuvostoliiton hajoamisen tilalle. Tätä hajoamista presidentti Putin kutsui 2005 kansakunnalle pitämässään puheessa ”1900-luvun suurimmaksi geopolittiseksi katastrofiksi”.³⁸⁹ Suomi keskittyi EU-jäsenyyden valmisteluun, josta tuli Suomen politiikan määräävä tekijä. Kaikki vanhat yhteydenpitojärjestelmät ovat kadonneet tai ne ovat pahasti ruostuneet. Esimerkiksi käyvät ammatiliittojen ja lehdistösuhteiden yhteydenpito, nuorison yhteistyö sekä monia muita elämänsaloja koskettavat suhdejärjestelmät.

Suomalaiset ovatkin jatkaneet esimerkiksi ystävyyskaupunkisuhteiden ja julkisen vallan projektiyhteistyötä. Nämä kehittyivät varsin nopeasti useilla aloilla, erityisesti liiketoiminnassa. Suomi on pudonnut Venäjän strategisessa ajattelussa kategoriaan ”ystävällinen maa, jonka kanssa ei ole ongelmia”. Suomi ei enää ole poliittisen vaikuttami-

³⁸⁷ 61/1992, Laki Venäjän federaation kanssa yhteistyöstä Murmanskin alueella, Karjalan tasavallassa, Pietarissa ja Leningradin alueella tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

³⁸⁸ Asiantuntijahaastattelut.

³⁸⁹ Presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 25.4.2005.

sen kohde, jollainen se oli Neuvostoliiton aikana. Tämä ei tarkoita sitä, ettei nyky-Venäjä vaikuttaisi enää Suomeen. Se vain tapahtuu strategisesti tarkasteltuna selkeästi aikaisempaa rajatummin.

Presidenttien tapaamisista on tullut uudelleen suhteiden hoidon keskipiste. Krimin valtauksen jälkeistä lyhyttä puhumattomuuden aikaa (elokuu 2014–maaliskuu 2016) seurasi dialogin elpyminen, kun presidentti Niinistö painotti tarvetta naapureiden välisen suoran yhteyden merkittävyyteen. Ilman että Suomi poikkesi EU:n linjasta, Suomen dialogi näyttää saaneen arvostusta sekä Venäjällä että EU:ssa. Presidentti Niinistö otti vähitellen yhä suuremman roolin ulkopoliittikan johtajuudessa.³⁹⁰

Venäjän hallinnossa ei enää ole samanlaista systemaattista vaikuttamisjärjestelmää kuin oli Neuvostoliiton aikana, kun kommunistinen puolue ja valtion turvallisuuskomitea organisoivat sekä julkisen hallinnon että niin sanotun kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta ulkomaailman kanssa. Hyvät henkilösuhteet korostuvat edelleen ja presidentin lisäksi pääministerit ja useimmat ministerit tapaavat asiakysymyksissä säännöllisesti.

Kremlin näkökulmasta strategisen viestinnän vanhoja institutionaalisia työkaluja ei enää ole käytössä. Esimerkiksi Venäjän suurlähetystöllä Helsingissä ei ole läheskään aikaisemmassa laajuudessa toimivaa tapaamisjärjestelmää Suomen poliitikkoja, journalisteja ja yritysjohtoa varten. Tällainen järjestelmä on poistunut käytöstä, mikä ei tarkoita, ettei yhteydenpitoa ja vaikuttamista ole. Se ei kuitenkaan enää ole strategisella tasolla organisoitua systemaattista toimintaa.³⁹¹

Tärkeimmät systemaattisuutta ja aktiivisuuden vähenemistä ilmentävät esimerkiksi seuraavat kehityspolut ja olosuhteet: Venäjän Helsingin suurlähetystön hallinnollisten resurssien ja ohjausvoiman heikentyminen; symmetrian eli vastapuolen puuttuminen kansalaisjärjestöjen suhteissa; elinkeinoelämän suhteiden nojaaminen julkisen vallan Venäjä-suhteiden symmetriaan ja tukeen sekä; yksittäisten, uuden Venäjän kehitykseen liittyvien ilmiöiden nousu suomalaisessa yhteiskunnassa ja mediassa.³⁹²

Tehtaankadun ohjausvoiman katoaminen

Kuten edellä on arvioitu, Venäjän ylin johto ei enää ole aikoihin nähnyt vaivaa puuttua samalla tarkkuudella ja pieteetillä suomalaisen keskustelun seurantaan tai johtamiseen kuten oli Neuvostoliiton aikana. Venäläisiä medioita ei ohjata Tehtaankadulta käsin eikä suurlähetystöllä ole aitoa käskyvaltaa esimerkiksi Pietarissa ja Moskovassa

³⁹⁰ Yli-Huttula 2018.

³⁹¹ Asiantuntijahaastattelut.

³⁹² Ibid.

toimitettuihin medioihin samalla koordinoitulla tavalla kuin KGB:n residentillä ja NKP:n keskuskomitean Suomen osastolla oli Neuvostoliiton aikana. Tehtaankadulta puuttuvat henkilöt, komentosuhteet ja tulosvastuu. Se ei tarkoita, että Tehtaankatu löisi laimin edunvalvontarooliaan Suomessa, mutta sen asema on aivan toisenlainen kuin suomalaisessa mediassa on kerrottu. Venäjälle on syntynyt kansalaisyhteiskunta, siellä on eturyhmiä, kilpailevia alueita ja yrityksiä, joille Venäjän ulkomaanedustot ovat viranomaispalveluja tuottavia julkishallinnon toimijoita. Näyttää siltä, että Suomessa suurella yleisöllä ja medialla on hieman harhaanjohtava käsitys siitä, että ”Tehtaankadulla” eli Venäjän Helsingissä toimivalla suurlähetystöllä olisi yhä aikaisempaan neuvostoaikaan verrattavaa kaikkivoipaisuuden vaikutusvaltaa avata tai olla avaamatta ovia Moskovassa tai Pietarissa suomalaisille. ”Tehtaankadun” mandaatti on paljon pienempi kuin aikaisemmin.³⁹³

Symmetrian puuttumisen synnyttämä murros

Venäjän kansalaisyhteiskunta on neljännesvuosisadassa muovautunut uudennaiseksi ilmentymäksi, jossa valtion ohjaamat järjestöt ovat lakanneet tai uudistuneet itsenäiseksi tai julkisen vallan tukemiksi, mutta siten, ettei niillä ole enää ollut budjettirahoitusta. Tämän seurauksena esimerkiksi Neuvostoliitto-Suomi-seuran jatkajaa ei enää ole Venäjällä, vaikka jotkut entiset toimihenkilöt jatkavatkin yhteydenpitoa. Olennaista on, ettei Venäjän puolelta ole sen paremmin valtiovallan kuin kansalaisyhteiskunnan suunnalta aitoa vastapuolta, kumppania, jolla olisi intressi Suomen suunnalla. Tämä ei ole Suomi-Venäjä -seuran heikkoutta, mutta se ilmentää neuvostoaikakauden päättyneen ja uusia oloja Venäjällä.

Aluksi talvisodan jälkeen toukokuussa 1940 perustettiin Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seura, joka lakkautettiin jatkosodan alla. Lokakuussa 1944 perustettiin Suomi-Neuvostoliitto-seura (SNS), jonka toimintaa Neuvostoliitto rahoitti ja jonka tiedotustyötä johdettiin Tehtaankadulta käsin. Vähitellen SNS-seura integroi kaikki poliittiset piirit ystävyysseuran toimintaan, joka poikkesi useimpien kansainvälisten ystävyys-suhteiden edistämisen muodoista, jos kohta sosialistisen leirin maat olivat selkeä poikkeus. Suomi-Venäjä-seura saa Suomessa valtionapua noin miljoona euroa vuodessa.³⁹⁴

Vastaava symmetrian puuttuminen heijastui monille alueille. Ammattiliittoyhdistyminen loppui, koska vapaiden ammattiliittojen puuttuminen Venäjältä ei enää Neuvostoliiton romahduksen jälkeen motivoinut EU-jäsenyyttä kannattavaa suomalaista ammattiyhdistys-

³⁹³ Ibid.

³⁹⁴ Suomi-Venäjä-seuran tilinpäätökset. Seuran sähköpostiviesti Anders Blomille 28.12.2019. Tehtäjän hallussa.

tysliikettä. Nyt suhteita on luotu uusiin ammattiliittoihin, mutta suhteilla ei ole aikaisempaa yhteiskuntapoliittista relevanssia. Myös nuorisjärjestöjen yhteistyö on päättynyt entisessä muodossa. Nuorisjärjestöillä on yhteyksiä, mutta poliittiset yhteydet ovat satunnaisia. Eduskunnalla on Venäjä-yhteistyöryhmä ja nuorilla parlamentaarikoilla oma Venäjä-ryhmä.

Erityisesti median suhteiden muutos on ollut merkittävä. Venäläisen median omistukset, ansaintalogiikat ja toimintatavat ovat muuttuneet 2000-luvulla digitaalisen murroksen seurauksena. Suomessa mediamurros on ollut myös suurta, eikä Suomella ole aikaisempaa poliittista relevanssia Kremlin viestinnässä eikä ansaintalogiikassa. Päinvastoin virallisen Venäjän tarjonta ja kysyntä Suomen medioissa on vähentynyt.

Julkisen vallan tuki elinkeinoelämälle

Suomen ja Venäjän taloussuhteissa julkisella vallalla on ollut historiallisesti suuri rooli. Neuvostoliiton aikana tavaravaihtoon perustunut bilateraali kauppa sisälsi Suomen Pankin roolin valuutanvaihdon keskuspaikkana (clearingtili) suomalaisille yrityksille, joiden tarjous- ja ostotoimintaa julkinen valta sääteli maiden hallitusten välisen talouskomission kautta. Kaupan keskitetty ohjaus ja poliittisen tason prioriteetti perustuivat muun muassa energiaraaka-aineiden tuontiin ja sitä vastaavaan tuotteiden vientiin Neuvostoliittoon, joka oli juridinen asiakas.³⁹⁵ Kaupan rahoitti Suomen Pankki.

Neuvostoajan kauppa ei perustunut vain ystävyyteen, vaan myös aitoihin taloudellisiin etuihin. Neuvostoliitto tarvitsi suomalaisia tuotteita, suomalaiset tarvitsivat öljyä ja muita raaka-aineita. Neuvostokaupan vaihto oli parhaimmillaan 1960- ja 70-luvuilla neljännes tuonnin ja viennin kokonaistasosta. Venäjänkauppa on viennin osalta 2010-luvulla laskenut kymmenestä viiteen prosenttiin kokonaisarvosta, kun taas tuonti on säilyttänyt energiaraaka-aineiden ansiosta noin 15 prosentin tason.³⁹⁶

Bilateraali kauppa oli järjestetty Suomen Pankin valuuttatilin (clearing) kautta ja koko järjestelmä oli Suomen presidentin käskyvallan alla. Kaupat olivat suomalaisittain suuria ja niiden vaikutus kansantalouteen oli merkittävä, koska clearingkäytännön turvin Neuvostoliitto osti enemmän kuin lopulta pystyi maksamaan. Useat idänkaupan yritykset olivat valtio-omisteisia tai riippuvaisia valtiosta. Neuvostojohtajat pystyivät asioimaan tämän suomalaisjärjestelmän kanssa helposti ja sen hyödyt neuvostosysteemille olivat ilmeiset, vaikka suomalaisten yritysten katteet olivat suuria.³⁹⁷

³⁹⁵ Blom 2018, 108–114.

³⁹⁶ Tulli. Suomen ja Venäjän välinen kauppa. Tilastot. 15.6.2018.

³⁹⁷ Matala 2011, 134. ”Leif Fagernäs totesi, että vaikka idänkaupan volyymi voitaisiin saavuttaa uudelleen, idänkaupan katteita ei koskaan.” Fagernäsin haastattelu 20.10.2010.

Järjestelmä romahti 1986–1991, mutta sen volyymit palautuivat 2000-luvulle tultaessa. Toimialojen ja yritysten välillä oli paljon rakenteellisia yhteyksiä, jotka ohentuivat, muuttuivat ja uudistuivat neuvostojärjestelmän päättymisen seurauksena. Suomen EU-jäsenyyden seurauksena kauppapolitiikka siirtyi EU:lle.³⁹⁸

Esimerkiksi Suomalais-Venäläinen kauppakamari (SVKK) on suomalainen järjestö, jolla ei ole venäläistä vastinparia. Sen venäläiset jäsenyritykset ovat suomalaisten yritysten kumppaneita tai asiakkaita, jotka ovat jäsenenä suomalaisessa yhdistyksessä. Venäjällä ei ole Suomen liike-elämää varten perustettua kauppakamaria. Maaliskuussa 2010 presidentti Tarja Halosen ja pääministeri Putinin tapaamisessa Pietarissa, jossa oli läsnä suomalaista elinkeinoelämää, sovittiin liike-elämän neuvoston perustamisesta. Venäjällä on tämän kaltaisia vuoropuhelujärjestelmiä muun muassa Saksan, Britannian, Ranskan, Kiinan ja muiden merkittävien maiden kanssa. Venäläisyritysten kokoonpanon kokouksiin päättää Putin ja Venäjän hallinnossa ne valmistellaan presidentinhallinnon ja talouskehitysministeriön toimesta.³⁹⁹

Suomessa luotiin kaikkien valtion tukien vienninedistämisorganisaatioiden toiminnan yhtenäistämiseksi Team Finland -verkosto vuoden 2011 hallitusohjelmassa.⁴⁰⁰ Venäjään ylläpidettävät taloussuhteet ovat rakentuneet neuvostoaajoilta peräisin olevaan talouskomissioon, jonka puheenjohtajiksi kumpikin hallitus nimeää edustajan. Talouskomissiolla on työryhmiä ja puheenjohtajisto, jotka ovat pitäneet vuosittaisia kokouksia, mutta itse komissio on kokoontunut harvemmin.⁴⁰¹ Suuret yritykset eivät ole halunneet tuoda sensitiivisiä asioita käsiteltäviksi monenkeskisiin pöytiin kuin vasta aivan liike-toimien loppuvaiheessa, kun taas pienet ja keskisuuret yritykset ovat halunneet, mutta ovat toisaalta usein jääneet merkittävien tapaamisten ulkopuolelle.⁴⁰² Liike-elämän järjestöillä (esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Yrittäjät SY) on yhteyksiä venäläisiin kumppaneihin (Venäjän teollisuudenharjoittajien ja yrittäjien liitto RSPP ja Venäjän pienten ja keskisuurten yritysten kattojärjestö OPORA).

Talouskomissio hoiti neuvostoaikana sekä kauppapolitiikkaa että kauppaa. Suomen EU-jäsenyyden myötä kauppapolitiikan vetovastuu siirtyi unionille, eli sitä ei enää käsitellä kahdenvälisessä komissiossa. Myös neuvostomalli on kadonnut ja sen mukana

³⁹⁸ Vrt. Matala 2011; Holopainen 2007; Šljamin 2008.

³⁹⁹ René Nyberg 18.8.2010.

⁴⁰⁰ Ulkoasiainministeriön tiedote 15/2012 Valtioneuvoston verkkosivuilla 19.1.2012, ”Uusi Team Finland -verkostomalli edistämään Suomen taloudellisia ulkosuhteita”. <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/team-finland-natverk-for-att-framja-finlands-externa-ekonomiska-forbindelser> [luettu 25.5.2019]

⁴⁰¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, ”Venäjä” <<https://tem.fi/venaja>> [luettu 25.5.2019]: ”TEM toimii aktiivisesti Venäjän Team Finland -verkostossa ja seuraa Venäjän markkinoiden ja lainsäädännön kehitystä. Tärkein elinkeinoelämää tukeva viranomaistason yhteistyörakenne on Suomen ja Venäjän hallitustenvälinen talouskomissio työryhmineen.”

⁴⁰² Asiantuntijahaastattelut.

taloussuhteista vanha symmetria. Venäläiset näkevät nyt kauppasuhteet siten, että virallinen Suomi on muodollisesti ryhmittynyt uudelleen. Ryhmittymisen kova ydin on East Office ja sen taustalle integroitu Suomalais-Venäläinen kauppakamari. East Office (EO) on teollisuuden ulkopuolisilta ”suljettu liiga”, jolla on tiiviit yhteydet ulkoministeriöön.⁴⁰³ Tämä on myös venäläinen käsitys.⁴⁰⁴

Yhtiön johtava rooli Venäjä-yhteyksissä on sittemmin järjestetty siten, että EO:lla ja Suomalais-Venäläisellä kauppakamarilla on sama henkilö puheenjohtajana. SVKK saa valtionapua noin 890 000 euroa vuodessa⁴⁰⁵. Vuoden 2020 helmikuussa SVKK:n Moskovan edustusto muutti Suomen Moskovan-suurlähetystön tiloihin⁴⁰⁶. Ulkoministeriö käyttää tätä ryhmittymää poliittisesti ja taloudellisesti merkittävän tiedon jakamisessa.⁴⁰⁷ Järjestelyn merkitys on korostunut pakotteiden aikakaudella, kun liike-elämässä on ollut useampia mielipiteitä pakotteiden tehokkuudesta ja ulkoministeriön toimintatapojen vaikuttavuudesta. Venäläispäättäjien näkökulmasta suomalaisten Team Finland -verkosto (Business Team Russia sisältäen EO:n, SVKK:n osia Business Finland -toiminnoista ym.) on valtiojohtoista vienninedistämislobbausta ja poliittinen saatevarjo, jonka alle virallinen Suomi ryhmittyy poliittisissa linjakysymyksissä.⁴⁰⁸

Tämän vienninedistämislobbyn johdon käytettävissä on myös Suomen viranomaisten osin turvaluokiteltua tietoa ja muuta liike-elämän sisäpiiritietoa, mikä on Suomessa toimivien yritysten kilpailuasias. Tällöin esimerkiksi entinen pääministeri Esko Aho, joka on ollut lobbyn puheenjohtaja, nähdään Venäjällä suomalaisvaikuttajana eikä venäläisvaikuttajana Suomessa. Ahon roolin painavuutta Venäjällä lisää seikka, että hän on Sberbankin, joka on Yhdysvaltain ja EU:n pakotteiden piirissä, hallituksen jäsen edustaen erityisesti ulkomaisten sijoittajien etuja pankissa ja Venäjällä ja että hän myös toimii amerikkalaisen JP Morgan Chase pankin neuvonantajana Euroopan, Lähi-idän ja Afrikan asioissa.

René Nyberg analysoi Venäjän liike-elämää siten, että suuryritysten päättäjät jakautuvat kahteen miljardööriyppiin, joista toiset omistavat yrityksiä (kaverioligarkit) ja toiset johtavat valtion omistamia suuryrityksiä (valtio-oligarkit). Omistus ja vaikutusvalta

⁴⁰³ HS 17.6.2010: ”East Office on saanut puolivirallisen aseman Suomen ja Venäjän kauppasuhteiden hoidossa. Se on kuin modernisoitu versio muinaisesta Suomen ja Neuvostoliiton välisestä talouskomissiosta, jota johti parikymmentä vuotta Suomen Ahti Karjalainen ja Neuvostoliiton puolelta Nikolai Patolitšev”. Vrt. myös René Nyberg 18.8.2010.

⁴⁰⁴ Asiantuntijahaastattelut.

⁴⁰⁵ Suomalais-Venäläinen kauppakamari 2018. Valtionapu on 48 prosenttia kaikista tuotoista.

⁴⁰⁶ SVKK 27.1.2020.

⁴⁰⁷ Blom 2018, 248. Valtiosihteeri Pertti Torstilan kirje East Officen hallituksen puheenjohtaja Jaakko Rauramolle 8.4.2008 (HEL 5959-22). Kirjeessä kauppapolitiikan alivaltiosihteeri nimetään UM:n edustajaksi EO:n hallituksen asiantuntijajäseneksi.

⁴⁰⁸ Asiantuntijahaastattelut.

katsotaan väliaikaisiksi tai presidentistä riippuviksi, minkä lisäksi valtion ostamista urakoista, töistä, raaka-aineista ja palveluista maksetaan osuudet presidentin lähipiirille. Tästä seuraa, että Venäjän suuryritysten päätöksenteko on lopulta riippuvaista yhteiskuntapolitiikasta, jota Nyberg luonnehtii komentotaloudeksi.⁴⁰⁹ Valtio-omisteiset yritykset voidaan nähdä myös valtion pääomareservinä.

Venäjän kaupallistaloudellisia etuja Suomessa edistetään pikemminkin varovaisesti kuin aggressiivisesti. Venäjän kaupallinen edustusto toimii Helsingissä Tehtaankadulla talouskehitysministeriön alaisuudessa. Edustusto esittelee yleensä Venäjän alueiden vienninedistämispyrkimyksiä ja järjestää seminaareja, esittelyitä ja tapaamisia sekä toimii valikoiduissa liiketoimissa silloin, kun venäläisytykset niistä sille kertovat. Usein suuret venäläisytykset toimivat kuitenkin suoraan suomalaisten liikekumppaneiden, asiakkaiden ja alihankkijoiden välityksellä. Henkilösuhteet ratkaisevat. Silmiin pistävää on pk-yritysten vähäisyys puolin ja toisin.

Venäläisiä tytäryhtiöitä on Suomessa kaikkiaan 23. Ne työllistivät kaikkiaan 1185 henkilöä Suomessa ja vuositasolla ne tekivät yhteensä liikevaihtoa noin 3,4 miljardia euroa.⁴¹⁰ Vastaavasti suomalaisia tytäryhtiöitä on Venäjällä 344. Ne työllistivät 38 863 henkilöä ja tuottivat liikevaihtoa noin 6 miljardia euroa.⁴¹¹

Esimerkiksi energiakysymyksissä venäläiset eivät kampanjoi Suomessa. Jos venäläisen raaka-aineen (öljy, sähkö, kaasu) tai tuotteen (ydinvoima) myynninedistäminen, lobbaus Suomen hallinnossa tai julkisuuskuvan edistäminen tai kehittäminen vaativat toimintaa, venäläiset ovat toimeksiantajina, mutta lobbaajina ovat suomalaiset kumppanit tai toimeksiannon saavat suomalaistahot. Tietyt suuret kaupat tai hankkeet ovat luonteeltaan strategisia tai poliittisia, jolloin niiden valmistelu perustuu Venäjän poliittisen johdon myötävaikutukseen ja niillä saattaa olla rooli strategisessa viestinnässä ja ennen muuta oma viesti. Tällaisia venäläisiä viestejä, jotka eivät välttämättä ole suomalaisia, voivat olla muun muassa:

- Fortumin investoinnit Venäjän sähköntuotantoon ovat esimerkki siitä, että se on mahdollista ja että Venäjälle voi investoida turvallisesti infrastruktuuriin.
- Hanhikiven ydinvoimala on kaupallinen hanke, jossa venäläinen teknologia on valmis läpivalaisuun ydinvoimaturvallisuuden laadunvalvonnassa ja johon Venäjän valtio on investoinut eläkerahastostaan.

⁴⁰⁹ Nyberg 2019, 210–211.

⁴¹⁰ Tilastokeskus 2018.

⁴¹¹ Tilastokeskus 2016.

- Finnairin ylilentoluvat Aasiaan viestittävät Suomen suosituimmuusasemasta Venäjän ilmaliikenteessä, missä Venäjä odottaa Suomelta pitkällä aikavälillä vastavuoroisuutta.
- Nord Stream 2 on Venäjän kaasuvarojen logistiikan ja saatavuuden turvaamista Saksan ja muun Euroopan markkinoille.
- Allegro tuo Pietarin saavutettavaksi suomalaisille vaivatta ja nopeasti, mutta myös Suomen venäläisille.

Eräät ilmiöt

Venäjänkielinen väestö Suomessa on hyvin heterogeeninen ryhmä. Venäjänkieliset on Suomen vanhin, suurin ja edelleen nopeasti kasvava vieraskielinen vähemmistö,⁴¹² joka on kasvanut lähes 80 000:een – näistä 31 697 on Venäjän kaksoiskansalaisia.⁴¹³ Venäjänkielisiä on kuitenkin muissa Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Saksassa, Virossa, Latviassa ja Liettuassa, määrällisesti ja suhteellisesti ottaen paljon enemmän kuin Suomessa.⁴¹⁴

Venäjänkielinen vähemmistö ei ole strateginen viesti Suomelle, vaan ilmiö maahanmuutosta Venäjältä Suomeen. Venäjänkielinen vähemmistö toimii ja elää Suomessa matalalla profiililla. Se on pyrkinyt kotoutumaan suomalaisilla ehdoilla suomalaisen yhteiskuntaan eikä se ole hakenut ”maanmiesstatukselle” poliittista mandaattia Moskovassa eikä Suomessa.⁴¹⁵

Sen sijaan jääkiekko on Venäjän strategisen viestinnän siipien suojissa. Se nauttii Venäjän presidentin luottamusta ja suojelusta. Presidentti Putin on tehnyt aloitteen KHL:n (*Kontinental'naja hokkeinaja liga*) perustamisesta sekä antanut poliittista tukea KHL:aa ja sen joukkueita rahoittaville yrityksille ja niiden omistajille.⁴¹⁶ Esimerkiksi Suomen ja Venäjän presidentit ovat tapaamistensa sosiaalisessa osuudessa jopa pelanneet jääkiekkoa kesällä Raudussa 2012. Tässä valossa jääkiekkjoukkue Jokerit on osa laajempaa KHL-operaatiota, missä sen venäläisrahoittajat toimivat oman

⁴¹² Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017. Heterogeenisuus ilmenee monin tavoin: etnisesti, kansalaisuuden kannalta, Suomessa vietetyn ajan tai maahanmuuton syyn mukaan jne.

⁴¹³ Tilastokeskus 2019. Vuoden 2018 lopussa Suomessa asui lähes 392 000 vieraskielistä eli henkilöä, joiden kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Venäjä on selvästi yleisin vieras kieli. Sitä puhui vuonna 2018 äidinkielenään yli 79 000 henkilöä.

⁴¹⁴ Eberhard, Simons & Fennig 2019.

⁴¹⁵ Asiantuntijahaastattelut.

⁴¹⁶ RIA Novosti 20.7.2009: Vuonna 2009 Putin sanoi keksineensä koko liigan. ”En vain tukenut KHL:ää, vaan olen sen alullepanija. Minä keksin sen, koska mielestäni jääkiekko on menettänyt paljon sen jälkeen, kun vastakkainasettelu, sen hyvässä merkityksessä, kanadalaisen, pohjois-amerikkalaisen ja neuvostojääkiekon välillä päättyi.”

agendansa puitteissa eli Venäjän presidentin asettamien odotusten mukaisesti. Rahoitusjärjestelyt Suomessa uusittiin keväällä 2019 pakotepolitiikan vaikutusten vähentämiseksi, kun Norilski nikel -yhtiö tuli Jokereiden uudeksi osakkaaksi.⁴¹⁷

Viimeisenä on syytä mainita Sallan ja Raja Joosepin maahantulotapaukset 2015–2016, jota Nyberg pitää vakavimpana rajajärjestyksen loukkauksena Venäjän parhaiten toimivalla ulkorajalla sitten 1950-luvun.⁴¹⁸ "Venäjän odottamaton ja provosoimatta alkanut rajajärjestelmän rikkomus Pohjois-Suomessa vuoden 2015 loppupuolella on esimerkki Venäjän taipumuksesta luoda ongelmia, käyttää niitä hyväkseen ja tarjoutua hallitsemaan niitä ilman, että niitä varsinaisesti ratkaistaan", todetaan arviossa Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista.⁴¹⁹ Voidaan pohtia, että onko edellä mainittu rajatapaus ollut strategista viestintää Venäjän suunnalta vai onko se ollut alemman tason ohjattua toimintaa. Edellisen puolesta kertoo seikka, että asia sovittiin ylimmän tason neuvotteluissa Suomen ja Venäjän välillä.⁴²⁰ Toiminta kuvastaa myös ylimmän poliittisen tason merkitystä suhteiden hoidossa maiden välillä käytännön ongelmien ratkaisemisessa ja keskuksen merkitystä venäläisessä hallintomallissa.

⁴¹⁷ Jokerit tiedotti 17.6.2019: "Norilsk Nickel Harjavalta Oy on hankkinut 40 prosenttia Jokereiden osakkeista ja lähtee tukemaan seuraa tuleville KHL-kausille. Neuvotteluiden jälkeen osapuolet lähtevät yhdessä rakentamaan helsinkiläisseuralle menestyksestä tulevaisuutta". Jokerit-jääkiekkjoukkueen verkkosivut, "Norilsk Nickel Harjavalta Oy tukemaan Jokereita." <<https://www.jokerit.com/norilsk-nickel-harjavalta-oy-tukemaan-jokereita>> [luettu 20.6.2019]

⁴¹⁸ Nyberg 2019, 2017.

⁴¹⁹ Bergquist, Heisbourg, Nyberg & Tiilikainen 2016; Vrt. myös Järvenkylä & Nerg 2019. "Virallinen viesti Venäjältä oli tammikuussa 2016 se, että kun turvapaikanhakijat sanovat sanan "turvapaikka" vaikkakin jo Venäjän puolella, on heillä oikeus tulla Suomeen."; Aamulehti 6.3.2019. Suomi suostui siihen, että muiden EU-maiden kansalaisia kohdeltiin kahdella suomalaisella raja-asemalla puolen vuoden ajan kolmansien maiden kansalaisina, joilta oli rajanylitys kielletty. Kolmen kuukauden aikana Venäjältä tuli Suomeen noin 1 700 turvapaikanhakijaa. He edustivat 36 eri kansallisuutta.

⁴²⁰ HS 15.2.2016; YLE Uutiset 23.3.2016.

7 Venäjän käsitys EU:sta ja Suomesta sen jäsenenä

7.1 Eurooppa venäläisessä poliittisessa ajattelussa

Venäjä on paljon pienempi suure kansainvälisellä areenalla kuin viime tai sitä edellisellä vuosisadalla. Venäjän havitteleva suurvalta-asema ei kuitenkaan ole pelkästään vallanpitäjien hemmottelema tavoite, vaan myös historiallisesti yksinäiselle maalle välttämättömyys ja eräs sen selviytymisen tärkeimmistä elinehdoista. Nykyisin Venäjä voi tavoitella suurvallan asemaa lähinnä aikaisemmasta poikkeavalla tavalla. Venäjä ei ole hegemoni eikä johtovaltio. Se on kuitenkin yksi harvoista valtioista, joka ei hyväksy toisten valtioiden hegemoniaa, yksiselitteistä johtoasemaa tai dominointia. Sitä voi pitää erityisominaisuutena, jota kuvaa oman poliittisen suvereniteetin arvostaminen yli taloudellisten ja muiden etujen ja kykynä sekä poliittisesti että sotilaallisesti puolustaa sitä. Harvat valtiot kykenevät tai ovat valmiita säilyttämään vapautensa päättää tärkeimmistä asioista mihin hyvänsä hintaan. Toinen itsenäisen valtion avaintekijä on kansan ja eliitin isänmaallinen asenne. Eliitin luonne on Kremlin ideologioiden mukaan eräs itsenäisen valtion tärkeimmistä tekijöistä. Isänmaallisen eliitin luominen on ensisijainen tehtävä Venäjän valtion kehittämisprojektissa.⁴²¹

Putinin Venäjä synnyttää pelkoja hyvin monella tavoin. Siinä yhdistyvät nousevan suurvallan ja heikon valtion ominaisuudet korruptoituneen ja tehottoman hallintovallan kanssa. Putinin hallinto näyttää samaan aikaan kovalta ja myös erittäin haavoittuvalta. Talouskasvu näyttää selviävän kriiseistäkin, mutta näyttäytyy samalla äärimmäisen epävakalta. Mitä enemmän markkinatalouteen tähtääväksi ja länsimaiden kaltaiseksi Venäjä tulee, sitä itsenäisemmäksi sen politiikka muuttuu ja sen lännenvastaisemmaksi se koetaan.⁴²²

Suhteet Eurooppaan ovat Venäjälle äärimmäisen tärkeitä.⁴²³ Siitä huolimatta Venäjä ei tule lähentymään Eurooppaa eikä pyri muuttumaan länsinaapuriansa kaltaiseksi. Etäytyminen Euroopasta ei ole Venäjälle myöskään tavoitteena, vaikka Euroopan haasteet voidaankin siellä tulkita hyödyllisiksi. Euroopan unionia ei Venäjällä pidetä

⁴²¹ Krastev 2007.

⁴²² Šapovalov 2000.

⁴²³ Lavrov 18.12.2019.

Yhdysvaltojen tai Kiinan kaltaisena strategisena pelurina. Geopoliittisesti EU on riippuvainen Yhdysvalloista ja tämä riippuvuussuhde tulee lähitulevaisuudessa säilymään. Eräät EU-maat ovat historiallisesti Venäjä-vastaisia nähden Venäjässä uhkatekijän omalle olemassaololleen. Venäjä-vastaisuuden ylläpitäminen näyttää olevan helppoa nykytilanteessa, mutta sen muuttaminen hyvin vaikeata ja lähitulevaisuudessa mahdotonta. Tässä tilanteessa Eurooppa on Venäjälle talous- ja kauppakumppani. Venäjän strategiana lienee pyrkiä pysäyttämään vieraantumiskehitys ja muuttamaan se toimivaksi naapuruussuhteeksi. Tämä toki edellyttäisi Venäjän mukaan molempuolisen kunnioituksen kehittymistä osapuolten välille, toisten asioihin puuttumattomuutta ja kaiken kaikkiaan asiallista käyttäytymistä.⁴²⁴

Kuten ulkoministeri Lavrov on asian ilmaissut: ”Moskovassa ollaan kiinnostuneita vahvasta EU:sta, joka edustaisi ennakoitavissa olevaa pragmaattista kumppania ja tekisi ulkopoliittikkaa Euroopan intressien perusteella.”⁴²⁵

Putinin hallinto ei ole koskaan pitänyt Keski- ja Itä-Euroopan uusia demokratioita itselleen soveltuvana poliittisen kehityksen mallina, koska Moskovan näkökulmasta näillä pienillä mailla ei ole mahdollisuutta tulla todella suvereeniksi. Moskovan mukaan niiden osana on olla yhden tai useamman suvereenin valtakeskittymän alistettu osa.⁴²⁶ Moskova on kuitenkin valmis myöntämään, että jäsenyys Euroopan unionissa on todellinen mahdollisuus ja vaihtoehto pienemmille maille.⁴²⁷

Putinin hallinnon perusta on aina ollut valtiollisuuden korostaminen. Yksilöllisyyden käsite, joka on liberaalin demokraattisen järjestelmän ydin, ja toisaalta kansan käsite, joka on kansallismielisten hankkeiden ytimessä, eivät ole päällimmäisinä Venäjän hallinnollisessa ajattelussa. Kansan yhteisöllisyys ja isänmaallisuus ovat tärkeitä arvoja.⁴²⁸ Länsimaissa arvostetut kansalaisen ja äänestäjän perusoikeudet, jotka toimivat liberaalin demokratian perustana, eivät ole venäläisessä ajattelussa ensisijaisia tai ne ovat erilaisia, kun taas taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet ovat ensisijaisia.

Venäjän ja Euroopan unionin välisen vastakkainasettelun todelliset syyt ovat sekä kilpailevat edut ja erilainen arvomaailma, mutta myös poliittinen yhteensopimattomuus. Venäjän haastetta ei voida tiivistää kysymykseksi energiariippuvuudesta eikä Moskovan ja sen lähinaapureiden vaikeisiin suhteisiin, jotka ovat myös EU:n jäsenmaita.

⁴²⁴ Krastev 2007; Rjabov 2014, 136–144; Lavrov 18.12.2019

⁴²⁵ Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrovin haastattelu ranskalaiselle medialle 12.10.2018. Venäjän ulkoasiainministeriön verkkosivut <http://www.mid.ru/web/guest/maps/fr/-/asset_publisher/g8Ru-zDvY7qyV/content/id/3377331> [luettu 15.6.2019]; Lavrov 18.12.2019.

⁴²⁶ Meštšerjakova 2012.

⁴²⁷ Krastev 2007.

⁴²⁸ Presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 15.1.2020.

Kriisin ydin on postmodernin valtioliiton, jota edustaa Euroopan unioni, ja perinteistä valtiota edustavan Venäjän välinen yhteensopimattomuus.

Poliittisten eliittien polarisoituminen niin Venäjällä kuin Euroopassa on toinen syy huoleen kehittyvien suhteiden tulevaisuudessa. Venäjän uusi eliitti muodostuu niistä, jotka selviytyivät voittajina siirtymäkauden rajuissa vaiheissa. He ovat äärimmäisen ylimielisiä, riskinottokykyisiä ja tavattoman rikkaita. Eurooppa ei osaa puhua heidän kanssaan. Eurooppalaiset poliittiset eliitit, jotka ovat rakentaneet uransa kompromissien ja konfliktien välttämisen varaan, joutuvat kanssakäymisiin eliitin kanssa, joka on ylpeä taustoistaan, eikä häpeile käyttämiään menetelmiä. Väärinkäsitysten ja epäluottamuksen välttäminen muodostuu hyvin vaikeaksi.

Voidaan arvioida, että Euroopan unionin keskinäiseen riippuvuuteen perustuvan politiikan kansainvälisissä suhteissa pelätään uhkaavan Venäjän suvereniteettia ja sen omintakeista hallintojärjestelmää. Samaan aikaan Euroopan unionin olemassaolo on uhattuna, koska Venäjä edellyttää kansallisvaltion olemassaoloa Euroopan politiikassa. Postmodernin valtion kannalta "suvereniteetti on paikka pöydässä". Venäjälle suvereniteettia on päättää täysin itsenäisesti kansainvälisissä asioissa ja hallituksen oikeus tehdä, mitä se haluaa omalla alueellaan.

7.2 Venäjän ja Euroopan väliset kiistat

Alaluvussa käydään läpi kiistoja, riitoja ja konflikteja Venäjän ja EU:n välillä. Tarkastelussa keskitytään aikakauteen, joka alkoi EU:n perustamisvalmisteluiden aloittamisesta ja Venäjän ottaessa seuraajavaltiona Neuvostoliiton oikeudet ja velvollisuudet. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä ja länsimaat ovat yrittäneet löytää yhteisesti hyväksyttävää mallia Euroopan turvallisuusrakenteeksi moneen kertaan. Venäjää on esitetty jäseneksi niin Natoon kuin Euroopan unioniin, ja Venäjä on myös tarjoutunut osallistumaan Euroopan turvallisuusinfrastruktuuriin liittymällä Natoon ja EU:hun. Molemmat jäsenyyshankkeet ovat osoittautuneet epärealistisiksi, mutta keskustelu niistä jatkuu.⁴²⁹

Hyvin yleisellä tasolla voi kuvata Venäjän ja lännen asemoitumista Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöön (ETYJ) ristikkäin jakautuneeksi. Pääsääntöisesti Venäjä olisi suosinut ETYJ:n pohjalle rakentuvaa uutta eurooppalaista turvallisuusjärjestystä, jota myös osin länsimaissa tuettiin. Yleisin näkemys länsimaissa on ollut tukea Venä-

⁴²⁹ Bowcott & Davies 31.12.2019. Esimerkiksi Britannia ehdotti Venäjän kutsumista "assosiaatiojäseneksi" vuonna 1995; Lute & Burns 2019, 24–29; Pezard, Radin, Szayna & Larrabee 2017.

jää sen uudistumishankkeissa, jotka lähentäisivät sitä länsimaisiin arvoihin, toimintatapoihin ja instituutioihin. Alkuvuosien lupaava kehitys sortui yksittäisten tapahtumien ja päätösten lisätessä epäluottamusta molemmissa leireissä. Kaikkien osapuolten kannalta hävittiin muun muassa toimiva asevalvonta- ja aseriisuntajärjestelmä, jolle olisi käyttöä aseiden teknisen kehityksen heikentäessä luottamusta ja turvallisuutta lisääviä toimia. Venäjän kannalta ETYJ:ssä on ollut erityisen hyvää se, että siellä Venäjällä on tasa-arvoinen asema suhteessa muihin valtioihin – ja veto-oikeus. ETYJ edustaa ainoana maanosan laajuista kehittyntä instituutiota, jolla on rakenteet myös päätösten toimeenpanoon.⁴³⁰

Neuvostoliiton hajottamisesta päättivät Venäjän, Ukrainan ja Valko-Venäjän johtajat vain päivää ennen kuin EU:n perustamista koskeva sopimus allekirjoitettiin Maastrichtissa joulukuussa 1991. Entisen Neuvostoliiton alueen uusien valtioiden itsenäistymisen vahvistamiseksi perustettiin Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY). Yhteistyösopimuksia (esimerkiksi Teknisen avun ohjelma IVY-maille, TACIS) solmittiin vuodesta 1991 alkaen tasaamaan hyvinvointia ja elinoloja sekä vakauttamaan kehitystä entisessä Neuvostoliitossa. Tätä seurasi muun muassa vuoden 1997 Kumppanuus- ja yhteistyösopimus (PCA-sopimus). Sen tavoitteena oli monipuolinen taloutta, politiikkaa, tiedettä ja kulttuuria koskeva yhteistoimintasopimus. Monelta osalta se vaati Venäjää muuttamaan regulaatiotaan, joka on aiheuttanut kiistoja sen suvereniteettia kaventavan vaikutuksen vuoksi.⁴³¹

Kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen alkuperäinen tavoite oli yhtenäinen kauppalue. Sen hyödyt ja haitat ovat noudattaneet kahdenvälisen suhteiden nousuja ja laskuja. Muun muassa ihmisoikeuksista, demokratiasta, lakien noudattamisesta ja toimivasta yhteiskunnasta on esitetty ristikkäisiä tulkintoja viime vuosiin saakka.⁴³²

Toisaalta EU on Venäjän tärkein markkina-alue ja kauppakumppani ja vastaavasti Venäjä EU:n selvästi tärkein energian toimittaja. Energiakauppa on aiheuttanut kiistoja kautta aikojen vastakkaisten pyrkimysten vuoksi. Venäjä haluaa varman kysynnän korkealla hinnalla ja suljetun markkinan pitkillä sopimuksilla. EU haluaa huoltovarmuutta hyvällä hinnalla ja vapaan markkinan. Molemmat ovat pyrkineet muokkamaan mantereen taloutta lähinnä omista lähtökohdistaan yhtenäisemmäksi ja integroituneemmaksi muun muassa energiasäädöksillä. Esimerkiksi energiaperuskirja (ECT-sopimus) solmittiin vuonna 1994, mutta sitä ei saatu täysin voimaan. Venäjä erosi väliaikaisesti sopimuksesta vuonna 2009, minkä jälkeen EU alkoi ajaa bilateraalisopimusta kahden energiamarkkinan välille. Toisaalta esimerkiksi kaasun vienti unioniin

⁴³⁰ Hill 2018, esim. 321–326, 387–395.

⁴³¹ Hill 2018; Forsberg & Haukkala 2016, 2–3, 10–43, 148–176.

⁴³² Martikainen & Vihma 2016; Forsberg & Haukkala 2016, 16–23; Kooste akateemisesta keskustelusta sekä EU:n ja Venäjän eroista toimijoina, ks. Laine 2019, 78–92.

on kasvanut merkittävästi poliittisista kiistoista huolimatta. Energiakaupassa molemmat osapuolet tarvitsevat edelleen toisiaan, eikä vaihtoehtoista kumppania ole välittömästi tarjolla. Ilmastomuutos ja vaihtoehtoiset energialähteet muuttavat tilannetta ja kiirehtivät toimivan yhteistyön institutionalisointia.⁴³³

Putinin ensimmäisellä kaudella yhteistoiminta nähtiin hedelmällisenä. Yhteistyö turvallisuuden alalla aiheutti ristiriitaa, koska Venäjä halusi itselleen selkeän roolin päätöksenteossa tai ainakin mahdollisuuden vaikuttaa Euroopan unionin päätöksiin. Putin pyrki toimissaan lähestymään länttä. Hän etsi yhteistyötä muun muassa Britannian pääministeri Tony Blairin kanssa⁴³⁴. Terroristihyökkäykset Yhdysvaltoihin syyskuussa 2001 muuttivat kansainvälistä tilannetta. Putin oli ensimmäinen ulkovaltojen johtaja, joka tarjosi apuaan Yhdysvalloille terrorismin vastaisessa taistelussa. Maiden suhteet lähentyivät, kunnes 2003 Irakin sotilasoperaatioon koottu liittokunta horjutti Venäjän uskoa lännen yhteistyötahtoon. Liittokunnasta oli päätetty ilman YK:ta, koska Venäjä vastusti päätöstä veto-oikeudellaan. Kun Ranska ja Saksa eivät olleet mukana operaatiossa, niin Moskovassa ajateltiin, että EU ei ole kannattamassa sitä. Venäjä kuitenkin koki, että länsi pyrki horjuttamaan Venäjän suvereniteettia sen läntisellä ja eteläisellä raja-alueella.⁴³⁵

EU:n naapuruuspolitiikka (ENP) aiheutti kiistaa alusta alkaen, sillä Venäjä näki sen tunkeutumisena sen lähialueelle ja tulkitsi häviävänsä, mikäli unionin asema vahvistuisi. Venäjä ei ottanut vakavasti naapuruuspolitiikan sisäpoliittisia vaikutuksia ennen Ukrainan vuoden 2004 väri vallankumousta. Suhtautuminen muuttui entistä kielteisemmäksi, sillä unionin nähtiin rikkovan IVY-alueen yhtenäisyyttä. Tämä nosti EU:n vakavaksi kilpailijaksi tavoiteltavasta yhteiskuntamallista siihen liittyvine arvoineen ja normeineen.

Siperian ylilentoluvat vuodesta 2005 alkaen olivat poikkeuksellisia ja vääristivät EU:n mielestä kilpailua. Venäjä katkaisi Liettuan öljynsaannin vuonna 2006, koska tämä ei halunnut myydä jalostamoa venäläisille. Viron öljykuljetukset Venäjä katkaisi vuonna 2007 Pronssisoturi-kiistaan liittyen. Venäjä katkaisi Tšekin öljynsaannin vuonna 2008, koska maa salli Yhdysvaltojen ohjuspuolustusasemien perustamisen alueelleen. Raakapuun tuontikatkos kohdistettiin länsimaihin vuosina 2007 ja 2009, jotta nämä perustaisivat paperitehtaita Venäjälle puun saannin turvaamiseksi. Ukrainan ja Venäjän kaasun vientiä koskevia erimielisyyksiä on puhjennut pääkaupunkien ja energiayritysten kesken lähes vuosittain. Sopua ovat olleet etsimässä myös EU:n komissio, joka

⁴³³ Engelbrekt & Vassilev 2010, 187–193, 204–206; Siddi 2018; Ks. International Energy Charter, <<https://www.energycharter.org/>>.

⁴³⁴ Zygar 2016, 28. Tästä seurasi, että Blair tarjosi Putinille apua ”tapaus Kurskin” yhteydessä. Toteuttajaksi löytyi lordi David Owen.

⁴³⁵ Forsberg & Haukkala 2016, 10–43, 148–176.

tavoittelee kaasukauppaa EU:n energiamarkkinasääntelyn piiriin, sekä North Stream - kaasuputkihankkeiden myötä myös Saksan – Moskovan tuella.

Putin esitti Münchenin puheessaan 2007 käsityksensä tavoiteltavasta globaalista järjestyksestä, jossa Venäjän asema suvereenina globaalina toimijana olisi otettu huomioon. Puheen merkitys on kirkastunut länsimaille laajemmin vasta viime vuosina. Venäjän ja Georgian välinen lyhyt sota vuonna 2008 ja siitä seurannut kahden maakunnan irtaantuminen venäläisten tuella johti taloussanktioihin. Keväällä 2009 Yhdysvallat tarjosi Venäjälle ”suhteiden käynnistämistä uudelleen”⁴³⁶. Presidentiksi valittu Medvedev tarjosi vuonna 2009 Naton Afganistan -operaatiolle tukea antamalla Venäjän ilmatilan ja tukikohdan käyttöön. Medvedevin aloite uudesta turvallisuusjärjestelmästä ei johtanut toivottuun lopputulokseen, mutta osaltaan osoitti, että Medvedevin kaudella suhteet olivat aiempaa yhteistyöhakuisemmat – jopa Nato-maiden suuntaan.⁴³⁷

EU:n ohjelmat, kuten Itäinen kumppanuus vuodesta 2009, osoittivat Venäjälle, että sopimuksilla sitä haastetaan sen omassa vaikutuspiirissä, entisen Neuvostoliiton alueella. Kumppanuuksien nähtiin Venäjällä voivan johtaa jopa hallinnan menettämiseen itsenäistyneistä valtioista. Pohjoinen ulottuvuus luotiin alueellisen yhteistyön ja yhteisten strategioiden pohjaksi erityisesti Venäjää ajatellen. EU haki Arktisen neuvoston jäsenyyttä vuonna 2008, jonka Venäjä esti yhdessä Kanadan kanssa. Itämeren ja Mustan meren yhteistyörakenteissa on saatu menestystä, mutta muun muassa Ukrainan sisäisten levottomuuksien vuoksi toiminta hiipui ja aiemmatkin tulokset ovat vaarantuneet.

Venäjä teki aloitteen Euraasian talousunionista vuonna 2011, jolla se lisäsi omia ponnoksiaan kilpailussa EU:n kanssa. Samalla Venäjä tarjosi vaihtoehtoisen johto-organisaation eurooppalaisille valtioille ja myös institutionalisoi sen. Venäjän johdolla on myös perustettu IVY-maiden turvallisuuden integroimiseksi ja keskinäisen kaupan edistämiseksi muun muassa Kollektiivinen turvallisuusjärjestö ja Shanghain Yhteistyöjärjestö. Jälkimmäisessä ovat mukana myös Kiina, Intia ja Pakistan sekä tarkkailijana muun muassa Iran.⁴³⁸ Samanaikaisesti suhteet unioniin ajautuivat edellä kuvattujen vaiheiden jälkeen vastakkainasetteluun, jossa Venäjä koki vähitellen olevansa ei-toivottu osapuoli.⁴³⁹

⁴³⁶ Reset-painikkeessa luki ”peregruzka” (ylikuormitus / overload) eikä ”perezagruzka” (käynnistäminen uudelleen / reset)

⁴³⁷ Analyysi Medvedevin aloitteesta ja sen toimeenpanoista, ks. Lomagin 2012, 225–259.

⁴³⁸ Freire 2012, 192–195; Hill 2017, 283–284.

⁴³⁹ Sakwa 2012, 30–32; Moulioukova-Fernandez 2012, 112–116.

Venäjän toteuttama Krimin miehitys 2014 heikensi ratkaisevasti kansainvälistä tilannetta. Välirikko on sen myötä entisestään syventynyt johtaen lopulta EU:n ja Venäjän vuoropuhelun keskeyttämiseen. Sota itäisessä Ukrainassa on siirtänyt EU:n tapahtumien ulkokehälle Saksan ja Ranskan otettua johtoroolin Minskin rauhanprosessissa ETYJ:n tuella. EU:n vastuulle on jäänyt taloudellisten ja poliittisten pakotteiden toimeenpano samalla, kun Naton vastuulla on lisätä itäisten jäsenmaidensa sotilaallista turvallisuutta.

Kumppanuussopimuksen täytäntöönpano keskeytettiin ja rahoitusohjelmien maksatus päättyi. Huippukouksia EU:n ja Venäjän korkean johdon kesken ei ole järjestetty vuoden 2014 lopulta lukien. Dialogin hyytyminen heijastui voimallisesti myös Venäjän länsinaapureihin ja etenkin Suomeen, jossa oli asetettu suuria tavoitteita Venäjä-yhteistyölle ja taloussuhteille.

Yhteenvetoa kiistoista

Perustamisensa jälkeen molemmat uudet toimijat, Euroopan unioni ja Venäjä, ovat kokeneet hyötyvänsä yhteistyöstä, vaikka sitä leimaa enemmän konfliktit kuin yhteistyö. Suurin erimielisyyden aiheuttaja ei ole ollut yhteistyön harjoittaminen, vaan kamppailu siitä, kenen ehdoilla sitä tehdään. Alun perin ja nykyäänkin suhteessa on ollut kyse ensisijaisesti taloudesta. Järjestelmien yhteensovittaminen on ollut perimmäisenä tavoitteena. Brysselin ja Moskovan välillä käydään vaikutusvaltakamppailua, jossa länsi käyttää pääasiassa taloudellista valtaa. Krimin valtaamisen jälkeistä tilannetta pidetään yleisesti huonoimpana sukupolven ja sotilaallista konfliktia todennäköisimpänä vuosikymmeniin.

Tätä kirjoitettaessa huononevasta kiertteestä ei nähdä ulospääsyä. Venäjän näkökulmasta EU näyttäytyy yhä vahvemmin normatiivisena ja pehmeän turvallisuuden toimijana, kun Venäjä panostaa suvereniteettinsa ja intressiensä vahvistamiseen kovan turvallisuuden ja energiapolitiikan välinein. Intressien ja toimintatapojen yhteensopimattomuus lisää epäluottamusta osapuolten välillä ja heikentää molemmille tunnustetusti hyödyllistä ja hyväksyttävää yhteistyötä. Varsinainen ongelma ei kuitenkaan ole tällä hetkellä Ukrainan kriisi, sillä vastaavia ongelmia on ollut jo pitkään kaikilla yhteistoiminnan alueilla. Kyse on taipumuksesta, jossa suhde toistamiseen ajautuu konfliktuuralle – keskinäisriippuvuudesta ja potentiaalisesta yhteisestä hyödyistä huolimatta.

7.3 EU-Suomi Kremlin näkökulmasta

Suomen asema Euroopassa tulee esille geopolittisen vertailun kautta. Suomen Venäjään kohdistuva raja on 1340 kilometriä pitkä, kun taas Venäjän raja muiden länsieurooppalaisten valtioiden välillä on noin 200 km. Sen sijaan raja Valko-Venäjän kanssa on lähes tuhat kilometriä ja Ukrainan kanssa yli 1 500 km. Koko Euroopan puoleinen Venäjän maaraja on siis noin 3 300 km, josta Suomen raja yli kolmannes. Länsimaista ainoastaan Norja ei ole EU:n jäsen ja Naton ulkopuolelle jää yksin Suomi.

Suomi ei ole kuulunut Venäjän imperiumin lainsäädäntöön liitettynä alueena eikä Suomea toisen maailmansodan seurauksena miehitetty. Suomen rooli Euroopassa on ollut rakentava ja sen saavutuksista ovat Venäjälle erityisen tärkeitä ETYK:n periaatteet. Se katsoo Yhdysvaltojen ja sen eurooppalaisten liittolaisten rikkoneen ETYK:n periaatteita ja Saksan yhdistymisen jälkiselvittelyissä annettuja lupauksia siitä, ettei Nato laajene itään.⁴⁴⁰

Venäjän silmissä Suomen asema EU:n jäsenmaana on ollut selkeä. Venäjä ei ole odottanut Suomelta erityissuorituksia, koska se ei pidä Suomea vaikutusvaltaisena eikä eturivin päätöksentekijänä. Suomen asema Venäjän silmissä on marginalisoitunut siitä, mitä Suomi oli Neuvostoliiton aikana YYA-kaudella. Venäjän johdossa ei siis uskota siihen, että Kremlin viestit Brysseliin, Berliiniin, Pariisiin, Lontooseen tai muihin Euroopan pääkaupunkeihin kulkevat Helsingin välityksellä tai että suomalaisista olisi merkittävää lisäarvoa Venäjän etujen tai näkökohtien perustelemissa.⁴⁴¹ Suomen toiminta ETYJ-kokouksen järjestämisessä 2015 keväällä oli esimerkki siitä, että Suomi halusi tulkita matkustuskieltoa jyrkästi. Venäjän mielestä se olisi diplomaattisen käytännön valossa ollut yksin Suomen päätettävissä. Asia kuitenkin esitettiin Suomen hallinnossa ja mediassa siten, että se olisi ollut EU:n päättämä käytäntö.⁴⁴² Se oli kuitenkin Suomessa päätetty Suomen toimintatapa. EU:ssa Venäjän johdon kutsumista pidettiin jälkikäteen asianmukaisena, kun asiaa kysyttiin.⁴⁴³

Suomen suhtautumisessa tapahtui muutos, kun presidentti Sauli Niinistö päätti käynnistää dialogin Venäjän presidentin kanssa. Myös uusi kesäkuussa 2015 aloittanut

⁴⁴⁰ Putinin puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007.

⁴⁴¹ Asiantuntijahaastattelut.

⁴⁴² HS 23.6.2015; Yle uutiset 1.7.2015.

⁴⁴³ Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus, ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2015, K 5/2016, 7,12: Suomen Etyj-valtuuskunnan puheenjohtaja Kanerva lähetti 9.9.2015 kirjeen EU:n korkealle edustajalle Frederica Mogherinille. Hän pyysi Mogherinia edistämään sellaista tulkintaa sanktiosäännöistä, joka tulevaisuudessa ei vaaranna parlamentaarista vuoropuhelua, kuten tapahtui Helsingin istunnossa. Vastauksessaan 15.10.2015 Mogherini ilmoitti, että ”jokainen EU-jäsenmaa voi itsenäisesti tulkita sanktiosäännöt koskien maahantuloa, ja että kysymys ei näin ollen kuulu EU-instituutioiden toimivaltaan”.

hallitus alkoi soveltaa samaa toimintatapaa. Euroopan unionin muissa maissa oli matalalla profiililla pidetty valikoituja yhteyksiä yllä jo aiemmin.

Suomella on oma roolinsa Venäjän naapurimaana, joka on EU:n jäsen ja joka osallistuu Naton kumppanina sen harjoittamaan yhteistyöhön. Venäjällä pidetään Suomea hyvänä naapurina, jonka kanssa ei ole ongelmia eikä maiden välillä ole asioita, joista ei pystyttäisi puhumaan. Juuri tässä valossa Suomella ei ole erityisasemaa Venäjän strategisessa viestinnässä EU:n suuntaan.

8 Venäjän kohdalla on katsottava pidemmälle

Varautuminen ja ennakointi

Tässä raportissa on pyritty luomaan edellytyksiä Suomen varautumiselle ja ennakkoinnille Venäjään liittyen. Tämä puolestaan edellyttää tietämystä ja ymmärrystä siitä, mitä Venäjän strategisen viestinnän taakse kätkeytyy. Miten Venäjä näkee itsensä ja millaisia tavoitteita se itselleen ja myös ympäristönsä kehittymiselle asettaa. Näiden tekijöiden selvittämisen lisäksi tulisi ymmärtää, millä tavoin Venäjä ja venäläiset itse kehitykseen suhtautuvat. On luonnollista, että Venäjä tarkastelee itseään ja ympäristön kehittymistä laajassa, globaalissa perspektiivissä ja valitsee myös vertailukohdikseen suuria toimijoita kuten Yhdysvallat, Kiinan ja Euroopan unionin. Suomi näyttäytyy tulevaisuuden skenaarioissa ennen kaikkea oman historiansa, poliittisen ja maantieteellisen asemansa perusteella.

On myös välttämätöntä arvioida, miten Venäjän suhtautuminen ympäristöön ja sen mukainen tavoitteenasettelu ovat historian saatossa kehittyneet ja muuttuneet.

1800-luvulla eläneen venäläisen ulkoasiainhallinnon virkamiehen ja diplomaatin kullut sanonta: *"Järjellä ei Venäjää voi ymmärtää, tavallisin mitoin sitä ei voi mitata, Venäjällä on oma olemuksensa, Venäjään voi vain uskoa"*⁴⁴⁴, vaikuttaa edelleen relevantilta ja oikeaan osuvalta.

Vähän ennen kuolemaansa, joulukuussa 1872, Fjodor Tjuttšev antoi Pjotr Barteneville kolmen poliittisen artikkelinsa käsikirjoitukset. Ne oli anonymieinä julkaistu niin Saksassa kuin Ranskassa. "Kirje, Herra tohtori, Gustave Kolbille" kirjoitettiin 175 vuotta sitten, otsikolla "Lettre a Monsieur le D-r Gustave Kolb, redacteur de la Gazette Universelle" (1844)⁴⁴⁵.

⁴⁴⁴ Fjodor Tjuttševin runo 1866: "Умом Россию не понять, Аршином общим не измерить: У ней особенная стать — В Россию можно только верить."

⁴⁴⁵ Tjuttševin kirje tohtori Kolbille, käännös ranskasta [www-dokumentti Tarton yliopiston venäjän kielen laitoksen Ruthenia-projektin verkkosivuilla](https://www.ruthenia.ru/document/288319.html) <<https://www.ruthenia.ru/document/288319.html>> [luettu 10.9.2019]; Tjuttšev oli venäläinen runoilija ja diplomaatti. Hän asui Münchenissä ja Torinossa, ja hänen ystäviään olivat Heine ja Schelling. Tjuttšev ei liikkunut kirjallisuuspireissä eikä pitänyt itseään kirjailijana. 1840-luvulla Tjuttšev kirjoitti useita politiikka-aiheisia artikkeleita, joissa hän pohti venäläisen ja länsimaisen sivilisaation vuorovaikutusta.

Artikkelissaan Tjuttšev tuo esiin huolensa ymmärryksen puutteesta eurooppalaisten valtioiden ja Venäjän välillä, joka näyttää olleen vallitseva tila viimeiset 200 vuotta:

- *"Onko Venäjän vastaisten vihamielisten näkemysten tulvien joukossa mahdollista löytää järkevä ja tarkka syy tällaisen vihan perustelemiseksi? Tiedän, että tarvittaessa löytyy hulluja, jotka ovat valmiita julistamaan vakavalla äänellä: 'Me olemme velvollisia vihaamaan teitä; teidän lähtökohtanne, sivilisaationne alusta lähtien on vastenmielinen meille, saksalaisille, länsimaisille ihmisille; ...Puhukaamme vakavasti, koska aihe itse ansaitsee tällaisen keskustelun. Venäjä on valmis kunnioittamaan historiallista legitiimiyttänne, lännen kansojen historiallista legitiimiyttä. Kolmekymmentä vuotta sitten Venäjä ja te taistelitte epäitsekkäästi sen palauttamiseksi entiseksi. Venäjä haluaa kunnioittaa tätä laillisuutta paitsi alkuvaiheessa myös kaikissa sen äärimmäisissä seurauksissa, muutoksissa ja heikkouksissa. Mutta myös teidän tulee oppia kunnioittamaan meitä yhtenäisyydessämme ja vahvuudessamme."*⁴⁴⁶

Syyskuussa 2015 järjestettiin Moskovassa kansainvälinen konferenssi aiheesta Russofobia ja Venäjää vastaan käytävä informaationsota. Konferenssin aikana Kansallisen strategian instituutin johtaja Mihail Remizov analysoi kansainvälisen eliitin suhtautumista venäläisiin muuttuvan maailmanjärjestyksen seurauksena. Remizovin mukaan suhtautumiseen ovat vaikuttaneet demokratian muodostuminen globaaliksi "uskonnoksi". Remizov toteaa, että 1990-luvulla venäläiset saivat tuntea olevansa "ylimääräinen"⁴⁴⁷ kansa uudessa maailmanjärjestyksessä. Kyse on Venäjän sopimattomuudesta uuteen maailmanjärjestykseen. Pohdinta, että kyse on vain lännen eliitin ja Venäjän hallinnon välillä vallitsevasta erimielisyydestä, on Remizovin mukaan naivia. Ymmärrys siitä, että Venäjä ei kansana sovi osaksi uutta globaalia imperiumia muuttaa myös venäläisten ja Venäjän valtion välistä suhdetta. Valtiollisuus muodostaa Venäjälle elintärkeän välttämättömyyden, koska se voi suojata Venäjän ja venäläiset uuden maailmanjärjestyksen kaikkivoipaisuudelta. Tämän asian ymmärtäminen on Remizovin mukaan tullut tärkeämmäksi kuin sisäiset hallinnolliset ja taloudelliset haasteet. Ilman valtion rakentamia "seiniä ja suojamuureja" Venäjä olisi uudessa maailmanjärjestyksessä vain "ylimääräinen" kansa, jota ilman maailma selviää.⁴⁴⁸

Remizov toteaa, että venäläisyys ei ole pelkästään biologiseen verenperintöön tai folkloristiikkaan rajoittuva ominaisuus, vaan sillä on laajempi kulttuurinen ulottuvuus.

⁴⁴⁶ Ibid.

⁴⁴⁷ Remizovin käyttämä 'лишний'-sana voidaan kääntää myös turhakasi tai tarpeettomaksi. Eli sanan tulkinta voi olla myös paljon 'ylimääräistä' negatiivisemmin latautunut.

⁴⁴⁸ FT Mihail Remizovin puheenvuoro "Russofobia ja Venäjää vastaan käytävä informaationsota" -konferenssissa 25.9.2015. Video Kontseptual-TV Youtube-kanavalla <<https://youtu.be/oJUm-9PUkKA>> [katsottu 15.9.2019]. Remizov on arvovaltaisen Venäjän kansallisuusstrategian instituutin johtaja.

Hänen mukaansa Krimin tapahtumien yhteydessä Venäjä ensimmäistä kertaa julkisesti tunnusti, että kansakunnan solidaarisuus ei ole yksinomaan alueellinen tai alueen rajoihin liittyvä tekijä, vaan sillä on kulttuurinen ulottuvuutensa ja luonteensa.⁴⁴⁹

Niin Tjuttšev kuin Remizovin ajatukset kuvaavat selkeästi Venäjän ja lännen maailmojen erilaisuutta ja niiden erilaista kokemista. Sivilisaatioperusteinen vastakkainasettelu näyttää jatkuvan ainakin tutkijoiden ja filosofien mielissä.

Maailmanjärjestyksen muuttumisen tuska

Venäläiset näkemykset maailman tilanteesta ja tulevasta kehityksestä⁴⁵⁰ ilmentävät tässä selvitystyössä kohteena olevaa Venäjän strategista viestintää ja sen taustalla olevaa henkeä ja ajattelua. Monet ulkomaisista ja venäläisistä kansainvälisten suhteiden asiantuntijoista, riippumatta heidän poliittisesta suuntautumisestaan, näyttävät olevan yhtä mieltä siitä, että maailmasta on tullut entistä arvaamattomampi epävarmuuden jatkuvasti kasvaessa.

Ennakoimattomuudesta puhumisen pääasiallinen syy on Venäjän ulko- ja puolustuspoliittisen neuvoston puheenjohtaja Sergei Karaganovin mukaan länsimaisten eliittien haluttomuus nähdä epämiellyttävä kehitys ympärillään. Euroopan henkinen ja poliittinen eliitti on uskonut eurooppalaisen mallin väistämättömään globaaliin voittoon. Lännen poliittisen, sotilaallisen, taloudellisen, ideologisen ja tiedotuksellisen perusteella kyseinen malli uskottiin sopivan myös muille.⁴⁵¹

Asiantuntijat sekä Venäjällä että ulkomailla yllättyivät tapahtumista Krimillä ja Ukrainassa vuonna 2014 ja näkivät ne osoituksena Venäjän arvaamattomuudesta, vaikka ne itse asiassa voidaan nähdä loogisina ja olisivat voineet toteutua paljon tuhoisemmalla tavalla. Olihan Naton lähestyminen kohti Venäjän rajoja koettu Venäjällä uhkaavana ja sen toteutumisen seurauksista oli myös varoitettu Venäjän valtiojohton viestien muodossa. Venäjän hallitseva luokka hyväksyi realiteetit ja toimi valmistautumalla samalla ankaraan vastakkainasetteluun. Ryhdyttiin luomaan uuden sukupolven strategia ja konventionaalisia asejärjestelmiä ja aseita, rakentamaan rahavarantoja ja hienosäädettiin hallintojärjestelmää.

Pakotteet olivat odotettavissa paitsi heränneen vastakkainasettelun takia myös globalisaation hidastumisen ja osittaisen purkautumisen vuoksi, joka johti taloussuhteiden edelleen politisoitumiseen. Yleisen venäläisarvion mukaan tämän prosessin aiheutti

⁴⁴⁹ Ibid.

⁴⁵⁰ Lavrov 2019; Jevstafjev & Ilnitski 2019; Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD) 2019; Karaganov & Suslov 2018.

⁴⁵¹ Karaganov 2019 a.

länsimaiden lähes viisisataa vuotta kestäneen poliittisen ja taloudellisen johtoaseman heikkeneminen, johon liittyi myös sotilaallisen yliveraisuuden vaikea tuloksellinen käytettävyyttä.⁴⁵² Eurooppalaisten ja amerikkalaisten määräämät sanktiot jo ennen protektionismin puhkeamista Yhdysvalloissa perusteltiin melko selvästi mahdottomuudella käyttää sotilaallista voimaa.⁴⁵³

Venäjän arvio tulevaisuudesta

Venäläiset tulevaisuuden tutkijat kirjoittivat vuonna 2015 seuraavasti: ”Jos Venäjä selviää vuoteen 2020 asti ja jos Venäjän vastustajien yritykset eivät johda sen taloudelliseen romahdukseen, kaaokseen ja maan hajoamiseen, on turvallista sanoa, että länsimainen ylivalta on päättynyt ja kansainväliset suhteet ovat siirtyneet uuteen aikakautteen.”⁴⁵⁴

Artikkelissaan Bezrukov⁴⁵⁵ ja Sušentsov arvioivat Venäjän vuoteen 2020 mennessä lopettavan pyrkimykset pelastaa Neuvostoliiton perintö muissa IVY-maissa. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen Venäjän elintärkeän infrastruktuurin pääkohteet, kuten putkilinjat, rautatiet, satamat, sotilastukikohdat, avaruuskeskukset ja tuotantolaitokset pysyivät Ukrainan, Valko-Venäjän ja Kazakstanin alueella. Venäjän politiikan logiikka on ollut 20 vuoden ajan, että nämä suuret infrastruktuurirakenteet saadaan pois vihamielisten naapureiden vaikutuspiiristä. Etuuskohteluun perustuvia suhteita ja liittoutumia luotiin ystävällisten maiden kanssa – näin tapahtui muun muassa Valko-Venäjän, Kazakstanin ja Armenian kanssa. Samaan aikaan Venäjä pyrki vähentämään riippuvuuttaan Ukrainasta. Se rakensi Ukrainan ohittavia vaihtoehtoisia putkilinjoja, perusti uuden tukikohdan Mustanmeren laivastolle Novorossijskiin ja siirsi sotilaskalustoon liittyviä tilauksia ukrainalaisyrityksiltä venäläisille. Krimin miehityksen jälkeen Venäjällä ei enää ole elintärkeitä etuja rajojensa ulkopuolella. Kazakstanin Baikonurin avaruusasema, Baltian satamat tai Valko-Venäjän rautatiet eivät voi olla syynä sotilaallisille toimille. Moskova voidaan pakottaa puuttumaan Neuvostoliitosta vapautuneiden valtioiden asioihin vain yhdessä tapauksessa: mikäli ulkomailla olevat venäläiset yhteisöt joutuvat sorron kohteeksi. Kaikissa muissa tapauksissa Venäjä välttää osallistumista konflikteihin rajojensa läheisyydessä.⁴⁵⁶

⁴⁵² Karaganov & Suslov 2018.

⁴⁵³ Haass 1998.

⁴⁵⁴ Bezrukov & Sušentsov 2015.

⁴⁵⁵ Andrei Bezrukov on venäläinen eläkkeellä oleva ulkomaan tiedustelupalvelun eversti, joka toimi kymmeniä vuosia illegaalin tehtävissä Yhdysvalloissa peitenimellä Donald Heathfield. Hän on valmistunut maisteriksi Harvard Kennedy Schoolista. Nykyään hän toimii Venäjän valtion omistaman öljy-yhtiö Rosneftin presidentin neuvonantajana ja dosenttina. Hän on Valdai-keskusteluklubin asiantuntija ja Ulko- ja puolustuspolitiikan neuvoston (SVOP) jäsen.

⁴⁵⁶ Bezrukov & Sušentsov 2015.

Bezrukovin ja Sušentsovin mielestä ”länsimaiden hyökkäys Venäjää kohtaan” näyttää epätoivoiselta yritykseltä estää ”mellakka aluksella” eli yritys ylläpitää kansainvälinen järjestelmä länsimaisen valvonnan alaisuudessa. Kukaan ei kuitenkaan enää voi pakottaa Intian, Brasilian tai Kiinan kaltaisia valtoja laiminlyömään kansallisia etujaan.⁴⁵⁷

Suursota on venäläisnäkemyksenkin mukaan ainoa asia, joka voi muuttaa ratkaisevasti historian kulkua ja nähtävissä olevaa tulevaisuuden kehitystä. Se tekee historian kulusta täysin arvaamattoman tai lopettaa sen kokonaan. Sen todennäköisyys on yleisesti esitetyissä arvioissa paljon suurempi nyt kuin koskaan 1960-luvun puolivälistä lähtien. Venäjän puolustusministeri Sergei Šoigu arvioi sodan mahdollisuutta seuraavasti: ”En tiedä millainen kolmas maailmansota tulee olemaan. Mutta tiedän varmasti, että se tulee olemaan viimeinen. Puhuttaessa Venäjään kohdistuvien uhkien määrästä, niin ne eivät ole vähenemässä. Yhdysvallat on jo vetäytynyt kahdesta tärkeästä ydinaseiden valvontasopimuksesta. Toistaiseksi START-3-sopimus on edelleen voimassa, mutta myös sen jatkaminen on kyseenalaistettu Yhdysvalloissa. Tämän lähestymistavan seurauksena maailmasta tulee entistä arvaamattomampi ja vähemmän turvallinen.”⁴⁵⁸

Käynnissä olevan siirtymävaiheen aikana voimapolitiikka ja sen käyttö astuu taas etualalle. Venäläisnäkemyksen mukaan eurooppalaista turvallisuushakuisuutta kuvaavat lähinnä kollektiivisen lännen hermostunut toiminta kuvitteellisen venäläisen revisionismin edessä. Pohjois-Atlantin liittouman laajeneminen on edelleen agendalla. Baltian mailla ja Puolalla on suuri vaikutus niin Naton toimintaohjelmaan kuin Euroopan unionin politiikkaan. Ne ovat myös tärkeimpiä lobbaajia Yhdysvaltojen läsnäolon vahvistamisessa. Samaan aikaan Yhdysvallat pyrkii selvästi optimoimaan Naton muun muassa jakamalla allianssin taloudellisen vastuun uudelleen eurooppalaisten kumppaneiden kanssa. Euroopan turvallisuutta koskevien konkreettisten poliittisten päätösten todennäköisyys niin sanotun kollektiivisen lännen ja Venäjän välillä vuonna 2020 on suhteellisen pieni. MGIMOn alaisen Euraasian strategia -keskuksen mukaan ei ole mitään syytä ajatella, että entisen itäblokin maat tukisivat Ranskan presidentin Venäjän suhteen esittämiä aloitteita. Euroopan lähentyminen Moskovaan ei saa myöskään Yhdysvaltojen tukea. Länsimaiden edustajat eivät todennäköisesti ota vastaan Moskovan vuonna 2020 tekemiä aloitteita. Käytännön säännöllinen vuorovaikutus korvataan todennäköisesti retoriikalla vuoropuhelun hyödyllisyydestä. Moskovan kannalta vuoden 2020 päätehtävä Euroopan suuntaan on itse vuoropuhelun ylläpitäminen, mutta

⁴⁵⁷ Ibid.

⁴⁵⁸ Puolustusministeri Sergei Šoigun haastattelu Moskovski Komsomolets -lehdelle 22.9.2019.

ilman yksipuolisia myönnytyksiä ja lupauksia. Venäjän näkemyksen mukaan sen pidättyvyys ja johdonmukaisuus voivat auttaa länttä siirtymään sisällöllisempiin ehdotuksiin, joita ei voida pitää pelkästään normalisointiin tähtäävänä itsetarkoituksena.⁴⁵⁹

Venäläisten asiantuntijoiden ennakoimat tulevaisuuden makrotrendit

Tässä alaluvussa käsitellään Venäjän poliittisen johdon ja asiantuntijoiden ajattelua ja näkemyksiä maailman kehityskulusta ja siihen liittyvistä makrotrendeistä. Esitetty tiivistelmä venäläisistä arvioista perustuu muun muassa Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston (RSMD) sekä Venäjän ulko- ja puolustuspoliittisen neuvoston asiantuntijoiden näkemyksiin.⁴⁶⁰

Voimassa olevan kansainvälisen järjestyksen arvon alennus näyttää jatkuvan. Kylmän sodan seurauksena syntynyt voimatasapaino alkaa heikentyä ja murentua. Uudet pelisäännöt, joissa voima, jota tukevat aineelliset resurssit, kunnianhimoiset tavoitteet ja halu käyttää voimaa omien etujensa suojelemiseen, stimuloivat suurvaltojen välistä kilpailua paremmista ja vaikutusvaltaisemmista asemista. Tätä kilpailua käydään sotilaallisella, poliittisella, taloudellisella ja teknologian alueella. Geopoliittisella ja taloudellisella tasolla maailma muuttuu yhä moniarvoisemmaksi ja siihen on kehittymässä kaksi painopistettä, jotka ovat Amerikka ja Suur-Euraasia.

Maailmantalouden ja politiikan keskipiste siirtyy edelleen Aasiaan. Kulttuurinen vaikutusvalta on myös siirtymässä Aasiaan ja Euraasiaan, sotilaallisen, taloudellisen ja poliittisen vallan kehittymisen seurauksena. Tämä avaa mielenkiintoisia näkymiä Venäjälle. Sen pitkän aikavälin tavoitteena ei ole luoda vaihtoehtoa länsimaille, vaan luoda olosuhteet, jotka estävät konfliktin kehittymisen Euraasiassa, varmistavat sen vakauden, luovat yhtenäismarkkinat ja auttavat tulevaisuudessa luomaan vaihtoehtoisen rahoitusjärjestelmän. Prosessin haasteena on, että Euraasian päätoimijat Kiina, Intia, Iran ja Turkki, kilpailevat keskenään monissa kysymyksissä. Kenestä tulee näiden euraasialaisten prosessien johtaja, on peruskysymys.

”Trump-vallankumouksen” vauhdittaman talouden seurauksena Yhdysvallat todennäköisesti säilyttää asemansa maailman voimakkaimpana tai toiseksi voimakkaimpana, mutta vähemmän globaalina toimijana. Venäjän kannalta on tärkeää, että amerikkalaisille on tehty selväksi, etteivät he saavuta paremmuuttaan venäläisistä uudella asekil-

⁴⁵⁹ Bezrukov, Sušentsov, Mamonov, Silajev, Baikov & Sokolov 2020.

⁴⁶⁰ Esitetty tiivistelmä venäläisistä arvioista perustuu paitsi toisin mainittaessa seuraaviin analyysiin: Grinin 2016; Karaganov 2019 a; Karaganov 2019 b; Bezrukov, Sušentsov et al. 2020; Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD) 2019.

pailulla ja että "Reaganin voittoa" ei voida uusia. Tässä mielessä suhteissa on odotettavissa jonkin verran normalisoitumista. Muut vastakkainasettelun syyt pysyvät ennallaan.

Venäläisissä arvioissa kylmä sota, jonka länsi on aloittanut Kiinaa vastaan, pyrkisään hillitsemään sen vallan kasvua, pysyy yhtenä tärkeimmistä suuntauksista kansainvälisissä suhteissa tulevina vuosina. Lisäksi Eurooppa näyttää menettäneen mahdollisuuden pysäyttää EU:n ja kansainvälisen asemansa heikentyminen. Nationalistiset ja autoritaariset taipumukset lisääntyvät. Euroopan vaikutusvallan laskeva ja regressiivinen suuntaus todennäköisesti jatkuu, kunnes uusi tasapaino löytyy. Eurooppalaiset valtiot eivät kuitenkaan koskaan saa takaisin aikaisempaa itsenäistä asemaansa. Lisäksi ulkopuoliset voimat tulevat tehostamaan taisteluaan taantuvasta mantereesta. Tämä taistelu saattaa olla vakava geopolitiittinen haaste myös Venäjälle ja koko maailmalle.

Tähän liittyy myös useista eri syistä jatkuva Euroopan turvallisuuden heikkeneminen. Yhtäältä se on seurausta Itä-Euroopan maiden lisääntyneestä venäjävastaisuudesta, jotka Ukrainan kriisiä tekosyynä käyttäen, yrittävät vetää Yhdysvaltoja mukaan alueen asevarusteluun. Siihen vaikuttaa myös Länsi-Euroopan eliiteille syntynyt ymmärrys strategisen autonomian välttämättömyydestä epäjohdonmukaisesti käyttäytyvästä Yhdysvalloista. Kampanja tehdä vihollinen Venäjästä on hiljalleen hiipumassa. Yhä enemmän ilmenee todellisia syitä ja olosuhteita suhteiden parantamiseksi Euroopan ja Venäjän välillä, joista tulee kuitenkin todennäköisesti kahdenvälisiä.

Uskomattoman nopea muutos globaalissa voimatasapainossa, maailmanpolitiikan alueellistaminen, kansallisvaltioiden roolin uusi vahvistuminen sekä sellaisten konfliktien uudelleen käynnistyminen, joita aikaisemmat hegemonit, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto, olivat pitäneet hallinnassa, luovat kuitenkin suhteellisen suuren sodan todennäköisyyden. Sodan todennäköisyys ja uusien aseiden ja asejärjestelmien kehittyminen vaikuttavat kansainväliseen strategiseen vakauteen.

Keskeinen suuntaus on kansainvälisten suhteiden piirissä kasvava itsemääräämisoikeus. Yhä useammat maat valitsevat klassisia liittoutumia ja monenvälisiä sitoumuksia. Joidenkin instituutioiden löystyminen johtaa muiden vahvistumiseen. Niiden maiden määrä, jotka ovat osoittaneet itsekkyyttä rikkoen sovittuja yhteisvastuulausekkeita oman asemansa vahvistamiseksi, kasvaa edelleen. Monille näistä maista Venäjä muodostuu vaihtoehdoksi myös suvereniteetin vahvistamisessa. Venäjä tukee kaikkia maita, jotka pyrkivät riippumattomuuteen kansainvälisissä suhteissa. Tämä tapahtuu esimerkiksi nykyaikaisia asejärjestelmiä myymällä, kuten S-400 ohjusjärjestelmien toimitukset Turkille tai maatalouden vientiyhteistyön laajentamisella Egyptin kanssa, ydinvoimalan rakentamisella Unkariin ja Ranskan ja Italian poliittisen aseman vahvistamisella Euroopassa.

Tärkeä trendi on myös kasvava kilpailu teknistaloudellisista alustoista. Voiko analoginen valtio selviytyä digitaalisessa maailmassa? Yhdysvallat, Kiina, Euroopan unioni ja Venäjä etsivät uusia parametreja digitaaliselle suvereniteetille. Juuri tämä kenttä todennäköisesti osoittautuu avaimeksi 2000-luvun valtasuhteiden määrittämisessä. Venäjä pyrkii keskittämään ponnistelunsa siten, että sen oma strategia osoittautuu yhdeksi tuloksellisimmista ja kilpailukykyisemmistä. Tavoitteena on turvata kansallinen suvereniteetti kaikissa olosuhteissa myös verkkoympäristössä.

Uusiutuvien luonnonvarojen, kuten ruoan, meren bioressien, puhtaan makean veden ja ilman, sekä metsien, merkitys kasvaa maailmanpolitiikassa ja lopulta geopolitiikassa. Siksi myös niiden alueiden arvo, joilla näitä resursseja on ja voidaan tuottaa, kasvaa. Nähtävissä oleva trendi on ekologian politisoituminen. Ekologisista mahdollisuuksista, maan kyvystä kestävään ympäristökehitykseen on tulossa yksi tärkeimmistä voiman komponenteista. Tässä uudessa kontekstissa myös Venäjän asema energian tuottajana ja viejänä saa uusia vivahteita. Elintarvikkeiden viennistä, joka on yksi Venäjän ulkopoliittikan välineistä, on tulossa yhä tärkeämpi maailman elintarvikemarkkinoilla lisääntyneen kilpailun vuoksi. Kaikki nämä tekijät yhdessä eivät vielä muodosta selvää kansallista potentiaalia ekologiassa, mutta on selvää, että vuosi 2020 on ajanjakso, jolloin tämä alue muodostaa oman erillisen luokan kansakunnan kokonaispotentiaalia arvioitaessa.

Kommunistien tosiasiallinen katoaminen ja liberaalien ideologioiden heikkeneminen ovat luomassa tyhjiön. Kilpailu sen täyttämiseksi on alkamassa. Nationalismi etnisessä tai lähes uskonnollisessa muodossa on mukana tässä kilpailussa. Maailmassa on kysyntää uudelle ideologialle. Kasvava epätasa-arvo, tai sen tunne, on suuri sisäinen ja kansainvälinen haaste, joka suurimman osan valtioista on kohdattava. Eriarvoisuus kasvaa edelleen, mikä luo kysyntää uuden kehityksen ideologialle. Tämä antaa myös mahdollisuuden populismin kasvulle.

On myös nähtävissä, että nopeat muutokset globaalissa voimatasapainossa heikentävät entisestään useimpia aikaisempia maailmanjärjestelmän luomia instituutioita. Nämä instituutiot ovat joko vanhentuneita tai haitallisia ja niiden toiminnan jatkaminen niihin osallistumalla tulee yhä järjettömämmäksi tai haitalliseksi.

Venäjän lähtökohta on korostuneen geopolitiittinen ja globaali. Se näkee luonnollisiksi kumppaneikseen ja myös kilpailijoikseen suuret ja vaikutusvaltaiset valtiot ja geopolittiset kokonaisuudet. Sotilaallinen tekijä säilyttää venäläisarvioissa asemansa maailmanpolitiikassa ja voi jopa tulla merkittävämmäksi niin turvallisuuden tekijänä kuin vaikuttamisen välineenä. Venäjä näkee digivallankumouksen kielteiset seuraukset länsimaita voimakkaammin.

Venäläisiä ajatuksia uuteen ja kehittyvään tilanteeseen suhtautumisesta⁴⁶¹

On erityisesti painotettava, että tässä alaluvussa esitetyt näkemykset ovat venäläisiin alkuperäisiin lähteisiin perustuvia. Merkittävien ulkopoliittista kehitystä arvioivien venäläisten ajatushautomojen, kuten ulko- ja turvallisuuspoliittinen neuvosto sekä Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto, pohdiskelu on käytännössä Venäjän strategisen viestinnän taustalla ja jo sen vuoksi sen tarkastelu on hyödyllistä. Se, miten Venäjä arvioi tulevaisuutta, voi parhaimmillaan kertoa, miten se suunnittelee siihen suhtautuvansa ja millaisia toimenpiteitä sen voidaan arvioida tekevän. Se, millaiseksi se asemansa kokee, määrittää myös ne tilanteet, joiden seurauksena se saattaa ryhtyä toimenpiteisiin oman asemansa varmistamiseksi. Myös toimenpiteiden luonnetta ja laajuutta voidaan arvioida.

Venäjä kokee suhteellisen vaatimattomista taloudellisista resursseistaan huolimatta olevansa edelleen järjestyksessä kolmas niiden neljän tai viiden maan joukossa, joilla on avainasema uuden järjestelmän rakentamisessa.

Venäjän mukaan maailmassa ei enää ole sääntöjä. Säännöttömässä tilanteessa on lopetettava noudattamasta niitä sääntöjä ja instituutioita, jotka myös muut ovat niin kevyesti sivuuttaneet. "Kun maailmalle tarjotaan "viidakon lakia", meidän on toimittava "taigan lain" nojalla."⁴⁶²

Uudessa maailmassa voittajia ovat Venäjän mukaan ne, jotka kiinnittävät mahdollisimman vähän huomiota informaatioympäristöön ja harjoittavat politiikkaa, joka perustuu realistiseen tulevaisuuden arviointiin. Voittaakseen on kyettävä yhdistämään äly realismiin ja poliittiseen tahtoon.

Venäläisarvioissa lähes kaikki kaksi- tai yksinapaisesta aikakausista perityt ulkopoliittikan konseptit ovat joko vanhentuneita tai vääriä. Niiden mukaan on lopetettava tukeutuminen vanhaan ulkopoliittiseen ajatteluun ja kehitettävä kansainvälisten suhteiden uusi teoria ja käytäntö käyttäen aiempaa kokemusta.

⁴⁶¹ Esitetty tiivistelmä venäläisistä arvioista perustuu paitsi toisin mainittaessa seuraaviin analyyseihin: Grinin 2016; Karaganov 2019 a; Karaganov 2019 b; Bezrukov, Sušentsov et al. 2020; Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD) 2019.

⁴⁶² Presidentti Putinin haastattelu Financial Times -lehdelle 27.6.2019.

Venäjä näkee suurimman osan jäljellä olevista instituutioista joko taantuvina tai haitallisina. Ainoa poikkeus on YK, sen peruskirja ja jotkut sen alajärjestöistä. Venäjän mukaan tarvitaan uusia instituutioita, joita ei voida yhdistää hajoavaan kansainvälisten suhteiden järjestelmään.

Länsikeskeisyydestä politiikassa ja ajattelussa on Venäjän mukaan tullut vanhakan- taista ja haitallista. Pahansuopa länsivastaisuus, vanhan euro- ja amerikkakeskeisyy- den toinen puoli, ei myöskään ole järkevää. Sen mukaan on välttämätöntä tunnustaa idän ja etelän merkitys ja lisätä yleistä tietoisuutta niistä, sillä siellä ovat tulevaisuuden tärkeimmät taloudelliset ja poliittiset markkinat.

Venäjä kokee selvästi, että sen kilpailuetuja, kuten sotilaallisia kykyjä, ideologista en- nakkoluulottomuutta ja rohkeutta, on lisättävä. Se myös haluaa pois poliittisen korrek- tisuuden noudattamisen käytännöstä. Venäjä tietää, että sen on otettava harppaus uuteen digitaaliseen aikakauteen, mutta samalla lievitettävä tarmokkaasti digitalisaa- tion kielteisiä seurauksia. Venäjän tavoitteena on oman tulevaisuuskonseptin muotoi- leminen ja edistäminen sekä sen oman roolin määrittäminen sen puitteissa.

Yhteenvetona venäläisvaikuttajien käsityksistä voi todeta, että Venäjä pitää itseään rauhan takaajana, toistensa kanssa yhteistyötä tekevien riippumattomien valtioiden yhteisön luojana sekä kulttuurisen ja poliittisen monimuotoisuuden puolustajana. Sen politiikan tarkoituksena on kansainvälisten suhteiden maksimaalinen demokratisointi ja pitkällä tähtäimellä viime aikoina hylättyjen sääntöjen ja kansainvälisen oikeuden palauttaminen.

Venäjän politiikan tärkeimmät tavoitteet⁴⁶³

Venäjän presidentti Vladimir Putin määrittä maan ulkopoliitiikan prioriteetit vuoden 2019 puheessaan liittoneuvostolle.⁴⁶⁴ Niihin kuuluvat muun muassa luottamuksen lisäämi- nen, yhteisiä turvallisuussuhteita vastaan taistelevien, yhteistyön lisääminen talou- dessa, kaupankäynnissä ja kulttuurivaihdossa sekä esteiden poistaminen ihmisten vä- lisessä kanssakäymisessä.

⁴⁶³ Esitetty tiivistelmä venäläisistä arvioista perustuu paitsi toisin mainittaessa seuraaviin analy- seihiin: Karaganov 2019 a; Karaganov 14.2.2019; Venäjän kansainvälisten asioiden neuvosto (RSMD) 2019.

⁴⁶⁴ Presidentti Putinin puhe liittokokoukselle 20.2.2019.

Venäjän ulkopoliitiikan konkreettiset tavoitteet kuvaavat edelleen Venäjän globaaleja ja geopoliittisia lähtökohtia. Keskeistä on, että strategisella tasolla lähtökohta on talouspoliittinen ja maantieteellisiin suurokonaisuuksiin liittyvä. Sama lähtökohta heijastuu myös turvallisuuskysymyksiä arvioitaessa. Suhteet yksittäisiin pienempiin valtioihin eivät ilmene ulkopoliitiikan suurina linjoja suunniteltaessa.

Turvallisuuskysymysten näkymättömyys ei kuitenkaan tarkoita, etteikö asioita suunniteltaisi ja turvallisuus- ja sotilaspolitiikkaa toteutettaisi. Kumppanit ja kilpailijat ja pahimmillaan vastustajat turvallisuus- ja sotilaspolitiikkaan liittyen ovat kuitenkin suuret sotilaallisesti suorituskyykyiset valtiot, valtioyhteisöt tai sotilasliitot, eivätkä pienemmät yksittäiset valtiot.

Venäjän keskeisenä tavoitteena on yhteistyö-, kehitys- ja turvallisuusalueen luominen Suur-Euraasiaan, mukaan lukien integroituminen yhdessä Euraasian talousunionin kumppaneiden kanssa suurmannermaiseksi vapaakauppa-alueiden järjestelmäksi. Keskipitkällä aikavälillä tämä tarkoittaa keskittymistä Euraasian talousunioni – EFTA – EU – Kiina -vapaakauppa-alueen kehittämiseen.

Venäjä pyrkii ylläpitämään tiiviitä puolittaisia liittosuhteita Kiinaan lähitulevaisuudessa. Niiden jatkokehitys riippuu Kiinan tulevaisuuden kehityksestä ja sen tekemistä valinnoista. Samalla pyritään kiinnittämään erityistä huomiota suhteiden kehittämiseen Intian kanssa. Yhteistyötä Euroopan maiden kanssa kehitetään mahdollisuuksien mukaan Euraasia hankkeen puitteissa.

Euraasian talousunionin saavutettu kehitysaste pyritään vahvistamaan samalla parantaen sen päätösten täytäntöönpanoa ja varmistaa riittävä julkinen tuki. Uusi laajentumiskierros valmistellaan kahden tai kolmen vuoden kuluttua. Tärkeänä tavoitteena on myös kolmenvälisen vuoropuhelun ja vuorovaikutuksen käynnistäminen Venäjän, Kiinan ja Yhdysvaltojen välillä. Tämä on tärkeä strateginen tavoite sekä maailmanhallinnon parantamisen että sodan estämisen kannalta. Tämän kolmion tulisi toimia prototyyppinä 2000-luvun "Wienin kongressille" ja uudelle "Jaltalle".

9 Johtopäätökset ja suositukset

Venäjä ei ole vielä kehittänyt yhteistä ja yleisesti hyväksyttyä ymmärrystä strategisesta viestinnästä. Käsitettä ei käytetä hallintoon tai puolustukseen liittyvissä dokumenteissa, vaan puhuttaessa esimerkiksi informaatiovaikuttamisesta käytetään muita termejä. Venäläiset asiantuntijat epäilevät, että Venäjällä olisi käytössä pitkäaikainen ja koherentti strategisen viestinnän strategia. Keskeisiä ongelmia ovat muun muassa työn epäjärjestelmällisyys, koordinaation puute, rahoitus, venäläisten kansalaisjärjestöjen tehottomuus, pätevän henkilöstön puute sekä julkisuusdiplomatian toissijaisuus nykyisessä ulkoministeriön järjestelmässä. Olemassa olevilla instituutioilla ja välineillä on vain vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ulkomailla.

Venäjän strategisessa viestinnässä Suomi on hyvä naapuri ja ystävällinen maa, johon pidetään aktiivisesti yhteyttä. Suomen mahdollinen jäsenyys Natossa muuttaisi Suomen aseman suhteessa Venäjään. Vaikka Venäjä pitää tätä päätöstä Suomen oikeutena, se varoittaa Suomea ennakolta jäsenyyden kielteisistä seurauksista Suomen ja Venäjän suhteissa. Tämä on yksi tärkeimmistä strategisista viesteistä, joka esitetään hyvin harvoin ja kysyttäessä.

Suomea varten ei ilmene samankaltaista suunnitelmallisuutta, eikä systemaattisuutta kuin Neuvostoliiton aikana, jolloin Suomeen pyrittiin vaikuttamaan NKP:n hyväksymien keskitettyjen suunnitelmien ja ohjelmien avulla. Suomea varten ei ole enää olemassa vaikuttajajärjestelmää, kuten oli Neuvostoliiton aikana.

Yleisemmällä tasolla voi sanoa, että Suomi herättää venäläisissä ja Venäjän strategisessa viestinnässä vähemmän intohimoja kuin mitä suomalaisen median tavasta tarkastella Venäjää voisi päätellä.

Suomen jäsenyys Euroopan unionissa on Venäjän ajattelussa jo omaksuttu ja vakiintunut asia. Suomen asema Venäjän silmissä on marginalisoitunut siitä, mitä Suomi oli Neuvostoliiton aikana. Venäjän johdossa ei uskota siihen, että Kremlin viestit Brysseliin kulkevat Helsingin välityksellä tai että suomalaisista olisi merkittävää lisäarvoa Venäjän etujen tai näkökohtien perustelemissa.

Suomea tarkastellaan edelleen Pietarin turvallisuuden lähtökohdista. Suomeen mennään Moskovasta katsottuna ylös pohjoiseen Pietarin kautta. Geopoliittisesti tarkasteltuna Suomi on yhteydessä laajempaan tarkasteluun, joka Venäjän käsityksen mukaan vaikuttaa koko Euroopan tasapainoon.

Lisäksi Suomesta saadaan pietarilaista vertailutietoa, joka perustuu tavanomaiseen kanssakäymiseen suomalaisten ja Luoteis-Venäjän aluepiirissä asuvien venäläisten

kesken. Toisin sanoen Venäjän päättäjillä on omakohtaisia kokemuksia suomalaisista ja Suomesta.

Kaupan ja talouden kysymyksissä yhä enemmän raha ja talousedut ratkaisevat ja politiikalla on vähemmän painoa kuin oli Neuvostoliiton kaudella. Sen sijaan energiakyvytykset ja kulku Itämerellä ovat Venäjälle elintärkeitä, koska merkittävä osa Venäjän öljyviennistä kulkee Primorskista ja Ust Lugasta maailmalle.

Strateginen viestintä on ennen kaikkea myös kamppailua vaikutusvallasta. Ei ole mitään merkkejä siitä, että Venäjän linja oman asian ajamisessa olisi löystymässä tai että Venäjä olisi yhteisen hyvän nimissä vetäytymässä tästä kilpailusta.

Venäjä ei voi hyväksyä itsensä syrjäyttämistä tulevan maailmanjärjestyksen ja sopimusrakenteen kehittämisestä ja tulee politiikassaan ja viestinnässään pitämään itseään esillä uusia ratkaisuja ja rakenteita kehitettäessä ja suunniteltaessa. Tiedotuksellinen ja viestinnällinen kamppailu kaikilla tasoilla tulee jatkumaan.

Venäjän kokema sääntöjen puuttuminen ja taigan lakien soveltaminen tarkoittaa niin poliittista kuin taloudellista itsekkyyttä ja haluttomuutta solmia pitäviä ja sitovia sopimuksia. Myös Venäjän strateginen viestintä suunnitellaan tämänkaltaisen lähtökohdan tukemiseen.

Venäjä pyrkinee välttämään olemasta liian herkkä informaatioulottuvuudessa vallitsevista näkemyksistä itsestään samalla tiedostaen omien vaikutusmahdollisuuksien rajallisuuden. Toistaiseksi sen voidaan arvioida keskittyvän reaali politiikkaan ja pragmaattiseen asioiden hoitoon. Tämä lienee myös lähtökohtana strategiselle viestinnälle.

Venäjän tavoitteena oleva moninapainen ja monimuotoinen kansainvälinen asetelma vaatii uusia lähestymistapoja, joissa toimintojen ja päätösten nopeus ja joustavuus nähdään vanhoja konsepteja tehokkaampina ja käyttökelpoisempina. Tämä voi tarkoittaa myös uusia ja yllätyksellisiä aloitteita ja varsin keskitettyä ja tiivistettyä viestinnällistä toimintaa.

On merkittävää, että Venäjä näkee yhä edelleen YK:n rakenteet ja oman jäsenyytensä YK:n turvallisuusneuvostossa itselleen välttämättömiksi. Näin ollen YK:n turvallisuusneuvoston roolin korostamisen ja sen tärkeimpien alajärjestöjen tuen voidaan arvioida jatkuvan.

Venäjän politiikan ja taloudellisen toiminnan suunnittelussa ilmaisemaa kiinnostumista ja suuntautumista niin Aasian kuin Afrikan suuntaan ei tulisi aliarvioida. Sen ilmeneminen strategisessa viestinnässä on selvä indikaatio tämän prosessin sujuvuudesta ja onnistumisesta.

Venäjä tulee jatkossakin rakentamaan omaa vaikuttavuuttaan sotilaalliseen suorituskykyyn nojaten. Poliittisesta korrektisuudesta irtautuminen kertoo itsekkyyden ja riippumattomuuden jatkumisesta viestinnässä. Se voi myös antaa viitteitä sen politiikassa kulloinkin vallitsevista painopistealueista ja mahdollisista toimintasuunnitelmista.

Venäjä ei halua jäädä muusta maailmasta jälkeen, mutta pyrkinee suojaamaan itsensä arvioimiltaan kielteisiltä vaikutuksilta. Tämä voi ilmetä niin pyrkimyksenä oman viestin perille saattamiseksi kaikin keinoin ja samanaikaisesti pyrkimyksenä estää vahingolliseksi katsottu ulkoinen viestintä ja sitä palveleva toiminta.

Venäjän ulkopoliitiikan keskittyminen globaaleihin kysymyksiin ja suuralueiden kehitysprojekteihin voi pahimmillaan ajaa sen Eurooppa-suhteet sivuraiteelle. Venäläisnäkemyks Euroopan unionin suvereniteetin vajeesta varjostaa tulevaisuuden yhteistyötä ja suuntaa toimintoja valtioiden kahdenväliseen kanssakäymiseen. Venäjän taloudellisten tavoitteiden hidaskin toteutuminen Aasian suunnassa voi entisestään heikentää nykyisiä suhdejärjestelyjä Venäjän ja EU:n välillä.

Venäjän ymmärtäminen edellyttää sen kuulemistä. Toisen osapuolen kuunteleminen ja sen viestin ymmärtäminen ovat perusedellytyksiä kestävän ja toimivan naapuruussuhteen ylläpitämisessä. On hyvä muistaa Venäjälle keskeiset suvereniteetti ja riippumattomuus sekä käynnissä oleva pyrkimys suurvalta-aseman palauttamiseen. Oleellista on pitää mielessä, miten Venäjä kokee ympäröivän maailman. Se kokee itsensä turvattomaksi, olevansa ulkoisen läntisen uhkan kohteena ja tulleensa petetyksi lännen yhteistyötarjousten valossa. Vaikka tätä ei hyväksytä eikä uskota länsimaissa, tämä on Venäjän lähtökohta yhteistyölle.

On myös hyvä ottaa tarkasteluun venäläinen, suomalaista pidempi aikakäsitys ja näkökulma. Asiat kehittyvät hitaasti, mutta muutokset tulevat usein paljon nopeammin kuin odotamme. Näkökulmat eroavat myös historiasta ja maantieteestä kumpuavien tekijöiden seurauksena. Käsitteiden, kuten objektiivisuus, oikeudenmukaisuus tai demokratia, tarkoituksellinen tulkinnanvarainen määrittelemine vaikeuttaa merkittävästi ymmärtämistä, mutta kuvaa kulttuurisidonnaista tyyliä, jossa korostuvat käsiteltävän asian konteksti, esittäjä ja vihjeet. Osa viestistä on ymmärrettävää vain venäläisille, joten sataprosenttiseen ymmärrykseen ulkopuolisella ei liene pääsyä.

Venäjän hallituksen strategisen suunnittelun dokumenteissa puhutaan paljon Venäjän edessä olevista haasteista ja uhkista. Kyseessä ovat pitkälti viestinnälliset dokumentit, joissa yritetään johdonmukaisesti ja strategisesti selittää Venäjän ulkopoliitiikan ja käyttäytymisen periaatteet eri tilanteissa. Venäjän strategisen viestinnän ymmärtämiseksi kannattaa kiinnittää vähemmän huomiota siihen, mitä on sanottu, ja enemmän siihen, mitä on tehty tai jätetty tekemättä.

Venäjän ulkopuolella kilpaillaan yhä niillä tiedoilla, taidoilla ja henkilöyhteyksillä, joita erilaisilla mailla, niiden kulttuureilla ja ihmisillä on Venäjästä. Joillekin se on taloussuhteita, joillekin rahaa, turvaverkkoja, vaihtoehtoja ja myös pelottava mysteeri.

Tämän raportin suositukset koskevat Venäjän, EU:n ja Suomen välistä strategista viestintää. Suositukset Suomen ulkopoliitikasta, puolustuksesta ja sisäisestä turvallisuudesta eivät kuulu tämän selvityksen piiriin. Mutta niidenkin kohdalla oikeisiin tietoihin perustuva Venäjän parempi ymmärtäminen on eduksi.

Suositus 1: Pietarin strategisen painotuksen lisääminen suomalaisessa ajattelussa

Pietari on asemoitava uudelleen suomalaisessa strategisessa ja geopoliittisessa ajattelussa vastaamaan uuden Venäjän vallanpitäjien visioista seuraaviin haasteisiin. Strategisesti kysymys on koko Venäjän tasolla esiintyvistä globaaleista ajattelusta. Poliittisella tasolla kysymys on Venäjän federaation johtamisesta ja hallinnosta, jossa Pietari on perustuslain mukaisesti toinen pääkaupunki. Se on myös Luoteis-Venäjän pääkaupunki, josta hallitaan koko Itämereen rajoittuvaa Venäjän aluetta mukaan lukien Kaliningrad, arktista konseptia ja siihen liittyen Venäjän meriklusteria, josta sen ulkomaankauppa (energiavienti) on riippuvainen meriliikenteen, satamien, meriteollisuuden ja logistiikan kannalta.

Pietari on myös historiallisesti Venäjän ikkuna Eurooppaan. Uuden Venäjän globaalien strategien valossa tätä roolia on voitava arvioida Silkkitie-strategian kannalta. Mitä se Suomelle merkitsee? Lisää liikennettä? Vai merkitseekö se pitkällä aikavälillä uhkaa nykyisen liikenteen vähenemiselle (esimerkiksi Kaukoidän lennot yli Venäjän) Pietarin kehittäessä omaa logistiikkaansa?

Pietaria edeltävä Leningrad sisälsi neuvostoyhteiskuntaan olennaisesti kuuluneen ideologian, sensuurin ja kontrollin. Ne puuttuvat Pietarin toimintaympäristöstä. Uuden Venäjän historialliset juuret ovat Pietarissa, josta nykyiset vallanpitäjät ovat kotoisin. Pietari on aivan erilainen kaupunki taloudellisesti, poliittisesti, sosiaalisesti ja kulttuurinsa puolesta kuin oli Leningrad, Neuvostoliiton systeemin sotateollisuuskaupunki.

Venäjän historiallinen uusi rooli syntyy merkittävilta osin Pietariin keskittyvän kehityksen kautta.

Pietari on historiallisesti Venäjän eurooppalainen versio, joka katoaa Moskovan itäpuolella. Suomen ja suomalaisten kannalta vastavuoroinen yhteyden, vuorovaikutuksen ja yhteistyön kehittäminen onnistuu Pietarissa, jonka mittasuhteet eivät ole suomalaisille yrityksille, yhteisöille ja muille toimijoille liian suuret.

Pietaria on tarkasteltava myös aikaisempaa enemmän mahdollisuutena vahvistaa suomalaista kulttuuri-, tiede- ja kieliosaamista. Asiassa on oltu liikkeellä valtiovallan ja useiden julkisen alan toimijoiden kanssa. Kulttuuri- ja kieliyhteistyön taloudellisia voimavaroja on lisättävä ja sille löytyy myös turvallisuuspoliittisia perusteluja.

Ja on vielä otettava huomioon mahdollisuus, että syystä tai toisesta, mitä tämän tekijät eivät näe, Pietarin nousussa oleva asema Venäjän sisäpolitiikassa heikkenee. Sekin vaikuttaisi Suomeen.

Suositus 2: Dialogin vahvistaminen

On keskeistä nähdä, että Suomi on osa yhteisöä, jossa suomalainen suora dialogi Venäjän ja venäläisten kanssa on kehittynyt kuluneen neljännesvuosisadan ajan. Nykyisin vallitsevan dialogin kehittyminen aktiivisempaan suuntaan ei ole vain Suomen vaikutusvallassa. Euroopan unionin jäsenenä Suomi on luovuttanut kauppapoliittista päätösvaltaa unionille ja sitoutunut unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Venäjällä on ollut ja on suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa merkittävä rooli ja vaikutus. Se heijastuu muun muassa kansalaisjärjestöissä ja talousyhteistyössä vahvana valtiovallan suorana ja epäsuorana taloudellisena tukena asioissa ja verkostoissa. Useat näistä traditioista juontavat juurensa neuvostoaikaan. Niistä luopuminen tai niiden uudistaminen on vaikea haaste. Valtiovallan tulisi ensisijaisesti taloudellisesti panostaa sellaisiin toimiin, joilla syntyy uusia käytäntöjä ja yhteyksiä esimerkiksi kaupunkien, järjestöjen, yritysten, medioiden sekä nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen välille.

Strategisen vuoropuhelun kannalta dialogilla on Suomessa kansan tuki, mikä heijastuu erityisesti tasavallan presidentin toimintaa kohtaan osoitettuna luottamuksena. Tämä heijastaa käsitystä, että poliittisen ja sotilaallisen johdon välillä käydään dialogia.

Hyviksi nähdyt ja koetut sääntöperusteiset toimintamenetelmät osapuolten välillä tulisi mahdollisuuksien mukaan käynnistää uudelleen. Vaikka Venäjä kokee toimivansa maailmassa, jossa kansainvälistä oikeutta eikä sopimuksia noudateta, tulisi pyrkiä luomaan vakiintuneita ja yhdessä sovittuja järjestelyjä. Suomen rooli ja sijainti Venäjän naapurina uudessa turvallisuusasetelmassa on edelleen Venäjän kannalta keskeinen tekijä, mitä Luoteis-Venäjän geopolitiittinen asema korostaa.

Venäjän pyrkimys euraasialaisen poliittisen ja taloudellisen suuralueen kehittämiseksi on otettava huomioon niin vuoropuhelussa kuin Suomen omien tulevaisuuden toimien kehittämisessä. Venäjän suuret liikenne- ja kuljetusreittihankkeet niin maitse Aasiaan kuin Koillisväylän kehittäminen on myös huomioitava. Strategisen vuoropuhelun käymisen kannalta myös ilmastoon liittyvät ja luonnonsuojelulliset kysymykset ovat tärkeitä.

Suositus 3: Toimenpiteet tiedollisten valmiuksien vahvistamiseksi⁴⁶⁵

Pohjan suomalaisen kansallisen identiteetin vahvistamiselle luo riittävä historiallinen tietopohja sekä yleissivistys, jonka vahvistaminen muun muassa koulujen historianopetuksessa lisää valmiuksia hallita mennyttä ja tulevaa. Näin vaikuttamisyritykset tunnistetaan helpommin ja varoitukset otetaan vakavasti.

On tärkeitä vahvistaa Suomen omaa narratiivia ja suomalaisten tiedollisia valmiuksia, jolloin informaatiovaikuttaminen voidaan tunnistaa ja väärä tieto korjata. Tietotason ylläpitämiseksi on kansalaisille tarjottava tosiasioihin perustuvaa tietoa, jotta heidän on helpompi vastustaa vaikutusyrityksiä. Tässä koulutusjärjestelmällä on keskeinen tehtävä. Koska nopea tiedon hankinta muun muassa verkosta on tullut nuoremman polven tärkeäksi osaamisalueeksi, on lähdekriittisyyden korostaminen ja hallinnan kehittäminen tärkeä osa opetustehtävää.

Suositus 4: Suomalaisen median ja ulkomaanraportoinnin vahvistaminen

Median kehityksen osalta elämme historian kolmatta suurta murrosta. Kirjoitustaidon ja painokoneen jälkeen digitaalinen teknologia on vienyt päähuomion median kehityksessä ja sen ansaintamallissa. Kulttuurit juoksevat kilpaa teknologian radalla, josta ne tietävät vielä liian vähän. Sisällöt tulevat tekniikan perässä. Pienen Suomen on uskotava omaan osaamiseensa ainakin sen verran, että hallitsemme tiedon ja niiden tulokset etenkin niiltä osin, mikä koskee naapureitamme. Suuritoisin on suurin naapu-

⁴⁶⁵ Vrt. Liite 1. Preparedness and resistance for strategic communication.

rimme. Kukaan ei tee tätä työtä Suomen puolesta eikä Suomen hyväksi, ja jos tekevät, niin omiin tarkoituksiinsa ja omaksi edukseen. Suomi ei ole ainoa maa, jossa Venäjää käytetään toisinaan poliittisena lyömäaseena. Venäjävastaisuus ja -myönteisyys ilmenevät eri syistä eri tavoin esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa, Virossa tai Britanniassa.

Venäjänkieliseen uutisaineistoon tutustuminen ja sen tulkinta olisi toteutettava laajemmin eikä pääosin mielipidevaikuttamisen vastatoimiin liittyen. Suomalaisella medialla tulisi olla resursseja tukeutua myös muihin kuin johtaviin länsimaisiin uutistaloihin ja tietotoimistoihin. Avoin asennoituminen alkuperäiskielellä tehtyyn uutisointiin mahdollistaa tapahtumien monipuolisen tulkinnan ja voi edesauttaa kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Venäjän informaationympäristön parempi tunteminen auttaisi toimittajia arvioimaan paremmin myös venäläislähteitä.

Eurooppalainen ja suomalainen media on yhä enemmän muutaman kansainvälisen uutistoimiston tuotannon varassa. Ne ovat amerikkalainen Associated Press, ranskalainen Agence France-Presse ja brittiläinen uutistoimisto Thomson Reuters. Journalismin yksi voimatekijä on paikallinen silminnäkijä ja raportointi, missä kielitaidon, kulttuurin ja paikallistuntemuksen lisäksi on oltava verkostoitunut.

Suomalainen oma tulkinta on avainkysymys. Suomalaisen median ulkomaisen uutis seurannan ja tulkintakyvyn vahvistaminen on suuri tehtävä, johon sisältyy paljon intohimoja ja kilpailua. Ulkomaisen median seuraamiseen kannustava toiminta on kansallinen ja poliittinen kysymys.

Yleisradion toimintaa on kehitettävä siten, että ulkomaisen uutisoinnin ja tulkintojen voimavaroja vahvistetaan. Ulkomaisen uutisseurannan ja raportoinnin kehittäminen on kilpailukysymys, jossa suomalainen ymmärrys on kovassa paineessa. Yleisradion kehittäminen nykyistä monipuolisemmaksi ja kilpailukykyisemmäksi maailman ja lähiympäristömme seurannan kansalaisvälineeksi on ajankohtainen tehtävä. Tukholman, Brysselin, Lontoon, Berliinin, Moskovan ja Pietarin seurantaa on vahvistettava. On myös etsittävä keinoja, joilla suomalaisen sanomalehdistön resursseja ja kilpailukykyä maailman tapahtumien uutisoijana, selittäjänä ja tulkitsijana kehitetään. Vuoropuheluun uskaltaa se, joka luottaa oman asiansa voimaan. Viestiä on vaikea ymmärtää, jos ei sitä kuulla tai kuunnella tai se välityy kolmannen osapuolen kautta valmiiksi tulkittuna.

Suositus 5: Venäjän kielen ja kulttuurin osaamiseen panostaminen

Ymmärtämisen kannalta tulee välttämättömäksi venäjän kielen osaaminen ja kulttuurin osaaminen. Poliittisen tekstin ja viestinnän ymmärtäminen edellyttää väistämättä myös poliittisen ja tapahtumahistorian tuntemista.

Suomessa on lisättävä panostusta venäjän kielen ja kulttuurin koulu- ja yliopisto-opetukseen. Tämä mahdollistaisi myös perehtymisen venäläiseen poliittisen historian tulkintaan, joka on välttämätöntä kokonaiskuvan luomiseksi.

Suomelle venäjän kielen opiskelu ja sen edistäminen on arvovalinta. Valtiovallan tulee kehittää kieliohjelmia, joissa on kannusteita venäjää opiskeleville ala-asteelta alkaen. Toimenpiteet, kuten esimerkiksi stipendit, kurssit, vierailut, harjoittelut, ovat kulttuuriryhteiskuntien arkipäiväisiä työkaluja, joilla kehitetään suomalaista sivistystä. Venäjän kieli ei ole kotimaisten kielten kilpailija tai vaihtoehto, vaan kielitaidon ja kulttuurin vahvistaja.

Suositus 6: Korkeatasoisen kansainvälisen seminaarin järjestäminen

On tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä tulevaisuudessa järjestää Euroopan turvallisuuteen laajasti liittyvä korkeatasoinen kansainvälinen seminaari Suomessa. Käsiteltäviä aihealueita voisivat olla muun muassa kehittyvään turvallisuustilanteeseen liittyvät kysymykset. Seminaarista voisi tulla säännönmukainen tapahtuma.

Suositus 7: Jatkotutkimuksen tarve

Selvitystyö on osoittanut selkeän tarpeen Venäjän strategisen viestinnän edelleen tutkimiselle ja siihen perehtymiselle. Tulisi tutkia mahdollisuutta käynnistää projekteja ja järjestää koulutus- ja keskustelutilaisuuksia, joiden avulla niin Venäjän informaatiopoliitiikka kuin muut siihen kuuluvat alueet voitaisiin hallita ja ymmärtää paremmin.

Liite 1: Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia

Report prepared by:

Prof. Vilma Luoma-aho (JSBE, JYU)

Prof. Katerina Tsetsura (University of Oklahoma)

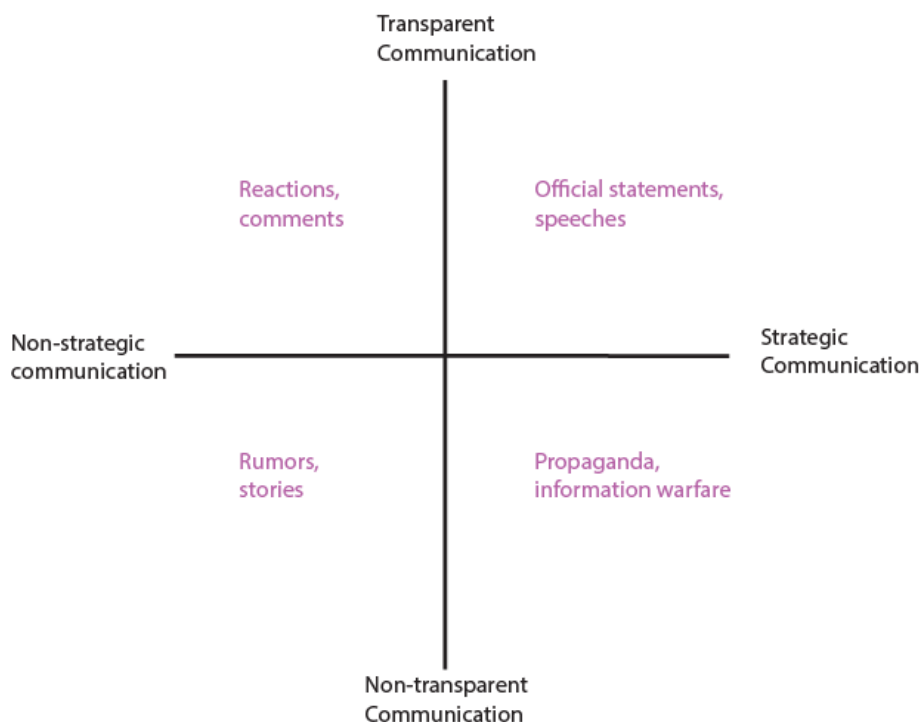
Research assistants

Introduction

This research report looks into strategic communication and its influence mechanisms, and develops an analysis grid for strategic communication based on literature. As the influence mechanisms have been covered in depth by other recent publications emphasizing the role of narratives and hidden influence (see Pamment, Nothhaft, Agardh-Twetman & Fjällhed, 2018), the focus here is on understanding the strategic differences between western and Russian authorities in their communication. This report first defines the central concepts, analyses how strategic communication in Russia is understood, and then compares the communication between so called western countries authorities and Russian authorities.

To begin, we approach communication from two central aspects: how transparent it is and how strategic is it. We ask: how does Russian understanding of strategic communication differ from the western understanding of communication? To set the stage, figure 1 illustrates some examples of communication that could be categorized in the different sections. The categories are not exhaustive but merely illustrative examples to explain our understanding of transparency and strategic nature of communication. In this report, we draw on a 2019 review of Russian literature on strategic communication, as well as confidential interviews with communication experts in Russia conducted in 2019. The grid is intended to serve as a starting place for understanding, and most examples of communication in reality may fall between the categories and axes.

Figure 1. The analysis grid for strategic communication.

Transparency defined

“Most, if not all, communication from Russian officials, can be regarded as non-transparent,” according to one communication expert (personal interview). We argue that one of the biggest differences between western and Russian communication lies in the level of transparency that guides the overall communication approach to transparency. Transparency can be defined as the open flow of information (Piotrowski and Ryzin 2007, 306-323; Holzner and Holzner 2006). Transparency can also be defined as the full disclosure of all information to all people at all times (Wakefield and Walton 2010). Often, transparency assumes that true and complete information should be disclosed. The concepts of openness and full disclosure share similar aspirations and thus contribute to discussions about transparency in the context of the extent to which truth can be achieved in society (Tsetsura and Kruckeberg 2017).

When transparency does not take place, scholars speak of “opacity,” “ambiguity,” or “nontransparency” (Tsetsura and Kruckeberg, 2017). There are several mechanisms that affect societies in which there is non-transparency, one of which is corruption. The traditional definition of corruption is an individual’s calculated and undue use of his or her position or of information to take advantage of another during a transaction (Gault 2017, 827-842). In the public sector, corruption occurs when the official ethics

of public service is violated (Klitgaard 1988). Nye (Nye 2002, 281-302) defines corruption as “behavior which deviates from the formal duties of a public role because of private-regarding (personal, close family, private clique) pecuniary or status gains; or violates rules against the exercise of certain types of private-regarding influence” (p. 284). And Ross-Ackerman (Ross-Ackerman 2008, 328--343) describes it as “the misuse of public office for private gain” (p. 551).

Societal non-transparency can have multiple dimensions and levels. Based on media research conducted in a low-trust society (Ukraine), three different levels of non-transparency were detected: the interpersonal, the intraorganizational, and the interorganizational (Tsetsura and Grynko 2009). At the interpersonal level, the most frequent form of bribery was one where the individual journalist benefitted from the provision of a product or service and the nondisclosure of certain information. At the intra-organizational level, groups within organizations were all benefiting. Finally, at the inter-organizational level, there were established contracts for collaboration related to non-transparent procedures, making this practice systematic and justified (Tsetsura 2011, 172-182).

Non-transparency defined

“There are the people, and then there are leaders. And then there are the celestial beings. You do not talk to/about the celestial beings” (personal interview with a Russian communication expert).

Non-transparency can be defined as a non-disclosure of information or any opacity in revealing a source of information, an intent, or any factors that might have influenced the end product, such as a speech, a text, etc. (Tsetsura & Kruckeberg, 2017).

A working hypothesis of our study of strategic communication in Russia is that almost all materials intended for publics outside Russia are also designed to speak to internal publics in Russia. We call this phenomenon *auto-communication*, a term from organizational communication can be seen in such communication directed abroad. Cheney and Christensen (2001) defined the term “auto-communication” as an idea that any communication that organization directs toward its external publics can often covertly, if not overtly, be communication directed toward its own employees. Many organizations, they argue, engage in communication campaigns (such as, corporate advocacy, advertising, or public relations campaigns) to share their messages with employees, even when they broadcast these messages via various channels to what can be perceived as general audiences. At the same time, organizations should be aware that

every time they communicate via various media platforms and communication channels with external stakeholders, their messages will also be, inevitably, seen, read, and heard by their own employees.

For the purpose of this report, we are using the term “auto-communication” to describe how Russia produces its communication with abroad audiences, keeping their internal audiences in mind. Auto-communication is a strategy Russia actively uses in its communication with external audience although, at this point, it is not clear how strategic the intent of such communication really is. It has been argued in the past, that such communication is strategic. One example of Russia’s auto-communication is a performance during the opening ceremony at the 2014 Winter Olympics Games in Sochi. During the ceremony, a large number of signs and symbols were presented and many symbols that can be understood only by fluent Russian speakers were used to communicate a story, including but not limited to a strategic use of letters from the Cyrillic alphabet that were identified with the main achievements of the Russian empire before 1917 revolution, the Soviet Union, and the Russia of today (Tsetsura 2014).

Definitions of Strategic Communication

There are several factors that have been suggested to require communication to become strategic, including dealing with organizational operations, resourcing, competition, operating environment, risks, innovations and contracts (Zerfass, Verčič, Nothhaft & Werder 2018). Some have suggested that all communication is to some degree strategic, as there often is an aim which it hopes to achieve. Unstrategic communication often arises from unforeseen opportunities and it is unplanned, ad-hoc. Strategic communication becomes when there is a clear aim, a message, intended audience or public and the impact or intended outcome.

Scholars explain that strategic communication is about reaching a strategic goal through communication (Holzhausen & Zerfass, 2015). There are several factors that have been suggested to require communication to become strategic, including dealing with organizational operations, resourcing, competition, operating environment, risks, innovations and contracts (Zerfass, Verčič, Nothhaft & Werder 2018). Researchers of strategic communication agree that strategic communication is “the purposeful use of communication by an organization to fulfil its mission” (Hallahan, Holzhausen, van Ruler, Verčič & Sriramesh, 2007, 3). In the context of nations and countries, the focus of strategic communication often shifts toward influencing a certain desired behaviour or changing existing attitudes toward intended directions. In fact, one definition of persuasion explains how strategic communication uses “words, actions, images, or symbols to influence the attitudes and opinions of target audiences to shape their behaviour” for the benefit of the influencer (Farwell 2012, 18–21).

Russian definitions of strategic communication

Strategic communication(-s) is presented in a wide range of communication processes including public diplomacy, public relations, information operations (Burlakov, 2016), including also the negative communication processes such as manipulation, disinformation and propaganda (Bogdanov, 2017). As the concept is of western origin, some Russian authors argue that “Russia has not yet developed a joint and generally accepted understanding of strategic communications” (Filatova and Bolgov, 2018, p. 210). Moreover, this term is not applied in government or military documents. However, in Russian academic field term strategic communication is discovered and some definitions of it suggested basing on foreign academic works. The context where the concept is used include business, political science as well as sociology. Below, table 1 summarizes the most quoted definitions by Russian researchers. Table 1 is aimed to show a general Russia understanding of term strategic communication, therefore in some definitions Russia is not considered as a central element.

Table 1. Definitions of strategic communication suggested by Russian researchers

No.	Definition translated in English	Area of studies	Article information
1	In general, strategic communication – is a projection of particular strategic values, interests and purposes into minds of local and foreign target audiences that is performed by the State through an application of an adequate synchronization of various activities in all fields of a public life including its existing professional communications	Political sciences	Pashentsev, E. (2013) Strategic Communication of China in Latin America and its interpretation in USA, Public Administration. Electronic Vestnik, 36, 80-98.
2	Strategic Communication – strategically coordinated activity that is focused on management of target audiences inside and outside of a country in order to improve a reputation of the country at the international level.	Political sciences	Vinogradova, E. (2013) To the issue of the work with "new media" in strategic communication, Public Administration. Electronic Vestnik, 41, 218-228.
3	Strategic Communication in general – is a communication that ensure a development and an implementation of a strategy of a social subject with a help of special – communicational – resources, tools.	Sociology	Gavra, D. (2015) Strategic communication: Modern definition and basic principles. Modern Technologies of business communications and strategic PR, 229-233.
4	Strategic Communication – is a focused use of communication in order to fulfil a mission of an organization	Business	Gavra, D. (2015) Strategic communication: Modern definition and basic principles. Modern Technologies of business communications and strategic PR, 229-233.

5	Strategic communication is intended to provide a policy of the State behind national borders. The main object of this impact is a particular target audience. Such target audience is presented mostly by a political (in the broader context – economic, scientific, cultural, etc.) elite of another State in respect of which specific actions are taken. Desirable result of such impact is a formation of an understanding of actions provided by the country-influencer which fully justifies these actions. Moreover, it generates a loyalty of a political elite of an influenced country and, consequently, formats a system of a geopolitical control over a territory of this country.	Political science/ Geopolitics	Burlakov, V. (2016) Strategic communication as a method of modern geopolitics, Journal "Ecumene. Regional Studies", 2, 7-15
6	Strategic Communications – are a type of information interaction that implies a targeted transfer of an international position of the State to specific groups of people and a counterpropaganda in response to opponents' activities	Political sciences	Zinovev, S. (2017) Instruments of strategic communication in a practice of European Union's public diplomacy, Scientific Journal "Young Scientist", 21 (155), 375-277.
7	Strategic communication – are a strategically coordinated activity that is aimed at managing target audiences inside and outside of a country with a purpose to improve a reputation of this country at the international level, and in case of a political conflict – with a purpose to win an information warfare.	Political sciences / Geopolitics	Vinogradova, E. (2014) Role of Strategic Communications in International Relations, Journal "International Life", 6, 111-129
8	Strategic Communications – is one of management competencies that determines a competitiveness of an organization and could be achieved with a help of information technologies.	Business	Shchetinina E., Dubino N., Dadalova N. (2015) Economic bases of formation of strategic communication on industrial enterprises. Journal "Vestnik" of BSTU named after V.G. Shukhov, 2, 181-184
9	Strategic communications – are management tool because they influence a formation of a company's activities, its corporate culture, values and strategies.	Business	Shchetinina E., Dubino N., Dadalova N. (2015) Economic bases of formation of strategic communication on industrial enterprises. Journal "Vestnik" of BSTU named after V.G. Shukhov, 2, 181-184

Russian researcher Gavra using the work of Halloran (2007) suggests that strategic communication could be considered to be a set of operational tasks that could be implemented through the work with an audience. He argues that "Strategic Communication – is a way to encourage other people to accept your ideas, policy and actions, that means:

- to convince friends and allies to be together with you;
- to convince people who are neutral to choose your side (or at least to continue to be a neutral);
- and as usual, to convince enemies and opponents that you have enough power and will to achieve your goal. (2015, p. 232).

Political sciences and geopolitics

In the field of political science and geopolitics, strategic communication is mostly considered as an activity targeted at the achievement of strategic goals and promotion or a change of cultural values in the minds of target audiences, an improvement of the State's image in the international arena (Bogdanov, 2017). This idea supports Russian researcher Burlakov, as strategic communication is seen to be a method of modern geopolitics to help a State from a desirable image on the global arena. He emphasizes that in the context of geopolitics, strategic communication has three main elements:

1. A physical presence in a territory of strategic communication(-s) application;
2. A creation of some communication infrastructure that distributes some power impulses and receive a response;
3. A distribution of some power impulses that include formulated messages with clear meanings that is necessary to convey to a population or a specific target group (2016).

Another Russian researcher (Pashentsev, 2014) argues that leading countries often used strategic communication in context of international provocation and consider it, like a useful tool in geopolitics. Moreover, he emphasized that in such case a real purpose of strategic communication use is not disclosed and disguised from a target audience with a help of diversionary actions and an appropriate use of communications (Pashentsev, 2014). A desirable result of strategic communication use is a formation of particular values and opinions in the minds of a specific target audience about actions of another State in such a way that people justify and endorse it (Bogdanov, 2017).

Russian researcher Vinogradova suggests a number of factors that influence the fast development of strategic communications in Russia:

- an increased informatization of a society;
- an increase of violent conflict in the world;
- an increased role of information confrontation with a purpose to achieve political-military and economic goals;
- terrorist attacks;

- a formation of new national strategies of modern countries;
- an adjustment and a change of an image of countries in international arena;
- emergence and development of new forms of diplomacy, such as a public diplomacy and cyber diplomacy (Vinogradova, 2014).

In the Russian context, the political system is a defining element of how the country and the system works, and all business and societal issues are to a degree “political”. In the political context in Russia, the term “strategic communication” is also used in conjunction with a term “information confrontation” that is defined as “operations and actions of information impact other states in order to achieve goals profitable for themselves while providing protection of their information space against similar actions” (Filatova and Bolgov, 2018, p.210). Similarity of terms “strategic communication” and “information confrontation” is noticeable in another definition of the last one: “Information confrontation – is a confrontation between sides which manifests itself in the use of special (political, economic, diplomatic, military and other) methods, ways and means to influence the information environment of the opposing party and to defend one’s own in pursuit of the desired objectives” (Panarin, 2018, pp. 26). Also, some Russian researchers argued that “strategic communication(-s)”, “information warfare,” and “information operations” have the same meaning and are used in order to describe the same activities (Burlakov, 2016). For example, information warfare could be described in two main aspects. The first one is information-technological aspect: a destroy and sabotage of information systems, electronics and logistics of an opponent as well as a protection of own communications. This phenomenon is sometimes called cyberwarfare. The second aspect is information-psychological: an influence on a public and an individual consciousness and subconscious of an opposing party as well as a simultaneous protection an own population (Khachaturian, 2018). In the result, it’s possible to notice that aspects of information warfare are suitable to describe the functions of strategic communication.

According to the interviewed communication experts, much of strategic communication of Russia, in the political and geopolitical contexts, is defined by two elements: 1) an overall aspiration to stay a powerful empire (manifested by a Russian monk Filofey of Pskov in 1510: “Two Romes have fallen. The third stands. And there will be no fourth”) and 2) successful strategy/strategic communication is in an ability of the state NOT to demonstrate its intentions and/or to hide/cover its intentions. First, the idea of a special place of Russia as a powerful state among others in the world has long been a beloved and cherished idea by the Russians in the Tzarist, Soviet, and contemporary times. The point of rebirth of Russia as a strong state that can participate in international affairs and dictates its terms is a very popular rhetorical construction that is

offered for consumption to internal audiences, as well as to external messages. Second, uncertainty in its best is an idea behind the most successful communication strategy. One may argue that extreme non-transparency of Russia is a core of successful strategic communication and uncertainty *is* a strategy, in that sense, according to the experts.

Business and Industry

Russian scholars also address strategic communication in context of business and industry. Though treated as separate, business and politics are often connected in Russia. Strategic Communication(-s) is considered a management competence that determines a competitiveness of an organization. Moreover, strategic communication(-s) are targeted at a capture a strategic initiative and realization of a strategic intention. In this context strategic intention means an implementation of an action plan that drastically and favourably changes a market situation in favour of an initiator of the strategic intention. While a strategic initiative – is a constant pressure on determinants of a market environment in order to receive competitive advantages and a provision of a certainty and sustainability in a development. (Shchetinina, Dubino, Dadalova, 2015).

Strategic communication(-s) is an element of complex program that is aimed to receive long-term advantages in a competition (Gavra, 2015). Strategic communication has a programmatic character and is based on a communication strategy which could be described as a large-scale and long-term program to achieving goals of a company through using all communication resources and organizing a communicative space, external as well as internal. Moreover, strategic communications involve development, introduction and actualization of a system of corporate standards that are targeted at corporate values and include a regulation of business cooperation for organization's employees at all hierarchical levels (Tihomirova, 2015).

Sociology

Strategic communication is also considered in a sociology. For example, in the context of Internet, TV and cinematography, sport. Vinogradova supposes that an emergence of “new media” highly influenced strategic communication and improves it. “New media” provides an opportunity to create two-way communication with the target audience. In contrast, traditional mass media even online does not have such a powerful effect and is unable to engage as large a target audience. Moreover, traditional mass media has lower level of credibility to a communicator than online platforms. Application of “new media” allows a communicator to see a targeted audience, to build and adjust sending messages better and faster depending on the situation and moods of the selected targeted audience, i.e. a communicator can control its behavior.

Russian experts in strategic communication name the most significant online channels with which it is necessary to know how to work: electronic media (including online magazines, newspapers, news agencies), social networks (the most important are “Facebook” and “Twitter”), blogs, mobile connection (Vinogradova, 2014). Application of strategic communication in media could be described as media-manipulation that means a manipulating people through Mass Media. In this case, the main goal of a manipulator – is to force a person to do something that is the manipulator wants, but in a such way when the person thinks that he independently made a decision to do it, i.e. in good faith.”. However, the main difference between “media-manipulation” and “manipulation” is – a scale. In ordinary life manipulation has a frame of a small group of people. Meanwhile, media-manipulation could influence millions and tens of millions of people (Khachaturian, 2018).

Media-manipulation in Russia is conducted through traditional and “new media”. In case of traditional media, the most effective channels is TV and especially national TV, i.e. central TV channels. Stratcom team has published a report where considers mass-media manipulation and a connection between strategic communication and humor in Russia. In this report they consider examples of strategic communication application in a content of entertainment programs and that is disguised as a humor. Starcom team provides few examples of popular Russian TV shows where humor is applied as strategic communication tool. In this scientific work we consider one example of late-night show *Vecherniy Urgant* (Вечерний Ургант) that is broadcasted on the central TV channel *Previy Kanal* (Первый Канал/Channel one) in order to show an example of humor application as a strategic communication. *Vecherniy Urgant* show is a comedy is a Russian adaptation of *The Tonight Show Starring Jimmy Fallon* (NBC, USA). Therefore, the content of *Vecherniy Urgant* is a half-entertaining and half-informative. In other words, the most relevant news are presented in a humor way. One of integral parts of this show is a political humor about foreign countries and leaders. Usually, in such political jokes foreign leaders and countries are presented in “a foolish” way when Russia – as a superpower. Moreover, this show is supports official statements of authorities and promote it in own content. Finally, in contrast with Western political leaders, there are not any “dark side” jokes about Russian leaders, vice versa – all jokes emphasize positive sides of Russian leaders, show their power and influence in the international arena, i.e. increase their legitimacy and reputation in the public eye (Ozolins et al., 2017).

Media-manipulation through “new media” is presented mostly as a digital propaganda. Digital propaganda includes a number of elements that are aimed to support and share statements of official Russian authorities. Digital propaganda conducted in Internet, i.e. in Russian social networks such as *Vkontakte.com* and *Odnoklassniki*. One of the most often applied tool of digital propaganda is a use of fake social network accounts (i.e. bots) and trolls that negatively comment any political opposition’s

online content or any other online content that is counter to official government statements. All comments (or dislikes) posted by fake bots and trolls are unfriendly, even aggressive, easy to understand, almost similar and are used in a high quantity. The main idea is to show that a large part of population is disagree with actions of an opposition and support an official government position. This tool is aimed to encourage “a mob mentality” of the people that have neutral position concerning some issue. (Sanovich, 2017). Online newspaper *The Bell* provides an example of mass application of bots’ and trolls’ comments in order to support a draft law on *The Pension System Reform 2018* in Russia. There were more than 580 fake accounts that have published more than 58 000 similar comments every day that supports *The Pension System Reform 2018*. (*The Ball, Chumakov, 2018*).

Finally, Russian researchers argue that strategic communication is also considered in sports. in the context of strategic communications, sport – is a social institute that implements political, economic and social functions as well as interacts with other institutes and organizes own discursive flows. (Gavra and Bikova, 2017).

The next section discusses how strategic ambiguity can help one better understand a strategic nature of communication in Russia.

Strategic Ambiguity

The term *strategic ambiguity* is used in both political science and in organizational communication. The term refers to “those instances where individuals use ambiguity purposefully to accomplish their goals” (Eisenberg, 1984, 230). In organizational communication, strategic ambiguity enables a company to express itself in a way that allows some freedom to alter the course of operations, which may need to be adapted over time (Eisenberg, 1984). Eisenberg and Goodall (1993) raised the concern that the strategic use of ambiguity “minimizes the importance of ethics” (p. 26). Strategic communication becomes unethical persuasion when it diverts the truth and some relevant points of view, facts or groups are systematically not heard (Toledano, 2018).

In the Russian political science literature, strategic ambiguity is defined as a term that, “In the USA, means a long-term politics, conducted by once or another state, which purposefully hides its intentions in a specific area of interest” (Toropin, 2012, 32). The example provided reads that, for instance, for a long time, the United States used “strategic ambiguity in the question of Taiwan stating that if China attacks Taiwan, it would lead to ‘serious consequences,’ without clarifying what these consequences would actually be” (Toropin, 32). A related term, a regional nuclear ambiguity, is defined in the same dictionary and sheds a light on how Russian diplomats might per-

ceive a way to communicate with neighbors, “a regional politics of the state, that intentionally keep their neighbors in the region in suspense taking a double-meaning position i questions connected with intentions of these states in the area of creation, acquisition, development of arsenals of own nuclear proliferation and nuclear disarmament” (Toropin, 2012, 32). A similar idea was supported by communication experts through interviews. Experts pointed out that often the Russian official communication toward the West is intentionally ambiguous as “uncertainly on the part of the listener is perceived to be a sign of power of the speaker” (expert interview).

Taking together, strategic ambiguity, non-transparency-transparency dichotomy, and a non-strategic-strategic continuum are phenomena that help to better understand the difference between communication of the officials in the West and in Russia. What follows below is a further explanation of such differences.

Differences in strategic communication between the West and Russia

This table summarizes and simplifies the findings of literature and the interviews, conducted on strategic communication in Russia, and illustrates the differences between the understanding of Western and Russian strategic communication:

	Western communication:	Russian communication:
Logic	Communication by authorities mostly serves citizen needs	Communication by authorities is case specific and may serve a variety of needs (party, citizen, political/economical stability etc.)
Order	The most important message is said at the beginning and easy to find	The most important message is said after the comma (,) and you have to search for it
Audience	Messages targeted and mostly serving separately internal and external audiences	Most external messages have to resonate with internal publics
Auto-communication	Auto-communication is optional for external messages	Auto-communication can be central to external messages
Source	The message is more important than which authority (source) says it	The authority (source) is just as important as the message itself
Context	Context plays only a supportive role to a message	Context and presentation may often define the message
Probing	Messages are often thought through before they are presented	Messages can be tested/probed by various speakers and contexts before they become finalized
Threats	Low context where message is direct and clear and requires minimal analysis	High context messages require a deep analysis to find several meanings on different layers
Transparency	Transparency has intrinsic value	Transparency is a tool- non-transparency holds power
Strategic	Strategic messages are communicated clearly	Strategic ambiguity is central for communication

This According to the Russian communication experts, paying attention to *who* delivers a message is just as important, if not the most important, as to *what is being said*. For instance, when President Putin speaks, his words should be analyzed and considered very carefully by all audiences, internal and external. However, when other officials deliver the message (particularly, if the message is controversial or disruptive), that might serve a purpose of testing the ground as to how the message might be perceived by the audiences, internal or external.

Another difference is in the selection of sources to which to pay attention to. Traditionally in the West, particularly in Finland, media have a high level of credibility. In Russia, trust lies not within the media but within specific sources of information (e.g., journalists). One example is Ivan Golunov, an investigative journalist of a Baltic-based Russian-language media channel MEDUZA, who investigated corruption in Russia, recently was detained by the Russian authorities. His arrest created a big backlash by a number of public figures and generated mass protests in the streets of Moscow. "The injustice prompted media organizations to condemn the arrest, with three of Russia's most respected newspapers published near-identical front pages Monday reading "I/we am/are Ivan Golunov" (Mikelionis, 2019, June 13). As a result, Golunov was released from the jail and charges against him were dropped. Other examples of trusted sources of information, according to communication experts, are opposition leaders, such as Alexei Navalny. This case is also illustrative because, after the mass protests and a rare unification of many public figures and the leading media outlets in RUssia in support of Golunov, President Putin signed the order to dismiss from their duties two officials, the heads of whose agencies that were responsible for fabricating the case against Golunov (Mikelionis).

Finally, one communication expert from Russia responded to a question what Finland should expect from Russia, by saying "What to expect from Russia? - Nothing" (personal interview).

Preparedness and resistance for strategic communication

"Sometimes extreme messages are just used to test the waters of public opinion, before an official message is delivered that resonates with most people" (Personal interview, Russian communication expert).

There is no one single way to prepare for strategic communication, but scholars suggest several different theories that could be utilized (see also Pammet et al., 2018; Flynn & Li, 2019):

1. Establishment and training of a strong sense of identity of the citizens - people who know who they are and what they and their country stands for are less likely to be influenced by strategic communication. When identity and ideology are shared, messages are easier received, also warning messages.
2. Narratives and counter narratives - Much of strategic communication takes place on the level of narratives, and the strongest way to persist influence attempts is to have your own strong narrative that all new information is compared to: what does your organization do? What does your country stand for? A narrative will build your organizational character, and once a good character is established it will act as a firewall against which new messages are compared. Organizations need to build their own narratives and ensure all organizational actions support the same narrative.
3. Inoculation theory - Inoculation refers to individuals being "vaccinated" against persuasion with knowledge - the hypothesis is that by offering people information that helps them counter-argue on behalf of their own beliefs and attitudes, makes them stronger against persuasion. To achieve this, the education system is central. Letting individuals know about the attempts of strategic communication ahead of time and explaining what the attempts aim to do (eg. cause division) will strengthen resistance.
4. Persuasion knowledge - The better individuals are aware of being targets of persuasion, the more their mental activity level raises and they are able to critique the source. Much of persuasion knowledge depends on activation, but basic education and media literacy play central parts.
5. Collaboration and information sharing among authorities - if all authorities have access to existing information and share freely what is being discussed, strategic communication attempts are easier to detect and downplay. This will require a cultural change of some degree for most organizations that still rely on divisional and sectional borders. New strategic influence online requires cross-disciplinary, cross-cultural and cross-divisional real time collaboration.
6. Dealing with ambiguity - For authorities to understand why certain messages are ambiguous is a good starting point. Analysis of the possible reasons behind the ambiguity as well as awareness of the phenomenon may take away some confusion and improve resilience. Remember, uncertainty might be a strategy.

Liite 2: Semi-Structured Interview Protocol

NATURE

1. How do/would you define Strategic communication?
2. What are the main features of strategic communication in Russia?
3. When Russia does strategic communication toward the external audiences, WHAT, WHO, HOW and WHY is guiding the process?
 - 3.1. What are the goals of such strategic communication? Are there any sub-goals?
4. What are the unofficial rules, practices and/or guidelines, if any?
 - 4.1. What would be a good example of illustrating/better understand these rules?
 - 4.2. Do you have any examples specific to Europe?
 - 4.3. Do you have any examples specific to Finland?
5. In what ways, if any, do you think strategic communication in Russia toward external audiences is in fact strategic? Why or why not?
 - 5.1. Can you provide any examples?
 - 5.2. Can you think of examples specific to strategic communication efforts toward Europe?
 - 5.3. Toward Finland?
6. What are the underlying reasons for such strategic communication?
7. Please evaluate each of these actions on a grid: actions opportunistic/strategic? (GRID -5 to +5) actions transparent/non-transparency? (GRID -5 to +5)

TRUST AND TRANSPARENCY

8. What is understood by information in Russia? How do you go about finding information?
9. Who do you trust as information provider? (A specific journalist? A specific media? A person?). Why do you trust this person/these people? Please provide examples if possible.
10. Who and in which contexts comes out as trustworthy to you? Why? Please explain.
11. What information and in which contexts comes out as transparent for you? Why? Please explain. Is transparency important? Why or why not?

PROCESS

12. What is a process of implementing any written and/or agreed upon mechanisms of influence toward external audiences? How the Russia's messaging is implemented?
 - a. Can you think of any examples?
 - b. Can you think of any examples of such implementation specific to Europe?
 - c. To Finland?
13. Why do you think such messaging is done in this particular way?
14. Are there any processes and/or step-by-steps to influence or shape public opinion abroad that are commonly known? Commonly followed?
 - a. If there are mechanisms, can you please provide an example?
 - b. Can you think of a specific example toward communication with EU?
 - c. Toward Finland?
15. Is there anything else you would like to share about strategic communication of Russia?

Liite 3: English Summary

The project is part of the 2019 Government's analysis, assessment and research activities (VN TEAS) work. The report discusses Russia's strategic communications and its special features towards Finland. The paper is titled "Govorit Moskva" – Moscow Speaking – which refers to the communication of the top personalities of Russia's state and government, as opposed to the influence of the lower level of information. This report does not address technological developments in the communications sector, nor does it address the existing side effects, such as targeted public influencing, covert information operations, and trolling. The focus of the study has been to increase understanding of Russian strategic level communications.

This study is mostly based on Russian-language primary sources. It differs in this way from many studies produced in the West. Besides, Russian authorities, experts and high-level figures were interviewed in confidence during the investigation. The background paper in the appendix to the report ("Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia") aims to increase understanding of the concepts of strategic communications from the perspective of Western communication research and to explore the strategic use of non-transparency in Russian communications.

The study analyzes selected topics, such as language and culture, important historical events, social power structures and normative approaches to information policy. It seeks to increase understanding of the social and societal context and their links with the broader international context and communication.

Russian strategic level communication includes three main elements, the first being the state information policy implemented by the Russian president and the presidential administration, the second the external communication produced by the Ministry for Foreign Affairs and the third the Public Diplomacy through external communication channels such as RT international television network.

Russia has not yet developed a common and generally accepted understanding of Russian strategic communications. As such, the term is not used in administrative or defense-related documents. When talking about external communications and information impact, other definitions such as soft power and public diplomacy are used instead. The study concluded that Russia does not have a clear and coherent long-term strategy for strategic communication, but that communication always has a direction, a goal and a target.

Lack of coordination, problems in funding, the inefficiency of Russian public organizations, lack of qualified staff, and subsidiarity of public diplomacy in the current Foreign

Ministry system affect planning and conducting of strategic communication. Existing institutions and instruments have little chance of influencing public opinion abroad.

Finland's strategic importance on Russia's political agenda is smaller than during the Soviet era when Finland was considered an example of good neighbourliness. On the contrary, Finland must continuously work hard to be heard and understood in Moscow.

In Russia's strategic communications, Finland is seen as a good neighbour and a friendly country with which there exists an active contact. Finland's possible membership in NATO would change Finland's position vis-à-vis Russia. Although Russia regards this decision as Finland's right, it warns Finland of the negative consequences of the membership in relations between Finland and Russia. It is one of the essential strategic messages that are very rarely asked.

From Finland's point of view, Russia's strategic thinking has changed significantly since the collapse of the Soviet Union. No particular plan or system of influence has been established for Finland to keep Finland within the sphere of influence of Moscow.

Finland's membership of the European Union is already a well-established issue in Russian thinking. Finland is a member state of the EU, a democratic state governed by the rule of law and a good neighbour with which Russia has no border problems compared to its other borders in Europe.

Finland's position in Russia's eyes has been marginalized from what Finland was during the Soviet Union. Russia does not see Finland as an influential EU Member State, through which it would have particular wishes and aspirations to influence EU decision-making. Therefore, Finland is not an essential target for Russia's strategic communications either.

Finland is still being examined from the perspective of St. Petersburg's security. Looking from Moscow to the road to Finland goes to the north via St. Petersburg. From a geopolitical point of view, Finland is associated with a broader perspective which, in Russia's view, affects the balance of Europe as a whole.

Besides, Finland provides comparative information based on frequent contacts between Finns and Russians living in the proximity of northwestern Russia. In other words, Russian decision-makers have the first-hand experience of Finns and Finland.

Trade and economic issues are increasingly decisive for money and commercial interests, and politics has less weight than it did during the Soviet era. On the other hand, energy issues and transit via the Baltic Sea are vital for Russia, as a significant part of Russian oil exports goes from Primorsk and Ust Luga to the world.

On a more general level, one can say that Finland arouses less passion in Russian and Russian strategic communication than might be deduced from the way the Finnish media looks at Russia.

The report suggests that Putin and the St. Petersburg political groups he represents will continue to dominate well beyond 2024. Russia is anxious about Western politics, even though the negative attitude towards Russia in the West seems to be waning. Russia is feeling the EU's position in the world is weakening, and the question of the future of Europe worries it. Moscow has also turned its gaze to the east. In a global race, Russia sees the sea areas of the Northeast Passage and the Northern Hemisphere as its own sea, and its consensus with China on the Silk Road is based on the agreement that the Southern Global Passage is China's sphere of influence.

Strategic communication is a struggle for influence and narratives that seek to influence other countries' thinking and action. Strategic communication focuses on two-way communication as opposed to propaganda. In Putin's narrative of Russia, Russia sees itself as a superpower that is disappointed with the failure of a rule-based international system. Russia sees the West as seeking to influence its internal affairs, lifestyle and values. Russia pursues its self-made democracy, known as sovereign or controlled democracy, in which the president-led state is valued above the individual. To counter external influences, the Russian Constitution is being promoted over international law.

There is no indication that Russia's line in pursuing its cause is loosening or that Russia is pulling out of this race for the sake of the common good. It is also unacceptable for Russia to be excluded from the development of future world order and treaty structure, and Russia will make itself known in its policy and communications. In light of the study, Russia's strategic message has remained virtually unchanged since Putin's 2007 Munich speech. The Russian leadership is frustrated because its message has not been heard. The experience of being offended and being deceived is a very central part of Russian thinking. An extreme emphasis on sovereignty and integrity and, above all, on independent and free decision-making unites this kind of perceptions.

Russia cannot accept itself being marginalized from developing a future world order and treaty structure and will be presenting itself in its policies and communications when developing and designing new solutions and architectures. The struggle in the information and communication fields at all levels will continue.

Russia's perceived lack of rules and the application of taiga laws mean both political and economic selfishness and unwillingness to enter into lasting and binding agreements. Russia's strategic communications will also continue to support this kind of starting point.

Russia is trying to avoid being too sensitive about the views that exist in the information dimension, aware of its limited influence. So far, Russia can be estimated to focus on realpolitik and pragmatic management. It is also most probably the starting point for strategic communication.

Russia's aims for a new multi-polar, multi-faceted international setting demands new approaches where the speed and flexibility of operations and decisions are perceived as more useful and practical than old concepts. It can also mean new and surprising initiatives and quite centralized and concentrated communication activities.

It is significant that Russia still considers the UN structures and its membership of the UN Security Council essential. Therefore, the emphasis on the role of the UN Security Council and the support of its main sub-organizations can be expected to continue.

One should not underestimate the political and economic interest and orientation of Russia towards both Asia and Africa. Its manifestation in strategic communications is a clear indication of the progress and success of this process.

Russia will continue to build its leverage on military performance. Leaving political correctness is a sign of the continuation of selfishness and independence in its communication. It can also give some indications of the priorities and possible action plans in its policies.

Russia does not want to lag behind the rest of the world but will try to protect itself from the harmful effects it has assessed. It can be manifested as an effort to get one's message across by all means, and at the same time to prevent external communications and services that are considered harmful.

At its worst, Russia's foreign policy focus on global issues and major development projects may lead to a sideline of its European relations. The Russian view of the European Union's sovereignty deficit overshadows future cooperation and directs activities into bilateral interactions between states. Even the slowest realization of Russia's economic goals towards Asia could further weaken the existing relations between Russia and the EU.

Understanding Russia requires hearing it. The others listening and understanding the message are the essential preconditions for sustainable and effective in maintaining neighbourliness. It is good to remember the critical meaning of sovereignty and independence for Russia and the ongoing efforts to restore the superpower status. It is essential to keep in mind how Russia experiences the world around it. It feels insecure, exposed to an external western threat and sees itself as been deceived in the light of Western offers of cooperation. Although this is not accepted or believed in the West, it is Russia's starting point for collaboration.

It is also good to look at the Russian, longer than the Finnish concept and perspective of time. Things are developing slowly, but changes are often much faster than we expect. Views also differ due to historical and geographical factors. The purposive interpretation of concepts such as objectivity, justice or democracy significantly complicates understanding but depicts a culture-related style that emphasizes the context, the performer, and the clues. Some of the messages are understandable only to Russians, so a hundred per cent understanding by outsiders may not be accessible.

The strategic planning documents of the Russian government talk much about the challenges and threats facing Russia. These are mainly communicative documents that attempt to explain coherently and strategically the principles of Russian foreign policy and behaviour in different contexts. It is worth paying less attention to what has been said, and more to what has been or has not been done to understand Russia's strategic communications,

Outside Russia, there is still competition for the knowledge, skills and personal touch that different countries, their cultures and people have of Russia. For some, it is economic relationships, for others money, safety nets, alternatives and also a scary mystery.

Lähteet

I JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Vladimir Putinin puheet, Kremlin verkkosivut <<http://kremlin.ru/>>

Puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 10. helmikuuta 2007. Saatavilla:
<<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>>

Puhe Venäjän suurlähettiläiden ja pysyvien edustajien kokouksen täysistunnossa 12. heinäkuuta 2004. Saatavilla: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22545>>

Puhe ja keskustelu Valdai-klubin vuosikokouksessa 19.9.2013. Saatavilla:
<<http://kremlin.ru/events/president/news/19243>>

Puhe Valdai-klubin vuosikokouksessa 24.10.2014. Saatavilla: <<http://kremlin.ru/events/president/news/46860>>

Puhe liittokokoukselle 25.4.2005. Saatavilla:
<<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/22931>>

Puhe liittokokoukselle 12.12.2012. Saatavilla:
<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/17118>>

Puhe liittokokoukselle 12.12.2013. Saatavilla:
<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/19825>>

Puhe liittokokoukselle Krimin ja Sevastopolin liittämisestä Venäjään 18.3.2014 Saatavilla: <<http://kremlin.ru/events/president/news/20603>>

Puhe liittokokoukselle 4.12.2014. Saatavilla:
<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/47173>>

Puhe liittokokoukselle 3.12.2015. Saatavilla:
<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/50864>>

Puhe liittokokoukselle 1.12.2016. Saatavilla:
<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/53379>>

Puhe liittokokoukselle 1.3.2018. Saatavilla:

<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/56957>>

Puhe liittokokoukselle 20.2.2019. Saatavilla:

<<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/59863>>

Puhe liittokokoukselle 15.1.2020. Saatavilla:

<<http://kremlin.ru/events/president/news/62582>>

Puhe ensimmäisessä itäisessä talousfoorumissa Vladivostokissa 4.9.2015. Saatavilla:

<<http://kremlin.ru/events/president/news/copy/50232>>

Puhe neljännen kauden virkaanastujaisissa 7.5.2018. Saatavilla:

<<http://kremlin.ru/events/president/news/copy/57416>>

Puheenvuoro presidentin alaisen Voitonpäivän komitean kokouksessa 11.12.2019.

Saatavilla: <<http://kremlin.ru/events/president/news/62293>>

Venäjän lait ja muut viralliset dokumentit

Federaatiolaki 9.2.2009, nro 8-FZ. Laki pääsystä valtiovallan ja paikallishallinnon toiminnasta olevaan informaatioon. *Федеральный закон от 9 февраля 2009 г. №8-ФЗ: Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления.* Saatavilla:

<<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102127629>>

Valtiollisen informaatiopolitiikan konsepti 1998. *Концепция государственной информационно-политики 1998.* Saatavilla:

<http://www.gpntb.ru/win/ntb/ntb2000/6/f06_01.html>

Doktriini informaatioturvallisuudesta 5.12.2016. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации. Утв. Указом Президента РФ от 05.12.2016 № 646.* Saatavilla: <<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201612060002.pdf>>

Doktriini informaatioturvallisuudesta 9.9.2000. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации от 09.09.2000 № Пр-1895.* Saatavilla:

<<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prev-Doc=102417017&backlink=1&&nd=102161033>>

Kansallisen turvallisuuden strategia 31.12.2015. *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации. Утв. Указом Президента РФ от 31.12.2015 № 683*. Saatavilla: <<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201512310038.pdf>>

Presidentin asetus 7.5.2012, N 605 "Venäjän ulkopoliittisen kurssin toteuttamisen toimenpiteistä". *Указ Президента Российской Федерации от 7 мая 2012 г. N 605 "О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации"*. Saatavilla <<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201205070025.pdf>>

Sotilasdoktriini 25.12.2014. *Военная доктрина Российской Федерации. Утв. Президентом РФ 25.12.2014 N Пр-2976*. Saatavilla: <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>>

Tiedot Venäjän presidentin omaisuudesta ja tuloista 2008-2019. Saatavilla: <<http://kremlin.ru/structure/president/income-reports>>

Venäjän perustuslaki. Saatavilla: <<http://constitution.kremlin.ru/>>

Ulkopolitiikan konsepti 30.11.2016. *Концепция внешней политики Российской Федерации. Утв. Указом Президента РФ от 30.11.2016 № 640*. Saatavilla: <<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201612010045.pdf>>

Ulkopolitiikan konsepti 12.2.2013. *Концепция внешней политики Российской Федерации. Утв. Президентом РФ 12.02.2013 № Пр-251*. Saatavilla <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf>>

Suomen asetuskokoelman / säädöskokoelman sopimussarja 1922–1994. Valtiosopimukset

YYA-sopimus – Sopimus ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä. Allekirjoitettu 6.4.2018 Moskovassa. Saatettu voimaan 4.6.2018 asetuksella 17/1948.

61/1992, Laki Venäjän federaation kanssa yhteistyöstä Murmanskin alueella, Karjalan tasavallassa, Pietarissa ja Leningradin alueella tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

63/1992, Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen sopimus suhteiden perusteista 20.1.1992.

Euroopan unionin virallinen lehti (EUVL) 2010–2019

Euroopan parlamentin päätöslauselma 23. lokakuuta 2008 holodomorin, Ukrainan kei-notekoisen nälänhädän (1932–1933) muistamisesta. EUVL C 15E, 21.1.2010, s. 78–79

Euroopan parlamentin päätöslauselma 23. marraskuuta 2016 EU:n strategisesta vies-tinnästä kolmansien osapuolten levittämän EU:n vastaisen propagandan torjumiseksi (2016/2030(INI). EUVL C 224, 27.6.2018, s. 58–67.

Euroopan parlamentin päätöslauselma 19. syyskuuta 2019 Euroopan muistiperinnön merkityksestä Euroopan tulevaisuudelle (2019/2819(RSP)). Hyväksytyt tekstit P9_TA (2019)0021.

Muut julkaistut alkuperäislähteet

Euroopan komissio (5.12.2018): Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille, Eu-rooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle –Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma. JOIN (2018) 36 final. Euroopan komissio: Bryssel. Saatavilla: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52018JC0036>>

Executive Order 13660 of March 6, 2014. Blocking Property of Certain Persons Con-tributing to the Situation in Ukraine. Federal Register Vol. 79, No 46. Presidential Doc-uments <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2014-03-10/pdf/2014-05323.pdf>>

Yhdysvaltain puolustusministeriö (2009): *Strategic Communication. Joint Integrating Concept*. Defense Technical Information Center. Saatavilla: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/jic_strategiccommunications.pdf?ver=2017-12-28-162005-353>

Yhdysvaltain valtiovarainministeriö, Office of Foreign Assets Control (OFAC), Ukraine-/Russia-related Sanctions <<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/ukraine.aspx>>

II KIRJALLISUUS

ABRAMOV, VIKTOR (2010): "Императивный потенциал "мягкой силы" в стратегиях внутреннего и внешнего развития КНР. (Pehmeän vallan potentiaali Kiinan tasavallan sisäisen ja ulkoisen kehityksen strategioissa). Artikkelijulkaisussa Вестник ЧитГУ №3(60) 2010 (Tšitan valtionyliopiston Vestnik). Taka-Baikalian valtionyliopisto: Tšita. Saatavilla verkossa: <<https://elibrary.ru/item.asp?id=15171234>>

AGEJEVA, VERA (2016): *Роль инструментов "мягкой силы" во внешней политике Российской Федерации в контексте глобализации* (Pehmeän vallan työkalujen rooli Venäjän ulkopoliitikassa globalisaation kontekstissa). Väitöskirja. Pietarin valtionyliopisto: Pietari. Saatavilla verkossa: <[https://disser.spbu.ru/files/disser/2/disser/872f45x1B0.pdf](https://disser.spbu.ru/files/diss/2/disser/872f45x1B0.pdf)>

AIRO, AKSEL FREDRIK (1979): *Puolustustaisteluni v. 1947*. Helsingin jääkiekkoilun kannatusyhdistys: Helsinki.

ANCKAR, DAG (1971): *Partiopinioner och utrikespolitik – en studie av partipolitiska pressopinioner kring ett antal händelser i Finlands utrikespolitik 1955–1963*. Väitöskirja. Åbo Akademi: Turku.

ARO, JESSIKKA (2019): *Putinin trollit : tositärinoita Venäjän infosodan rintamilta*. Johnny Kniga: Helsinki.

AUNESLUOMA, JUHANA (2011): *Vapaakaupan tiellä: Suomen kauppa ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki

BAIL, CHRISTOPHER A. & GUAY, BRIAN & MALONEY, EMILY & COMBS, AIDAN & HILLYGUS, D. SUNSHINE & MERHOUT, FRIEDOLIN & FREELON, DEEN & VOLFOVSKY, ALEXANDER (2020): "Assessing the Russian Internet Research Agency's impact on the political attitudes and behaviors of American Twitter users in late 2017". Artikkelijulkaisussa *PNAS (Proceeding of the National Academy of Sciences of the United States of America)*, 117 (1) 243–250. Saatavilla verkossa: <<https://www.pnas.org/content/117/1/243>>

BARABANOV, OLEG (2016): "Роль истории во внешнеполитической стратегии В. В. Путина". (Historian rooli Putinin ulkopoliittisessa strategiassa). Artikkelijulkaisussa *Vestnik MGIMO №1 (46) / 2016*, s. 84–92. Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti: Moskova. Saatavilla verkossa: <<https://vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/490/490>>

BERGQUIST, MATS & HEISBOURG, FRANCOIS & NYBERG, RENÉ & TIILIKAINEN, TEIJA (2016): *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*. Ulko-ministeriö: Helsinki.

BEZRUKOV, ANDREI & SUŠENTSOV, ANDREI (2015): Контуры тревожного будущего. (Huolestuttavan tulevaisuuden ääriiviivat). Artikkelі lehdessä *Russia in Global Affairs* nro 4 / 2015. Saatavilla verkossa <<https://globalaffairs.ru/number/kontury-trevozhnogo-buduschego-17635>>

BEZRUKOV, ANDREI & SUŠENTSOV, ANDREI & MAMONOV, MIHAIL & SILAJEV, NIKOLAI & BAIKOV, ANDREI & SOKOLOV, ARTJOM (2020): *Прогноз "Международные угрозы 2020"* (Kansainväliset uhat 2020 -ennuste). Euraasian strategiat MGIMO Consulting: Moskova. Saatavilla: <<http://eurasian-strategies.ru/wp-content/uploads/pdf/insights/prognoz-mezhdunarodnye-ugrozy-2020.pdf>>

BLOM, ANDERS (2018): *Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä: tutkimus liike-elämän poliittisesta vaikuttamisesta kolmikantaisessa Suomessa 1968–2011*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavilla: <<https://www.utupub.fi/handle/10024/146518>>

BOGDANOV, SERGEI (2017): "Стратегические коммуникации: концептуальные подходы и модели для государственного управления." (Strategic Communications: Conceptual Approaches and Models for Public Administration). *Государственное управление – Электронный вестник № 61/2017*, 132–152. (Public Administration – E-journal). Moskovan valtionyliopisto: Moskova. Saatavilla verkossa: <http://e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2017/vipusk__61._aprel_2017_g./61_2017.pdf>

BRADSHAW, SAMANTHA & HOWARD, PHILIP N. (2019): *The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Project on Computational Propaganda. Oxfordin yliopisto. Saatavilla verkossa: <<https://comp-prop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2019/09/CyberTroop-Report19.pdf>>

BURLAKOV, VIKTOR (2016): *Стратегическая коммуникация как метод современной геополитики*. (Strategic communication as a method of modern geopolitics.) Журнал "Ойкумена. Регионоведческие исследования" (Journal "Eumene. Regional Studies"), №2, 7–15. Saatavilla verkossa: <<https://cyberleninka.ru/article/v/strategicheskaya-kommunikatsiya-kak-metod-sovremennoy-geopolitiki>>

BURLINOVA, NATALJA (2014): "Публичная дипломатия России: практика и проблемы становления" (Venäjän julkisuusdiplomatia: käytäntö ja ongelmat). Artikkelі julkaisussa Вестник аналитики (Vestnik Analitiki) №57 (3-2014), s. 28–35.

Институт стратегических оценок и анализа (Strategisen arvioinnin ja analyysin instituutti): Moskova. Saatavilla verkossa: <http://www.isoa.ru/docs/vestnik_2014-357.pdf>

BURLINOVA, NATALJA (2017): "Курс общественного дипломата". Учеб.-метод. материалы № 4/2017. (Julkisdiplomaatin kurssi, opetusaineisto). RSMD: Moskova Saatavilla verkossa: <<https://russiancouncil.ru/papers/PublicDiplomacy-UMM4.pdf>>

BURLINOVA, NATALJA & IVANTŠENKO, VIKTORIA & GRIBKOVA, DARJA (2018): *Российская публичная дипломатия в 2017 году: обзор основных событий и трендов* (Venäjän julkisuusdiplomatia vuonna 2017: katsaus keskeisiin tapahtumiin ja trendeihin). «Креативная дипломатия». (Luova diplomatia -keskus): Moskova. Saatavilla verkossa: <<http://www.picreadi.ru/wp-content/uploads/2018/03/Public-diplomacy-report-2017.pdf>>

CHENEY, GEORGE & CHRISTENSEN, LARS THØGER (2001): "Organizational identity: Linkages between internal and external communication". Artikkeliteoksessa JABLIN, FREDRIC M. & PUTNAM, LINDA L. Putnam (TOIM.): *The new handbook of organizational communication*. Sage: Thousand Oaks, CA.

COMPTON, JOSHUA & PFAU, MICHAEL (2005): "Inoculation theory of resistance to influence at maturity: Recent progress in theory development and application and suggestions for future research". Artikkelijulkaisussa *Communication Yearbook 29:1*, 97-146. *Annals of the International Communication Association*. Routledge: Abingdon.

COMPTON, JOSHUA (2013): "Inoculation theory". Artikkeliteoksessa DILLARD, JAMES P. & SHEN, LIJIANG (TOIM.): *The SAGE handbook of persuasion: Developments in theory and practice (2nd ed.)*. Sage: Thousand Oaks, CA.

CULL, NICHOLAS J. (2009): "Public diplomacy before Guillion. The evolution of a phase". Artikkeliteoksessa SNOW, NANCY & TAYLOR, PHILIP (TOIM.): *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge: Abingdon.

CUSUMANO, EUGENIO & CORBE, MARIAN (2018): *A Civil-Military Response to Hybrid Threats*. Palgrave Macmillan: Lontoo.

DARCZEWSKA, JOLANTA & ŻOCHOWSKI, PIOTR (2017): *Active Measures. Russia's key export*. Point of View 64. Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia - Centre for Eastern Studies: Warsaw. Saatavilla verkossa: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_64_ang_active-measures_net_0.pdf>

DAVYDOVA, MARIJA (2008): "Ценности коллективизма и индивидуализма в молодежной среде (опыт эмпирического исследования)". (Kollektivismi ja individualismin arvot nuorten keskuudessa, empiirisen tutkimuksen kokemus). Tieteellisen konferenssin materiaalit. Saatavilla verkossa: <<https://www.civisbook.ru/files/File/Davidova.pdf>>

DAVYDOVA-MINGUET, OLGA (2014): "Diaspora käytännön kategoriana". Artikkelijulkaisussa *Idäntutkimus* 4/2014. VIETS ry, Aleksanteri-instituutti: Helsinki.

DAWISHA, KAREN (2014): *Putin's Kleptocracy. Who owns Russia?* Simon & Schuster: New York.

DENIJEVA, AINA (2018): *Администрация Президента Российской Федерации: политико-коммуникативные практики* (Venäjän presidentinhallinto: poliittis-viestinnälliset käytännöt). RGGU: Moskova.

DESAI, PADMA (1995): "Russian Privatization: A Comparative Perspective". Artikkelijulkaisussa *The Harriman Review* 8(3) (August). Columbia University: New York.

DOBROSKLONSKAJA, JEKATERINA (2008): "Пропаганда в системе постсоветского политического дискурса" (Propaganda Neuvostoliiton jälkeisessä poliittisen diskurssin järjestelmässä) Artikkelijulkaisussa *Социология власти* 1/2008 (Vallan sosiologia). Kansantalouden ja valtionhallinnon akatemia (RANHiGS): Moskova. Saatavilla verkossa: <<https://cyberleninka.ru/article/n/propaganda-v-sisteme-postsovetskogo-politicheskogo-diskursa>>

EBERHARD, DAVID & SIMONS, GARY & FENNIG, CHARLES (TOIM.) (2019): *Ethnologue: Languages of the World*. SIL International: Dallas.

EICHENSEHR, KRISTEN (2019): "Russian Active Measures Social Media Campaign and Criminal Charges against 13 Russian Nationals and 3 Russian Entities". Artikkelijulkaisussa *Expert Summaries of Mueller Report: A Collection Vol 1.3*. Reiss Center on Law and Security. Saatavilla verkossa: <<https://www.justsecurity.org/65863/expert-summaries-of-mueller-report-a-collection-of-short-essays/#RussianActiveMeasures>>

EISENBERG, ERIC (1984): "Ambiguity as strategy in organizational communication". Artikkelijulkaisussa *Communication Monographs*, 51(3), 227–242. Routledge: Abingdon.

ENGELBREKT, KJELL & VASSILEV, ILIAN (2010): "European energy policy meets Russian bilateralism". Artikkelele teoksessa ENGELBREKT, KJELL & NYGREN, BERTIL (TOIM.): *Russia and Europe, Building bridges, digging trenches*. Routledge: New York.

FARWELL, JAMES P. (2012): *Persuasion and power: the art of strategic communication*. Georgetown University Press: Washington DC.

FILATOVA, OLGA & BOLGOV, RADOMIR (2018): "Strategic Communication in the Context of Modern Information Confrontation: EU and NATO vs Russia and ISIS". Artikkelele julkaisussa LEENEN, LOUISE (TOIM.): *ICCWS 2018 13th International Conference on Cyber Warfare and Security*. Academic Conferences and publishing limited. Saatavilla verkossa: <https://books.google.fi/books?id=eHpTDwAAQBAJ&pg=PA211&dq=strategic+communication+europe&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwifkMSgwfXhAhUls4sKHZ_3DC0Q6AEINjAC#v=onepage&q=strategic%20communication%20europe&f=false>

FJODOROV, VLADIMIR (2001): *NKP:n Suomen osastolla 1954-1989*. Suomentanut Kari Klemelä. Otava: Helsinki.

FLYNN, TERENCE & LI, TIM (2019): *10 Ways to Combat Misinformation: A Behavioral Insights Approach*. IPR Behavioral Insights Research Center, Institute for public relations: Florida. Saatavilla verkossa: <<https://instituteforpr.org/wp-content/uploads/IPR-Misinformation-Infographic-FINAL.pdf>>

FOMINYH, ALEKSEI (2018): "Публичная дипломатия ЕС" (EU:n julkisuusdiplomatia). Teoksessa IGUMNOVA, LJUDMILA ym. (TOIM.): *Внешняя политика и международные связи Европейского Союза: осмысливая роль ЕС в мире. (Foreign Policy and International Affairs of the European Union: Comprehending the Role of the EU in the World)*. Irkutskin valtiollinen yliopisto: Irkutsk. Saatavilla verkossa: <<https://elibrary.ru/item.asp?id=35717445>>

FORSBERG, TUOMAS & HAUKKALA, HISKI (2016): *The European Union and Russia*. Palgrave Macmillan: London.

FREIRE, MARIA RAQUEL (2012): "EU-Russia Relations and Transnational Terrorism: The Case of Police Cooperation". Artikkelele teoksessa KANET, ROGER E. & FREIRE, MARIA RAQUEL (TOIM.): *Russia and European Security*. True Republic of Letters Publishing BV: Dordrecht.

GAIDAR, JEGOR (2014): *Imperiumin tuho. Oppitunteja tämän päivän Venäjälle*. Verbatim: Helsinki.

GALEOTTI, MARC (2017): *Controlling chaos: How Russia manages its political war in Europe*. Policy Brief. European Council on Foreign Relations. Saatavilla verkossa: <https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR228_-_CONTROLLING_CHAOS1.pdf>

GAULT, DAVID ARELLANO (2017): "Corruption as an organizational process: Understanding the logic of the denormalization of corruption". Artikkele julkaisussa *Accounting and Management*, vol. 62(3), 827–842.

GAVRA, DMITRI (2015): "Категория стратегической коммуникации: Современное понимание и базовые характеристики". (Strategic communication: Modern definition and basic principles). Artikkele julkaisussa *Век информации (Vek informatsii)* nro 3(4), 2015, 229–223. Pietarin Journalismin ja joukkoviestinnän korkeakoulu: Pietarin valtionyliopisto. Saatavilla verkossa: <<https://elibrary.ru/item.asp?id=25449046>>

GAVRA, DMITRI & BYKOVA, JELENA (2017): "Спортивная индустрия в контексте стратегических коммуникаций: базовые характеристики". (Sports Industries in the Context of Strategic Communications: Basic Characteristics). Artikkele julkaisussa *Журнал Российской Школы Связей с Общественностью* 6, 27–35 (Journal of Russian Schools of Public Relationships). Suhdetoiminnan opettajien yhdistys: Kazan. Saatavilla verkossa: <https://elibrary.ru/download/elibrary_28392761_40699593.pdf>

GODBOLD, LINDA & PFAU, MICHAEL (2000): "Conferring resistance to peer pressure among adolescents". Artikkele julkaisussa *Communication Research*, VOL 27, Issue 4, p. 411–437. Sage Publishing: Thousand Oaks.

GODZIMIRSKI, JAKUB M. & ØSTERIK, MALIN (2018): *How to understand and deal with Russian strategic communication measures?* Policy Brief 1/2018. Norwegian Institute of International Affairs (NUPI): Oslo. Saatavilla verkossa: <<http://hdl.handle.net/11250/2490552>>

GRININ, LEONID (2016): "Новый мировой порядок и эпоха глобализации." (Uusi maailmanjärjestys ja globalisaation aikakausi). Artikkele julkaisussa *Vek globalizatsii* 1-2(17-18)/2016, 3–18. (Globalisaation vuosisata). Saatavilla verkossa: <https://www.socionauki.ru/journal/files/vg/2016_1-2/003-018.pdf>

GRITSENKO, VALENTINA (2017): "Доктрина информационной безопасности Российской Федерации: сущность, современное значение и организационно-правовые основы". (Venäjän doktriini informaatioturvallisuudesta: sisältö, nykyaikainen merkitys ja oikeudelliset perusteet). Artikkelijulkaisussa *Вестник ВГУ № 1 / 2017* (*Voronežin valtionyliopiston Vestnik*). Voronežin valtionyliopisto: Voronež. Saatavilla verkossa: <<http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/pravo/2017/01/2017-01-08.pdf>>

GUZIKOVA, MARINA & FOFANOVA, POLINA (2015): *Основы теории межкультурной коммуникации*. (Kulttuurien välisen kommunikaatioteorian perusteet). Uralin valtionyliopisto: Jekaterinburg.

HALL, STUART (1997): "Introduction." Teoksessa HALL, STUART (TOIM.): *Representation – Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications: London.

HALLAHAN, KIRK & HOLTZHAUSEN, DERINA & VAN RULER, BETTEKE & VERČIČ, DEJAN (2007): "Defining strategic communication". Artikkelijulkaisussa *International Journal of Strategic Communication*, 1(1), 3–35. Routledge.

HALL, EDWARD & HALL, MILDRED (1990): *Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans*. Intercultural Press.

HATŠATURJAN, R. R. (2018): "Медиа-манипулирование (информационные войны) на примере допинговых скандалов 2016 г" (Strategic Communications in Modern World: Media manipulation (information warfares) on the example of doping scandals 2016). Artikkelijulkaisussa *Стратегические коммуникации в современном мире*, 313–316 (Strateginen kommunikaatio nykymaailmassa, tieteellisen konferenssin materiaalikokoelma). Saratovin valtionyliopisto: Saratov. Saatavilla verkossa: <https://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2018/09/04/strategicheskie_kommunikacii_2018.pdf>

HERLIN, ILKKA (1993): *Kivijalasta harjahirteen – Kustaa Viikunan yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta*. Otava: Helsinki.

HORINA, GALINA (2016): "Ценности русской культуры в условиях цивилизационного кризиса." (Venäläisen kulttuurin arvot sivilisaatiokriisin olosuhteissa). Essee julkaisussa *Горизонты гуманитарного знания про 6/2016*, 16–25. (*Humanistisen tiedon horisontit*). Moskovan humanistinen yliopisto.

FICHMAN, PHINA & SANFILIPPO, MADELYN R (2016): *Online Trolling and Its Perpetrators: Under the Cyberbridge*. Rowman & Littlefield Publishers.

HAASS, RICHARD (1998): *Economic Sanctions and American Diplomacy*. Council on Foreign Relations Press: New York.

HILL, WILLIAM H. (2018): *No Place for Russia. European Security Institutions Since 1989*. Columbia University Press: New York.

HILL, FIONA & GADDY, CLIFFORD G. (2015): *Mr. Putin. Operative in the Kremlin*. Brookings Institution Press.

HJARVARD, STIG (2013): *The Mediatization of Culture and Society*. Routledge: Abingdon.

HOLOPAINEN, KARI (2007): *Orpo piru: muistumia Neuvostoliitosta, idänkaupasta ja hiukan muustakin*. Opus Liberum: Helsinki.

HOLTZHAUSEN, DERINA & ZERFASS, ANSGAR (2015): *The Routledge Handbook of Strategic Communication*. Routledge: New York.

HUMBOLDT, WILHELM (1999): *On Language: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species*. Cambridge University Press.

INOZEMTSEV, VLADISLAV (2018): *Несовременная страна. Россия в мире XXI века*. (Vanhanaikainen maa. Venäjä 21. vuosisadan maailmassa). Alpina Digital: Moskova.

JAKOBSON, MAX (1999): *Väkivallan vuodet: 20. vuosisadan tilinpäätös*. Otava: Helsinki.

JAKOBSON, MAX (2009): *Diplomaattien talvisota*. 8. p. WSOY: Helsinki.

JEFIMOVA, IRINA & MAKOVEITŠUK, ARTEM (2011): "Стратегический имидж политической власти как фактор продуктивных межгосударственных коммуникаций и инструмент урегулирования межгосударственных конфликтов." (Poliittisen vallan strateginen imago tehokkaan valtioiden välisen vuorovaikutuksen tekijänä ja kv. konfliktien ratkaisemisen työkaluna). Artikkelijulkaisussa *Дневник АШПИ (Altain poliittisen tutkimuksen koulun päiväkirja) № 27/2017, s. 44–48*. Altain valtiotieteiden yliopisto: Barnaul. Saatavilla verkossa: <<http://ashpi.asu.ru/prints/pdf/dn27.pdf>>

JELTSIN, BORIS (1994): *Presidentin päiväkirja*. Otava: Helsinki.

JEVSTAFJEV, DMITRI & ILNITSKI, ANDREI (2019): "Глобальный кризис как «запал» геэкономических трансформаций: вызовы для России". (Globaali kriisi geotaloudellisten muutosten sytykkeenä: Venäjän haasteet). Artikkele julkaissussa *Meždu-narodnaja Žizn* 12/2019 (*Kansainvälinen politiikka*). Venäjän ulkoasiainministeriö: Moskova.

JUSSILA, OSMO (2004): *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. WSOY: Helsinki.

JÄRVENKYLÄ, NINA & NERG, PÄIVI (2019): *Tiukka paikka*. Docendo. Jyväskylä.

KANET, ROGER & FREIRE, MARIA RAQUEL (TOIM.) (2012): *Russia and European Security*. Republic of Letters Publishing: Dordrecht.

KARAGANOV, SERGEI (2019 a): "A Predictable Future? How Self-Deception Replaced Profound Analysis". Artikkele lehdessä *Russia in Global Affairs* nro 2 / 2019. Saatavilla verkossa <<https://eng.globalaffairs.ru/number/A-Predictable-Future-20114>>

KARAGANOV, SERGEI (2019 b): "Уход военного превосходства Запада и геэкономика". (Lännen sotilaallisen ylivoiman hiipuminen ja geotalous). Artikkele julkaisussa *Polis. Political Studies* nro 6/2019, 8–21. Saatavilla verkossa <<https://www.politstudies.ru/files/File/2019/6/Polis-6-2019-Karaganov.pdf>>

KARAGANOV, SERGEI & SUSLOV, DMITRI (2018): "A new world order: A view from Russia". Teoksessa SCHULZE, PETER (TOIM.): *Multipolarity: The Promise of Disharmony*. Campus Verlag: Frankfurt. Saatavilla *Russia in Global Affairs* -lehden verkkosivuilla: <<https://eng.globalaffairs.ru/pubcol/A-new-world-order-A-view-from-Russia--19782>>

KAUNISMAA, KARI (2009): *Punatähdestä kaksoiskotkaan. Neuvostoliiton romahtamisen vaikutus venäläisen keskikoulun historian oppikirjoihin*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavilla verkossa: <<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/44663/AnnalesC279Kaunismaa.pdf>>

KAZANTSEVA, KSENIA (2018): *Публичная дипломатия как инструмент внешней политики РФ*. (Julkisuusdiplomatia Venäjän ulkopoliitiikan työkaluna). Opinnäytetyö. Uralin valtion pedagoginen yliopisto: Jekaterinburg. Saatavilla verkossa: <<http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/9303/2/Kazantseva.pdf>>

KISELJOV, ALEKSANDR (2013): "Информационное обеспечение государственного управления". (Julkisen hallinnon tiedotustuki). Artikkele julkaisussa *Коммунология* Vol 2, 2/2013, 120–128. (*Communicology*). Центр исследований и внедрения

инновационных технологий управления организациями "ОПТИМА ПРОЕКТ" ("OPTIMA PROJECT" -tutkimuskeskus: Moskova). Saatavilla verkossa: <<https://www.communicology.us/p/nomera.html>>

KISSINGER, HENRY (1994): *Diplomacy*. Simon & Schuster: New York.

KLITGAARD, ROBERT (1988): *Controlling Corruption*. University of California Press.

KLINGE, MATTI (2019): *Canicula. Päiväkirjastani 2018–2019*. Siltala: Helsinki.

KOIVISTO, MAUNO (2001): *Venäjän idea*. Tammi: Helsinki.

KOLESNIKOV, ANDREI (2009): *Taustalla ja tulilinjalla – Venäjän yksityistäjä Anatoli Tšubais*. Suomentanut Jukka Mallinen. WSOY: Helsinki.

KOMISSAROV, JURI (1974): *Suomi löytää linjansa: neuvostoliittolaisen historian tutkijan näkemys Suomen tasavallan vaiheista*. Suom. Ulla-Liisa Heino. Otava: Helsinki.

KRASTEV, IVAN (2007): "Russia as the "Other Europe". Artikkelilehdessä *Russia in Global Affairs* nro 4 / 2007. Saatavilla verkossa <https://eng.globalaffairs.ru/number/n_9779> [luettu 16.9.2019].

LAINE, KAISA (2019): *Julkisuusdiplomatiaa, strategista viestintää vai infosotaa? Ulkoinen viestintä- ja vaikuttamistoiminta turvallisuuskysymyksenä EU:n ja Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan narratiiveissa 2000–2018*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

LAVROV, SERGEI (2019): "Настоящее и будущее глобальной политики: взгляд из Москвы" (Maailmanpolitiikan nykyisyys ja tulevaisuus: Moskovan näkemys) Artikkelilehdessä *Russia in Global Affairs* nro 6 / 2019. Saatavilla verkossa <<https://globalaffairs.ru/number/Nastoyaschee-i-budushee-globalnoi-politiki-vzglyad-iz-Moskvy-20273>>

LEBEDEVA, NADEŽDA (2002): "Русский национальный характер" (Venäläinen kansallinen luonne). Artikkelilehdessä *Трибуна русской мысли* 1/2002. (Venäjän idean äänenkannattaja). Saatavilla verkossa: <<http://www.cisdf.org/TRM/TRM1/Lebedeva.html>>

LEONOVA, OLGA (2013): *Мягкая сила – ресурс внешней политики государства*. (Pehmeä valta – valtion ulkopoliitiikan resurssi). Обозреватель-Observer

4/2013. Институт стран СНГ. Saatavilla verkossa: <http://observer.materik.ru/observer/N4_2013/027_040.pdf>

LESSNE, GREG & DIDOW, NICHOLAS (1987): "Inoculation theory and resistance to persuasion in Marketing". Artikkelijulkaisussa *Psychology & Marketing*, 4 (2), 157–165. Wiley: New York.

LJAGUŠKIN, IROR (2016): "Концепция стратегических коммуникаций: новый этап информационной войны против России". ("Strategisen kommunikaation konsepti: Venäjä-vastaisen informaationsodan uusi vaihe"). Материалы Всероссийской научно-практической конференции *Развитие государственности и права в Республике Крым*. (Krimin tasavallan valtiollisuuden ja oikeiden kehitys -tieteellisen konferenssin materiaalit) Krasnodar 5.2.2016. Saatavilla verkossa: <<https://elibrary.ru/item.asp?id=26532225>>

LO, BOBO (2018): *Chutzpah and Realism: Vladimir Putin and the Making of Russian Foreign Policy*. Russie. Nei. Visions, No. 108. Ifri: Paris.

LOMAGIN, NIKITA (2012): "Medvedev's European Security Treaty Proposal: A Breakthrough or an Empty Shell?" Artikkelijulkaisussa KANET, ROGER E. & FREIRE, MARIA RAQUEL (TOIM.): *Russia and European Security*. True Republic of Letters Publishing BV: Dordrecht.

LUKJANOV, FJODOR (2013): Парадоксы российской «мягкой силы» (Venäjän "pehmeän vallan" paradoksit). Artikkelijulkaisussa *Revue internationale et stratégique* 92 / 2013. Institut de relations internationales et stratégiques & L'Observatoire franco-russe (OBSFR). Artikkelin venäjänkielinen versio saatavilla verkossa: <https://www.obsfr.ru/fileadmin/templates/html/images/140128_Loukianov.pdf>

LUKES, STEVEN (1974): *Power – a radical view*. Macmillan: Basingstoke.

LUKKARI, MATTI (1984): *Asekätkentä*. Otava: Helsinki.

LUKKARI, MATTI (2005): *Iisalo kärkeen! soturiveljesten tarina*. Otava: Helsinki.

LUOMA-AHO, VILMA & TSETURA, KATERINA (2020): *Influence Mechanisms of Strategic Communication of Russia*. Ks. Liite 1.

LUTE, DOUGLAS & BURNS, NICHOLAS (2019): *NATO at Seventy: An Alliance in Crisis*. Project on Europe and the Transatlantic Relationship, Harvard Kennedy

School's Belfer Center for Science and International Affairs. Saatavilla verkossa: <<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/NATOatSeventy.pdf>>

LUUKKANEN, ARTO (2010): *Suomi Venäjän taskussa*. WSOY: Helsinki.

LUUKKANEN, ARTO (2019): *Suomi hajoavan imperiumin sylissä*. Otava: Helsinki.

MACHIAVELLI, NICCOLÒ (1969): *Ruhtinas*. Suom. Aarre Huhtala. WS: Porvoo–Helsinki.

MAINIO, ALEKSI (2015): *Näkymätön sota: Suomi vastavallankumouksellisen terrorismin ja vakoilun tukialueena 1918–1939*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

MAKEJEVA, JELIZAVETA (2016): *"Мягкая сила" РФ и ФРГ* (Venäjän ja Saksan "pehmeä valta"). Opinnäytetyö. Belgorodin valtionyliopisto: Belgorod. Saatavilla verkossa: <http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/25024/1/Makeeva_Myagkaya_16%20%281%29.pdf>

MANNINEN, OHTO & RŽEŠEVSKI, OLEG (1997): *Puna-armeija Stalinin tentissä*. Edita: Helsinki.

MARTIKAINEN, TOIVO & VIHMA, ANTTO (2016): *Dividing the EU with Energy? Unpacking Russia's energy geoeconomics*. FIIA Briefing Paper 191. Ulkopoliittinen instituutti (FIIA): Helsinki. Saatavilla: <<https://www.fia.fi/julkaisu/dividing-the-eu-with-energy>>

MARTSEVA, LIDIJA (2002): *Труд в контексте российской цивилизации: Социально-философский аспект* (Työ venäläisen sivilisaation kontekstissa: Sosio-filosofinen näkökulma). Väitöskirja. Omskin valtionyliopisto.

MATALA, SAARA (2011): *Idänkaupan loppu : Suomen ja Neuvostoliiton välinen erityinen kauppasuhte ja Suomen kauppapolitiikan odotushorisontti sen purkautuessa 1988-1991*. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

MELGIN, ELINA & NIEMINEN, HANNU (2018): "Julkisuusdiplomatia ja viestintä". Artikkeliteoksessa *Diplomaattinen viestintä*. ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry: Helsinki. Saatavilla verkossa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/272978/procom_procomma2018_sivut_web101218.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

MELIN, JAN & JOHANSSON, ALF W. & HEDENBORG, SUSANNA (2003):

Sveriges historia. Prisma: Tukholma.

MELISSEN, JAN (2007): "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice".

Teoksessa MELISSEN, JAN (TOIM.): *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan: Basingstoke. Saatavilla verkossa: <http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf>

MELNIKOVA, OLGA (2015): "Основные задачи информационного обеспечения внешнеполитической деятельности" (Ulkopoliittisen toiminnan tiedotustuen päätehtävät). Artikkelijulkaisussa *Vestnik MGIMO №2 (41) / 2015*, s. 93–100. Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti: Moskova. Saatavilla verkossa:

<<https://vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/314/314>>

MENŠIKOV, PETR (2016): "PR в контексте российской внешней политики" (PR

Venäjän ulkopoliittikan kontekstissa). Artikkelijulkaisussa *Международные коммуникации №1 / 2016* (*The Moscow Journal of International Communications*). Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti (MGIMO): Moskova. Saatavilla verkossa: <<http://www.intcom-mgimo.ru/2016-01/polit-pr>>

MENŠIKOV, PETR (2017): "Эволюция государственной информационной политики в России" (Venäjän valtiollisen informaatiopolitiikan evoluutio). Artikkelijulkaisussa *Международные коммуникации №4 / 2017* (*The Moscow Journal of International Communications*). Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti (MGIMO): Moskova. Saatavilla verkossa: <<http://intcom-mgimo.ru/2017-04/state-information-policy-of-russia>>

MENŠIKOV, PETR & VORONINA, DARJA (2018): "Практические аспекты внешнеполитической коммуникации" (Practical Aspects of Foreign Policy Communication). Artikkelijulkaisussa *Международные коммуникации №2(7) 2018* (*The Moscow Journal of International Communications*). Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti (MGIMO): Moskova. Saatavilla verkossa <<http://www.intcom-mgimo.ru/2018-07/practical-aspects-of-foreign-policy-communication>>

MERRIDALE, CATHERINE (2017): *Lenin on the Train*. Penguin Books: London.

MEŠTŠERJAKOV, IGOR (2016): "Государственная информационная политика как элемент системы национальной безопасности" (Valtion informaatiopolitiikka kansallisen turvallisuuden tekijänä). Artikkelijulkaisussa *Молодой ученый* (Young

Scientist) №1 (105) / 2016, s. 553–556. Molodoi utšenyi: Kazan. Saatavilla verkossa: <<https://moluch.ru/archive/105/24928/>>

MEŠTŠERJAKOVA, OLGA (2012): "Наднациональность в Европейском Союзе и суверенитет государств-членов". (Ylikansallisuus EU:ssa ja jäsenmaiden suvereniteetti). Artikkel julkaisussa *Kansojen ystävyyden yliopiston Vestnik nro 1/2012*, 16–21. Venäjän Kansojen ystävyyden yliopisto (RUDN). Saatavilla: <<http://journals.rudn.ru/political-science/article/view/8878/8329>>

MEŽUJEV, BORIS (2017): "«Остров Россия» и российская политика идентичности." ("Venäjä saari" ja venäläinen identiteettipolitiikka). Artikkel lehdessä *Russia in Global Affairs nro 2 / 2017*. Saatavilla verkossa <<https://globalaffairs.ru/number/Ostrov-Rossiya-i-rossiiskaya-politika-identichnosti-18657>>

MINCHENKO CONSULTING (2019): *Politburo 2.0 and the Anti-Establishment Wave*. Jevgeni Mintšenkön johtaman konsulttitoimiston raportti 4.6.2019 (englanninkielinen versio 6.8.2019). Saatavilla: <http://www.minchenko.ru/netcat_files/userfiles/PB_2.0_summer_2019_ENG.pdf>.

MYERS, STEVEN LEE (2016): *Uusi tsaari – Vladimir Putin ja hänen Venäjänsä*. Bazar: Helsinki.

MOKKO, KARI (2014): "Esipuhe." Julkaisussa RANTAPELKONEN, JARI (TOIM.) *Strategisen viestinnän salat*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos: Helsinki.

MOROZOV, OLEG (2013): *Почему «поставили» именно Путина*. (Miksi juuri Putin "asetettiin" virkaan). Algoritm: Moskova.

MOULIOUKOVA-FERNANDEZ, DINA (2012): "Europe as Idea, Model and Reality: The Complex Nature of Europe's Significance for Russia". Artikkel teoksessa KANET, ROGER E. & FREIRE, MARIA RAQUEL (TOIM.): *Russia and European Security*. True Republic of Letters Publishing BV: Dordrecht.

MUHIN, ALEKSEI (2004): *Кремлевское дзюдо "под ковром": Новые виды политических единоборств* (Kremlin judo "maton alla". Poliittisen kamppailun uudet lajit.) Poliittisen informaation keskus: Moskova.

NEVAKIVI, JUKKA (1995): *Ždanov Suomessa: miksi meitä ei neuvostoliittolaistettu?* Otava: Helsinki.

NISNEVITŠ, JULI (2000): *Информация и власть* (Informaatio ja valta, Valtion informaatiopolitiikka kansallisen turvallisuuden tekijänä). Mysl: Moskova

NYBERG, RENÉ (2015): *Viimeinen juna Moskovaan*. Siltala: Helsinki.

NYBERG, RENÉ (2019): *Patriarkkoja ja oligarkkeja*. Siltala: Helsinki.

NYE, JOSEPH (1990): *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. Basic Books: New York.

NYE, JOSEPH (2002): "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis." Artikkeliteoksessa HEIDENHEIMER, ARNOLD & JOHNSTON, MICHAEL (TOIM.): *Political Corruption: Concepts and Contexts*, 281–302. Transaction Publishers: New Brunswick – London.

NYE, JOSEPH (2004): *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs: New York

NYE, JOSEPH (2011): *The future of power*. PublicAffairs: New York.

ORLOV, DMITRI (2002): *Проблемы государственного PR в России* (Valtiollisen PR:n ongelmat Venäjällä). Markkinointi, Mainonta ja PR -konferenssin materiaalit 8.4.2002. LBS International Conferences: Moskova. Saatavilla verkossa: <<http://www.marketing.spb.ru/conf/2002-02-lbs/tspt.htm>>

ORLOV, DMITRI (2007): "Политическая доктрина суверенной демократии" (Suvereenin demokratian poliittinen doktriini). Artikkeliteoksessa POLJAKOV, LEONID (TOIM.): *PRO суверенную демократию (Suvereenista demokratiasta)*. Evropa: Moskova.

OZOLINA, ŽANETA & DENISA-LIEPNIECE & ŠKILTERS, JURGIS & STRUBERGA, SIGITA & KYIAK, MAKSYM (2017): *StratCom laughs: in search of an analytical framework*. NATO StratCom COE: Riga. Saatavilla verkossa <<https://www.stratcom-coe.org/stratcom-laugh-search-analytical-framework>>

PAASIVIRTA, JUHANI (1984): *Suomi ja Eurooppa 1914–1939*. Kirjayhtymä: Helsinki.

PAAVONEN, TAPANI (2008): *Vapaakauppaintegraation kausi. Suomen suhde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan*. Historiallisia tutkimuksia 235. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

PAHALJUK, KONSTANTIN (2018): "Историческое прошлое как основание российской политики на примере выступлений Владимира Путина в 2012–2018 гг. (Historiallinen menneisyys Venäjän politiikan perusteena Vladimir Putinin puheiden 2012–2018 valossa). Artikkelin poliittisen filosofian ja sosiologian tieteellisessä lehdessä *"Politeia"* nro 4 (91) 2018. Saatavilla verkossa: <http://politeia.ru/files/salmins_premium/16_second_1.pdf>

PAMMENT, JAMES & NOTHHAFT, HOWARD & AGARDH-TWETMAN, HENRIK & FJÄLLHED, ALICIA (2018): Countering Information Influence Activities: The State of the Art, version 1.4. Department of Strategic Communication: Lund University. Saatavilla verkossa: <<https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/28697.pdf>>

PANARIN, IGOR (2018): "Strategic communications and world politics". Artikkelin julkaisussa *Communications. Media. Design, Vol. 3, No 3*. Moskovan talouskorkeakoulu. Saatavilla verkossa: <<https://cmd-journal.hse.ru/article/view/8157/8827>>

PANTIN, VLADIMIR & LAPKIN, VLADIMIR (1999): "Ценностные ориентации россиян в 90-е годы". (Venäläisten arvosuuntaukset 1990-luvulla). Artikkelin julkaisussa *Pro et Contra. vol 4, nro 2, 144-160*. Moskovan Carnegie-keskus: Moskova.

PARVILAHTI, UNTO (1957): *Berijan tarhat – havainnot ja muistikuvia Neuvostoliitosta vuosilta 1945–1954*. Otava: Helsinki.

PAŠENTSEV, JEVGENI (2012): "Стратегическая коммуникация США: проблемы нарастают". (Yhdysvaltain strateginen kommunikaatio: ongelmat kasvavat). Artikkelin julkaisussa *Вестник МГПУ № 2(10). s. 111–118. (Moskovan kaupungin pedagogisen yliopiston Vestnik)*. Saatavilla verkossa: <[https://www.mgpu.ru/uploads/adv_documents/2760/1485861990-IstoricheskijeNauki,2\(10\),2012.Pdf](https://www.mgpu.ru/uploads/adv_documents/2760/1485861990-IstoricheskijeNauki,2(10),2012.Pdf)>

PAŠENTSEV, JEVGENI (2013): "Стратегическая коммуникация Китая в Латинской Америке и ее интерпретация в США" (Kiinan strateginen kommunikaatio Latinalaisessa Amerikassa ja sen tulkinnat Yhdysvalloissa). Artikkelin julkaisussa *Государственное управление – Электронный вестник №36/2013, s. 80–98. . (Public Administration – E-journal)*. Moskovan valtionyliopisto: Moskova. Saatavilla verkossa: <http://e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2013/vipusk__36._fevral_2013_g./kommunikazionnii_menedjment_i_strategitcheskaja_kommunikazija_v_gosudarstvennom_upravlenii/36_2013pashentsev.pdf>

PAŠENTSEV, JEVGENI (2016): "Стратегическая коммуникация России и США в глобальном политическом пространстве" (Venäjän ja Yhdysvaltain strateginen kommunikaatio globaalissa poliittisessä ympäristössä). Artikkelin teoksessa NEIMARK,

MARK (TOIM.): *Россия и современный мир* (Venäjä ja nykyaikainen maailma). Venäjän federaation ulkoministeriön diplomaattinen akatemia. Kanon Plus: Moskova.

PAUL, CHRISTOPHER, & MATTHEWS, MIRIAM (2016): *Perspective, The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why it Might Work and Options to Counter It.* RAND Corporation: Santa Monica. Saatavilla verkossa: <<https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>>

PAVLOVSKI, GLEB (2015): *Система РФ. Источники Российского стратегического поведения* (Venäjän järjestelmä. Venäläisen strategisen käyttäytymisen lähteet). Европа: Moskova.

PAVLOVSKI, GLEB (2019): *Ироническая империя. Риск, шанс и догмы Системы РФ* (Ironinen imperiumi. Venäjän järjestelmän riski, mahdollisuus ja dogmit.) Европа: Moskova.

PEZARD, STEPHANIE & RADIN, ANDREW & SZAYNA, THOMAS S. & LARRABEE, STEPHEN F. (2017): *European Relations with Russia: Threat Perceptions, Responses, and Strategies in the Wake of the Ukrainian Crisis.* RAND Corporation: Santa Monica, CA. Saatavilla verkossa: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1579/RAND_RR1579.pdf> [luettu 16.1.2020]

PHILLIPS, WHITNEY (2015): *This Is Why We Can't Have Nice Things - Mapping the Relationship between Online Trolling and Mainstream Culture.* The MIT Press: Cambridge,

PIETIKÄINEN, SARI (2000): "Kriittinen diskurssintutkimus". Artikkelijulkaisussa *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus: Jyväskylä

PIOTROWSKI, SUZANNE & VAN RYZIN, GREGG (2007): "Citizen Attitudes Toward Transparency in a Local Government." Artikkelijulkaisussa *The American Review of Public Administration* 37 (3): 306–323. SAGE Publications: Thousand Oaks.

POPOV, VLADIMIR (2001): *Информациология и информационная политика* (Informaatiotiede ja informaatiopolitiikka). Venäjän presidentin virkamiesakatemia (RAGS): Moskova.

PYNNÖNIEMI, KATRI (2016): *Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine.* Ulkopoliittinen instituutti: Helsinki. Saatavilla verkossa: <https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiia-report45_fogoffalsehood.pdf>

PYYKKÖ, RIITTA (2002): *Maa, jossa kaikki on mahdollista - kirjoituksia Venäjästä.* Kirja-Aurora: Turku.

RANTAPELKONEN, JARI (2014): *Strategisen viestinnän salat.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos: Helsinki.

RAUTAVA, JOUKO & SUTELA, PEKKA (2000): *Venäläinen markkinatalous.* WSOY: Helsinki.

RENTOLA, KIMMO (1994): *Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937-1945.* Väitöskirja. WSOY: Porvoo-Helsinki-Juva

RENTOLA, KIMMO (2016): *Stalin ja Suomen kohtalo 1939, 1944, 1948, 1950.* Otava: Helsinki.

RJABOV, DMITRI (2014): "Россия как «другая Европа» в дискурсе европейских правых популистских партий" (Venäjä "toinen Eurooppa" Euroopan oikeistopuolueiden diskurssissa). *Политическая экспертиза: ПОЛИТЭКС nro 3 (10) / 2014, s. 136–144.* (Politex). Pietarin valtionyliopisto: Pietari. Saatavilla verkossa: <<https://elibrary.ru/item.asp?id=24293679>>

ROMANOVITŠ, NELLI (2016): "Отношение к власти: тенденции и противоречия" (Suhtautuminen valtaan: tendenssit ja ristiriidat). Artikkelijulkaisussa *Власть 3 (24) / 2016, s. 76–83.* (Valta). Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutti: Moskova. Saatavilla: Saatavilla verkossa: <<https://www.jour.isras.ru/index.php/vlast/article/view/4035/3773>>

RUŠTŠIN, DMITRI (2018): "Публичная дипломатия России на пути к стратегической коммуникации и политическому маркетингу." (Venäjän julkisuusdiplomatia matkalla kohti strategista viestintää ja poliittista markkinointia). Artikkelijulkaisussa *Современная периодическая печать в контексте коммуникативных процессов 3(12)/2018, 52-60.* (*Current periodicals in the context of the communication processes*). Pietarin valtionyliopisto: Pietari. Saatavilla verkossa: <https://pure.spbu.ru/ws/portalfiles/portal/11417400/_1_.pdf>

SAKWA, RICHARD (2012): *The Cold Peace: Making Sense of Russia's Relationship with the West.* Artikkelijulkaisussa KANET, ROGER E. & FREIRE, MARIA RAQUEL

(TOIM.): *Russia and European Security*. True Republic of Letters Publishing BV: Dordrecht.

SIDDI, MARCO (2018): *Russia's evolving gas relationship with the European Union: Trade surges despite political crises*. FIIA Briefing paper 246. Ulkopoliittinen instituutti (FIIA): Helsinki. Saatavilla: <<https://www.fia.fi/en/publication/russias-evolving-gas-relationship-with-the-european-union>>

SIRÉN, TORSTI & HUHTINEN, AKI-MAURI & TOIVETTULA, MATTI (2011): "Informaationsodankäynnistä kokonaisvaltaiseen strategiseen kommunikaatioon." Teoksessa SIRÉN, TORSTI (TOIM.): *Strateginen kommunikaatio ja Informaatio-operaatiot 2030. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat N:o 7*. Saatavilla <<https://www.doria.fi/handle/10024/74173>>

SMIRNOV, NIKITA (2017): *Роль публичной дипломатии в современных политических процессах* (Julkisuusdiplomatian rooli nykyaikaisissa poliittisissa prosesseissa). Väitöskirja. Moskovan valtionyliopisto: Moskova.

SOIKKANEN, TIMO (2003): *Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella, I osa (1956–69)*. Ulkoasiainministeriö: Helsinki.

SOIKKANEN, TIMO (2008): *Presidentin ministeriö 2. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella, II osa: uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970–1981*. Otava: Helsinki.

SOIKKANEN, TIMO (2009): *Taistelu autonomiasta: perustuslait vai itsevaltiut?* Edita: Helsinki.

SOLDATOV, ANDREI & BOROGAN, IRINA (2015): *The Red Web: The Struggle Between Russia's Digital Dictators and the New Online Revolutionaries*. PublicAffairs: New York.

SOLOVJOV, SERGEI (1983): *Избранные труды. Записки*. (Valikoidut teokset. Muistimpanot). Toim. Nikolai Tsimbajev. Moskovan valtionyliopisto.

SUMMANEN, TUOMO (1995): *Privatization in Russia – experiences, problems and opportunities*. Studies and Reports 94/1995. Kauppa- ja teollisuusministeriö: Helsinki.

SUOMALAIS-VENÄLÄINEN KAUPPAKAMARI (2018): *Vuosikirja 2018*. Suomalais-Venäläinen kauppakamari SVKK: Helsinki-Pietari-Moskova-Jekaterinburg. Saatavilla: <<https://www.svkk.fi/wp-content/uploads/2019/04/SVKK-vuosikirja-2018.pdf>>

SUOMEN ETYJ-VALTUUSKUNTA (2016): Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus: ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2015, K 5/2016. Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_5+2016.pdf>

SUTELA, PEKKA (2012): *Ruplan maa*. Siltala: Helsinki.

SUTTON, ANTHONY C. (1974): *Wall Street and the Bolshevik Revolution: The Remarkable True Story of the American Capitalists Who Financed the Russian Communists*. Clairview Books.

SVIRIDOVA, JEKATERINA (2017): *Причины коммуникативных сбоев в англо-русской межкультурной коммуникации: помехи, асимметрия, различия в коммуникативных средствах* (Communicative failure in Russian-English cross-cultural communication and their reasons: asymmetry, difficulty and difference in the communicative approach). Opinnäytetyö. Pietarin valtionyliopisto: Pietari. Saatavilla verkossa: <<https://dspace.spbu.ru/handle/11701/8410?locale=en>>

SWISS PROPAGANDA RESEARCH (2016/2019): *The Propaganda Multiplier*. Translated by Terje Maloy. Swiss Propaganda Research Group. Saatavilla verkossa: <<https://swprs.org/the-propaganda-multiplier/>>

SZONDI, GYORGY (2008): *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences*. Discussion Papers in Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'. Saatavilla verkossa: <https://www.researchgate.net/publication/253744488_Public_Diplomacy_and_Nation_Branding_Conceptual_Similarities_and_Differences>

SZTOMPKA, PIOTR (1999): *Trust: A Sociological Theory (Cambridge Cultural Social Studies)*. Cambridge University Press: Cambridge-New York.

SZYBILLO, GEORGE & HESLIN, RICHARD (1973): "Resistance to persuasion: Inoculation theory in a marketing context". Artikkelijulkaisussa *Journal of Marketing Research* Vol. 10, No. 4, pp. 396–403. Sage Publications: Thousand Oaks.

SÖDERHJELM, JOHAN OTTO (1970): *Kolme matkaa Moskovaan*. Kirjayhtymä: Helsinki.

ŠAMUGIJA, IRINA (2016): "Публичная дипломатия России: становление и развитие" (Venäjän julkisuusdiplomatia: synty ja kehitys). Artikkieli julkaisussa *Актуальные проблемы современных международных отношений* 7/2016 (Topical issues of contemporary international relations). Saratovin valtionyliopisto: Saratov. Saatavilla verkossa: <<https://cyberleninka.ru/article/n/publichnaya-diplomatiya-rossii-stanovlenie-i-razvitie>>

ŠAPOVALOV, VIKTOR (2000): "Восприятие России на Западе: мифы и реальность". (Venäjän mieltäminen länessä: myytit ja todellisuus). Artikkieli julkaisussa *Общественные науки и современность* про 1, 51–67 (*Yhteiskuntatieteet ja nyky-aika*). Nauka: Moskova. Saatavilla: <<http://ecsoc-man.hse.ru/data/815/561/1216/006yAPOWALOW.pdf>>

ŠIPKOV, VASILI (2017): "От империи к империи: о поисках нового общественно-политического языка." (Imperiumista imperiumiin: uutta yhteiskuntapoliittista kieltä etsimässä) Artikkieli julkaisussa *Международные коммуникации* №4 / 2017 (*The Moscow Journal of International Communications*). Moskovin valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti (MGIMO): Moskova. Saatavilla verkossa <<http://intcom-mgimo.ru/2017-04/empire-quest-for-new-language>>

ŠLJAMIN, VALERI (2008): *Venäjän muuttuva liiketoimintaympäristö: venäläissuomalaisten taloussuhteiden kehitys*. Boardman: Espoo.

ŠTŠETININA, JEKATERINA & DUBINO, NATALJA & DADALOVA, MARGARITA (2015): "Экономические основы формирования стратегических коммуникаций промышленного предприятия." (Teollisuuslaitoksen strategisen viestinnän taloudelliset perustat). Artikkieli julkaisussa *Вестник БГТУ им. В.Г. Шухова* №2/2015, 181–184 (Belgorodin teknisen valtionyliopiston Vestnik). Saatavilla verkossa: <<http://dspace.bstu.ru/handle/123456789/479>>

TALBOTT, STROBE (2015): "Esipuhe". Teoksessa HILL, FIONA & GADDY, CLIFFORD G. (2015): *Mr. Putin. Operative in the Kremlin*. Brookings Institution Press.

TER-MINASOVA, SVETLANA (2000): *Язык и межкультурная коммуникация*. (Kieli ja kulttuurien välinen kommunikaatio). Slovo: Moskova. Saatavilla verkossa: <<http://www.ffl.msu.ru/research/publications/ter-minasova-lang-and-icc/ter-minasova-yazik-i-mkk-BOOK.pdf>>

TILASTOKESKUS (2016): *Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla [verkkojulkaisu]*. Liitetäulukko 3. Suomalaiset tytäryhtiöt EU:n ulkopuolisissa maissa vuonna 2016. Tilastokeskus: Helsinki. Saatavilla verkossa:

<http://www.stat.fi/til/stu/2016/stu_2016_2018-06-06_tau_003_fi.html> [luettu 1.9.2019].

TILASTOKESKUS (2018): *Suomen virallinen tilasto (SVT): Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa [verkkojulkaisu]*. Liitetaulukko 1. Ulkomaiset tytäryhtiöt maittain 2018. Tilastokeskus: Helsinki. Saatavilla verkossa: <http://www.stat.fi/til/ulkoy/2018/ulkoy_2018_2019-12-19_tau_001_fi.html> [luettu 1.9.2019].

TILASTOKESKUS (2019): *Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomen kansalaisuuden saamiset 2018 [verkkojulkaisu]*. Tilastokeskus: Helsinki. Saatavilla verkossa: <https://www.stat.fi/til/kans/2018/kans_2018_2019-09-13_fi.pdf> [luettu 5.1.2020].

TOLEDANO, MARGALIT (2018): "Dialogue, strategic communication, and ethical public relations: Lessons from Martin Buber's political activism". Artikkelijulkaisussa *Public Relation Review* vol. 44, issue 1, 131–141. Elsevier: Amsterdam.

TOROPIN, YOURI (2012): *Language of Multilateral Diplomacy / Язык многосторонней дипломатии*. Russian Explanatory Dictionary. Authorhouse: Bloomington

TRAINING MANAGEMENT CORPORATION (1997): *Doing Business Internationally: The Resource Book to Business and Social Etiquette*. Princeton Training Press: Princeton.

TRANSPARANCE INTERNATIONAL (2014): Corruption Perceptions Index. Transparency International: Berlin.

TSETSURA, KATERINA (2011): "Cultural and Historical Aspects of Media Transparency in Russia." Artikkelijulkaisussa NIKOLAEV, ALEXANDER (TOIM.): *Ethics Issues in International Communication*, 172–182. Palgrave Macmillan: New York

TSETSURA, KATERINA (2014): "Cultural diplomacy in Russia and the 2014 Olympic games in Sochi". Paper presented at the USC Center for Public Diplomacy annual conference, Los Angeles, CA.

TSETSURA, KATERINA & GRYNKO, ANASTASIA (2009): "An Exploratory Study of the Media Transparency in Ukraine". Artikkelijulkaisussa: *Public Relations Journal* Vol. 3, No 2. Public Relations Society of America.

TSETSURA, KATERINA & KRUCKEBERG, DEAN (2017): *Transparency, Public Relations and the Mass Media: Combating the Hidden Influences in News Coverage Worldwide*. Taylor and Francis / Routledge: New York.

TSETSURA, KATERINA & LUOMA-AHO, VILMA (2010): "Innovative Thinking Or Distortion of Journalistic Values? How the Lack of Trust Creates Non-Transparency in the Russian Media." Artikkelijulkaisussa: *Ethical Space: The International Journal of Communication Ethics* 7 (4), 30–38. Abramis Academic.

TSVETKOVA, NATALJA (2015): *Публичная дипломатия как инструмент идеологической и политической экспансии США в мире, 1914–2014 гг.* (Julkisuusdiplomatia Yhdysvaltain ideologisen ja poliittisen ekspansion työkaluna maailmassa vuosina 1914–2014). Väitöskirja. Pietarin valtionyliopisto: Pietari. Saatavilla verkossa: <https://disser.spbu.ru/disser2/disser/Tsvetkova_dissertation_text_US_Public_Diplomacy_expansion.pdf>

TSVETKOVA, NATALJA & SYTNIK, ANNA (2017): "Информационные технологии в реалиях политического кризиса: от сетевого проекта «Евромайдан» до создания стратегической коммуникации на Украине 2013–2016 гг." (Information Technologies in the Realities of the Political Crisis: from Euromaidan Network Project to Creation of the Strategic Communication in Ukraine in 2013–2016). Artikkelijulkaisussa *Власть* 4/2017, 86–91 (Valta). Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutti: Moskova. Saatavilla verkossa: <<https://www.jour.isras.ru/index.php/vlast/article/view/5060>>

UITTO, ANTERO (2013): *Suomensyöjä Otto Wille Kuusinen*. Paasilinna: Helsinki.

UPTON, ANTHONY F. (1970): *Kommunismi Suomessa*. Kirjayhtymä: Helsinki.

USC Annenberg Center for Public Relations (2017): Relevance Report 2017.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA (2019A): *Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen. Opas viestijöille*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:11. Valtioneuvoston kanslia: Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161512/VNK_11_2019_Informaatiovaikuttamisen%20vastaaminen_web.pdf>

VALTIONEUVOSTON KANSLIA (2019B): *Työryhmän ehdotus uudeksi valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohjeeksi – Viestintä normaalioloissa, häiriötilanteissa ja*

poikkeusoloissa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:20. Valtioneuvoston kanslia: Helsinki. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161786/VNK_20_19_ehdotus_tehostetun_viestinn%c3%a4n_ohjeeksi.pdf>

VARJONEN, SIRKKU & ZAMIATIN, ALEKSANDR & RINAS, MARINA (2017): *Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Tilastot, tutkimukset, järjestökentän kartoitus*. Cultura-säätiö: Helsinki. Saatavilla verkossa: <https://culturas.fi/wp-content/uploads/2018/05/Suomen_venajankieliset_tassa_ja_nyt_A4_WEB_002.pdf>

VENEDIKTOV, ALEKSEI (2018): *Мое особое мнение. Записки главного редактора «Эхо Москвы»*. (Erityinen mielipiteeni. Echo Moskovan päätoimittajan muistiinpanot). Eksmo: Moskova.

VENÄJÄN KANSAINVÄLISTEN ASIOIDEN NEUVOSTO (RSMD) (2019): *Глобальный прогноз РСМД 2019–2024*. (RSMD:n globaali ennuste 2019–2024). Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston sähköinen artikkelikokoelma. Saatavilla: <<https://russiancouncil.ru/2019>>

VINOGRADOVA, JEKATERINA (2013): "К вопросу о работе с «новыми медиа» в стратегической коммуникации" (To the issue of the work with "new media" in strategic communication)." Artikkelijulkaisussa *Государственное управление – Электронный вестник №41/2013*, 218–228. (Public Administration – E-journal). Moskovan valtionyliopisto: Moskova. Saatavilla verkossa: <http://e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2013/vipusk__41._dekabr_2013_g._kommunikazion-nii_menedjment_i_strategitcheskaja_kommunikazija_v_gosudarstvennom_upravlenii/vinogradova.pdf>

VINOGRADOVA, JEKATERINA (2014): "Роль стратегической коммуникации в международных отношениях." (Strategisen viestinnän rooli kansainvälisissä suhteissa). Artikkelijulkaisussa *Международная жизнь №6 / 2014*, 111–129 (The International Affairs). Saatavilla verkossa: <<https://interaffairs.ru/jauthor/material/1085>>

VINOGRADOVA, JEKATERINA (2015): *Роль стратегической коммуникации во внешней политике АЛБА*. (Strategisen viestinnän rooli ALBA-maiden ulkopoliitikassa). Väitöskirja. Moskovan valtionyliopisto: Moskova. Saatavilla verkossa: <<https://istina.msu.ru/dissertations/8626224/>>

VIROLAINEN, JOHANNES (1989): *Siirtokarjalaiset 1941–1944: kotiinpaluu, jälleenrakennus, uusi lähtö*. Otava: Helsinki.

VISURI, PEKKA (2006): *Suomi kylmässä sodassa*. Otava: Helsinki.

VISURI, PEKKA (2010): *Idän ja lännen välissä – puolustuspoliitikka presidentti Kekkonen kaudella*. Fenix-kustannus: Espoo.

VOLANEN, RISTO (2017): *Suomen synty ja kuokuva Eurooppa*. Otava: Helsinki.

WAKEFIELD, ROBERT & WALTON, SUSAN (2010): "The Transparency Corollary: Why Full Transparency is Not always the most Ethical Approach". Artikkelijulkaisussa: *The Public Relations Journal* 4 (4). Public Relations Society of America.

YLI-HUTTULA, TUOMO (2018): *Presidentti ja porvarivalta – ristiriitoja ja yhteistoimintaa tasavallan sisäpiirissä*. Otava: Helsinki.

ZASURSKI, IVAN (1999): *Масс-медиа второй республики* (Toisen tasavallan joukkotiedotusvälineet). Moskovan valtionyliopisto (MGU): Moskova.

ZAZAJEVA, NATALIJA (2012): "Политические коммуникации в современной России" (Poliittinen viestintä nyky-Venäjällä). Artikkelijulkaisussa *Власть* №7/2012 (Valta). Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutti: Moskova. Saatavilla verkossa: <<https://www.isras.ru/files/File/Vlast/2012/07/Zazaeva.pdf>>

ZERFASS, ANSGAR & VERČIČ, DEJAN & NOTHHAFT, HOWARD & WERDER, KELLY (2018): "Strategic Communication: Defining the Field and its Contribution to Research and Practice." Artikkelijulkaisussa *International Journal of Strategic Communication*, 12 (4), 487–505. Routledge.

ZINOVJEV, SERGEI (2017): "Стратегические коммуникации в практике публичной дипломатии Европейского Союза". (Strateginen kommunikaatio EU:n julkisuusdiplomatian käytännöissä). Artikkelijulkaisussa *Молодой ученый* (Young Scientist) № 21 (155) / s. 375–377. Molodoi utšenyi: Kazan. Saatavilla verkossa: <<https://moluch.ru/archive/155/43685/>>

ZINOVJEVA, JELENA (2017): "Цифровая публичная дипломатия как инструмент урегулирования конфликтов" (Sähköinen julkisuusdiplomatia konfliktien ratkaisutyökaluna). Artikkelijulkaisussa LEBEDEVA, MARINA (TOIM.): *Публичная дипломатия: Теория и практика* (Julkisuusdiplomatia: Teoria ja käytäntö). Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutti (MGIMO). Aspekt Press: Moskova.

ZYGAR, MIHAIL (2016): *Putinin sisäpiiri: Nyky-Venäjän lyhyt historia*. Suomentanut Jukka Mallinen. Otava: Helsinki.

ÅSLUND, ANDERS (2019): *Russia's Crony Capitalism: The Path from Market Economy to Kleptocracy*. Yale University Press

III WWW-DOKUMENTIT

Digitoidut arkistodokumentit

Wilson Center Digital Archive <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org>>

KENNAN, GEORGE (22.2.1946): "Long Telegram". WWW-dokumentti <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116178.pdf>> [luettu 10.9.2019].

Tarton yliopiston venäjän kielen laitoksen Ruthenia-projektin verkkosivut <<https://www.ruthenia.ru>>

Tjuttševin kirje tohtori Kolbille, käännös ranskasta www-dokumentti <<https://www.ruthenia.ru/document/288319.html>> [luettu 10.9.2019];

Medialähteet

BEKBULATOVA, TAISIJA (9.7.2018): "Диссидент, который стал идеологом Путина. Полная история Глеба Павловского — человека, придумавшего современную российскую власть. (Dissidentti, josta tuli Putinin ideologi. Gleb Pavlovski koko tarina — ihminen, joka keksi modernin Venäjän vallan). Artikkel *Meduza*-verkkolehdessä <<https://meduza.io/feature/2018/07/09/dissident-kotoryy-stal-ideologom-putina>> [luettu 16.7.2019]

BOWCOTT, OWEN & DAVIES, CAROLINE (31.12.2019): "MoD proposed Russian membership of Nato in 1995, files reveal". Artikkel *The Guardian*-verkkolehdessä <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/dec/31/russia-associate-membership-nato-malcolm-rifkind-chequers-boris-yeltsin?CMP=Share_iOSApp_Other> [luettu 17.1.2020]

BROOKS, ROSA (6.12.2012): "Confessions of a Strategic Communicator". Artikkel *Foreign Policy* -lehden verkkosivuilla <<https://foreignpolicy.com/2012/12/06/confessions-of-a-strategic-communicator/>> [luettu 12.7.2019]

DELJAGIN, MIHAIL (7.4.2018): "Что такое русскость: чем русская культура отличается от всех остальных" (Mikä on venäläisyys, miten venäläinen kulttuuri

eroaa kaikista muista.) Artikkelin ja videoluento Mihail Deljagin verkkosivuilla <<https://delyagin.ru/articles/183-sobytiya/58108-chto-takoe-russkost-chem-russkaja-kul-tura-otlichaetsja-ot-vsekh-ostal-nykh>> [luettu 17.10.2019]

DOLINSKI, ALEKSEI (12.9.2012): "Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России?" (Mikä on julkisuusdiplomatia ja mihin Venäjä sitä tarvitsee?). Artikkelin Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston (RSMD) verkkosivuilla <<https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/chto-takoe-obshchestvennaya-diplomatiya-i-zachem-ona-nuzhna-/>> [luettu 18.7.2019]

ENGEL, VALERI (23.12.2019): "Что объединяет россиян" (Mikä yhdistää venäläisiä). Artikkelin *Kommersant-lehdessä*. Saatavilla verkossa: <<https://www.kommersant.ru/doc/4205791>> [luettu 20.1.2020]

EVANS, JULIAN (1.12.2005): "Spinning Russia". Artikkelin *Foreign Policy* -lehden verkkosivuilla <<https://foreignpolicy.com/2005/12/01/spinning-russia/>> [luettu 12.7.2019]

FENKO, ANNA (18.11.2002): "Миф о русском коллективизме" (Myytti venäläisestä kollektivismista). Artikkelin *Kommersant Vlast -lehdessä* nro 45, 66. Saatavilla verkossa: <<https://www.kommersant.ru/doc/351354>> [luettu 12.8.2019]

FENENKO, ALEKSEI (27.1.2016): "Реальность и мифы «мягкой силы»" (Pehmeän vallan todellisuus ja myytit). Artikkelin Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston (RSMD) verkkosivuilla <<https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/realnost-i-mify-myagkoy-sily/>> [luettu 20.7.2019]

GARMAŽAPOVA, ALEKSANDRA (9.9.2013): "Где живут тролли. И кто их кормит" (Missä trollit asuvat. Ja kuka niitä ruokkii). Artikkelin *Novaja Gazeta* -lehdessä nro 100, 9.9.2013. Saatavilla verkossa: <<https://www.novayagazeta.ru/articles/2013/09/07/56253-gde-zhivut-trolli-i-ko-ih-kormit>>

GOLDMAN, EMILY (2007): "Strategic communication: a tool for asymmetric warfare." Blogikirjoitus *Small Wars Journal* -verkkolehdestä <<https://smallwarsjournal.com/blog/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare>> [luettu 29.8.2019].

GRENIER, PAUL (15.1.2018): "Russia, America and the Courage to Converse". Artikkelin *The American Conservative* -verkkolehdestä <<https://www.theamericanconservative.com/articles/russia-america-and-the-courage-to-converse/>> [luettu 10.9.2019].

KARAGANOV, SERGEI (14.2.2019): "Каким будет мир?" (Millainen maailma on tulevaisuudessa?). Artikkele *Rossijskaja Gazeta* -lehdessä N 34(7792). Saatavilla: <<https://rg.ru/2019/02/14/karaganov-mir-nesmotria-na-ego-haotichnost-vpolne-preds-kazuem.html>> [luettu 16.8.2019]

LAVROV, SERGEI (18.12.2019): "Соседи по Европе" (Eurooppalaiset naapurit). Venäjän ulkoministerin artikkeli *Rossijskaja Gazeta* -lehdessä N 285(8043). Saatavilla: <<https://rg.ru/2019/12/18/sergej-lavrov-ob-itogah-30-letnih-otnoshenij-mezhdu-rossiej-i-evrosoiuzom.html>> [luettu 17.10.2019]

LEONTJEV, MIHAIL (2012): "У Путина есть идеология. Это идеология суверенитета." (Putinilla on ideologia. Se on suvereniteetin ideologia). Kolumni *Odnako*-verkkolehdestä <<http://www.odnako.org/magazine/material/u-putina-est-ideologiya-eto-ideologiya-suvereniteta/>> [luettu 17.7.2019]

MARKOV, SERGEI (27.1.2004): "The Future of Managed Democracy." Artikkele *The Moscow Times* -lehden verkkosivuilla <<https://www.themoscowtimes.com/archive/the-future-of-managed-democracy>> [luettu 16.5.2019]

MIKKONEN, ERKKA (28.1.2020): "Kirjeenvaihtajan analyysi: Putin tahtoo luoda uuden maailmanjärjestyksen, mallina 75 vuotta sitten järjestetty Jaltan konferenssi". Artikkele Ylen verkkosivuilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11180094>> [luettu 29.1.2020]

NYE, JOSEPH (29.4.2013): "What China and Russia Don't Get About Soft Power". Artikkele *Foreign Policy* -lehden verkkosivuilla <<https://foreignpolicy.com/2013/04/29/what-china-and-russia-dont-get-about-soft-power/>> [luettu 12.7.2019]

NYHAN, BRENDAN (13.2.2018): "Fake News and Bots May Be Worrisome, but Their Political Power Is Overblown". Artikkele *The New York Times* -lehden verkkosivuilla <<https://www.nytimes.com/2018/02/13/upshot/fake-news-and-bots-may-be-worrisome-but-their-political-power-is-overblown.html>> [luettu 15.8.2019].

NYBERG, RENÉ (18.8.2010): "Public-private on Venäjällä välttämätöntä". Puhe Maimo Henrikssonin läksiäisseminaarissa. Saatavilla Nybergin verkkosivuilla <<http://anselm.fi/wp-content/uploads/2014/06/Public-private-on-Venäjällä-välttämätöntä.pdf>> [luettu 7.3.2016].

NYBERG, RENÉ (23.5.2017): "Lenin in the Train". Catherine Merridalen kirja-arvostelu Nybergin verkkosivuilla <<https://anselm.fi/lenin-on-the-train/>> [luettu 10.3.2018].

PUTIN, VLADIMIR (27.2.2012): "Россия и меняющийся мир". (Venäjä ja muuttuva maailma). Artikkele *Moskovskije novosti* -lehdessä <<http://www.mn.ru/politics/78738>> [luettu 7.4.2019]

RENTOLA, KIMMO (30.6.2015): "Putin hakee toimilleen perusteluja historiasta". Artikkele *Helsingin Sanomissa*. <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002835009.html>> [luettu 5.8.2019]

ROSTOVA, NATALIJA (3.7.2016): "Как пресса избирала президента" (Kuinka media valitsi presidentin). Artikkele *Radio Svobodan* verkkosivuilla <<https://www.svoboda.org/a/27835237.html>> [luettu 10.7.2019]

ROŽDESTVENSKI, ILJA & BADANIN ROMAN (13.2.2019): "Серийный олигарх. Рассказ о том, как Владимир Гусинский помирился с Владимиром Путиным" (Sarjaoligarkki. Tarina siitä, kuinka Vladimir Gusinski teki rauhan Vladimir Putinin kanssa). Artikkele *Projekt.Median* verkkosivuilla <<https://www.proekt.media/narrative/vladimir-gusinsky>> [luettu 12.7.2019].

RUBIN, MIHAIL & ŽOLOBOVA, MARIJA & BADANIN, ROMAN (23.1.2019): "Повелитель кукол. Портрет Алексея Громова, руководителя российской государственной пропаганды" (Nukkemestari. Aleksei Gromov, Venäjän valtion prapagandan johtaja). Artikkele *Projekt.Median* verkkosivuilla <<https://www.proekt.media/portrait/alexey-gromov/>> [luettu 12.7.2019].

SOLOVEI, VALERI (28.2.2019): "The True Story of How Russia's Foreign Policy Process Evolved. The Kremlin's Foreign-Policy Mentality". Artikkele *The National Interest* -verkkolehdestä. <<https://nationalinterest.org/feature/true-story-how-russias-foreign-policy-process-evolved-45812>> [luettu 1.6.2019].

SURKOV, VLADISLAV (20.11.2016): "Национализация будущего. Владислав Сурков: параграфы про суверенную демократию". (Tulevaisuuden kansallistaminen. Vladislav Surkov suvereenista demokratiasta) Artikkele *Expert*-lehdessä <https://expert.ru/expert/2006/43/nacionalizaciya_buduschego/> [luettu 1.6.2019].

SUŠENTSOV, ANDREI (4.4.2018): "Стратегическая коммуникация в условиях конфронтации". (Strateginen viestintä konfrontaation olosuhteissa). Artikkele venäjänkielisessä *Внешняя политика (Ulkopolitiikka)* -verkkolehdestä. <<http://www.foreignpolicy.ru/analyses/strategicheskaya-kommunikatsiya-v-usloviyah-konfrontatsii/>> [luettu 1.6.2019].

TRETJAKOV, VITALI (13.1.2000): "Диагноз: управляемая демократия" (Diagnoosi: hallittu demokratia). Artikkele *Nezavisimaja Gazeta* -lehdessä <http://www.ng.ru/editor/2000-01-13/1_diagnos.html> [luettu 13.9.2019].

TRETJAKOV, VITALI (28.4.2005): "Суверенная демократия. О политической философии Владимира Путина" (Suvereeni demokratia. Vladimir Putinin poliittisesta filosofiasta). Artikkele *Rossijskaja Gazeta* -lehdessä <<https://rg.ru/2005/04/28/tretyakov.html>> [luettu 13.9.2019].

ZLOBIN, ANDREI (16.3.2017): "Путин и РСПП: что стало с миллиардерами «профсоюза олигархов» за 14 лет" (Putin ja RSPP: mitä tapahtui "oligarkkien liiton" miljardeille 14 vuoden aikana). Artikkele Venäjän *Forbes*-lehdessä <<https://www.forbes.ru/biznes-photogallery/340921-vladimir-putin-i-rspp-dengi-v-obmen-na-pokornost>> [luettu 15.10.2019].

Aamulehti 6.3.2019, "Uutuuskirja: Venäjän ja Suomen rajasopimus oli pelkkää paperia – turvapaikanhakijat majoitettiin ensin hotelliin ja ohjattiin sitten pyörillä ja Ladoilla Suomeen." <<https://www.aamulehti.fi/a/201492787>> [luettu 13.10.2019].

Associated Press (AP) 24.12.2019, "Putin rebuffs Western criticism of 1939 Stalin-Hitler pact". <<https://apnews.com/3ece3d93f5d39db0056d5e8b54f0126d>> [luettu 13.1.2020].

BBC News 12.7.2018, "Cambridge Analytica staff set up new firm". <<https://www.bbc.com/news/technology-44807093>> [luettu 13.8.2019].

Channel 4 News 20.3.2018, "Exposed: Undercover secrets of Trump's data firm". <<https://www.channel4.com/news/exposed-undercover-secrets-of-donald-trump-data-firm-cambridge-analytica>> [luettu 13.8.2019].

Deutsche Welle (DW) 11.12.2019, "Vladimir Putin condemns EU stance on Nazi-Soviet WWII pact". <<https://www.dw.com/en/vladimir-putin-condemns-eu-stance-on-nazi-soviet-wwii-pact/a-51636197>> [luettu 13.1.2020].

Financial Times, Presidentti Putinin haastattelu 27.6.2019 "Transcript: 'All this fuss about spies ... it is not worth serious interstate relations.' The Russian president on globalisation, China, Trump and the end of the 'liberal idea' <<https://www.ft.com/content/878d2344-98f0-11e9-9573-ee5cbb98ed36>> [luettu 5.9.2019].

Fox News 13.6.2019, "Russia arrest Putin's critic Navalny, hundreds more for taking part in anti-corruption protest". By Lukas Mikelionis <<https://www.fox-news.com/world/russia-arrest-putin-critic-alexei-navalny-corruption-protests>>

Helsingin Sanomat (HS) <<https://www.hs.fi>>

HS 17.6.2010, "Suuryritysten East Office ryhtyi hoitamaan Venäjän-kauppaa". <<https://www.hs.fi/talous/art-2000004738154.html>> [luettu 9.7.2019].

HS 11.2.2015, "Tämä on Venäjä". <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002799439.html>> [luettu 8.9.2019].

HS 23.6.2015, "Suomi pohtii matkustuskiellossa olevien venäläisten saamista Etyk-juhliin." <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002833410.html>> [luettu 8.9.2019].

HS 7.7.2015, Diplomaattilähde: "Suomea lähellä oleva maa" esti venäläisten tulon Helsingin Etyj-kokoukseen <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002836851.html>> [luettu 8.9.2019].

HS 15.2.2016, "Orpo neuvotteli pakolaiskiistasta Venäjällä FSB:n johdon kanssa" <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002886148.html>> [luettu 8.9.2019].

HS 29.7.2018, "Viimeinen luento". <<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005771302.html>> [luettu 8.6.2019].

International Energy Charter verkkosivut <<https://www.energycharter.org/>> [luettu 17.1.2020]

Karelia-lehden arkisto, Karelia 26.2.2004, nro 21 (1152). "Личность в контексте истории". (Henkilö historian kontekstissa). <http://old.gov.karelia.ru/Karelia/1152/t/1152_8.html>

Kommersant-lehden verkkoversio <<https://www.kommersant.ru/>>

Kommersant 8.6.1999, nro 97, 3. "Степашина объявили преемником Ельцина" (Stepašin julistettiin Jeltsinin seuraajaksi). <<https://www.kommersant.ru/doc/219734>> [luettu 20.12.2019].

Kommersant Vlast 9.5.2000, nro 18, s. 18. "Редакция № 6". (Presidentinhallinnon uudistussuunnitelman luonnos) <<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID= 16875>>

Kommersant 20.3.2014, "Госдума проголосовала за присоединение Крыма и Севастополя". (Duuma äänesti Krimin ja Sevastopolin liittämisestä). <<https://www.kommersant.ru/doc/2433892>> [luettu 5.6.2019].

Kommersant 10.7.2014, nro 118, 3. "Образ России получит гуманитарную помощь. Россотрудничество разработало доктрину "мягкой силы", (Venäjä-kuva saa humanitääristä apua. Rossotrudnitšestvo valmisti "pehmeän vallan" doktriinin) <<https://www.kommersant.ru/doc/2520474>> [luettu 5.6.2019].

Kommersant 24.12.2015, "Как Владимир Путин встречался с крупным бизнесом" (Vladimir Putinin tapaamiset suuryritysten johtajien kanssa). <<https://www.kommersant.ru/doc/2884721>> [luettu 20.9.2019].

Kommersant 17.6.2016, nro 106, s. 8. "Голосовали, а то проиграли бы. Где и почему поддержали Бориса Ельцина в 1996-м. (Äänestimme, sillä muuten olisimme hävinneet. Missä ja miksi tuettiin Boris Jeltsiniä vuonna 1996) <<https://www.kommersant.ru/doc/3013608>> [luettu 10.7.2019].

Kontseptual -lehden Youtube kanava <<https://www.youtube.com/channel/UCx4Sg5jNUqYYIKrcR-QZqZA>>

FT Mihail Remizovin puheenvuoro "Russofobia ja Venäjää vastaan käytävä informaatiosota" -konferenssissa 25.9.2015 <<https://youtu.be/oJUUm-9PUkKA>> [katsottu 15.9.2019].

Lenta.ru-verkkolehden sivut <<https://lenta.ru>>

Lenta.ru 6.6.2005, "Имидж России собираются улучшить при помощи нового телеканала" (Venäjän maine halutaan parantaa uuden tv-kanavan avulla). <<https://lenta.ru/news/2005/06/06/channel/>> [luettu 12.7.2019].

Lenta.ru 31.10.2017, "Facebook и Google раскрыли масштаб «вмешательства России» в выборы США" (Facebook ja Google paljastivat "venäläisen vaalihäirinnän" mittakaavan Yhdysvalloissa). <https://lenta.ru/news/2017/10/31/fake_accounts/> [luettu 12.9.2019].

Moskovski Komsomolets, Puolustusministeri Sergei Šoigun haastattelu 22.9.2019
<<https://www.mk.ru/politics/2019/09/22/sergey-shoygu-rasskazal-kak-spasali-rossiyskuyu-armiyu.html>>

Nezavisimaja Gazeta 27.4.1996, "Заявление тринадцати". Предприниматели требуют от политиков взаимных уступок. (Kolmentoista ilmoitus. Liikemiehet vaativat poliitikoilta molemminpuolisia myönnytyksiä). Kirjoitus julkaistu verkossa 24.11.2000
<http://www.ng.ru/specfile/2000-11-24/11_document.html> [luettu 10.7.2019].

Novaja Gazeta 14.1.2018, №3. "Лулзы отечества. Российский истеблишмент как фабрика троллей" (Isänmaan Lulzit. Venäläinen establishmentti on kuin trollitehdas).
<<https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/01/14/75139-lulzy-otechestva>>

Prime 12.1.2019, "Печатные СМИ РФ переживают непростые времена, но не все так плохо" (Painettu lehdistö elää vaikeita aikoja, mutta kaikki ei ole niin huonoa).
<<https://1prime.ru/News/20190112/829607046.html>> [luettu 10.4.2019].

RBC-lehden verkkosivut <<https://www.rbc.ru>>

RBC 23.3.2017, "В недрах «фабрики троллей» вырос крупнейший в России медиахолдинг (Trollitehtaan syvyyksissä kasvoi Venäjän suurin mediaholding-yhtiö) <https://www.rbc.ru/technology_and_media/23/03/2017/58d2c2df9a7947273ccb28e5> [luettu 10.8.2019].

RBC 17.10.2017, «Фабрика троллей» потратила на работу в США около \$2,3 млн. (Trollitehdas on käyttänyt 2,3 miljoona dollaria toimintaansa Yhdysvalloissa) <https://www.rbc.ru/technology_and_media/17/10/2017/59e4eb7a9a79472577375776> [luettu 10.8.2019].

Reuters 20.3.2018, "Factbox: Who is Cambridge Analytica and what did it do?"
<<https://www.reuters.com/article/us-facebook-cambridge-analytica-factbox/factbox-who-is-cambridge-analytica-and-what-did-it-do-idUSKBN1GW07F>> [luettu 13.8.2019].

RIA Novosti <<https://ria.ru>>

RIA Novosti 20.7.2009, "Путин надеется, что КХЛ станет общеевропейским хоккейным чемпионатом". (Putin toivoo, että KHL:sta tulee yleiseurooppalainen jääkiekkoliiga) <<https://ria.ru/20090720/178015244.html>> [luettu 15.9.2019].

RIA Novosti 26.11.2004 (päivitetty 6.6.2008), "МИД РФ назвал цену позитивного образа России за рубежом" (MID (UM) määrittä myönteisen Venäjä-kuvan hinnan) <<https://ria.ru/20041126/744338.html>> [luettu 15.10.2019].

Rossijskaja Gazeta -lehden verkkosivut <<https://rg.ru>>

Rossijskaja Gazeta 15.1.2017, nro 7(7173). Venäjän turvallisuusneuvoston sihteerin Nikolai Patruševin haastattelu <<https://rg.ru/2017/01/15/patrushev-il-luuzij-o-skorom-oslablenii-mer-sderzhivaniia-rossii-ne-pitaem.html>> [luettu 15.8.2019].

Rossija 1 tv-kanavan virallinen Youtube-kanava <<https://www.youtube.com/channel/UC2D0dmLHKble9aACnIcTLPg>>

Presidentin lehdistösihteerin Dmitri Peskovin haastattelu 21.1.2018 <<https://www.youtube.com/watch?v=swwxtT-aPt0>>

Sergei Karaganovin verkkosivut <<http://karaganov.ru/>>

Spiegel, Sergei Karaganovin haastattelu 13.7.2016. "Interview with Putin Foreign Policy Advisor Sergey Karaganov - We Are Smarter, Stronger and More Determined". <<https://www.spiegel.de/international/world/interview-with-putin-foreign-policy-advisor-sergey-karaganov-a-1102629.html>>

Sputnik 1.10.2012, "Government Support for the News Media". Infografiikka <<https://sputniknews.com/infographics/20121001176335724/>> [luettu 16.10.2019].

Suomen Kuvalehti 28.8.2010, "Jyrki Katainen kokoomusministerien Venäjä-puheista: Kohu on median syytä." <<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/jyrki-katainen-kokoomusministerien-venaja-puheista-kohu-on-median-syyta/>> [luettu 17.11.2019].

Vedomosti-lehden verkkosivut <<https://www.vedomosti.ru>>

Vedomosti 23.3.2009, "Хроники 1999–2009 гг.: «Обязан посадить»" (Vuosien 1999–2009 kronikka. "Velvoitettu panna vankilaan"). <<https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2009/03/23/hroniki-19992009-gg-obyazan-posadi>> [luettu 15.8.2019].

Vedomosti 26.9.2019, "Минфин предложил выделить «Первому каналу» на 4 млрд рублей больше". (Finanssministeriö ehdottaa nostaa Pervyi Ka-

nalain rahoitusta 4 miljardilla ruplaa) <<https://www.vedo-mosti.ru/economics/news/2019/09/26/812146-minfin-predlozhil-uvlichit>> [luettu 15.10.2019].

Yle uutiset verkossa <<https://yle.fi/uutiset/3-5215939>>

Yle uutiset 1.7.2015, "Venäjän osallistuminen Helsingin Etyj-kokoukseen epävarmaa – Venäjä raivostui matkustuskielloista." <<https://yle.fi/uutiset/3-8118605>> [luettu 12.8.2019].

Yle uutiset 23.3.2016, "Niinistö ja Putin Moskovassa: Suomelle lupaus rajaasiassa, presidentti Putinille kutsu Suomeen". <<https://yle.fi/uutiset/3-8762152>> [luettu 17.11.2019].

Yliopisto-lehti 18.2.2015, "Kieli on ikkuna maailmaan." <<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kieli-on-ikkuna-maailmaan>> [luettu 17.8.2019].

WWW-sivut

Arms Control Association <<https://www.armscontrol.org>>

Arms Control Association heinä-elokuu 2019, "Bolton Declares New START Extension 'Unlikely'" <<https://www.armscontrol.org/act/2019-07/news/bolton-declares-new-start-extension-unlikely>> [luettu 13.9.2019].

Eduskunnan verkkosivut <<https://www.eduskunta.fi>>

Katri Pynnöniemi 13.3.2018, "Asiantuntijalausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle". WWW-dokumentti <<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMeta-tieto/Documents/EDK-2018-AK-176459.pdf>> [luettu 15.7.2019].

Euroopan ulkosuhdehallinnon verkkosivut: <<https://eeas.europa.eu>>

European Union External Action, Strategic communications <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/100/strategic-communications_en> [luettu 1.4.2019].

Hofstede Insights Culture Compass <<https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/>>

"What about Russia? <<https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/russia/>> [luettu 1.12.2019].

Jokerit-jääkiekkjoukkueen verkkosivut <<https://www.jokerit.com/>>

17.6.2019: "Norilsk Nickel Harjavalta Oy tukemaan Jokereita."
<<https://www.jokerit.com/norilsk-nickel-harjavalta-oy-tukemaan-jokereita>>
[luettu 20.6.2019].

Jyväskylän yliopiston Koppa <<https://koppa.jyu.fi/>>

"Etnografinen tutkimus", kirjoitus Jyväskylän yliopiston Koppa -verkkosivuilla 23.4.2015. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/etnografinen-tutkimus>> [luettu 9.9.2019].

Kansalliset mentaliteetit tutkimushanke (Natsionalnyje mentalitety),
<<http://national-mentalities.ru>>

Venäläinen kansallinen luonne ja mentaliteetti <http://national-mentalities.ru/diversity/russkij_nacionalnyj_harakter_i_mentalitet/>

Levada-keskus <www.levada.ru>

"Ylpeys maasta ja kansasta". Kyselytutkimuksen tulokset 21.12.2017
<<https://www.levada.ru/2017/12/21/17311/>> [luettu 1.8.2019].

"Instituutioiden rooli". Kyselytutkimuksen tulokset 4.3.2019 <<https://www.levada.ru/2019/04/23/perestrojka/>> [luettu 15.5.2019].

"Kansallinen identiteetti ja ylpeys". Kyselytutkimuksen tulokset 17.01.2019.
<<https://www.levada.ru/2019/01/17/natsionalnaya-identichnost-i-gordost/>> [luettu 1.8.2019].

"Suhtautuminen muihin maihin". Kyselytutkimuksen tulokset 10.9.2019
<<https://www.levada.ru/2019/09/10/otnoshenie-k-stranam-4/>> [luettu 1.10.2019].

"Suhtautuminen Staliniin". Kyselytutkimuksen tulokset 16.4.2019
<<https://www.levada.ru/2019/04/16/dinamika-otnosheniya-k-stalinu/>> [luettu 1.8.2019].

"Suhtautuminen Perestroikaan". Kyselytutkimuksen tulokset 23.4.2019
<<https://www.levada.ru/2019/04/23/perestrojka/>> [luettu 15.5.2019].

"Venäjän mediakenttä 2019". Kyselytutkimuksen tulokset 1.8.2019.
<<https://www.levada.ru/2019/08/01/21088/>> [luettu 15.7.2019].

"Mielikuvat vallasta". Kyselytutkimuksen tulokset 5.8.2019 <<https://www.levada.ru/2019/08/05/obrazy-vlasti-sovetskoj-i-nyneshnej/>> [luettu 1.9.2019].

"Vaikuttaminen valtion ja kaupungin päätöksentekoon". Kyselytutkimuksen tulokset 22.8.2019 <<https://www.levada.ru/2019/08/22/vliyanie-na-stranu-i-gorod/>> [luettu 1.9.2019].

Mihail Deljaginin verkkosivut <<https://delyagin.ru/>>

Moskovan valtiollinen kansainvälisten suhteiden instituutin (MGIMO) verkkosivut
<<https://mgimo.ru>>

Oleg Barabanov, <<https://mgimo.ru/people/barabanov/>> [luettu 15.7.2019].

Pew Research Center, <<https://www.pewresearch.org/>>

Image of Putin, Russia Suffers Internationally 6.12.2018. <<https://www.pewresearch.org/global/2018/12/06/image-of-putin-russia-suffers-internationally/>> [luettu 15.5.2019].

Public Relations Society of America (PRSA), <<https://www.prsa.org/>>

"About Public Relations" <<https://www.prsa.org/all-about-pr/>> [luettu 1.7.2019].

Suomalais-Venäläinen kauppakamari (SVKK) <<https://www.svkk.fi>>

SVKK 27.1.2020, "Suomalais-Venäläisen kauppakamarin Moskovan edustusto muuttaa" <<https://www.svkk.fi/uutishuone/suomalais-venalaisen-kauppakamarin-moskovan-edustusto-muuttaa/>> [luettu 28.1.2020].

Suomen työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivut <<https://tem.fi/>>

"Venäjä" <<https://tem.fi/venaja>> [luettu 25.5.2019].

Ulko- ja puolustuspolitiikan neuvoston (SVOP) verkkosivut: <<http://svop.ru/>>

Valtioneuvoston verkkosivut <<https://valtioneuvosto.fi>>

Ulkoasiainministeriön tiedote 15/2012 Valtioneuvoston verkkosivuilla 19.1.2012, "Uusi Team Finland -verkostomalli edistämään Suomen taloudellisia ulkosuhteita". <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/team-finland-natverk-for-att-framja-finlands-externa-ekonomiska-forbindelser> [luettu 25.5.2019].

VTsIOM-tutkimuslaitoksen verkkosivut <<https://wciom.ru/>>

VTsIOM 10.12.1995, gallupin tulokset
<https://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=492&q_id=36352&date=10.12.1995>
[luettu 4.7.2019].

VTsIOM 30.1.1996, gallupin tulokset
<https://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=448&q_id=35163&date=30.01.1996>
[luettu 4.7.2019].

Poliittisten puolueiden kannatusmittaukset <https://wciom.ru/news/ratings/elektoralnyj_rejting_politicheskix_partij/> [luettu 16.1.2020].

VTsIOM 2.3.2016, "Mihail Gorbatšov: rikollinen vai uhri?". Kyselytutkimuksen tulokset <<https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115603>> [luettu 21.11.2019].

VTsIOM 15.8.2016, "Turvallisuus. Suvereniteetti Vakaus." Kyselytutkimuksen tulokset <<https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=388>> [luettu 1.10.2019].

Venäjän kansainvälisten asioiden neuvoston (RSMD) verkkosivut: <<https://russian-council.ru/>>

Venäjän presidentinhallinnon viralliset verkkosivut <www.kremlin.ru>

Putinin haastattelu yhdysvaltalaiselle NBC-televisioyhtiölle 1.3.2018. Saatavilla: <<http://www.kremlin.ru/events/president/news/57027>>

Venäjän ulkoministeriön verkkosivut <<http://www.mid.ru>>

Ulkoministeri Sergei Lavrovin haastattelu ranskalaiselle medialle 12.10.2018. <http://www.mid.ru/web/guest/maps/fr/-/asset_publisher/g8RuzDvY7qyV/content/id/3377331> [luettu 15.6.2019].

Venäjän, Azerbaidžanin, Armenian, Valko-Venäjän, Moldovan, Serbian, Tadžikistanin, Turkmenistanin ja Uzbekistan ulkoministereiden yhteinen julki-lausuma ETYJ:n Etyjin ministerineuvoston kokouksessa Bratislavassa 5.-6.12.2019. WWW-dokumentti, julkaistu 7.12.2019 <https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3938141> [luettu 15.12.2019].

Väestöliiton verkkosivut <<http://www.vaestoliitto.fi/>>

"Kielen merkityksestä". <https://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/kielen_merkityksesta/> [luettu 4.7.2019].

Wikipedia, venäjänkielinen sivusto <<https://ru.wikipedia.org>>

"Стратегическая коммуникация (strategic communication)", <https://ru.wikipedia.org/wiki/Стратегическая_коммуникация> [luettu 17.7.2019].

Yhdistyneen kuningaskunnan parlamentin verkkosivut <<https://publications.parliament.uk>>

"Disinformation and 'fake news': Interim Report. 6. SCL influence in foreign elections". Raportti parlamentin verkkosivuilla 29.7.2018 <<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcomeds/363/36309.htm>> [luettu 5.6.2019]

Zircon-tutkimusryhmän verkkosivut <<http://www.zircon.ru/>>

Zircon 26.3.2019, Kyselytutkimuksen tulokset <http://www.zircon.ru/upload/iblock/d20/Doverie_i_cennostnaja_solidarizacija_Prezentacija.pdf> ja <<http://doverie.zircon.tilda.ws/fact>> [luettu 20.1.2020].

TIETOKAYTTOON.FI

